

\$8.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"ג
שנת הקהל

יו"ל על ידי
בד"צ דק"ק קראון הייטס
כאן צוה ה' את הברכה

מהדורת קאבאטשניק

לזכות
הרה"ת ר' מנחם מענדל זוגתו מרת מלכה שיחיו
ובניהם: אברהם, ארי' זאב שיחיו
קאבאטשניק

הצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו שיחיו

לזכות
הרה"ח ר' יונה מרדכי שיחי' זוגתו מרת דבורה לאה תחי'
איידעלקאפף

בניהם ובנותיהם: יהושע העשיל, מאטיל רחל, אהרון אליעזר, שטערנא שרה ותמרה

שיחיו איידעלקאפף
הצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות
ר' חיים דניאל זוגתו
ומשפחתו שיחיו
פיקרסקי

לזכות
מרת טויבא בת־שבע בת הינדא
לרגל יום הולדתה
אחרון של של פסח
לשנת הצלחה

לזכות
הרה"ת ר' יהודה ליב שי'
ולזכות זוגתו מרת חנה שתחי'
ובניהם ובנותיהם
רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרון
מאריאשא ומרים מושקא שיחיו
מרזוב

לזכות
לוי יצחק בן רייזל
לרפואה שלימה

לזכות
הרה"ת שניאור זלמן
וזוגתו מרת שמחה רבקה שיחיו
וילדיהם:
אסתר ברכה, איטא העניא,
אברהם משה, חי' בת', חנה,
ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

לזכות
מרת שרה פעסל בת אסתר מלכה
לרגל יום הולדתה
שביעי של פסח
לשנת הצלחה

ה'לוח יומי' יו"ל ע"י ה'בד"צ דק"ק קראון הייטס תשע פעמים בשנה
הכולל הלכות ומנהגים בקשר להמועדים וכו' במעגל השנה

רוצה שהקהילה שלך תהנה מהלוח היומי בקביעות?
צור קשר בטלפון: 347-465-7703 או באימייל daytodayguide@gmail.com

ההשתתפות בהוצאות הרבות של ה"לוח היומי", אפשר באמצעות האתר
www.daytodayguide.com

משרד ה'בד"צ 718-604-8000
לשעות המשרד המעודכנות
www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתר דרב
www.asktherav.com
תחת פיקוחו של המד"א וחבר ה'בד"צ הרב ברוין שליט"א

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"ג
שנת הקהל

מאת

המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתוך ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאז"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

שמחה משולשת

ברכת מזל טוב מזל טוב!

למרא דאתרא וחבר הבד"צ הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

וזוגתו הרבנית שתליט"א

בקשר עם יום הולדתו ביום ד' ניסן

לשנת הצלחה בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה

"יאריך ימים על ממלכתו"

וימשיך בהצלחה מופלגה בעבודתו בקודש

להכין "שכונת המלך" לקבלת פני משיח צדקנו תיכף ומיד ממש

ולרגל כניסת בנם הבחור התמים שמעון שיחי' לעול מצות

ביום ה' ניסן, נשיא לבני שמעון

שיגדל להיות חי"ל - חסיד ירא שמים ולמדן

ולרגל נישואי בנם מו"ה מנחם מענדל שליט"א

עב"ג הכלה המהוללה מרת חי' מושקא תחי' (למשפחת כהן) ביום ו' ניסן

יה"ר שיזכו לבנות בנין עד עד, מתוך הרחבה בגור' ושמחה וטוב לבב

***

ע"י ידידיו, תלמידיו, מושפעיו, מעריציו, תושבי ועסקני השכונה

לעילוי נשמת

הרב הגאון הרה"ת אהרן יעקב

בן הרה"ג הרה"ת מרדכי אליהו ע"ה

שוויי

זכה להיות מלמד ומגיד שיעור בישיבת תו"ת ליובאוויטש

במאנטרעאל וניו יארק במשך יותר ממ"ג שנה

ואח"כ נבחר להיות מו"צ וחבר בבד"צ של ק"ק קראון הייטס

במשך טו"ב שנים

נפטר ערב שבת קדש ל' ניסן א' דר"ח אייר ה'תש"פ

והובא למנוחות בו ביום אחרי חצות

ת'נצ'ב'ה'

זמני מכירת חמץ

אצל מארי דאתרא וחברי הבד"צ שליט"א

ניתן לשמוע בקו הטלפון של הבד"צ

718 604 8000

תוכן ומפתח

- ז. פתח דבר.....
- ט. שלשים יום קודם החג.....
- י. עניני חודש ניסן.....
- יב. הכנות לחג.....
- יד. דינים חומרות והידורים במאכלי פסח.....
- יט. יום חמישי, א' ניסן, ראש חודש.....
- כ. יום ועש"ק פרשת ויקרא, ב' ניסן.....
- כא. שבת קודש פרשת ויקרא, ג' ניסן.....
- כא. יום רביעי, ז' ניסן.....
- כא. יום חמישי, ח' ניסן.....
- כא. יום ועש"ק פרשת צו, ט' ניסן.....
- כב. שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י' ניסן.....
- כג. מוצאי שבת קודש, אור ליום הבהיר י"א ניסן.....
- כד. יום ראשון, יום הבהיר י"א ניסן.....
- כד. יום שני, י"ב ניסן.....
- כד. יום שלישי, י"ג ("אחד") ניסן.....
- כה. ליל רביעי, ליל בדיקת חמץ, אור לארבעה עשר בניסן.....
- כח. יום רביעי, י"ד ניסן, ערב פסח.....
- לט. ליל חמישי, ליל א' דחג הפסח.....
- מז. לילות הסדר.....
- נא. יום חמישי, א' דחג הפסח.....
- נח. ליל ששי, ליל ב' דחג הפסח.....
- נט. סדר השני.....
- ס. יום ועש"ק, ב' דחג הפסח.....

- סא..... ליל שבת קודש, שבת חול המועד פסח, י"ז ניסן, א' דחול המועד
- סב..... יום שבת קודש, א' דחול המועד, י"ז ניסן,
- סג..... מוצאי שבת קודש, ליל ב' דחול המועד
- סד..... חול המועד פסח
- סה..... יום ראשון, ב' דחול המועד, ח"י ניסן
- סו..... יום שני, ג' דחול המועד, י"ט ניסן
- סז..... יום שלישי, כ' ניסן, ערב "שביעי של פסח"
- סח..... ליל רביעי, ליל שביעי של פסח
- טא..... יום רביעי, יום שביעי של פסח
- טב..... ליל חמישי, ליל אחרון של פסח
- טג..... יום חמישי, אחרון של פסח
- טד..... יום ועש"ק, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח
- טו..... שבת קודש פרשת שמיני, כ"ד ניסן
- טז..... רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח
- טז..... פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם
- פא..... מכירת חמץ: כיצד, למה ומדוע
- פב..... טבילת כלים: למה, מה ואיך
- פג..... הכשרת כלים לפסח: מה ואיך להכשיר – טבלא
- פד..... דיני שכחה וטעות – טבלא

ניתן להשיג ה"לוח יומי" ב:

לייקוואוד	מאנסי	פלעטבוש	בארא פארק
היכל מנחם	בית הספרים	העכט'ס יודאיקה	היכל מנחם
814 E County Line Rd. Lakewood, NJ	59 NY-59, Monsey, NY	1265 Coney Island Ave, Brooklyn, NY	1581 52nd Street Brooklyn, NY

גר חוץ להשכונה? ראה רשימת ההפצה של ה"לוח יומי" בקהילות אנ"ש ברחבי ארה"ב

לחץ על Copies & Orders באתר www.daytodayguide.com

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו קיצור עיקרי הלכות ומנהגים לחג הפסח הבעל"ט השכיחים ונוגעים למעשה, במתכונת של לוח יום-יומי. בחוברת זו באו דינים ומנהגים מהתחלת ניסן עד כ"ד ניסן, כולל מדרין מקיף לדיני מכירת חמץ, הגעלת וטבילת כלים.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן-ערוך ונו"כ. הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים מנהגים. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת באתרא דרב", הכוונה לאתר www.AskTheRav.com בפיקוח הרב ברין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' ג'ריז יש לכתוב 3217), ואז בעזה"י תמצא את מבוקשך. עזר בעריכה הרה"ח הרב מנחם מענדל שי' ראטנברג.

כל הלכה הזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

* * *

בכמה מקומות הובאו ענינים השייכים ל"הקהל" ול"מבצע הקהל", בעיקר מקטעי שיחות קודש – מה ש"המלך הי' קורא", על "בימה של עץ בעזרה". והוא ע"פ המבואר בכו"כ שיחות קודש שהענין ד"הקהל" הוא ענין שהזמן גרמא בכל השנה כולה, ושכלל הזדמנות יש לעורר אודות הענין ד"הקהל" בכל האופניים האפשריים, ולקשר כל ענין וענין לצו השעה – "הקהל" (ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – בריבוי שיחות קודש). ובמק"א² נזכר שיש להקהיל ולקבץ עניני התורה שבהם נתבארו פרטי הענינים ד"הקהל" בנגלה דתורה, ובמיוחד – בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות, בענינים המעוררים "ליראה את ה'". וכן נזכר ע"ד לימוד "הלכות הקהל", בדוגמת הלכות חג בחג, ובענינו – ההלכות הרוחניות של המצוה המפורשים בתורת המוסר החסידות והקבלה.

כמובן אין בכך משום תחליף כלל ללימוד הענינים במקורם, ובפרט שהובאו כאן רק קטעים אחדים, והרי בשיחות ואגרות קודש בשנות הקהל כמעט שאפשר להמליץ ש"כל הספרים מלאים בדבר זה". להרחבה בענין הקהל – ראה "קובץ הקהל"⁴. "קהל גדול": אוצרות מצות הקהל⁵. וראה גם "אנציקלופדיא לתלמודית" ערך הקהל. "הקהל": קובץ למצות הקהל ובירור הלכות⁶. "ספר הקהל": מצות הקהל – אסופת מאמרים⁷. ובלשון הרב⁸: "חבורת "הקהל" למחברים שונים".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"⁹, מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה

1) ובשיחת שבת בראשית תשמ"ח: "אז אלע עניני עבודה פון דעם יאר דארפן דורכגיין דעם "שער" און זיין דורכגענומען מיט דעם גייסט פון "הקהל"."

2) שיחת שמח"ת תשמ"ח.

3) בשיחת ש"פ משפטים תשמ"א.

4) י"ל ע"י ועד להפצת שיחות בשנת תשנ"ה.

5) י"ל ע"י ממש' – מרכז הפצה באה"ק.

6) רבינוביץ תאומים, ירושלים תש"ו. תשל"ג.

7) י"ל ע"י מכון התורה והארץ, שילחי שנת השמיטה תשס"א.

8) לקו"ש ח"ט עמ' 363 הערה 1.

9) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתח"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שיש"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתנו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרוין בכוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מרה"ש א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו'" (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתח"מ, ומכונן מל"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576 ובהערות 9-108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שזו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נטי' בזה"ו בכדי שיהיו רגילים לאכול בטוהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם

האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש¹⁰ [שגם זה שייך ל"הקהל" – "קהל גדול ישובו הנה", כש"המלך" – "מלך מבית דוד" – "קורא בתורה", וכפי שנתבאר בריבוי שיחות קודש¹¹], שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן: "מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]¹²."

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממחר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להן" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכו"ב¹³."

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') – און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** – המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכו"ל – ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו כו' כמצות רצונך"¹⁴.

ב"ח י"ד חס"ט – קג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קג שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 27 הע' 59. וו"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג"ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעיבר רה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטרהה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלוים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה כו"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פ' בלקוטי ביאורים (ארך). וכ"מ גם בסה"ש תנש"ל (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק".] וכ"ה להדיא ב"ב משוחות ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח).

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי ב' זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארובה. וצ"ע שבכ"מ מבוואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משוחות יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ירש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" וכמ"ש לפני" בתניא שם, ש"יהי' גם **יקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ה הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה וה' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים ס"ד, חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ז. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "תלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ש ופולפולא דאורייתא, לאפשר לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חט"ז ע' 240. ולהעיר מו"ה הנה ישיבל עבדי תשנ"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תשנ"ט ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), שקו"ש בתושב"ע פ' יטל לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל וגייעה ("במשכשים וגייעה") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דזקא. וע"ד הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה כ"ז קובץ העו"ב לך וחי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישפיע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משוחות ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"ר בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים (עבר רב) לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישאל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכא"ו לפי ב' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

10) ובס' שערים מצריינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"ב אאמור"ה, ובתוספת נופך מאחזמר"ד הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתיחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (התלים קיט, קסו) על מאד"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בהשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

11) חלקם הועתקו בס' "קהל גדול" פ"ט.

12) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

13) משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות התש"נ כרך ב' ע' 485.

14) לקוטי שיחות חלק י' ע' 341.

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת־מה – ולא לחכות לרגע האחרון¹⁵.

שלשים יום קודם החג

לימוד הלכות החג

מפורים ואילך שואלין ודורשין בהלכות פסח.

הלכתא למשיחא: "חכמים הראשונים תקנו בזמן שבית המקדש היה קיים שיתחילו הדרשנים לדרוש ברבים הלכות הרגל שלשים יום לפני הרגל דהיינו שמפורים¹⁶ ואילך ידרשו הלכות פסח. לפי שכל אחד ואחד הדר בארץ ישראל חייב להביא ברגל ג' קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה ושלמי שמחה וכל קרבן צריך להיות נקי מכל מום ומשאר דברים הפוסלים את הקרבן לפיכך תקנו חכמים לדרוש הלכות הרגל שלשים יום לפניו כדי להזכיר העם את הרגל שלא ישכחו להכין בהמות הכשרים לקרבן ויהיה להם שהות כל שלשים יום¹⁷."

מצוה על כל אחד ואחד שילמוד הלכות הרגל קודם הרגל עד שיהיה בקי בהם וידע המעשה אשר יעשה.

מעות חיטים¹⁸

מנהג פשוט בכל ישראל שכל קהל וקהל משימים מס על בני עירן לצורך חטים לפסח (ושאר צרכי הפסח) לקנות ולחלקם לעניי עירן. ובלשון הרב¹⁹: "צושטעלן אלע צרכי החג צו די וואס דארפן דערצו אנקומען – די צרכי הסדר (מצות, ד' כוסות וכו'), און צרכי יום טוב בכלל (בגדי יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכו'".
גם נשים מהדרות בכך²⁰.

זהירות מאכילת מצה

"מפורים ואילך"²¹, נזהרים מאכילת מצה²². והמנהג להימנע אף ממצות חמץ²³ אבל אין נמנעים מלאכול מצה עשירה וקניידלאך וכו'".

זהירות מחמץ

כל שלשים יום לפני הפסח טוב לזהר ולעיין בכל דבר שעושה שלא ישאר דבוק בו חמץ באופן שלא יוכל להסירו בנקל כשיגיע ערב פסח²⁴.

15) נתבאר בארוכה בכינוס תורה בבית חיינו "770", "חוק"מ פסח תשע"ח.

16) ומה שלא מתחילים מ"ג אדר, שלשים יום שלמים לפני י"ד ניסן, זמן הקרבת קרבן פסח, ובדיקת וביעור חמץ – ראה תוס' בכורות נו, ב. טורי אבן מגילה ל' א. ונת' באריכות בשיחת ש"פ תזריע תשד"מ. וראה שיחת י"א ניסן תשל"ד.

17) שו"ע אדה"ז ריש הלכות פסח.

18) בנוגע להשתמשות בדמי מעער ל"מעות חטים" – ראה שו"ת באתרא דרב ס' ג'רו.

19) ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 411.

20) ובשיחות קודש נתבאר שמצות הצדקה מודגשת במיוחד בנשים. ובמדינות אלו שהבעלים נותנים ביד נשותיהם סכומים גדולים ואינם מקפידים על כך, הרי שגם סכומים אלו נכנסים בגדר "דבר מועט" שמוותר לקבל מנשים. בארצות־הברית חלוקת הסכומים לענייני צדקה, בכמה וכמה עניינים, נתונה יותר בידי הנשים מאשר בידי האנשים.

21) שלושים יום לפני פסח – ראה לעיל בענין לימוד הלכות החג ("שואלין ודורשין") ובהנסמן שם. וכ"ה בס' קדושת ישראל אות מב. אבל ראה בלוח כולל חב"ד.

22) לפי ש"בימים אלו (ש)מתחילים כבר ענין המצה" – לקו"ש ח"א ע' 293. וראה בארוכה בשו"ת אתרא דרב ס' יג'תרלד.

23) ראה בשו"ת באתרא דרב פורים ח"א סכ"ו.

24) ובכמה מקומות נזכר שתוך שלשים יום קודם הפסח יש לחוש יותר בנוגע לחמץ. ויש בזה כמה פרטים וחילוקי דינים. ומהם: הזהירות לא לשאוב בכלי חמץ מיין שהוכן לפסח תוך ל' יום. כשראה שהכניסו למקום שפטור מבדיקה חמץ תוך ל' יום. בגדים שנתכסו ע"י תערובת חמץ או ניירות שנבדקו בחמץ תוך ל' יום. היוצא מביתו תוך ל' יום ובדעתו שלא לחזור עד אחר הפסח או לעולם. העושה אוצר תוך ל' יום ובדעתו שלא לפנותו עד אחר הפסח. ועוד.

מבצע מצה

ב"ש לשלשלת היחס" שבהקדמת 'לוח היום יום' מובא על שנת תשי"ד: "מעורר ע"ד זיכוי את הרבים ב"מצות שמורה" לחג הפסח".

בספר המנהגים – חב"ד: "מתקנת כ"ק אדמו"ר שליט"א, להשתדל, ובפרט רב, שו"ב כו' וכל עוסקי בצ"צ לשלוח לחגה"פ למכיריהם – עכ"פ להסדרים – מצות עגולות אפיוות"יד, ודוקא – מצות שמורה²⁵, וכן במקומות שמסדרים סדרים כלליים (כמו במלונים וכדומה) יסדרו זה המסדרים".

בספר השיחות תנש"א²⁶: "ויש לעורר... אין די ערטער וואו מ'פראוועט סדרים ציבוריים וכלליים – זיינען דא כמה מקומות וואו מ'האט געמאכט הכנות צופראווען נאר איין סדר (צוליב דעם וואס עס פעלט געלט וכיו"ב). ונחוץ וכדאי ביותר, אז מ'זאל זיך משתדל זיין ביותר מאכן ביידע סדרים, על כל פנים – טיילן די הוצאות אויף ביידע נעכט, ובדאי – וועט מען דערצו ניט דארפן אנקומען, ווייל דער אויבערשטער וועט זיכער בענטשן און צושטעלן צו די עוסקים בזה כל המצטרך, און נאכמער דערפון".

עניני חודש ניסן

בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל²⁷.

תחנון

בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון ולא אב הרחמים לפני מוסף בשבת ולא צו"צ [=צדקתך] שבמנחה בשבת.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

תענית

אין מתענין בכל חודש ניסן אפילו תענית יחיד ואפילו בערב ר"ח אייר. ואפילו תענית יארצייט אין מתענין בכל החדש. אבל הבכורים מתענים בערב פסח. והחתן והכלה ביום חופתם נוהגין להתענות אפילו בר"ח ניסן²⁸.

בית החיים

אין המנהג בניסן ללכת על בית החיים להתפלל על הקברים. ומי שיש לו יארצייט בניסן הולך אל קבר אבות בערב ראש חודש ניסן. ומי שלא הלך בערב ראש חודש ניסן ויש לו יארצייט בניסן יש להתיר לו לילך בניסן, אך לא יאמר כל התחינות שאומרים בשאר ימות השנה. אבל בקברי צדיקים (שאין הולכים על הקבר להזכיר נשמתו ולהתפלל על שכיבתו שתהא במנוחה לתקן מנוחתו אלא להתפלל על החיים שיהי' מליץ יושר בעדם) המנהג לילך גם בימי ניסן²⁹.

אמירת הנשיא

נוהגין מראש חודש ואילך לקרות פרשת הנשיא שהקריב בו ביום וביום י"ג פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה" שהוא נגד שבט לוי. אחר אמירת הנשיא אומרים יהי רצון

(25) בכ"מ שצריך לתת לפחות כזית. ובשיחת י"א ניסן תשכ"ב: לכל הפחות ה"כזיתים", ומה טוב – מצה האמצעית, ומה טוב – שלש מצות. ובשיחת ש"פ אחרי תשכ"ז: לכל הפחות עבור הסדרים, או לכל חג הפסח.
(26) ח"א ע' 411.

(27) כן הלכה, כדעת ר"י בר"ה יא, א (ע"פ הכלל דר"א ור"י הלכה כר"י), שבמדרש (שמו"ר פט"ו, יא) הכריע וסתם כדעתו, כי ניסן הוא בחיל אתעדל"ע – (ראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ד ע' קצה הערה 8). ובזח"ג (רמט, א) דכן אוקמוה מרי מתניתין. וראה גם זח"ב קד, א. וראה לקו"ש ח"א ע' 235. ח"ג ע' 975 הערה 6. ועוד.

(28) אבל לא באסרו חג (כמו שנתבאר במקומו).

(29) ראה שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' קמה. דבר יהושע ח"ב סי' פ. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרפג. שם סי' ג'תתמו. וש"נ.

הנדפס בסידור, וגם כהנים ולויים ואומרים אותו³⁰.

נשים וגרים ואומרים הנשיא וה"יה רצון" כרגיל³¹ (ואין לשנות הנוסח³²).

שכח ולא אמר הנשיא ישלימו בלילה עד עלות השחר (עם ה"יה רצון)³³.

במקור חיים³⁴ הוסיף "לי נראה [ללמוד ולכוון] גם כוונתם בהקרבתם ע"פ דברי רז"ל ב[מדרש] רבה".

"מצוה לחזק המנהג [דאמירת הנשיאים³⁵ וה"ה ר"ר³⁶] באופן של חמורין עלי ו"חביבין עלי [דברי סופרים] כו', עד לחביבות של מנהג ישראל (ע"ד המבואר בנוגע למנהג הקפות בשמח"ת)³⁷".

"ע"פ מארז"ל "כל העוסק בתורת כו' מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כו'", מובן, שמר"ח ניסן ואילך מקריב כאו"א מישראל קרבן הנשיא³⁸".

ברכת האילנות³⁹

היוצא בימי ניסן [בימי ניסן] כפשוטו – בדוקא⁴⁰ וראה⁴¹ אילנות⁴² שמוציאין פרח צריך לברך:

(30) ונת' בלקו"ש חכ"ג ע' 59 הע' 51. ובארוכה – בלקו"ש חל"ב ע' 20 ואילך. וראה גם ר"ד משיחת ש"פ מצורע תשמ"א. שבת שובה ושמח"ת וש"פ ויקרא תשמ"ב. ויקרא תשמ"ג. ש"פ צו תשכ"ד.

(31) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ"רכד.

(32) ראה עד"ו אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרעד.

(33) ואם שכח עד למחרת, ואמרו בלא ה"יה רצון". ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'שלא.

(34) לבעהמ"ס חות יאיר או"ח רסתכ"ט, הובא בלקו"ש חל"ב ע' 21 הע' 27.

(35) בחשיבות קריאת פרשת הנשיאים – ראה לקו"ת ברכה צח, ג. אוה"ת נשא ע' רנד. לקו"ש חל"ב ע' 19 ואילך. סה"ש תש"נ ע' 393. ועוד.

(36) במעלת ה"ה" – שלא מצינו דוגמתה בתפלות ועניני "זכרון" דכל השנה – ראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 20 ואילך. נדפס גם בסה"ש תשמ"ז ע' 371 ואילך (משיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז). וראה גם בר"ד משיחה הנ"ל.

(37) סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 380 הע' 85.

(38) סה"ש תנש"א ח"א ע' 387 הע' 65.

(39) וראה גם אג"ק חט"ז ע' שכח בשלילת הקס"ד שלא לברך ברכה זו.

(40) ראה אג"ק חכ"ג ע' ששה. ולאול הנמצאים בארצות הדרומיות אפשר לברך על אילן שבעציץ, כדלקמן בהערה.

(41) וסומא לא יברך.

הנה, בשו"ת שבה"ל ח"ו סנ"ג כתב "ובאמת ספק בידי אם לא ראה כלל רק אמרו לו מאילנות היפים דמבלבי הוא נתן שבח והודי' בברכה זו יתכן דלא צריך לברך – דתנאי זה של הראיה לא מבואר בשו"ע עם מעכב ועדין צלע"ק". ונשאלתי מאחד מגדולי הרבנים שליט"א לפרש כוונת דבריו, שהרי מפורש בשו"ע "היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרחים מברך בא"י אמ"ה שלא חיסר בעולמו וכו'", הרי להדיא שצריך לראות.

ובאמת, כ"ה גם בכל הראשונים דקאי ברואה. ומאי שנא משאר ברכות הראי'. וכ"מ ברא"ה ברכות מג, ב והובא בשטמ"ק שם, עייש"ה. ועדיין אין יתברר גמור שהראי' מעכבת. אבל כן הכריחו בפרוסים מל' הגמ' "הרואה" בנוגע ברכת הלבנה שצריך ראי' – ראה שו"ת רדב"ז ח"א סש"מ. מהריק"ש בערך לחם סתכ"ו, הובא בהגהות רעק"א שם. וראה ערוה"ש שם ס"ד. ואין טעם לחלק.

ועי"ן, יש מקום לדעת בעל שבה"ל ממש"כ בשו"ת מהרש"ל סע"ז גבי ברכת הלבנה, של' ראי' לאו דוקא. והב"ד במג"א רס"י תכו ובט"ז שם סק"א. א"ר שם סק"ז. משנ"ב סק"א. ועוד. והה"נ בעניננו. וראה בחזו"ע פסח ע' כט שכ"כ בדעת שבה"ל. ואכן בעל שבה"ל לשיטתו' איל – ראה אצלנו בשו"ת ח"ה ס"י קכה סק"ד לענין ברכת הלבנה.

אלא שיש לחלק, כמ"ש במח"ב או"ח סרכ"ט סק"ו לגבי ברכת החמה, דל"ד לברכת הלבנה (והוא דלא כשו"ת זרע אמת ח"ג סכ"ד. וכדעתו כ"ה בתשו' ה'ר' נאים שבס' בוקר יורה. מגן גבורים סרכ"ט באלף המגן סק"ג. אמנם במגן גבורים ס"ל שמברך ברכת החמה גם במכוסה בעננים. ולא קיילין הכי) שמופושט בה שהיא על הלבנה (ראה גם ברכ"י או"ח סמ"ו סק"ג. שו"ת אג"מ חו"מ ח"ב סמ"ז), ומשו"ה דמאי ליוצא המאורות. ואנן קיילין לדינא שבכל ברכות הראי' אין סומא מברך – א"ר שם ופמ"ג בא"ה שם סק"ו. ועוד. ושאיני ברכת ראיית המלך – ראה ברכ"י או"ח סרכ"ד סק"א, שהוא לפי שמורגיש בכבוד המלך. ועד"ו בפמ"ג שם. אמנם, בסדר ברה"נ לאדה"ל פ"ג ס"ט מפורש שכן הדין גם בשאר ברכות הראי' שאינה של הנאה אלא שעי"ן כן נזכרים בשבחו של מקום דסגי בידיעה. וכ"ה במקו"ח סרכ"ט לגבי קשת וכל ברכות הראי' שאינם על הנאה דמטי ל'. ולהיעיר שברמב"ם ברכות פ"י מנאה עם ברכת השבח.

ומ"מ יתכן – ודוחק קצת – שגם לדבריו היינו רק כשיודע ומרגיש – כ"מ בנה"ש או"ח סרכ"ד סק"ו. וכ"כ שו"ת אור פני משה ס"ד. קרית תנה דוד ח"ב ס"ג. בצה"ח ח"ב ס"ח. וראה באריכות בקובץ אור ישראל חו' נו הצדדים בזה.

ועוד, שבתורת חיים סופר סרכ"ד סק"י אכן חילק בין הדבקים, דראיית האילנות ברכת הנאה היא ואינה בכלל. ואכן בכ"מ משמע דמאי להרואה פרי חדש, שבדאי הברכה על הראי'. אלא שבשו"ת שבו"י ח"ב סל"ח כ"כ גם לגבי שהחיינו. (וביד אהרן, הביאו בבאה"ט סרכ"ה סק"ו, כתב נמי כן אבל רק מחמת שמברכים על האכילה).

ומצאנו קצת אסמכתא לדברי שבה"ל בשו"ת הרשב"א החדשות ס"ט, דמשמע קצת שדימה ברכת האילנות לברכת המאורות. [ולהיעיר גם מכע"ז בשו"ת נטע שורק או"ח ס"ט לענין נצי ערלה שאין הברכה על אילן זה בפרט. וכע"ז בשו"ת דובב מישורים ח"ג ס"ה].

ומ"מ, לא מפני שאנו מדמים נעשה מעשה. ובפרט דסוגיין דעלמא שסומא פטור. וסב"ל.

(42) ואפשר לברך על אילן הנטוע בעציץ, ראה פרטים בשו"ת באתרא דרב סי' יד'שלה.

בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶּךָ הַעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לַיהוֹנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

ואינו מברך אלא בפעם הראשונה שרואה בכל שנה. ואחרי שבירך בראיה הראשונה אינו מברך שוב. ואם לא בירך בראיה הראשונה יש לברך על הראיה השניה בלא שם ומלכות.

אין מברכים על אילן סרק. אבל אפשר לברך על אילן המוציא פירות אף שאינם עומדים לאכילה⁴³.

מברכים כשהאילנות מוציאים פרח ועדיין לא גדלו הפירות. יש מהדרים לראות שני אילנות. גם נשים מברכות. יש אומרים שאין לברך על עצי ערלה (אלא אם כן בספק ערלה) ולא על עץ מורכב. לדעת רוב הפוסקים אפשר לברך גם בשבת ויו"ט.

איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות, טוב לברך בלא שם ומלכות⁴⁴.

ההכנות ל"א ניסן

יהי רצון אז מ'זאל אויסנוצן . . דעם צייט וואס ס'איז נאך געבליבן ביז י"א ניסן, אויף ממלא זיין די אלע החלטות טובות וואס מ'האט געהאט אין דעם, און נאך מוסיף זיין אין החלטות טובות כהנה וכהנה⁴⁵.

כאן המקום אויך להוסיף: אזוי ווי ס'איז דאך דא אזוינע וואס גרייטן זיך בהנוגע צו יום הולדת וכו' און מ'טראכט אין וואס זאל דאס באשטיין, אין ענין הצדקה . . און ענין התורה וכו'. איז כאן המקום להעיר (מיט אן עי"ן) און להאיר (מיט אן אל"ף), אז צום אלעם ערשטן דארף מען דאס פארבינדן מיט ענין פון תורה. און ניט נאר פון א ענין הצדקה וואס גייט אוועק אויף תורה. איז דאס טאקע "תמכין דאורייתא" און "תומכין מאושר" זאגט ער אין זהר אז "מאושר", א"ת מאושר אלא מראשו, אז דאס איז ממשיך פון ראש און מקור כל הברכות דורך דערויף וואס ער איז "תמכין דאורייתא", אבער אעפ"כ קומט דאס ניט צו לימוד התורה (אע"פ וואס פריער שטייט "זבולון בצאתך" און דערנאך ערשט "יששכר באוהלך"). דאס מיינט פשוט אין אנדערע ווערטער, אז אין וואס פאר אן ענין עס זאל ניט זיין, דארף בא יעדערן זיין – אט דער וואס וויל – אויף א מתנה בכלל איז דאך ניט שייך שטעלן קיין תנאים, אבער א מתנה איז דאך פארבונדן מיט גורם זיין א נחת רוח – איז וואס עס זאל נאר זיין, צדקה באופן כך אדער פעולות טובות באופן כך ומעשים טובים באופן כך – איז נכון ורצוי וטוב וישר ונעים וכו' (מיט אלע פופצן תוארים וואס ער זאגט אין "אמת ויצייב"), אז עס זאל זיין בא יעדערן דער ענין פון הוספה אין ענין פון לימוד התורה. וכאמור – סיי אין נגלה און סיי אין פנימיות⁴⁶.

הכנות לחג

קניות

לקנות⁴⁷ מצות שמורה⁴⁸.

(43) ראה בשו"ת באתרא דרב ס' ח"סח.

(44) כ"ה בלוח ברכת הנהנין פ"ב הכ"ג. אבל בסדר בה"ג השמיטו אדה"ז. ומשמע מסתימת לשונו דס"ל שאין לברך כלל אלא על אילנות שיש בהם פרח בלבד, וכדעת המחבר בשו"ע סרכ"ז ס"א. וראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 116 בשו"ה"ג הב' להערה 33. ולהעיר מכה"ח סרכ"ו סק"ט שאף שכתב שקיבלו עליהם הוראת המחבר שלא לברך כל שגדלו הפירות, ושכן מנהג העולם, אם איחר מלברך ואינו מוצא עוד אילנות שיש בהם פרח יברך בלא שם ומלכות. ועצ"ע.

אבל אם בנוסף לפירות נשאר גם עדיין גם פרחים, אפשר לברך.

(45) מר"ד יו"ד שבט תשל"ג (ע"פ סרט הקלטה).

(46) מר"ד פורים תשל"ב (ע"פ סרט הקלטה). וגדפס בשיחות קודש ח"א ע' 539.

(47) אפשר לצאת ידי חובת מצה במצה שעברה עלי' י"ב חודש או יותר.

ומ"מ, אם כל השנה אין שומרים אותה מחימוץ צריכה ביעור – ראה שו"ת ראב"ן ס"ז. ומש"כ ע"ז נכדו הראב"ה פסחים סתנ"ב. (וראה אבן שלמה לראב"ן שם. ומש"כ בהערת המהדיר לראב"ה שם – תמוה, שהעיקר חסר מן הספר בדברי ראב"ן). וכדברי ראב"ן – כ"ה במהרי"ל אפיית מצות סק"ז. וראה ס' התדיר הל' אפיית המצות. ונת' באג"ק ח"א ע' מ. וראה פרי רפאל כהן ס"ז.

(48) בנוגע למצות מסולת נקי' או קמח מלא ("ראעזווע") – ראה שו"ת באתרא דרב ס' יג'תלרה.

בדאי אפשר, ניתן להשתמש גם במצות מכוסמין. וראה שו"ת באתרא דרב ס' ז"סב. ושם ס' כ"ד לגבי מצות משבולת שועל.

לקנות יין עבור החג. ומצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו⁴⁹.
לקנות הגדות וסידורים. כמו כן, מפות למצה⁵⁰ וגביעים⁵¹.

בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ד ניתנה ההוראה הבאה: "וואלט געווען זייער כדאי און זייער פאסיק – אז פאר חג הפסח זאל יעדער אידיש קינד באקומען זיין אייגענע "גדה של פסח", און מה טוב – א "גדה" באגלייט מיט ציורים וכו' פון די פארשידענע מצוות און פאסירונגען (אין סיפור יציאת מצרים) וועגן וועלכע עס רעדט זיך אין דער "גדה" – וואס (די ציורים) מאכן דעם אינהאלט פון דער "גדה" נאך מער צוגענגלעך פאר קינדער. און דארט אויך אנשרייבן "להשם הארץ ומלואה", און אונטער דעם – דעם קינד'ס נאמען."

ובשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח – שנת הקהל: ומה טוב – אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעם סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן קליות ואגוזים – דברי רשות.

אסור לאדם שיאמר על שום מין בהמה חיה ועוף "בשר זה לפסח הוא", אלא יאמר "בשר זה ליום טוב". וכן לא יאמר אדם לשלוחו "הילך מעות הללו וקח לי בהם בשר לפסח", אלא יאמר "קח לי בשר ליום טוב". אבל על דגים ועל כל שאר דברים שאינן מין בשר כלל, מותר לומר "זה יהא לפסח". ויש מחמירין שלא לומר על שום דבר "זה לפסח", חוץ מן החטים וכיוצא בהם מדברים הצריכים שימור מחימוץ (שהשומע שהוא אומר חטים אלו לפסח יהא סבור שאומר "חטים אלו אצניעם ואשמרם מחימוץ לצורך הפסח"). וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה. לא אסרו אלא לומר "בשר זה לפסח", אבל לומר "בשר זה על פסח" (כמו שהוא המנהג לומר כן בלשון אשכנז – "אויף פסח") מותר.

במכתב כללי מ"א ניסן תשמ"ז: אידן, ובמיוחד אידישע בעל-הבית'טעס, אויך קינדער און קינדערלעך, ווארפן זיך אריין אין די הכנות צו פסח מיט טעג און טעג פריער, און אפילו יחידי סגולה⁵² וועלכע זיינען זיך נוהג אריבערצוגיין⁵³ אין אן אנדערע א "פסח'דיקע דירה" אויף פסח, געפינען ריבוי הכנות אין צוזאמנהאנג מיט פסח און פירן זיי דורך בחפזון און בזריזות.

שמחת יו"ט

כל שמונת ימי הפסח חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחין? הנשים קונה להן⁵⁴ בגדים ותכשיטים⁵⁵

49 בפ"י משובח – ראה במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב. וראה אצלנו בלוח יומי לפורים דיני הטוב והמטיב בהערה.

50 בנוגע לכתיבת נוסח הברכות לאכילת מצה עם שם ה' על המפה – ראה שו"ת בתורת דרב יט' שמחה.

51 מנהג אנ"ש הוא להשתמש בגביע לקידוש בלי רגל – ראה מזה בשו"ת אתרא דרב ס' ח'יתתקה פארוכה.

52 ובהערה שם: להעיר מדורי חיים ושלוש (מנהגי בעל המנחת אלעזר) הל' פסח סתקע"ב: בכל ימי הפסח ה' בביתו בית תבשיל מיוחד (שה' סגור כל השנה עם כל הכלים) ונפתח משנה לשנה לימי הפסח.

53 ובהערה שם: לא ראיתי ולא שמעתי רבותינו נשיאנו נוהגים כן.

54 דיוק הלשון "קונה להן" ולא שהן לובשות בגדים חדשים – אף שפשוט שהשמחה היא מהלבישה (ולא מהקנין) – י"ל, דאשה בעלה משמחה (ראה כס"מ ולח"מ ריש הל' חגיגה. אבל ראה ר"ק ולח"מ מעה"ק פי"ד ה"ד. וראה שיחת ש"פ נח תשמ"ה. לקו"ש ח"ז ע' 237. ח"ט ע' 368 ו' 51. ח"ג ע' 66 הע' 37. שיחת ו' תשרי תשכ"ח. וכבר העירו מרמב"ם ע"ז פי"ב ה"ג. פיה"מ קדושינו פ"א מ"ז. ולג' הרמב"ם (בסהמ"צ לקמון) בפסחים קט, א: חייב אדם לשמח בניו ובנותיו – משמע שבאשתו היא עצמה חייבת. ולהעיר מפסקי רבינו אשתרוק דבלנש לפרק ערבי פסחים (נדפס מכת"י בקובץ ישורון גל' מ – ניסן תשע"ט): וחייב ג"כ לשמח הבנים בשמחתו].

וראה שיחת ב' דחנה"ס תשי"ב. ש"פ ויקהל תשמ"א. נשא תשמ"ג. ולהעיר מסה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 הע' 138. ואכ"מ).

ומש"כ בכ"מ (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. חינוך מ' תפח. ועוד) ללבוש בגדים חדשים – התם קאי על חובת הבעל בשמחת עצמו (ולהעיר שבסהמ"צ חינוך כ' בנוגע לנשים "חילוק מיני מתיקה"). וכנגד פסחים עא, א שמשמחו בכסות נקי'. וכ"ה בשו"ע אדה"ז סתקע"ט ס"ז, שבגדי יו"ט הוא מדין שמחה.

אבל באר"ח ה' חוה"מ סל"ד: נשים שמחות בבגדי צבעונין. ור"ל.

55 בירושלמי פסחים פ"י ה"א: נשים בראוי להן כגון מסנין וצוצליון. וראה קה"ע ופנ"מ שם, דמסנין היינו מנעלים. ובפ"י הפנ"מ מציון לכתובות סד, ב (במשנה): מנעלים ממועד למועד. ופירש"י: מנעלים חדשים לכל שלשת רגלים. ושם (בגמ' סה, ב: ניתביהו ניהלה במועד כי היכי דניהו לה שמחה בנויהו. וראה מהר"ם ש"ף שם. ובאגודה פסחים פ"י שלכה"פ יקנה מנעלים. וכ"ה במהר"ל הל' יו"ט, הובא בא"ר ס' תקטט. וראה חמ"ש שם. ולהעיר משיחת ר"ח שבט תשמ"א (מסרט הקלטת): "משמחה מיט נעלים און שמלות ובגדים יפים איז דאס א מ"ע מה"ת".

[ולכא"ו מקום לומר, שאינו חייב לקנות בגדים חדשים בכל רגל ממש, כ"א שיהיו בגדים מיוחדים ליו"ט, ויפין יותר משל חול ושל שבת, ולכל היתר – שיהא חידושן ניכר, וכבגדים מוגהצים לבני א"י. וקמ"ל שגם כשאין ידו משגת לבגדים מיוחדים ליו"ט, יוצא יד"ח במנעלים חדשים, אף שבלא"ו צורך לקנותם כ"מ בפניה, כיון שמתקלקלות במקום הרים, כנגמ' כתובות שם. ואכ"מ].

כפי ממונו. [ואנשים וקטנים]⁵⁶ – כמפורט בידינו יום א' דפסח].

דינים חומרות והידורים במאכלי פסח

המנהג הפשוט שנוהגים בכל החומרות במשך חג הפסח, החל משעת סוף זמן אכילת חמץ⁵⁷, וכן גם באחרון של פסח⁵⁸, וגם כשמבשלים לפני החג עבור חג הפסח.

האריז"ל כתב הנהגה ממשוה⁵⁹ חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. – ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז⁶⁰.

השומר פסח מחמץ כהלכתו ויחמיר בו כל החומרות שמחמירים המחמירים יועיל לנפשו מאד כל השנה.

מצות מצה ומצות חמץ ניתנו תחילה לישראל במצרים וקיבלום עליהם באהבה ובחיבה והחמירו בהם בכלליהם ובפרטיהם וכל המאריך בדקדוקיהם מאריכים לו ימיו ושנותיו.

בתשובת אדמו"ר הזקן הובא שכתב האריז"ל להחמיר כל⁶¹ החומרות בפסח.

כתבו בספרים, שכל אחד ואחד מחמיר לעצמו ועושה גדרות וסייגים בפסח ואינו יוהרא ולא דבר תמוה. ואין לא לתגודדו, כי משפחה משפחה מנהג אבותיהם בידיהם. וכבר כתב הרמ"א שאין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחנם הוקבעו⁶². וכן מבואר בספרים, בנוגע לחומרות שיש שנוהגים בהם ואחרים אינם נוהגים כן, שאין להלעיג על שום מנהג וחומרא רק להניח לכל אחד להתנהג בדרכו הטוב.

ולאידך⁶³, אם ירצה האדם להחמיר תמיד גם זה איננה דרך כבושה כי פעמים רבות הוא חומרא דאתי לידי קולא. ויש לזהר גם שלא יהא הטפל חמור מהעיקר. ומבואר בספרים, שעבודת ה' צ"ל בהדרגה ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול. וצריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם ולפי התנאים המתלווים להם לפי העת לפי החברה לפי הנושא ולפי המקום. ויש מי שרוצה לעשות מצוה וחסידות, ויחנן בחסידות, ומיחזי כיוהרא, ונותן מקום לחטוא ולדבר עליו תועה, והכל לפי מה שהוא אדם ולפי המקום ולפי הענין⁶⁴.

לא יאמר אדם "כמה טורח פסח זה", כי רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם = מה טורח זה לכם". ועכשיו אין העולם נזהרין בזה, ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר "מה טורח זה" על טורח הקרבת הפסח, שהיא מצוה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות "כמה טורח", אין איסור בדבר⁶⁵.

מצה עשירה: עיסה שנלוושה במי פירות ולא נתערב בהם שום מים בעולם אין זה חמץ מעיקר

(56) ובסה"ש תשמ"ח (ח"א ע' 317 הע' 120) מעיר מל' הרמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ח: קליות ואגוזים ומגדנות. ועיי"ש עוד (הע' 119) [לענין חג הפסח]: ופשיטא – לא לרגזו עליהם, ח"ו, היתכן שכשאושר מדברים אודות ענינים הכי נעלים, יצי"מ כו' זקוקים הם ל"קליות ואגוזים"? אלא, לכל לראש, יש לשמחם לפי מעמדם ומצבם, ואח"כ יסביר להם עניני יצי"מ וכו'.

(57) ראה שו"ת באתרא דרב ס' יג"צ.

ורק במנהגים מסויימים שזכרו לקמן יש שהקלו בערב פסח, או בבישול לפני פסח.

(58) לבד ממצה שרוי' – ראה להלן בלוח באחש"פ.

(59) ומה שאינו נראה לעין אינו בכלל – ראה שו"ת באתרא דרב ס' ז'תתקנז.

(60) ונתבאר בשיחות אחש"פ ופסח שני תש"מ.

(61) ורק במנהג תימדי עלינו להתנהג בפסח בכל זהירות דקדוקי המצוה ולהתרחק מכל שימצא ולחוש לדעת המחמירים, אבל אם יקרה איזה שאלה בעובדא פרטית מזה אין אומר שצריכים להחמיר ועלינו לראות מש"כ הפוסקים אם לאיסור או להיתר. וגם קאי רק בעובדא בפסח עצמו ולא מה שנעשה קודם הפסח – שו"ת חבלים בניעימים ס"ח בכוונת אדה"ז.

(62) ולהעיר מיוסף אומץ לר"י יוזפא סתרצ"ט: אף שחומרות אלו גדולות הן עד מאוד וכמעט לבלי צורך מכל מקום מנהג יפה הוא לבער החמץ כל מה דאפשר. וראה משנ"ב סתמ"ב סכ"ח.

(63) בהבא לקמן, ראה בשו"ת באתרא דרב ס' יט'שכח. וש"נ.

(64) ולהעיר, שבשנת תרצ"ב סיפר כ"ק אדמו"ר (מהור"י צ) נ"ע שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהור"ש ב) נ"ע, היה אומר שאין לנהוג בהדרים בחג המצות. – הטעם שלא יחול בקבלה בנדר. ובמק"א, מובא שהתבטא: פאר חומרות האב איך זייער מורא.

(65) ולהעיר מאג"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ב ע' תקכו, במכתב לזוגות הרבנית: הנני מבקשך דוא זאלסט זעך ניט אן שטריינגען מיט דעם פסח מאכן דוא דארפסט היטין דעם גיוונג און השי"ת זאל דיך היטין אין אללעס.

הדין, אבל כבר נהגו במדינות אלו להחמיר שלא ללוש אפילו במי פירות בלבד⁶⁶. ואם עבר ולש אפילו אפאה מיד אין אוכלין אותה בפסח. ואין לשנות המנהג⁶⁷ אם לא לחולה או זקן הצריכים לכך.

מצת מכונה: במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע: הרבנים הגדולים ז"ל יראי ה' וחרדים לדבר הוי' אשר בודר שלפנינו⁶⁸ אסרו את המאשין ומהם אשר לא רצו לגלות הטעמים שלהם בכדי שלא יסתרו אותם אבל פסקו בתוקף לאיסור ומהם שכותבים שהוא חמץ גמור איך ימלא לבנו לעבור ח"ו על דבריהם⁶⁹. . וכאשר כבודו שואל מאתי אני איני מסכים על זה בשום אופן ואין לנו לחדש דברים כי אם לילך בדרך הישרה שהניחו לנו רבותינו ה'ק' זצוקלה"ה.

במכתב כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע: על דבר המצות מאשינאווע, והנה אשיב רק בהנוגע לו, כי בכללות ענין מצה זו אין אני חפץ לדבר והוא דבר הידוע לכל. אמנם בדבר שאלתו מה יעשה, הנה בלתי ספק אצלי אשר בודאי ישנה במדינתם שמורה מהודרה. . אפוי' בתנור כנהוג אצלינו ונאפות בידים. . כי האפשר הדבר אשר לא יהיה מצת שמורה כחוק.

ובר"ד משיחת י"ג ניסן תשי"א, במענה לשאלה האם ליתן מצות מכונה לילדים: צו וואס? מצה איז דאך א ענין פון אמונה, דארף מען אויף דעם ארבעטן פון קינדוייז אן. עס שטייט אין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעום טעם דגן, מיינט מען דאס ניט קיין מאשינאווע. שרוי' אדער אנדערע הידורים מאכט ניט אויס⁷⁰, אבער ניט קיין מאשינאווע.

בשיחות קודש בנוגע ל"מבצע מצה" הודגש: "דוקא קיילעכדיקע, דוקא האנט מצה⁷¹ און דוקא מצה שמורה".

קטניות: אורז ושאר מיני קטניות אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל, ויש אוסרים והמנהג באשכנז להחמיר ואין לשנות. וגזרו בכל מיני קטניות והעובר עליו חייב מיתה בידי שמים ועובר על לא תסור. ואף אם יתכנסו בית דינו של שמואל הרמתי ואליהו ובית דינו וכל גדולי ישראל אף עמהם אין בידם להתיר קטניות בפסח⁷². וגם בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול אסור לבשל קטניות.

בכלל קטניות: אורז, אפונה, בוטנים, דוחן, חומוס, חמניות, חרדל, כוסמת, פרג, פולים, עדשים,

(66 לפי שחוששין שמא נתערב בהם מים כל שהוא, ואם נתערב בהם מים אפילו כל שהוא הרי אלו מחמיצים חימוץ גמור שחייבים עליו כרת ולא עוד אלא שממהרים להחמיץ העיסה יותר ממים לבדם.

(67 כי יש מי שאומר שמעיקר הדין מי פירות הן מחמיצים, ולא עוד אלא שהן ממחרין להחמיץ יותר ממים.

(68 להעיר שבש"ת באר משה ירושלמסקי ח"א בכליל תפארת ע' שנה מנה בין האוסרים כ"ק אדמו"ר הצמח צדק "כאשר העיד תלמידו רבינו הגאון הצדיק מופת הדור מוהרש"ז מלובלין זללה"ה בעל תורת חסד שראה בעצמו תשובה כ"ק באיסור מאשין מצות".

(69 וראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"א ע' שטז (חלקו נעתק בפנים) בחששות שבמצת מכונה. ולהעיר משה"ש תרצ"ה ע' 527, שבשנת "תרס"ג ראה אדנ"ע אפוי' ע"י מאשין בווינא, ולא ה'י שבע רצון לא מהמכונה גופא כ"א מהואליקעס [=המרדדים] הפירוורים וכו'.

אלא, שבהרבה מהמכונות דאז לא פעלו המכונות ע"י חשמל רק ע"י גלגלים, ואילו בזמן האחרון משתמשים במכונות חשמליות שהאדם רק לוחץ על כפתור. ואכ"מ יותר.

(70 אבל ראה לקמן שמצד ענין החינוך יש להזהר גם בזה.

(71 ובאג"ק ח"א ע' רחצ: "בהנוגע למצה ע"י מאשין – בשדי חמד מע' חומ"צ סי"ג. בהגדת המבאר (פיעטרקוב, רדע"ת). שערים המצוינים בהלכה על קצשו"ע סק"י בסופו". וכן נסמן ע"ד ב' בלקו"ש ח"א ע' 242 הערה 19 בנוגע למבצע מצה (הנעתק כאן בפנים).

(72 **הלכתא למשיחא:** בשו"ת תשובה מאהבה או"ח סי' רנט (שדבריו הובאו בפנים) מסיים: עד שזנה ונח' ונראה ונירש טובה בארץ חמדה טובה ורחבה ויולכנו לארצנו כימי עולם וכשנים קדמוניות אז נאכל גם אורז ומיני קטניות.

סויה, קינואה⁷³, שומשום, תירס, ועוד הרבה מינים שלא נתפרטו כאן⁷⁴. גם שמן קטניות⁷⁵ (שמן בוטנים, חמניות, לפתית (=קנולה, רייפסיד) סויה, שומשום, וכדומה⁷⁶) אסור⁷⁷.

לא נהגו בהם אלא איסור אכילה אבל מותר ליהנות מהם בפסח וכן מותר להשתות עמו בבית. לחולה ולקטן הנצרכים לכך מותר לבשל ולהאכיל קטניות. וצריכים בדיקה רבה קודם שיעשה מהם תבשיל לברור מהם גרעיני דגן שדרכן להימצא ביניהם. ויש לייחד כלים מיוחדים לכך. ואם אפשר ללוש במי פירות, עדיף. ויחלטנו תחילה ברותחין, והיינו ליתנם בתוך המים כשהמים רותחים כבר. ועדיף לבשל שאר קטניות מלבשל אורז דוחן וכוסמת.

פירות יבשים, סוכר ועוד: בפוסקים הובא שבכמה מקומות נהגו גם שלא לאכול שום פירות יבשים. וכן החמירו גם בסוכר⁷⁸, מיני מלוחים, צפורן, כרכום, ודבש ועוד⁷⁹. אבל אם ידוע שאין בהם חשש חימוץ אין צריך להחמיר בהם. ויש שנמנעו מלהשתמש בהם גם עם הכשר לפסח משום אל תטוש תורת אמך.

בכמה מקומות הובא בנוגע לסוכר, שיבשל אותו קודם פסח כדי שהיה לח בלח קודם פסח. וכבר כתבו הפוסקים, שצריך חקירת חכם איך ומה נעשה כי דבר זה משתנה לפי המקום ולפי הזמן. רבותינו נשיאינו לא השתמשו בסוכר כלל בפסח⁸⁰.

מצה שרויה: נזהרים ביותר ממצה שרוי' (מלבד באחרון של פסח שמהדרין לשרות, ראה אצלנו שם). ולכן המצות שעל השולחן מכוסות, שמא יפלו עליהם מים. וכן שלא יפול מפירורי השמורה במים או במרק. והמנהג להחמיר שלא להשתמש גם בכלים שיש בהם חשש שרוי' עד לשנה הבאה.

אין מנהגי ליובאוויטש איז אז די שמורה וואס ליגט אויפן טיש בשעת'ן עסן זאל זיין צוגעדעקט, צוליב דעם חשש פון שרוי', עס זאל זיך ניט פארגיסן אויף די שמורה א טראפן וואסער אדער זופ, און עס זאל ניט אריינפאלן קיין ברעקל שמורה אין די וואסער אדער אין די זופ.

קודם ששופכין מים, או משקין שמים מעורבים בהם, לכוס או לקערה, בודקין שלא יהיו בכלי פירורי מצה.

למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו.

מצד ענין החינוך צריכים גם קטנים להזהר ממצה שרוי'⁸¹.

(73) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי'תסג.

(74) ויש שהחמירו גם בקפה. ורוב הפוסקים כתבו להקל.

ויש שנמנעו משתיית תה.

ויש שהזכירו מנהג להימנע מגרעיני אביטח ודלעת. ויש שהחמירו אפילו שלא לאכול פירות וירקות שהגרעינים נאכלים, שדומה לקטניות, וכגון מלפפונים וחצילים.

והעולם אומרים שבמאכלים מסוימים נמנעו מפני שלא הי' מצוי בימיהם. אבל להעיר שמצינו שכמה מהצדיקים לא אבו לאכול "מאכלים חדישים", כי מאכלי פסח צריכים הרבה סייעתא דשמיא, ולכן אותם המאכלים אשר אכלו אבותינו ואבות אבותינו מכבר הרי התפללו עליהם ואפשר לסמוך עליהם ולאכלם, משא"כ "מאכלים חדישים" הרי אין עליהם כ"כ בקשות ותפילות להשי"ת שיהיו שמורים על צד היתור טוב. והמליצו גם ע"ז "אל תטוש תורת אמך".

(75) אבל השמנים שאינם נעשים ממיני קטניות מותרים, ובפרט – כשנעשה לשם פסח. ויש המחמירים שלא להשתמש בשום שמן, ורק בשמן מן החי (=שמאלץ). וראה שו"ת שבה"ל ח"ח ס' קסג סק"ז, במי שרוצה לשנות מנהג זה.

(76) ושמן כותנה מותר מן הדין. ויש המחמירים גם בזה. וראה אג"ק חכ"א ע' צו.

(77) תפוחי אדמה אינן בכלל קטניות. ויש שהחמירו בקמח מתפוחי אדמה. ורוב הפוסקים כתבו להקל.

(78) בפוסקים הובא שאף סוג הסוכר שאין בו חשש חמץ נהגין למוכרו לנכרי.

אמנם, בימינו אין כמעט חשש חמץ ורק צריכים השגחה משום חומרא דמשהו חמץ בפסח. ובזמננו שהסוכר עם הכשר מהודר לפסח, ואין אפילו חשש רחוק, אין טעם ע"פ דין להימנע.

(79) ויש שנמנעו גם מחלב. והאריכו מזה בפוסקים. ובלאו הכי, הרבה נמנעים מחמת שהוא מוצר תעשייתי.

(80) מסופר ש"כ אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע התבטא בקשר לזה: איך האב ניט האלט אז מען מאכט מיר נאך.

ובר"ד בעת הסעודה דיום אחש"פ תשכ"ט: במענה לשאלה מדוע לא נדפס בס' המנהגים שהמהדרים אין משתמשים בסוכר בפסח (כמו שנוכר שהמהדרים אין שותים גם מים חוץ לסוכה): (א) את זה הורה כ"ק מו"ח אדמו"ר להדפיס. (ב) לא כל המנהגים נמצאים לע"ע בספר המנהגים. (ג) איני יודע אם זה הוראה לרבים. אם יהודי יעשה בעצמו צוקער או שיועד בבירור שאין חשש מדוע יש לאסור עליו.

(81) ובמק"א בנוגע לקטנים: שרוי' אדער אנדערע הידורים מאכט ניט אויס אבער ניט קיין מאשינאווע. ויש לחלק בקל.

במי פירות פשיטא דאין להחמיר כלל בכל הפסח⁸². ופשוט, שזהו רק אם אין חשש של תערובת מים.

כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע לא הי' אוכל מצה שמורה ביחד עם דגים או בשר מצד חשש שריו', רק עם יין⁸³.

הערינג: אין אוכלים בפסח דגים מלוחים שקורין הערינג"ג, וכן דגים כבושים.

תבלינים: זה מכמה שנים אשר מנהגו לא לקחת קידה [=זנגביל] וקנמון⁸⁴ [בחרוסת] מחשש תערובת חמץ.

יין שרף: המנהג שלא להשתמש ביין שרף בפסח⁸⁵.

צנון: אדמו"ר הצמח צדק אסר אכילת צנון בפסח בלי טעם⁸⁶.

קילוף: נוהגים שלא לאכול פירות וירקות אא"כ נקלפו תחילה⁸⁷. ובפרט בימינו שמרססים על הפירות וירקות בחומרים שונים.

ביצים: נוהגים שלא להשתמש בפסח בקדרה שבישלו בה ביצים בקליפתן. ונשים נוהגות שיש להם קדירה מיוחדת לבישול ביצים בפסח. אין המנהג אצלנו לשטוף כל הביצים לפני פסח⁸⁸. ומכל מקום במקום שיש חשש חמץ יש לשטוף במים צוננים לפני הבישול⁸⁹.

לקנות ולבשל לפני החג: המנהג העיקרי שנהגו בו אבותינו הראשונים הוא שלא לקנות שמן דבש וחלב בתוך הפסח מחניות של גוים מטעם דשכיחי פירורין של פת בעת אכילת הגוים ויתערבו במשקין הנזכרים. ומפי השמועה, שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הי' צריך לאכול בפסח שקדים מתוקים לשם רפואה, והקפיד שיקנו אותם קודם הפסח בחנות שאין מוכרים שם כלל דברים של חמץ. והרבה נוהגים לקנות כל המוצרים לפני פסח⁹⁰. וכן מבשלים הכל לפני פסח.

אכילה אצל אחרים: רבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושותי', אבער נעמען אליין מעג מען. ובמק"א: נאר מ'דארף געבען א אפשרות צו נעמען. ועוד נזכר בזה: היינו מכבד זיין אדער מקפיד זיין וואס מען איז ניט טועם, איז פסח ניט אזוי, מען דארף ניט איינג מאכן מצד ההידורים של פסח, אבל נעמען אליין קען מען.

בכמה מקומות נהגו שלא לסעוד אצל אחרים, כי לא כל אדם שוים בזהירותם והמרבה ליזהר ה"ז משובח. ואפילו מי שאינו נוהג חומרות, מה טוב שבימי הפסח יקיים "אשרי יושבי ביתך" יותר מבשאר ימות השנה. והנהוג בישראל שבחג הפסח נמצאים ביחד איש וביתו (ובביתו) ובפרט ראש המשפחה. נוסף על שקשה ביותר להדר כפי הרצון בעניני פסח – כשנמצאים במקום אחר. וקל להבין.

(82) ויש שהחמירו גם בזה מכמה טעמים.

(83) ובמק"א: רק עם "שמורה – מילך" או יין, בלי חשש תערובת מים.

(84) וראה גם דרכי חיים ושלום סתקצ"א. וראה הנסמך במעדני שמואל ס' קיז סקל"ד אות ו.

וכן שאר תבלינים תעשייתיים. וראה לקמן.

(85) ובשו"ת הצמח צדק הובא ש"אשתדק נשלח תשובה לכל המדינות מהגאון ר' עקיבא איגר נ"י שהחמיר מאד וצווח ככרוכיא להיזהר בעשיית יי"ש לפסח". ומסופר שהתבטא ע"ז הצמח צדק, שכיון שאסר רעק"א מטעם הכמוס [בלשוננו: ונוסף על כל זאת אי גם יהיבנא להו כי כן הוא שנעשה משקה זה באמת בלי שום תערובת חמץ עוד רחוק בעיני ורוחי זה למשתי אותו בימי דפסחא מטעם הכמוס עמדי וצפון בקרבי העת לא עת לגלותו כיום] "קענען מיר ניט אריבער גיין".

(86) וכבר הובא המנהג בפוסקים, וגם בנוגע לשום. וכתבו שאף שאין לזה טעם אין להקל בפני עם הארץ. ועכ"ז, בכ"מ נהגו בחומרא זו.

(87) ויש מקום להקל שלא לקלוף במבשל לפני פסח. ותלוי במנהג.

(88) אבל יש לבדוק קודם פסח שלא נדבק לכלוך בביצים, וכן נכון לבדוק התבניות של הביצים שאינן מלוכלכות.

(89) והעירו גם ששיטפת הביצים עלולה להחדיר חיידקים לתוך הביצה, ולכן גם מטעם זה יש לרוחצם רק סמוך לשימוש, וחמירא סכנתא מאיסורא.

(90) ובמועד לכל חי ס"ב סכ"ד: מנהג עירנו להכריז להזהיר לכל עם הקהל שיקנו הפירות שלשה ימים קודם הפסח וכו' והטעם כדי שיהיה להם שהות לבררם היטב ולנקותם כראוי ושיהיה להם ביטול קודם הפסח, וזה צריך גם כן להזהר במלח שיבררו היטב שלא ימצא חטה או שעורה וכיוצא.

כמו כן, נוהגים להימנע ממוצרים תעשייתיים⁹¹ עד כמה שאפשר⁹², ובמיוחד – בתבלינים. **חפצים על השולחן:** מובא בפוסקים שנמנעים מליתן על השולחן חפצים שאינם מיוחדים לפסח, שחוששים שמא יפול מחמץ נוקשה שבהן לתוך מאכל.

כיסוי המדפים: כתבו הפוסקים שטוב להניח חתיכת דפין או סמרטוטין על כל דף ודף כדי שלא ישתמש להדיא בגופו.

מסנת בכיור: מי שרוצה לשאוב בפסח מבארות של נכרים או מבארות של ישראל שלא נזהר בהן מחמץ כל השנה טוב⁹³ שייסגן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב. ולכן, נהגו להניח מסנת בד בכיור⁹⁴.

נגיעת הפותחן ביין: בלקוטי דיבורים מובא בין ההכנות לפסח: להסיר החותמות מעל בקבוקי היין – ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפענציהער [=הפותחן] ביין.

כלי או אוכל שנפל על הרצפה: כתבו הפוסקים שאם נפל אוכל או כלי במקום שרגילים ליתן חמץ אסור לאכלו בפסח אפילו אם הגעילו אותו מקום קודם פסח. וכל זה חומרות יתירות כי די בחומרא של הגעלה. ולמעשה, נוהגים להימנע מלהשתמש במאכלים וכלים שנפלו על הרצפה עד לשנה הבאה.

הזכרת לחם: בכמה מקומות שאין להזכיר שם לחם בפסח. ומפי השמועה שכ"ק אד"ש אמר גם בנוגע לתיבת חמץ⁹⁵, שלא כדאי להזכירו בפסח.

מכירת חמץ

מכירת חמץ במשרדי הבר"צ (בשעות הנקובות כאן בעמוד ד). מומלץ להגיע מוקדם. דיני מכירת חמץ, פורטו בנספח בסוף הלוח.

תרופות

מי שמוכרח ליטול תרופות במשך החג, אין לו לפסוק על עצמו להחמיר ולהימנע מלהשתמש בהם בחג, אלא עליו לקבל הוראת היתר לכך מרוב מורה הוראה.

91 וראה שו"ת דברי חיים לקוטים והשמטות ס"מ: הנה לסמוך על הכשר אינו ראוי אפילו על הרבנים הכשרים למאוד כאשר בעוה"ד כמה מכושלים באים ע"ז כמו שנכשלו כמה עיירות בי"ש של פסח ע"פ תכח הכשר מיראים וחסידים כי כמה פעמים שיוכל בקל לבוא ליד מכשול, ואך זה עיקר הדבר שלא לשתות יין רק מאיש כשר שבעצמו קנהו וכו' וקנהו שם מאיש כשר אשר עשה בעצמו וטהרו בעצמו או על ידי משולחי נאמנים ויודעים להאיש הקונה. ובס' פתחא זוטא ברכת הפסח סי"א סק"א העתיק כ"ז, וסיים: העתקתי כל דברי קדשו למען דעת להיות נזהר במאכל ובמשתה בחג הפסח ואפי' על אותן כתבי הכשרות הבאים מיראים וחסידים אין לסמוך רק אחר החקירה והדרישה היטב וכו' והשומר נפשו יחזק בכל היכולת מכל מאכל ומשקה שלא נעשו בביתו אם לא ע"י חקירה ודרישה הדק היטב על כתבי ההכשר למען לך לבטח דרכו.

ובכמה פוסקים האריכו שלא לסמוך גם על ההכשרים רק על רבנים מובהקים ורק בתנאים מיוחדים. ויש שכתבו יתירה מזו, שלא לסמוך רק כשבעה"ב נאמן מצד עצמו (ראה שו"ת ערוה"ב או"ח סצ"ה. ועוד. אבל ראה בשו"ת יג"ל יעקב יו"ד סכ"ט (לתלמידו): אין ליתן בזה כלל שוה והכל תלוי בראיית עיני הרב בעירו, אבל לומר בדרך כלל שלא ליתן הכשר במקום שאין הבעלים נאמנים, הנה אף שהדברים יוצאים מפה קדוש מורי גאון ישראל וקדושו בעל ערוה"ב זללה"ה וכו' שכמה גדולי ישראל בזמנו גדרו גדר שלא לסמוך על הכשרים, יעו"ש, אבל לענ"ד שאין הדברים אמורים רק בדברים הנעשים ע"י מכוונות פאבריקען ומאשינען בתחבולות שונות, שצריך השגחה ושמירה יתירה להבין כל מעשיהן ותחבולותיהן, עיי"ש בארוכה).

ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סרמ"ז שאין לסמוך בעניני כשרות אלא במי שידעינן שמוחזק בכשרות וכ"ש באיסורין של חמץ דחמיר טפי וכן הוא מקדמת דנא דדבר כזה נמסר ביד הרבנים הגדולים ומובהקים דפקיע שמיהו ומי יסמוך על איש מורה הקופץ בראש שלא נודע שמו וטבעו וטובו ובפרט בזור הזה דשכיחי מורים והורים שאין לסמוך עליהם. ובשו"ת דברי מלכאל ח"ג סוס"י כב: כמה עמלים בני ישראל הכשרים לנקות ביתם מכל חשש חמץ ושומרים אפיית המצות ולבסוף הם נכשלים באכילת חמץ גמור רח"ל באשמת נותני ההכשרים בלי עיון ודקדוק ונתתה זה בעוה"ר לפרנסה יותר מלזהירות.

92 והקלו רק בדברים הנחוצים ומוכרחים דלא סגי בלאו הכי, ובדברים פשוטים ולא מורכבים, ורק שקשה לעשות בעצמו, ורק כשנעשה קודם הפסח, וכמוכן – רק בהשגחה מעולה (ראה בהערה הקודמת).

93 אבל מעיקר הדין אין מחזיקין איסור מספק.

94 ומפי השמועה שבביקור כ"ק אד"ש במוסדות החינוך קודם הסדר העיר שיש לבדוק מפעם לפעם אם לא נתפסו שם דברים בלתי רצויים.

95 וראה היכל הברכה פ' ראה יב, כא, שחמץ בפסח סם המות אלקים אחרים לא יזכירו ולא ישמע על פיו.

כל הביורורים שצריכים לעשות אצל הרבנים במשרד הבד"צ לקראת חג הפסח (כבשאלת התרופות הנ"ל וכיוצא בזה), אין לדחותם לרגע האחרון.

נקיון הבית מחמץ

ניתן להתחיל במצות בדיקת חמץ לפני ליל י"ד, ליל בדיקת חמץ. ובדיקה זו חייבת להיות בלילה לאור הנר, אבל ללא ברכה, וצריך ליזהר שלא להכניס לשם עוד חמץ. וישירי חדר אחד לבדוק בליל י"ד בברכה.

דוגמא פרקטית: באם ייכנס למקום העבודה במשך החג, ולכן אינו כוללו במכירה, אין צריך לבדוק דוקא בליל בדיקת חמץ, אלא יכול לבדוק לפני כן, בלילה אחר כנ"ל, ובתנאי שאחרי הבדיקה לא יכניס לשם עוד חמץ.

כשמגקים חדר ורוצים להכניס לשם חפצים לפסח [או אלו המזיזים ארונות ומקרר וכדומה], כדאי שבלילה, אחרי הניקוי, יבדקו את החדר מחמץ לאור הנר (או פנס חשמלי), טרם הכנסת חפצי הפסח, ולא לסמוך על הבדיקה בליל י"ד.

תזכורת: יש לזכור לנקות היטב את המקלדת של המחשב מחמץ.

מכתבים כלליים ומברקים

מכתבים כלליים: מכתבים כלליים בנוגע לפסח שחל בחמישי בשבת – ראה בהערה⁹⁶.

מכתבים לפסח שבשנת הקהל – ראה בהערה⁹⁷.

מברקים בקשר עם שנת הקהל – תשכ"ז. תשמ"א. תשמ"ח.

הגעת כלים

לפרטי דיני הגעת כלים – ראה בנספח בסוף הלוח.

"ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאיין בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו".

תספורת

יש להסתפר לכבוד החג שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.

יום חמישי, א' ניסן, ראש חודש

בראש חודש מתגלה בכאן"א מישראל ניצוץ משיח שבו, בחי' היחידה, שהיא ניצוץ מבחי' היחידה הכללית, נשמתו של משיח, וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו וכל עניניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה, והעיקר, שע"ז נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, "מלך מבית דוד כו"⁹⁸.

באחד בניסן ראש השנה למלכים (מלכי ישראל) ולרגלים. "אותו היום נטל עשר עטרות"⁹⁹.

"עיקר המשכה הוא בחודש ניסן, הצירוף הוא שם הוי' כסדרו, והיינו אמיתית הגילוי דשם הוי' שם העצם. . דכשהגיע ניסן היינו שכבר נמשך הגילוי מלמעלה בחינת הגילוי דעצמות אוא"ס"¹⁰⁰.

נוהגין לעשות כולו – כל חודש ניסן – קודש כעין יום טוב. וכתב השל"ה¹⁰¹: "הפסוק רומז "החודש

96 ראה מכתבים כלליים דשנת תשמ"ב ותשמ"ט (ועוד) – לקו"ש חכ"ב ע' 255 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 771 ואילך. לקו"ש חל"ב ע' 216 ואילך.

97 י"א ניסן ה'תשכ"ז. ר"ח ניסן תשמ"א. ר"ח ניסן ה'תשמ"ח. י"א ניסן ה'תשמ"ח.

98 סה"ש תשנ"ב ע' 123. ובהערה 20 שם: ובהדגשה תירה כשנכנסים. . ליום השבת שאין לו בן זוג (כמו שישיראל אין להם בן זוג) בחי' היחידה בימים.

99 שבת פז, סע"ב – הובא בפרש"י ר"פ שמיני (מסדר עולם (פ"ז)). וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ע' 335 ואילך.

100 ד"ה החודש הזה אנתר' ע' סד ואילך – נעתק גם בלקו"ש חכ"ב ע' 243 בהערה ד"ה חודש ניסן.

101 הובא ונתבאר בשה"מ תרכ"ו ע' ג. לקו"ש ח"ב ע' 489. ובשיחת ש"פ קדושים תשי"ז שכל החודש הוא "זמן חרותנו" ונקרא במדרש

הזה לכם ראש חדשים" כלומר החודש כולו הוא ראשי חדשים כי כל יום ויום הוא כראש חודש". ובשיחת ע"פ צו תשכ"ד, שכיון שכן טוב ונכון לערוך התוועדויות – כעין יו"ט – בכל יום מימי חודש ניסן.

בתפלה ובברכת המזון מוסיפים יעלה ויבוא.

בברכת המזון: הרחמן ל"ח.

במעין שלש: "וזכרנו לטובה ביום ראש החודש הזה".

בשחרית: חצי הלל¹⁰². ואברהם זקן וגו'. קדיש תתקבל. שיר של יום. הושיענו. ברכי נפשי. קדיש יתום. אין אומרים א"ל אך אפים (וכן בכל חודש ניסן). קריאת התורה.

בקריאת התורה: ארבעה קרואים בפרשה של ר"ח. לכהן קוראים שלשה פסוקים עד "עלה תמיד". ללוי חוזרים וקוראים מפסוק "ואמרת להם" עד "רביעית ההין". לשלישי ממשיכין מן "עלת תמיד" עד "ונסכה". לרביעי מן "ובראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה. חצי קדיש. הגבהה וגלילה.

אחר הגבהה וגלילה: אשרי ובא לציון (ואין הש"צ מסיים בקול), אחר כך יהללו, ואחר החזרת ספר תורה להיכל – חליצת התפילין והנחת תפילין דר"ת, [מזמור תהלים ע"י הש"צ לפני קדיש], חצי קדיש, מוסף¹⁰³.

הלכתא למשיחא: הקרבנות החל מהיום באים מהתרומה חדשה – מתרומת "מחצית השקל" של השנה.

הלכתא למשיחא: מוסף ר"ח (2 פרים, איל, 7 כבשים לעולה, ושעיר לחטאת).

הלכתא למשיחא: לעתיד לבוא יעלו לרגל לא רק שלש פעמים בשנה, אלא "מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו".

אחרי תפילת מוסף¹⁰⁴ (ותהלים) אומרים¹⁰⁵ "ויהי ביום כלות גו' ויהי המקריב ביום הראשון וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש.

"מנהג עתיק ללמוד בכל ר"ח פסוק אחד עם פרש"י, ואפשר להוסיף עם עוד פירושים, מהקאפיטל בתהלים שהוא מסומן כמספר שנות חייו, ואם הקאפיטל מחזיק פחות מי"ב פסוקים, וכן בשנת העיבור, אז כופלים שיעלה כמספר חדשי השנה ואם הוא מרובה בפסוקים אזי לומדים שנים או יותר פסוקים בכל ר"ח".

בשיחת ע"פ ויקרא תנש"א נתבאר שאף שההלכה היא ששואלין ודורשין בהלכות הפסח ל' יום קודם החג, דלא כדעת רשב"ג (הסובר שתי שבתות קודם הפסח, דהיינו היום – ר"ח ניסן), מ"מ אלו ואלו דברי אלוקים חיים. ובפרט שבוזה אפשר לקיים ב' הדעות במעשה בפועל, ע"י שבר"ח מוסיפים בלימוד ההלכות באופן נעלה יותר הן בכמות הזמן והן באיכות הלימוד. וכן בנוגע להוספה במעות חייטים. עיי"ש.

יום ועש"ק פרשת ויקרא, ב' ניסן

יום הילולא של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. נסתלק אור ליום א' ב' ניסן שנת תר"ף בראסטאב.

ושם מ"כ¹⁰⁶.

בשם "חודש של גאולה". וראה גם שיחת ע"פ שמיני תשח"י. וראה אג"ק חי"ב ע' תה. חט"ו ע' נא. ועוד.

102) בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

103) בנוגע להוראה מפי השמועה ע"ד אמירת "קוה" ו"אין כאלקינו" בר"ח מתוך סדר התפלה לשבת בסידור, ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' יט'קצו.

104) וראה גם שיחת ע"פ צו תשמ"ז שכך מנהג ישראל.

105) וראה בשיחת י"ג ניסן תשמ"ז שנקרא בפי כל "אמירת" או "קריאת" הנשיאים שאינו ענין של לימוד והבנה, כ"א אמירה וקריאה בתושב"כ, וכן תפלה – אמירת היה"ר אח"כ, באופן השוה לכל נפש. אבל להעיר ממקור חיים דלעיל.

106) ובכ"מ בשיחות ואגרות קודש שהוא גם "יום התחלת הנשיאות של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו". וראה בארוכה שיחת ב' ניסן תשמ"ח (בסה"ש במקומו). ובלקו"ש חל"ב עמ' 23 ובהערה 38.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השני גו' נשיא יששכר וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".
זמן הדלקת נרות שבת קודש בשעה 6:53 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת ויקרא, ג' ניסן

אין אומרים "אב הרחמים" (וכן בכל חודש ניסן).

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השלישי נשיא לבני זבולן וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".
אין אומרים "צדקתך" (וכן בכל חודש ניסן).

מוצאי שבת קודש בשעה 7:54.

יום רביעי, ז' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל¹⁰⁷: "וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את הבית". ובפירוש הפסוק - הנה לפירש"י שם, יתחילו לעתיד שבעת ימי המילואים בר"ח ניסן ויגמרו בז' בניסן¹⁰⁸.

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם: כל ישראל מוזהרים להיות טהורים כל גל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים¹⁰⁹. ובפרט, לפני הפסח, שכל ישראל, האנשים והנשים, מוזהרים להקריב קרבן פסח בערב פסח, והיא מצות עשה שיש בה כרת, ויש "להזהיר את ישראל לטהר [בכד] שיעשו פסחיהן בטהרה¹¹⁰". לפיכך, כל הטמאים שצריכים לספור שבעה נקיים ולטבול, ולהביא קרבן ביום השמיני¹¹¹ עליהם להתחיל מהיום למנות שבעה ימים (לאחרי שהפסיקו בטהרה אתמול), בכדי לעשות הפסח בטהרה. לגבי טמא מת - ראה בהערה כאן¹¹².

יום חמישי, ח' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מתים) עליו להתחיל מהיום¹¹³ לזיזהר מטומאת מת, בכדי לעשות הפסח בטהרה. [ואפילו לשיטות שטומאת מת הותרה בציבור - בקרבן פסח מהדרין אטהורים, כלומר, משתדלים לכתחילה להקריב בטהרה]. וכן כל הטמאים טומאת שבעה, עליהם להזהר מטומאה מהיום.

יום ועש"ק פרשת צו, ט' ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום התשיעי נשיא לבני בנימין וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

107 מה, כ - הפטורת פ' החדש.

108 וראה לקו"ש חכ"ב ע' 198. וברד"ק שם ש"זה יהי' חידוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש". וראה מנחות מה,

ב: פרשה זו אליהו עתיד לזרושה. ועיי"ש עוד בגמרא.

109 וראה לקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך.

110 וראה לקו"ש חל"ו ע' 208.

111 ומהם: זב בעל ג' ראיות, זבה גדולה, ואולי גם נדה שטובלת בליל שמיני (לאחרי חומרא דר' זירא שסופרת שבעה נקיים). [ולהעיר

מב"ח יו"ד סוס"י קפג - לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. וראה השקו"ט בהערה שבתחילת הקובץ].

112 ראה למחר (ח' ניסן). אבל בהערה שם שבקביעות שנה זו מקום להחמיר מהיום.

113 ראה ראב"ד הלכות קרבן פסח פ"ו ה"ב. תוד"ה שחל - פסחים צ, ב. ולדעת הרמב"ם - בטומאת מת שהנזיר מגלח, מתחיל מאתמול.

וי"א שכן הוא גם בשאר טומאות, לפי שאין שוחטין על טבול יום לכתחילה.

ולהעיר שבקביעות שנה זו (תשפ"ג) נמצא שחל שלישי שלו להיות בשבת. ושקו"ט אם הזאת שלישי דוחה שבת - ראה צל"ח פסחים

פ, א שהזאת שלישי דוחה שבת. וראה גם שו"ת נוב"י (בתשובה לבנו) מהדו"ת או"ח סי' קטו. אבל כבר הקשו עליו מפיה"מ פסחים רפ"ו.

וראה רמב"ם עבודת יו"כ פ"א ה"ד. פרה אדומה פ"ב ה"ו. - ראה בכ"ז הגהות ברוך טעם לצל"ח שם. מנ"ח מ' קפה. שו"ת אבנ"ז חו"מ סע"ב.

ועוד. ועפ"ז, יצטרך להזהר מטומאה מיום ז' ניסן. ויל"ע אם י"ל שהעמידו דבריהם במקום כרת גם מצד חשש מתקן (ולא רק במקום חשש

שמא יעבידו) ובפרט כשהוא לפני זמן החיוב. וצ"ע.

הלכתא למשיחא: לכתחילה, מצוה לבקר את קרבן הפסח שלא יהיה בו מום ד' ימים קודם השחיטה¹¹⁴.
זמן הדלקת נרות שבת קודש בשעה 7:01 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת קודש פרשת צו, שבת הגדול, י' ניסן

קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול¹¹⁵. ובקביעות שנה זו (שיו"ד ניסן חל בשבת) – חל גם באותו יום בחודש.

לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה וסימן פקדו ופסחו [פקדו לשון ציווי כלומר צו קורין סמוך לפסח].

הפטרה לפרשת צו: כה אמר ה' גו' אבדה האמונה ונכרתה מפייהם. כה אמר ה' אל יתהלל גו' חפצתי נאם ה' (ומדלגין הפסוקים שבינתים)¹¹⁶. ואין מפטירים הפטרת שבת הגדול, הנאמרת רק בקביעות ערב פסח שחל בשבת¹¹⁷.

אין אומרים אב הרחמים [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

אחרי תפילת מוסף (ותהלים) אומרים "ביום העשירי נשיא לבני דן וגו'" ואח"כ ה"הי רצון".

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מת) צריך להזות עליו מאפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. נמצא שהיום הוא האפשרות האחרונה להזות ביום השלישי ולהיטהר מטומאת מת, כדי להקריב בטהרה קרבן פסח¹¹⁸.

הלכתא למשיחא: "לעתיד יהי יום הכפורים ביו"ד בניסן"¹¹⁹.

בעשרה בניסן מתה מרים, וקבעו בו תענית כשחל בחול¹²⁰. אבל, המנהג שאין מתענים¹²¹.

7700: מנחה מוקדמת. קריאת התורה בפרשת שמיני.

אין אומרים "צדקתך" [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

אחרי מנחה¹²² אומרים ההגדה (לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים) מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו".

בשיחת שבת הגדול תשמ"ח¹²³ – שנת הקהל – בזה"ל: בחג הפסח ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לטף – שעושים כו"כ דברים כדי שלא ישנו התינוקות, ומזה מובן גם בנוגע לשבת שלפני הפסח, שבת הגדול, שמסבירים להם וכו'. – וראה ראבי"ה¹²⁴: נהגו התינוקות להקדים ולקרות האגדה ביום שבת הגדול. . כדי להסדיר בפיהן ויבינו בפסח וישאלו. וכו"ה בגליון מהרי"ל¹²⁵: ואמר מהר"י סגל דיך לחזור האגדה של פסח עם הנערים בשבת הגדול. – אבל לא ראיתי נוהגים כן, ואולי גם

114) בקביעות שנה זו, שיו"ד ניסן חל בשב"ק. ושיקו"ט אם ביקור דוחה שבת – ראה תוספתא שבת פ"ז ה"ז ובחזון יחזקאל שם. וראה שמועת חיים ערכין פ"ב סמ"ד. ולהעיר מלקו"ש ח"ז ע' 58. ואכ"מ.

115) פרטי הנס מובאים בטור ובשו"ע אדה"ז רס"י תל. ונתבאר בריבוי מקומות בלקוטי שיחות.

116) ירמ' ז, כא-כח. ט, כב-כג.

117) בהנהגות ב' ניסן פארין צ"ח, בה חל ע"פ **בערב** שבת: "ביחידות אומרים ב' ההפטרות". והיינו לענין אמירת שנים מקרא ואחד תרגום. ואכ"מ.

118) וראה לעיל יום ח' ניסן בהערה. ושם, גם בנוגע לקביעות שנה זו.

119) אהבת יהונתן פרשת החדש, עיי"ש הטעם.

120) כמ"ש בסימן תק"פ שהוא מהימים שראוי להתענות בהן.

121) וראה מג"א סתכ"ט סק"ו.

122) מנהג העולם (והובא הענין בשו"ע אדה"ז סרצ"ב ס"ו. סת"ל ס"ב) שפוסקין בשבת זו לומר ברכי נפשי וט"ו שיר המעלות. אבל בסידור רבינו הזקן לא הובא כלל.

טעם הפשוט להמנהג – כיון שאומרים הגדה, וביו"ט אין אומרים (ראה בלבוש או"ח סתרס"ט), ואח"כ מתחילין לומר פרקי אבות. וראה גם סידור יעב"ץ – מנחת שבת. ביהגרא"א או"ח סוסי"א רצב. ח" חת"ס או"ח סת"ל. וע"ד החסידות – לקו"ש חל"ז ע' 12 ובהנשמן שם.

123) סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 364 הע' 67. הצייטוט דלקמן מועתק מהשיחה, אלא שהמראי מקומות הועברו כאן בשולי הגליון.

124) סימן תכה.

125) דף י"ד סע"ב.

ע"ז אחז"ל דלא ראייתי אינו ראי¹²⁶.

נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו, והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשו¹²⁷.
770: דרשת שבת הגדול ע"י הרבנים חברי הבד"צ בשעה 7:30 לפנות ערב.

מוצאי שבת קודש, אור ליום הבהיר י"א ניסן

זמן צאת השבת בשעה 8:02.

ערבית. אין אומרים ויהי נועם וגו' ואתה קדוש וגו'.

קידוש לבנה (למי שלא הספיק¹²⁸).

הבדלה. ויתן לך¹²⁹.

המשתמשים בצפורן עבור בשמים: יש לזכור להצניע כעת (לאחר הבדלה) את הצפורן, בין הדברים הנמכרים במכירת חמץ, מאחר ובפסח אין משתמשים בצפורן עבור בשמים להבדלה.

התוועדות יום הבהיר י"א ניסן 770 בשעה 9:45 בערב.

בשיחת י"א ניסן ה'תשמ"ח - שנת הקהל - נאמר: יש לנצל יום זה [י"א בניסן] באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה ומתוך שמחה ע"י התוועדות של שמחה, במעמד כו"כ מיראל אנשים נשים וטף (כמובן עם מחיצה ע"פ שו"ע) שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם הגוף הגשמי, ע"י אכילה ושתיה לחם לבב אנוש יסעד, ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח - ופשיטא בהגבלות הידועות (ד' כוסיות, וכוסיות קטנות, וגם זה - לאו כל מוחא סביל כו') ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' ידגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה"... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לצייווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה.

וכאן המקום לעורר גם אודות יום הולדתו של הרמב"ם, מורה הנבוכים בדורו ובדורות שלאח"ז עד סוף כל הדורות, בערב פסח, לערוך בו התוועדות של שמחה הקשורה עם עניני תורה ומצוותיה, בהשתתפות רבים מיראל, אנשים נשים וטף, ובלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו, "לקטן ולגדול", ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התוועדות ברוב עם הדרת מלך, יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פירסום עוד יותר.

הקהל: בשיחת ש"פ צו תשמ"ח¹³⁰ ע"ד התוועדות וכינוסים בקשר עם יום הולדת הרמב"ם, במיוחד בקשר לשנת הקהל.

126) עדיות פ"ב מ"ב. ועוד.

127) נתבאר בלקו"ש ח"ג ע' 953 ואילך.

128) ולהעיר, בנוגע ההמתנה למוצאי שבת, הנה ברמ"א או"ח סתכ"ו - והובא בשיחת ש"פ נח תשנ"ב (סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 68) - שאין להמתין למוצ"ש באם הוא אחר יו"ד לחודש. ולכא"ל הכוונה, מילתא בטעמא, יו"ד למולד ולא לחודש. וכ"ה להדיא ביוסף אומן יוזפא טע"ב. ולהעיר שבמג"א שם ב' אופנים בדבר: שאין להמתין רק אם מוצ"ש אור ל"א (ואולי - רק כשהוא אור ל"ב, ע"י"ש), או אפי' כשמוצ"ש אור ל"ו"ד. אבל למסקנא הכוונה דוקא באופן שמוצ"ש אור ל"א. וכן מוכח מל' הלבוש שם ס"ד. וכ"נ גם מד' הט"ז סק"ג. וכ"פ במשנ"ב שם סק"ו. אבל ראה חיי"א כלל ק"ח ס"ד. ובסה"ש שם בהע' 120 מ' קצת שמפרש שרק באופן שמוצ"ש אור ל"ב בחודש (כבקיביות שנה ה"ל) אין להמתין (ובכתחילת דברי המג"א). ויל"ד.

אולם, בסו"ד המג"א משמע, שבלא"ה לדין לפס"ד הרמ"א (שם ס"ג, שכן נוהגין לכתחילה עכ"פ) אי"ז תלוי בימי החודש כלל, וצריך לחשב שבמוצ"ש ושאר עוד ה' לילות עד חצי כ"ט י"ב תשצ"ג מהמולד. וכ"ה גם במשנ"ב שם. ואולי כיון שלדין נוהגים להקל בדיעבד עכ"פ כדעת המחבר, א"צ להחמיר כולי האי בנוגע ההמתנה למוצ"ש.

ונראה, שבמקומות חמים ויבשים (ובפרט - בקיץ) לית לן בה (ראה לקט יושר ע' 69: בימי הקיץ לעולם גם בימי החורף בהיות השמים לטוהר (אף שבדברי רבו בשו"ת תוה"ד סלה"ה לא נזכר חילוק בדבר). וראה במקו"ח בקיצור הלכות סתכ"ו ס"ב. וא"ש מש"כ במנהגי מהרי"ל הל' ת"ב, והובא בשמו בד"מ סתכ"ו סק"ב, שקידש במוצ"ש נחמו אף שהוא מי"ב בחודש ואילך). וכ"ה להדיא בר"ד משיחה ה"ל. (ושם, שזמן קידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור ל"ב חשוון). וראה שיחת ליל ז' חשוון תשמ"ו בנוגע לקידוש לבנה במוצ"ש הבא, אור ל"ב חשוון. והכי איכא למשמע משו"ת נוב"י או"ח סוס"י מא, עיי"ש. ובסה"ש ה"ל, שבנוגע לפועל, "במקום שיש שאלה וספק יעשו כהוראת רב מורה-הוראה שעל אתר". וראה בארכיב בר"ד ה"ל.

129) המבדילים בביה"כ אומרים ויתן לך ואח"כ קידוש לבנה - ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תנת.

130) ספר השיחות תשמ"ח ח"א ע' 366.

מלוח המלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה¹³¹ וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

יום ראשון, יום הבהיר י"א ניסן

יום הולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב. (בקובץ התמים מובא שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב אמר מאמר דא"ח באותו יום, ערב שבת קודש אחר מנחה).

מתחילים באמירת קאפיטל קב בתהלים.

בשיחת י"ג ניסן ה'תנש"א נאמר: "בודאי ישנם כו"כ שכבר למדו פירושי הפסוקים דמזמור זה כפי שנתבארו בפנימיות התורה וכבר נתפרסמו בדפוס – פירסום שהוא לדורות".

פירושים לקאפיטל קב, נדפסו בתהלים ע"פ תהלות מנחם ובקובץ י"א ניסן – שנת הקכ"ב.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר¹³² וגו'". ואח"כ ה"יהי רצון".

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני בפעם הראשונה.

הלכתא למשיחא: לא הספיק לבקר את קרבן הפסח (לבדוק שאין בו מומים), יבקר היום (לשיטה שד"מים כולל יום השחיטה).

יום שני, י"ב ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי וגו'". ואח"כ ה"יהי רצון".

במעלת יום י"ב ניסן, סיום וגמר פרשת הנשיאים – ראה הנסמן בהערה¹³³.

הגעלת כלים: יש (מהמדקקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח.

יום שלישי, י"ג ("אחד") ניסן

הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק¹³⁴ (נסתלק בשנת תרכ"ו ומנוחתו כבוד בליובאוויטש).

"מען געפינט זיך אין א זמן פון עת רצון – וואס י"ג ניסן איז דער יום ההילולא פון כ"ק אדמו"ר הצ"צ, און אויך דער יום ההילולא פון דעם ב"י – מרא דארעא ישראל . . קומט נאך צו די נתינת כח און זכות פון די יומין זכאין פון חודש ניסן, און אין חודש ניסן עצמו – דער יום ההילולא פון צמח צדק, וואס משיח נקרא בשם צמח, און ער איז ממשיך דעם צמח וצדקה דורך זיינע פסקי דינים און הלכה, סיי אין נגלה דתורה סיי אין פנימיות התורה; דער יום ההילולא פון דעם ב"י וואס ער האט ארויסגעגעבן דעם "שולחן ערוך לפנייהם" עד סוף כל הדורות – אין נגלה דתורה, צוזאמען מיטן "מגיד מישרים" – די ענינים פון רזי תורה¹³⁵".

"היינט איז דאך דער יום הסתלקות פון דעם צמח צדק, וואס דער נאמען זיינער ע"ש ספרו,

131) ראה מזה בשו"ת באתרא דרב סי' יד'תתקט.

132) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שכג-ה. שם ע' תיט. ד"ה ביום עשתי עשר תשל"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' צט ואילך) ותשל"ב. וראה גם הנסמן בכמה מכתבים כלליים ד"ה ההוראה מהנשיא די"א ניסן – שיחת י"א ניסן תשמ"ה. וראה סה"ש תש"נ ע' 395, שאשר הו"ע התענוג, שקשור עם בחי' היחידה, עצם הנפש. והשייכות לבחי' אחד עשר שלמעלה מעשר ספירות (ראה גם סה"ש תשמ"ט ע' 389. ושם ע' 390: עפ"ז י"ל שלידת עם ישראל בחג הפסח מתחילה ביום "אחד עשר" בניסן. וראה גם סה"ש תשנ"ב ע' 350 הערה 50). ובהערה 42 (וש"ג), ש"אשר" בגימטריא תק"א שומרה על בחי' שלמעלה מסדר השתלשלות.

133) ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, י"ב ניסן תש"נ (סה"ש תש"נ ח"ב ע' 393 ואילך).

134) ואולי י"ל – גם יום התחלת הנשיאות של ממלא מקומו אדמו"ר מהר"ש (לקו"ש חל"ב עמ' 23 הערה 39. וש"ג).

135) לקו"ש חכ"ב ע' 203. שם ע' 211.

אבער ביחד עם זה איז דאס אויכעט די נעמען פון משיח צדקנו כמדובר כמ"פ . . און ער האט זיך אויכעט עוסק געווען און מפרסם געווען בכמה ממאמריו אזוי ווי עס דארף זיין דער אחכה לו בכל יום שיבוא¹³⁶.

במה שאין אומרים תחנון ביום י"ג ניסן – ראה בהערה¹³⁷.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה"¹³⁸. ואין אומרים "יהי רצון"¹³⁹.

אלו שיש להם שיניים תותבות, וכן אלו שיש להם "פלטות" ו"גשרים" לישור השיניים, עליהם להימנע מאכילת ושתיית דברים חמים (בשיעור שהיד סולדת בהם) או חריפים¹⁴⁰ של חמץ במשך 24 שעות לפני "הגעלתם". ה"הגעלה" בדרך כלל היא למחר לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ, והיינו החל מהיום בשעה 10:48.

מכירת חמץ במשרד הבד"צ היום מהשעה 12 לפני הצהריים ועד 7:45 בערב (ושוב, לאחר בדיקת חמץ, מהשעה 11:30 בלילה ועד לשעה 1:00 לפנות בוקר). באם נוסעים למקום אחר לחג חשוב לעדכן על כך את הרב.

כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו [=לטאטא ולנקות את החדר] קודם הבדיקה – ביום י"ג ניסן¹⁴¹. ויזהיר כל אדם את בני ביתו שיכבדו גם תחת המטות.

ליל רביעי, ליל בדיקת חמץ, אור לארבעה עשר בניסן

הכנות לבדיקת חמץ

כבר נתפשט המנהג להניח במקומות שונים בבית פתיתי חמץ קשה¹⁴², כדי שלא יתפרר, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר [וסגור לגמרי באופן שלא יפתח, אבל לא בנייר כסף שיכול לעכב את שריפתם היטב], זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבודק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.

רצוי להכין מראש רשימה מפורטת עם המקום המדויק בו הונח כל אחד מעשרת הפתיתין.

נכון להשתדל שבכל הפתיתין יחדיו יהיה לפחות שיעור "כזית" (שכאשר מקבצם ביחד בשק הנייר וכו' ובכף העץ, יקיים מצוות ביעור חמץ מדאורייתא, אף ששורפים קודם זמן האיסור¹⁴³).

קודם שיתחיל לבדוק צריך להצניע כל החמץ המוכן ומונח – בבית או בשאר חדרים הצריכים

(136) ר"ד משיחת י"ג ניסן תש"ג (מסרט הקלטה).

(137) בשו"ע אדה"ז סתכ"ט ס"ט: אין כאן פניו אלא יום י"ג שלא הי' בו יו"ט וכו' א"כ יצא רוב החודש בקדושה לפיכך נוהגין לעשותו כולו קודש כעין יו"ט. ובשיחת י"ג ניסן תשמ"ו שמצוה ליישב שהרי בלא"ה הוא כנגד שבט לוי. וראה המנעה (מימי הספידה תשמ"ה) שבתשורה מחתנות זילבר ה' כסלו תשנ"ח ע' 8. ובשו"ת הצ"צ [בעל ההילולא] או"ח סי' קטז: עי' במהרי"ל וכו' מביא שם שיום י"ג יש בו יו"ט דהיינו שיום י"ג הי' איסור חג ליו"ט של הנשיאים ונכון הוא. וראה הנלקט בס' גיולי אפרים פ"ח במעלת יום י"ג ניסן.

(138) סידור תורה אור וסידור תהלת ה' / ועוד. וכו' בהגהות לסידור רבינו הזקן עי' בו ועי' סד. לקו"ש חלב"ב ע' 19 הע' 1. "סה"ש תש"ג ח"ב ע' 396 ובעי' 51. ונתבאר בשיחת י"ג ניסן תשמ"ה. תשמ"ו. תשמ"א. ר"ב ניסן תשמ"ז. ועוד. וראה סה"ש שם ע' 394 הע' 24, בלשון אדה"ז בשו"ע שלא נזכר להדיא שקוראים "זאת חנוכת המזבח" ביום י"ג. וראה גם בר"ד משיחת ש"פ ויקרא תשמ"ו (וחלקו נמצא בלקו"ש שם. וראה שם הע' 21) ההוראה בעבודת ה'. (אבל ראה ספר המנהגים ע' 36 – גוכתיק נדפס בתשורה לחתונת ברק, כ"ג אלול תש"ע).

(139) ובשיחת ש"פ ע"ב תש"ג (בלתי מוגה) שמעולם לא ראיתי שיהי' איהו נוסח הי"ר מיוחד ליום י"ג ניסן.

(140) בטעם ההיתר לאכול דברים חריפים (או חמים) במשך החג – ראה שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' ג. ובארוכה – שו"ת מאזני צדק ח"ג סל"ו ואילך.

(141) משנ"ב סת"ג סקמ"ז.

(142) בפנימיות הענינים – ראה לקו"ש ח"מ (ב) ע' 141.

(143) יש שכתבו שבנוסף לכך יש להקפיד שבכל א' מעשרת הפתיתין יהיה פחות משיעור כזית, כדי שאם יאבד א' מהם לא יצטרך לבדוק שוב. ברם, מקום לומר שלדעת אדמו"ר הזקן שגם על פחות מכזית עוברים ב"בל יראה ובל ימצא" מדרבנן (ובמק"א – באו"א. ואכ"מ) גם אם יאבד א' יצטרך לבדוק שוב. ודוחק לחלק ולומר שכאשר החצי שיעור אינו לפניו אין עליו יותר חובת בדיקה. אמנם, עדיין ישנה מעלה מסוימת בפחות מכזית, שאם יאבד א' מהפתיתין, עדיף שיהא פחות מכזית, כי בכזית יש דררא ד"בל יראה" מדאורייתא ובאכילתו יש חיוב כרת, משא"כ בפחות מכזית. (ועוד כתבו שבפירורים קטנים אם טונפים א"ח בבדיקה. אבל בד"כ עוטפים הפתיתים כך שאינן מתגנפים). ולהענין, שיש המורים בדוקא שלפחות א' מהפתיתים יהא בגודל כזית, לצאת להשיטה שאין חובת בדיקה וביעור בפחות מכזית.

בדיקה – לאכול ממנה בלילה ולמחר עד שעת הביעור, שישמרנו יפה מפני התינוקות והעכברים. וכיצד ישמרנו מפניהם? מצניעו בתיבה וכיוצא בה, מקום שאין התינוקות ועכברים יכולין ליטול משם, או יתלנו באויר, או יכפה עליו כלי רחב, ויניחנו במקום גבוה קצת שלא יוכלו התינוקות ליטלו משם, ולא יכפה עליו כלי קטן וצר, מפני שהעכברים יכולין לגלותו.

דין הנוסע מביתו והמתארח אצל אחרים

מי שבכוונתו לנסוע בערב פסח כדי להיות בחג במקום אחר ומוכר את כל החמץ שבבית לגוי, עליו להשאיר לפחות חדר אחד שאינו נמכר, ולערוך הלילה, ליל י"ד ניסן, בדיקת חמץ בחדר זה. באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסן, עליו לעשות בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד ניסן.

באם מתאכסן בליל י"ד ניסן אצל אחרים, אם בעל הבית לא נמצא בביתו – חייב לבדוק עבור בעל הבית. אם בעל הבית נמצא שם ובודק חמצו בביתו, יניח שם האורח חמץ משלו¹⁴⁴, ויוכל גם לבדוק שם בעצמו (אף שמן הדין גם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתוך שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, מעיקר הדין אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית, ויזהר לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמע הברכה, כדלקמן.

כמו חצי שעה לפני צאת הכוכבים אסור לאכול (אבל טעימה בעלמא – מזונות או פת פחות מכביצה ופירות אפילו הרבה – מותר עד זמן הבדיקה) וללמוד (אלא אם כן בשיעור קבוע או אם ממנה שומר¹⁴⁵) ולעשות מלאכה ולהיכנס למרחץ. התחיל קודם החצי-שעה הנ"ל, מותר להמשיך אבל יפסיק כשמגיע זמן הבדיקה.

ערבית

בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית. "בשוע" יש בזה חילוקים. . והמנהג המקובל הוא כנ"ל – תמיד לאחר תפילת ערבית¹⁴⁶.

תפלת ערבית בשעה 7:55.

מתפללים מיד בזמנה. "כיון שקבעו [חז"ל] זמן [לבדיקת חמץ], אם כן מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא עברין שעבר על גזירת חכמים¹⁴⁷". וצריך האדם להיות זריז ומהיר על ככה שלא יתעצל ויתעכב בשום ענין כי אפילו לקבוע למוד לא התירו שמא ימשך אלא אחר שהתפלל ערבית יצא לבדוק מיד.

144) אבל על מה שאוכל האורח משל בעל הבית, אין על האורח חיוב בדיקה. וכבני ביתו של בעה"ב האוכלים משלו (ראה שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח).

[ויל"ע אם כ"ג הם להסוברים שאורח זוכה במנתו (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 72 הע' 45). ויש שרצו לה"ר שאורח זוכה במנתו משו"ע אדה"ז סשס"ו סט"ז (וראה ידות נדרים סרכ"ב ביד שאול סק"א. ועוד). אבל התם שאני, שקולי עירוב שנו כאן, ראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סרצ"א. ועו"ל באור"א – ראה שו"ת נשמת כל חי פלאגי יו"ד סנ"א. וראה תורת אש קנינים ח"ב ס"ד בארוכה.

ובכלל, אין הכרח שצ"ל גדר בעלות ממש בעירוב – ראה העמק שאלה שאילתא קלב סק"ז (ע' צד). שו"ת שבה"ל ח"ו סמ"ד. עמק החכמה סכ"ב (בסו"ס חכמת הלב).

אמנם, בלוח ברה"נ פ"א ה"ב שבנותן רשות שימזגו לעצמן ה"ז כאילו יש להם חלק בו (וכבר העירו מזה בשו"ת מהרש"ם שם. ובדעת"ת (שלו) סי' קע סי"ט. נפש חי' מרגליות שם (ד"ה במג"א סק"ד). שו"ת חיי אר"י אה"ע ס"ג סק"א. שמן ראש או"ח סע"ג. פסקי תשובה שם"א בהנהג"ה הנה). אבל ל' אדה"ז "כאילו יש להם חלק בו". וראה תורת אש שם. [ולמעיר שבסדר ברה"נ השמיט לגמרי דין אורח לגבי הטוב והמטיב. ומסתמית הדברים, בדין בני חבורה המסובין אצל בעה"ב (שם פ"ב ה"ג) משמע קצת, דס"ל שגם בלא נתינת רשות להדיא מברך. ויתכן שהשמיט שאינו מצוי במדינתנו שיהא ללא רשות. אלא שמשמע קצת שבסדר ברה"נ לא ס"ל שצ"ל שותפות. וראה בארוכה בכירור הלכה הנדפס בסוף הלוח לפורים אשתקד (תשפ"ב) מה שכתבנו בזה].

ובכל אופן, מצניעו שאשתו ובני ביתו שחייב במזונותיהן ה"ה כשותפים לגבי הטוב והמטיב, אבל לאידיך אין עליהן חובת בדיקה. ואכ"מ].

145) או אפי' שיעון מעורר, ובתנאי שמפסיק מיד בהישמע הצלצול.

146) ולהעיר מלקוטי שיחות חלק יז ע' 434.

147) קונטרס אחרון סק"א לשו"ע אדה"ז סי' תלא.

פרטי דיני בדיקת חמץ

יש מהמדקדקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה. מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל, מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות.

וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך כו' על ביעור חמץ. אמירת הברכה במקום שמתחיל לבדוק.

ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה. ו"אפשר לומר. דמצוה לזכות את בני ביתו גם כן במצוה זו, שהרי עושים מצוה בבדיקתם, אף שאין החיוב עליהם". ומצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקת חמץ אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצות דהיינו מ"ג שנה ואילך. ולא ישיחו בינתים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר.

בנוגע לבחורי ישיבה – ראוי שכל חברי החדר ימנו אחד מהם לבדוק החמץ שבחדר. באם רוצים לבדוק בעצמם, ישמעו את הברכה ממנו, באם אפשר, ואח"כ יבדקו בחלק מהחדר.

לא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה אפילו מענייני הבדיקה. ואם שח בינתיים שיחה שאינה מענין הבדיקה כלל, צריך לחזור ולברך.

נכון שלא ישיח שלא מענייני הבדיקה כל זמן בדיקתו.

הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר, שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש במחבואות בחורים ובסדקים. ואין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי. לכתחילה יש ליזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה. במקום חשש שריפה וסכנה – עליו להשתמש בפנס חשמלי.

בודקין על ידי נוצת עוף. מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר.

וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרע.

חייב לבדוק ולחפש אחרי חמצו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי. לפיכך כל חדרי הבית והעליות, אפילו אותן שבריו לו שלא אכל בהן חמץ מעולם, הרי הם צריכים בדיקה כדינה בלילה לאור הנר [אלא אם כן אין דרך להכניס שם חמץ].

בבית שהתינוקות מצויין בו, אפילו חורים הנמוכים מג' טפחים צריכין בדיקה, שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ.

יש לזכור לבדוק את המכונית (לאור פנס חשמלי¹⁴⁸).

באם בכוונתו להיכנס למקום העבודה (משרד וכדומה) במשך החג, ולכן אינו כוללו במכירה, אזי צריך לבדוקו מחמץ. ואין להפסיק בשיחה עד גמר כל הבדיקה, כולל הרכב ומקום העבודה, כנ"ל.

מנהגנו להאריך ביותר בבדיקת חמץ.

אחר הבדיקה

אחר הבדיקה רצוי למנות את הפתיתים שבשק ולראות שמניינם עשרה (או, באם הוכנה מראש רשימה עם פירוט מקום הנחת הפתיתים וכיו"ב – כנ"ל – לסמן בה את הפתיתין שנמצאו).

באם קרה ואחר הבדיקה והחיפוש לא נמצא א' הפתיתין, מעיקר הדין יש לערוך מחדש את הבדיקה בכל הבית (אך ללא ברכה). ואם יודע באיזה חדר נמצא – יבדוק רק שם. באם בדק שוב ועדיין לא נמצא הפתית החסר אז יש לסמוך בדיעבד על הביטול.

בגמר הבדיקה מניח שק הנ"ל, הנוצה ושירי הנר – אם ישנם – בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר

148) ואולי יש ללמד זכות על המקילים לבדוק ביום, כשחלונות המכונית מזכוכית צלולה (משא"כ זכוכית בזמנם), דלא גרע מאכסדרה שלאורה נבדקת. ואף שגם באכסדרה לכתחילה יש לבדוק בלילה, ה"ט שלא לבטל תקנת חכמים שתיקנו לבדוק בלילה בשעה שבנ"א מצויין **בבתיים** (שו"ע אדה"ז סת"ל"ג ס"ה). ומשמעות כל הפוסקים שכ"ה אפילו בהשאיר חדר א' לבדוק אור ל"ד, וכנראה בכדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור בנוגע לבדיקה בלילה (דוקא), משא"כ במכונית, כיון שעיקר דין תשבתו ל"ש זהו (עפמש"כ הה"י סת"ל"ו סק"ז) בנוגע לבדיקת הכיסים. וראה גם שו"ע אדה"ז שם סכ"א, ובמ"מ עה"ג מצויין לח"י. ועצ"ע.

(אבל לא יד הכף, שנשא בלתי מעוטף) ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייד כמה פעמים וקושרו. ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשויר, להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. ואין זו עצה ותקנה טובה בלבד, אלא הטילו חכמים דין וחובת זהירות בחמץ, ומי שאינו נזהר עובר באיסור.

וכשם שנזהרים בחמץ הנמצא בבדיקה לעוטפו ולגונזו במקום משומר ביותר עד לשריפת החמץ שלמחרת, כך יש להזהר גם בשאר החמץ שעדיין בבית, שאסור להשאירו פתוח ולהרשות לקטנים להגיע אליו ולהסתובב עמו בבית.

לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים.

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר כל חמירא וכו'.

ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. ומכל מקום תיקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו ויאמר כל חמירא וכו'.

בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתי.

תרגום כל חמירא בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתו, ושלא פיניתו"¹⁴⁹ ושלא ידעתי יהא בטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

כשמבטל החמץ בליל י"ד מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ולמחר עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל.

שכח לבדוק בזמנה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

סוף זמן קידוש לבנה (לכתחילה): כל ליל י"ד.

יום רביעי, י"ד ניסן, ערב פסח

יום הולדת הרמב"ם. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום".

כתב השל"ה: בערב פסח יקיים אדם שויתי ה' לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת השם יתברך ביראה ובאהבה. ובמכתבי ר' עקיבא איגר: בזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתם ה' לנו יו"ט בשמחה ובשחיטת הפסח וקריאת הלל, וכעת בעוונותינו הרבים צריכים עכ"פ לעשות זכר לזה ולנהוג בו קדושת היום להיות ירא וחרד ועוסק במצוות כל היום בביעור ובביטול חמץ ובתיקון והכנסת הסדר, ואחר חצות היום אסור מדינא במלאכה.

149 (התירגום "שביערת" אינו מתאים, כי בשפה המדוברת פירושו "שפרפתי", ולא זו הכוונה. ואכן כ"ה בתרגומים באידיש שנכתבו ונדפסו מן קדמת דנא ("אויסגעראמט").

אמנם, בכת"ק כ"ק אד"ש (נדפס בבלכה מאורחותיו ע' 250) העיר בסימן שאלה ותמיהה על תרגום אנגלי להגש"פ (לאברהם רגלסון, ונדפס בתשי"ב בהוצאת שולזינגר) שכתבו "removed". אבל למעשה, ברוב הסיפורים, כולל סיפורי חב"ד בתרגום אנגלי, שראיתי נמצא תירגום הנ"ל. וראה העיטור ה' ביעור חמץ בפ' הברכה "על ביעור חמץ" (מל' ביערתי הקדש וביעור שביעית. וכ"מ בל' הח' סתל"ד סק"ח. אבל ראה מקור"ח להחור" סתל"ד ס"ב. ונראה שכך גם כוונתו ור"ל שהברכה קאי בעיקר על השריפה, משא"כ בנוסח כל חמירא). שו"ת נשמת חיים סי' ק (ושם, דקאי על המכירה, ולהדעות שהמכירה מהני רק מחמת הביטול. אבל אין כן דעת אדה"ז). דע"ת סתל"ד ס"ג (בשם דע"ק), דשמה לא נשרף לגמרי. וצ"ל לפ"ז שהביעור היינו גוף השריפה ולא הכילוי – ראה גם תרגום אונקלוס שמות ג, ב. ובאר"א, שבנפלה עליו מפולת ה'ז כמבוער. ועוד שם בשם יד יוסף, דקאי על המכירה ושמה לא היתה כדון). וראה בכ"ז שד"ח חומ"צ ס"ה סקמ"ה. שו"ת דבר משה תנינא אור"ח סצ"ד. שאילת שלום סרס"ז. בית ארזים סתל"ד סקי"א. שם בגליונות למור וקציעה סתל"ד (שמ, ג), ונדפסו גם בסו"ס מו"ק מהדורת מכון ירושלים. הגש"פ בית אהרן בפ' דבר אהרן (ו, ב). מילי דפיסחא אות כה. ברכת הפסח ס"ט הע' א. אול"צ ח"ג פ"ז סט"ז בהע'. וראה משמיע שלום (וולפא) סל"ג. וראיתי למי שפ' דקאי על אפרו שאסור בהנאה. ויש מי שכתב דשיגרא דלישנא הוא, וסיבת האמירה שלא ישכח לומר "דלא ביערתי". ובשם הגר"ח שמבטל החמץ שנשרף לקיים מצות תשבתו ע"י ביטול ושריפה יחד.

אסור לאכול מצה כל היום מעמוד השחר ואילך. [ומנהגנו שלא לאכול מצה מפורים ואילך]. קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להם ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש. אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה אסור להאכילם מצה בערב פסח.

יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום טוב ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון. מנהג חב"ד: התחל מבוקר ערב פסח עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המינים – הנכנסים בחרוסת ומרור¹⁵⁰ וגם תבשיל של מרור בכלל. [אך מותר לאכול עוף ובשר, ביצים, תפוחי אדמה ובצל – אף שכל אלו שייכים לזרוע ביצה וכרפס].

בערב פסח שחרית משכימין לבית הכנסת¹⁵¹ כדי שיגמור סעודתו¹⁵² קודם שעה ד'. בתפילת שחרית דהיום, ערב פסח, אין אומרים (אחר "ברוך שאמר") "מזמור לתודה" (וכן בחול המועד). ואין מאריכים בתפלה. נכון לבדוק ולנער כיס הטלית והתפלין אחרי התפלה. המשכים לשרוף חמצו מוקדם בבוקר, ובדעתו לאכול חמץ אחר כך (עד סוף זמן אכילת חמץ), לא יאמר "כל חמירא" (השני) בשעת הביעור, אלא אחר כך – אחרי שסיים לאכול ולבער כל חמצו.

דיני תענית בכורות

נוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ערב פסח, זכר לנס שנצולו ממכת בכורות. מי צריך לצום? כל בכור, אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד וכן בן קיימא הראשון שנוולד לאב אחרי נפל [ודאי], וגם גר שהוא בכור¹⁵³. אבל חתן בשבעת ימי המשתה, וכן בכור הנוולד בניתוח קיסרי¹⁵⁴, וכן הנוולד אחריו, אינו צריך לצום.

נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא קטן [לאחרי ל' יום משנוולד] עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו. אם האב בכור וצריך להתענות בעד עצמו, תתענה האם [והיינו להשתתף בסיום מסכתא כדלקמן]. ויש מקילין שיביאו לה מסעודת הסיום במקום תענית] תחת בנה הקטן עד שיגדיל. אבל במקום צער, וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה, אין האם צריכה להתענות, [וכן המנהג בכלל] שתענית האב עולה גם בעד בנו [וכשאין לה בעל שיתענה בעד בנו, וכן אם

150 ולא מצאתי אם יין בכלל המנהג. והיינו לפני שעה עשירית, שלאחרי שעה עשירית בלא"ה אסור לשתות יין מעט. ובכל שאר המקומות שנתפרש המנהג נז' רק ע"ד פירות וירקות. והכי מסתברא. ולפענ"ד כן מוכח משיחת שה"ג תשמ"א (דאל"ה עדיפא הוול"ל בטעם שלילת שתיית יין הרבה). וכפשוט שאין להוכיח מקידוש על היין בשבת ע"פ. וראה גם שו"ת באתרא דרב ז'תתיר. 151 וראה סה"ש תש"ח ע' 199 (וש"ג) בנוגע לזמן הקימה. ועיי"ש עוד (ס"ב).

152 במהמלה דסעודת חמץ ביום זה – ראה גם שיחת ש"פ צו תש"ג (בלתי מוגה). ולהעיר משמועות וסיפורים ח"ב ע' 110. 153 כמה נסתפקו בזה. ולכא' דומה לכהנים ולויים הפטורים מפדיון אבל אית ל' שם בכור (משא"כ ביוצא דופן (שבה"ע בבאה) דל"ה פטר רחם, וגם אינו בגדר וילדו שאינו דרך לידה (ראה פירש"י בכורות מז, ב ד"ה וילדו). וממש"כ אדה"ז בטעם שנקבות וגדול הבית אינן מתענין לפי שיעיקר ההתראה והמכה בפ' בתורה היתה רק בזכרים (ולא מטעם שאי"ב קדושת בכורה כבביהגר"א) מ' ג"כ שיתענה. ואכ"מ עוד.

154 שאינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון. וכמה נדחקו מאד להבין כוונת הח"י סת"ב סק"ב בענין זה (וראה אמרי שפר לפסח (צארום) ע' קפט ואילך – בדא"פ). ואף בח"י ל"כ אלא כמסתפק, כיון שהוא זכר לנס שניצולו ממכת בכורים ובכור סתם הוי. ולענין מעשה נשאר בצ"ע. והוב"ד בבאה"ט סק"א. ובשו"ע אדה"ז השמיט הענין לגמרי. וכן במשנ"ב לא העתיק דבריו. (ולהעיר שגם בפמ"ג ציין לשאר דבריו ולא העתיק ד"ז. וראה להלן). ומסתמית כל הפוסקים בד"ז וכי"ב, משמע שהעיקר בזה שנק' בכור לנחלה או לפדיון, ותו לא. וכמו שבנקבות לא נהגו שיתענו הבכורות (כיון שהמכה הכתובה בתורה בפ' לא ה' בכה"ג. ובביהגר"א, יתירה מזו, שלא ניתנה קדושת בכורה לנקבות), וכן גדול הבית אינו מתענה, דלא מחמרין כולי האי (כמ"ש הטור). ואולי איכא למישמע הכי גם מ"ד אדה"ז כאן, עיי"ש"ה (בכללות דבריו. וכן בבן קיימא שנוולד אחרי נפל ונוולד לאב בן מאשה אחרת. ומש"כ בהעו"צ (אשכנזי) – א"מ. וכבר העיר בזה בקובץ העו"ב י"א ניסן תשס"ג). וכ"מ גם בשו"ת שמתל בנימין סכ"ו. גם בפמ"ג בא"א רס"י תע"כ שבכור הבא אחר יוצא דופן יש לצדד לקולא. ובפשוטות, ביוצא דופן עצמו פשיטא ל' דפטור. (אבל י"ל שביוצא דופן עצמו ר"ל להחמיר). והכי איכא לדיוק ממש"כ בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קמח ד"ה אמנם (הב"ד בפת"ש חו"מ סרע"ז סק"ו), שממה שהוזקק להתענות בע"פ מוכח שהוא פטר רחם (לנחלה, עיי"ש), שכל המתענים בע"פ בכור פטר רחם הוא. ומוכח כנ"ל. וראה גם עד"י ערוה"ש חו"מ סרע"ז ס"ח. (ויל"ד שיוצא דופן לא שכיח). גם בדברי שאול יו"ד סש"ה ס"ח כ' לחלוק על הח"י. וכ"פ בכה"ח סק"ג שלדינא א"צ להתענות. וכ"כ באור ישראל (יאנובסקי) בטעם הפסח סק"ה. וכן הווי כמה מאחרוני זמנינו. ובפרט, שיעיקר תענית בכורות אינו אלא מנהג. וספיקו לקולא (ראה דגו"מ כאן. פמ"ג במ"ז כאן. אבל שם מיירי בספק במציאות. אבל בכה"ח השוה בין הנדונים). והרוצה להחמיר ישמע סיום.

התענתה בעבר – ראה בהערה¹⁵⁵].

במקום שאין מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול בסעודת מצוה. ונתפשט המנהג שבמקום להתענות בערב פסח משתתפים הבכורות בסיום מסכתא (סעודת מצוה) וממילא התענית נפקעת ומותר לאכול כל היום. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [נהגו להקל שגם סיום משניות ומסכתות קטנות נחשב כסעודת מצוה¹⁵⁶]. המנהג שמתקבצים אצל המסיים קודם שסיים, והוא מסיים לפנייהם המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו, ואח"כ עושין סעודה. ונכון שישתתפו גם בסיום המסכתא וגם בסעודת מצוה¹⁵⁷. מנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים להסיום דערב פסח.

סוף זמן אכילת חמץ¹⁵⁸: 10:48 בבוקר.

אסרו חכמים את החמץ ב' שעות קודם חצות היום (דהיינו חמישית וששית). אלא שכל שעה חמישית לא אסרוהו אלא באכילה, אבל מותר ליהנות ממנו כל מיני הנאות בשעה חמישית ולפיכך יכול עדיין למכרו לנכרי.

אחרי האכילה לפני סוף זמן אכילת חמץ יש לנקות היטב את הפה והשיניים בחורים וסדקים מפירורי חמץ ואחר הניקוי ירחוץ וידיח פיו היטב. יוודא שהמסנת¹⁵⁹ מורכבת על הברז לשתי'.

בעלי שיניים תותבות עליהם לנקות היטב ולוודא שלא נשאר עליהן אפילו משהו של חמץ בעין, ואחר כך יש להכשירן היטב בעירו מים רותחים מכלי שני (ואם בטוחים שמכלי ראשון לא יתקלקלו השיניים התותבות, יש לערות עליהן מכלי ראשון). וכשיש חשש שיתקלקלו – די בנקיון גרידא [נוסף לזה שלא אכל חמץ חם או חריף במשך מעת לעת לפני זמן איסור חמץ]. צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים – באם אפשר להוציאם, יוודאו שאינם מונחים בפה בעת האכילה בפסח. ואם הם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתומות", אזי אחרי שינקום היטב, כנ"ל, ישתו מים חמים – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך יכשירו¹⁶⁰.

ביעור וביטול חמץ

לפני סוף זמן ביעור חמץ: באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים. להוציא מהבית את כל שקיות הזבל, שואב־האבק וכדומה.

[155] עיין בשו"ע אדה"ז סי' תע"ו הפרטים בזה.

[156] שקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ. וראה שיחת ט"ו בשבט תשל"ד. ט"ו בשבט תשל"ט. התועודיות תשד"מ כרך ב' ע' 1050. ולהעיר מסה"מ תשי"א ע' 296. ע"ד אופן הלימוד – להעיר משיחת ש"פ משפטים תש"ז.

[157] אם לא שמע הסיים: הדבר שנוי במחלוקת. וראה שיחת ש"פ פינחס תשמ"ה (לענין תשעת הימים). וכתבנו מזה בשו"ת באתרא דרב סי' ד'תתקלד. ולמעשה, יש לשמוע הסיים (וראה דברי יחזקאל החדש ע' שסז. ויש שהביאו משד"ח אס"ד מערכת ביהמ"צ ס"ח: אם אינם שומעים. אבל שגגה היא בידם, דקאי לענין מי שאוכל בשר בסיום מסכת שלא בדרך לימודו אלא שמיהר או אחר הסיים דלאו שפיר עבדי (לדעת), ראה לעיל מזה) ועו"ב "ואם אינם שומעים", היינו שלא ישמעו לנו, "עכ"פ לא יאכלו רק בשר עוף". והדברים מוכרחים ממקור הדברים בשו"ת הרמ"ץ ח"א סמ"א, יעו"ש, ובפרט בערב פסח (משא"כ בשעת הימים).

אם שמע הסיים ולא השתתף בסעודה: נחלקו גם בזה (וראה שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' קלג), ולמעשה מקילים גם בזה בשעת הדחק (ולהעיר מהשקו"ט בשמיעת הסיים בטלפון וכדומה), ואינו דומה למי ששולחים לו לביתו שאסור לאכול, הדתם מיירי ששלחו לו משיירי סעודת מצוה, אבל כאן שמע עכ"פ הסיים.

[158] בנוגע להקדים הזמן מצד שאא"פ לצמצם וכו' – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תנפג.

[159] אין להשתמש גורב בתור מסנת. ובשבת יו"ט – יש בזה חשש מלבן. וכשאינו לו מסנת מיוחדת – אפשר להשתמש במפה לבנה מיוחדת לכך. ואין לחוש משום בודר. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תרו.

[160] ויש שהקפידו לעשות מילוי ועירוי ג' ימים.

וכבר האריכו בכמה צדדי קולא בזה: שד"כ אין היס"ב בפה והאוכל הגיע מכ"ש או שלישי, (והמנהג החמיר בכלי שלישי הוא רק בדאפשר, ובנד"ד ה"ז כשהח"ד והפ"מ שאפשר להקל בכלי שלישי, ועוד שרוב תשימושו בצונן), וגם שבלא שהה לכמה דעות אינו נבלע, ונוסף לזה נפגם בפה ע"י תערובת הרוק וחום הטבעי (וריאקציות עיכול וכימיות של חלל הפה) ובפרט בין השיניים. ועוד זאת שקו"ט אם שיניים תותבות ופלטות וכו' בולעים שבטבעם נעשו באופן דשיעי ולא בלעי (שאינו דומה לשיניים ממש שמחובר בעורקים ויש לצדד דדינו כבע"ח שאינו בולע, ויש שנטו להקל מה"ט גם בנד"ד).

נשים שעדיין לא הכשירו את טבעות הידיים או עגילים שנגעו בחמץ חם, או בזיעה (=אדים) של חמץ, ובכוונתן להשתמש בטבעות אלו בפסח, יזכרו להכשירן כעת בעירו מים רותחים.

יזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתיידיים [=כפפות] והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות בשעת הביעור לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ. וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתיידיים והכיסים של הבגדים, אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל, לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור, ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה.

החמץ שהונח בפחי הזבל, אם הפח שייך ליהודי או נמצא בתוך חצרו הפרטית, יבער את החמץ לפני סוף זמן ביעור חמץ. ויכול לשפוך עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים, אין צריך לבער את החמץ שבתוכו.

במענה לשאלת רבים: מה עושים במצת העירוב שהשתמשו בה בערב פסח של שנה שעברה לעירובי חצרות? יש שהציע לאוכלה לאחר שבת הגדול בצורה מבושלת, אך הראשונים כמלאכים כתבו במפורש שנוהגים לשורפה או לבערה בערב פסח. ובטעם הדבר שלא ניתן להשתמש בה לשנה הבאה, ביאר כ"ק אד"ש שהיות ובמשך השנה כולה אין המצה נשמרת כראוי לפסח, על כן זקוקים לבערה¹⁶¹.

סוף זמן ביעור חמץ: 11:53 בבוקר. ויש להקדים קצת, לפני סוף שעה חמישית¹⁶², כדי שיהי' זמן לביטול חמץ אחר זריקת החמץ לאש.

מתחלת שעה ששית ולמעלה אסרו חכמים את החמץ גם בהנאה ולפיכך אינו יכול למכרו לנכרי. ואפילו חמצו של נכרי אסור בהנאה (לפיכך אסור להריח פת חמץ של נכרי משעה ששית ואילך).

טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו.

יעשה¹⁶³ לחמץ מדורה בפני עצמו [ולא עם דברים אחרים] וישרפנו ויבטלנו. יש לזכור לקחת מהבית שק הנייר שבו פתיתי החמץ (והכף והנוצה ושירי הנר) מהבדיקה בלילה¹⁶⁴.

מי שלא בירך בשעת בדיקת חמץ, יברך על הביעור ללא שם ומלכות.

נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו, יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו [גם חמץ הידוע לו] כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו, ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח.

ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו' [הנוסח בארמית נמצא בסידור, ושונה קצת מהנוסח שנאמר בליל בדיקת חמץ]. ומשמעותו בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שראיתיו מעולם ושלא ראיתיו מעולם, שראיתיו בשעת הבדיקה ושלא ראיתיו בשעת הבדיקה, שביערתיו ושלא ביערתיו, יהא בטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר יהי רצון כו' [הנוסח נמצא בסידור].

כתב השל"ה: יהי' זריז לבער החמץ ולבטלו במהירות וזריזות וכו' ויהרהר בתשובה ויפשפש

161 ומלפנים נהגו בכ"מ בקהילות ישראל שבערב שבת הגדול הולך השמש מבית לבית ונותן לכל אחד קצת ממצת העירוב דאשתקד, ועושים עירובי חצירות בפת לשבת זה. (ובט"ז הביא רק חלק הראשון של המנהג לחלק ממצת העירוב, וכותב על זה שזוהו איסור, שהרי באותה שבת אין שם עירוב כלל. ולכן כתב שאולי נתפשט המנהג שהי' השמש משייר בביהכ"נ מן העירוב חתיכה קטנה, וטוענים בזה שמחלקו כולו, ושעל כן טוב על כל פנים לערב אותו שבת משלו בעיסה שעושין הלחמים לכבוד שבת, ולזכות לכל הקהילה). ולמעשה נתבטל המנהג (מכמה טעמים), ועשו ככפנים.

162 ויתירה מזו, שיש שנהגו להקדים כבר בתחילת שעה חמישית - ראה הגהת סמ"ק סק"ו. הב"ח בב"ח סת"ד. וכ"כ במקו"ח לבעל חו"י בקיצור הלכות לסתמ"ה. ובסדה"י סדר ביעור חמץ. מה שישאר אחר האכילה תיכף ומיד עם החמץ שקיבץ בשעת הבדיקה ישרוף אותו באש אם אפשר לו.

163 ומצוה שישרוף חמצו בעצמו ולא ע"י שלוחו. ואם צריך לשלוח שליח, נכון שלא ישלח קטן - ראה שו"ת באתרא דרב סי' יד'מא.
164 בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות. בפועל, לולב והושענאות - שורפים אין א מייטען מייטוואך, ולא לשריפת החמץ (ר"ד תשרי תרצ"ג).

במעשיו ויחשוב ככה יבער היצר הרע ולא יראה ולא ימצא עוד אצלי.

הסדר בליובאוויטש בערב פסח היה, שאחר שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ואח"כ עוסקים בשארי ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה ג"כ – להסיר החותמות מעל בקבוקי היין ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפענציער [=פותחן] בין¹⁶⁵.

"ערב פסח. אין ליובאוויטש. אין איין און דעם זעלבען טאג איז געווען א גרויסער אונטערשייד אין דער שטימונג צווישען דעם ערשטען האלבען טאג און דעם צווייטען האלבען טאג. דער חצות היום האט מבדיל געווען אין אזא הבדלה אז עס פלעגט זיין ווי צוויי באזונדערע צייטען אין יאר.¹⁶⁶"

בספר המנהגים – חב"ד¹⁶⁷: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג לחלק מצות שמורה ערב חג הפסח אחרי מנחה כשהוא **לבוש בבגד משי של שבת ויו"ט** ובחגירת אבנט". וכ"ה בכ"מ שלובשים בגדי שבת ויו"ט אחר חצות.

חצות היום בשעה 12:58.

איסור עשיית מלאכה

בזמן שבית המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום ולמעלה, לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח. ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח, אף על פי כן לא נתבטל איסור עשיית מלאכה. העושה מלאכה בזמן הזה מחצות ואילך משמתין אותו כדון העובר על דברי חכמים, וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. ואף אם אינו עושה כדי להשתכר אלא עושה בחנם, בין לעצמו בין לאחרים, אפילו לצורך יום טוב, הרי זה אסור.

כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד, כגון דבר האבד, או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד, כל שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות.

לא אסרו בערב פסח אלא מלאכה גמורה, כגון לעשות כלים חדשים או לתפור בגדים חדשים, [וכן אסור לכבס בגדיו], אבל רשאי הוא לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת אם יש בו צורך המועד, וכן בגדים שנקרעו קצת רשאי לתפורם ולתקן לצורך המועד, אפילו מעשה אומן בין לעצמו בין לאחרים בחנם.

כתיבת ספרים היא מלאכה גמורה ולא התירוה אפילו לצורך מצוה אלא אם כן בדרך שמותר בחולו של מועד. מותר לכתוב דרך לימודו שבודאי אינו מתכוון לכתובה גמורה והגונה. ונוהגין היתר באגרות רשות¹⁶⁸.

תספורת: אסור לספר לישראל מחצות ואילך. ואפילו לספר את עצמו אסור. אבל מותר להסתפר על ידי נכרי¹⁶⁹. וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על ידי נכרי, אפילו שלא לצורך המועד.

נטילת צפרניים: יש אוסרין ליטול הצפרניים מחצות ואילך, ויש מקילין וכדאי הם לסמוך עליהם. ומכל מקום, לכתחלה יש לחוש לסברה הראשונה ויטלם קודם חצות. אבל אם שכח ולא נטלם קודם חצות, יש לסמוך על סברה האחרונה ויכול ליטלם אחר חצות.

פרקמטיא: המנהג לא לעסוק בפרקמטיא בערב פסח אחר חצות, אע"פ שמעיקר הדין מותר.

בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות עושין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד, ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. בימינו, המנהג שעושים מלאכה קודם חצות בכל

165) ספר השיחות תש"ג ע' 74. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 129.

166) לקו"ד ח"א ע' 264. ועיי"ש ע' קלד ואילך (חלקו הועתק לקמן).

167) ע' 38.

168) ולהעיר מלקוטי לוי"צ אג"ע ע' קצז.

169) בענין הסתפרות ע"י נכרי בכלל – ראה פרטי הדינים בשו"ע יו"ד סי' קנו. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'קעב.

מקום, והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות.

כתב השל"ה: מחצות ואילך הוא יו"ט בשביל קדושת קרבן פסח ולא יעסוק אלא בעניני החג ילך למרחץ ויטבול וכו' ויעסוק באהבה רבה ובשמחת המקום ברוך הוא.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות ישיש בו סכנה¹⁷⁰.

המוצא חמץ בביתו (או בכל מקום שברשותו) בפסח: מן הדין, אם החמץ נמצא בערב פסח, אחר זמן הביעור ועד שקיעת החמה, וכן בחול המועד – חייב לבערו מן העולם מיד שיראנו. אם מצאו ביום טוב (וכן בשבת חול המועד) כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב (או במוצאי שבת) – יבערנו. כשמבער החמץ במשך חג הפסח (מה שאין כן במבער בערב פסח לאחר זמן ביעור): אם החמץ הוא כזית ויותר, והוא חמץ גמור, מברך עליו "על ביעור חמץ". בזמנינו שנהוג למכור כל החמץ "בכל מקום שהוא" – יש אומרים שאין לבערו, וישים את החמץ אצל שאר החמץ הנמכר. הרוצה להחמיר ולשורפו (מצד החשש שמא המכירה לא חלה על חמץ זה) לא יברך על שריפתו. ואין לו לחשוש משום גזל הגוי, כיון שבדעתו לשלם לגוי לכשיתבענו, ומותר לקחת מהגוי על מנת לשלם. ויכוון שאינו רוצה לזכות בחמץ¹⁷¹. וטוב להחמיר ולפרש בפיו שאינו רוצה לקנות¹⁷². ומטעם זה, כדאי גם שלא לגעת בחמץ אלא ידחפנו בקנה וכדומה¹⁷³.

בין ההכנות לסדר ול"שולחן ערוך" שכדאי לזכור

"יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך". לפיכך יש להכין מבעוד יום את הפריטים הנצרכים לליל הסדר [מצות, יין (לפתוח את הבקבוקים), סימני הקערה, צליית הזרוע, לבדוק את החסה מתולעים ולייבשה (מחשש שרויה ב"כורד"), גירוד החריין, הכנת החרוסת, ועוד].

בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, בורר, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבודקם ולנגבם מבעוד יום וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבלייל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי. אין להשרות המרור במים לכ"ד שעות.

כדאי לבדוק את המצות היום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות¹⁷⁴.

אנו נוהגין לסדר הקערה בלילה וקודם קידוש.

זרוע: נהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש. אפשר לצלות גם על אש התנור, רק יזהר לצלותו באופן שלא יגע במתכת, וכן שלא ע"י שפוד או מזלג ממתכת (אלא ישתמש בשפוד של עץ¹⁷⁵), שיהא צלי אש ולא צלי דבר אחר.

170 (170) ושק"ט ב"כ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמנינו. ואכ"מ.

171 ראה שו"ת הריב"ש סת"א (הביאו המשנ"ב בבה"ל רס"י תמו) שהמגב"ל חמץ של הפקר ברה"ר ע"מ לסלקו לצדי רה"ר שלא יכשלו בו בני ה"ר קנאו ועובר עליו בב"י. אמנם בריב"ש גופא שם מצדו אצדודי לה, ובין הדברים מספק"ל (כמ"פ בתשו' שם) שמא אינו רוצה לזכות בו. ואיהו מיירי בסתמא, אבל כשמכוון להדיא כך, אין כאן בית מיהושע. וכאן עדיף ש"י"א שמגב"ל חמץ ע"מ לאבדו לא קנה.

172 ראה שו"ע אדה"י סתמ"ח ס"ד, לענין קנין חצרו בדורון שהביא לו נכרי. ויש לחלק לקולא ולחומרא. ולכאורה דמיא לשו"ת מהר"י מינץ ספ"ב (הביאו בח"י שם סק"ח לענין ה"ל) כשחשב שמכר פרה מעוברת והמכירה לא הועילה, ובפועל משכה לרשותו וילדה אצלו.

173 ונתבאר באריכות בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ו בבית חיינו צדדי השק"ט בהנ"ל והמסקנא כנ"ל.

174 מצא כפולות ונפוחות ישרפם (ובשבת ויו"ט יכפה עליהם כלי). אבל אם עבר עליהם הפסח מותרים באכילה.

במצות דקות שלנו ברובם לא שכיח נפוחה. וכן גם בכפולה, י"א להקל במצות שלנו. ובכלל, בקמטים קטנים השכיחות במצות שלנו הרבה מקילים שאינו בגדר כפולה, והמחמיר יחמיר רק במקום הכפל עצמו ולא מסביבו. כפולה היינו רק כששני צידי הכפל דבוקים זה בזה (או אפילו מונחים זע"ז ממש אבל אינם דבוקים) בלי הפסק אויר.

175 כ"ה בס' המנהגות לר"א מלוגיל ע"י 156. ולכאור' ה"ט ששפוד של עץ שאינו של רמון ה"ז רק מדרבנן (ראה כס"מ ק"פ פ"ח ה"י). אמנם, כ"מ משמע שאם אינו של רמון לא סגי לצלות בשל עץ וצ"ל בגחלים דוקא.

ולמעשה, הרבה צולים על הגז. (ויש שבכלל אין צולים רק מבשלים. וראה שערים מצויינים בהלכה לאאזמור"ר סי' קיח בקו"א. ואכ"מ בהשק"ט א"א עם צריך שלהבת של עצים דוקא).

ואולי מחמת שנהגים שלא היא דומה לק"פ. ואכן באבודרהם סדר ההגדה הביא כן בשם ר"פ בטעם שאין לדקדק בזה. (אמנם, שם מיירי שלא לחזר אחרי שפוד של רמון בדוקא). אלא שלא הובא בפוסקים. אמנם, הובא בד"מ סתע"ג סק"ט. אבל בשו"ע שתק הרמ"א לדברי המחבר. ופרט למנהגו שמשתמשים בבשר עוף, ש"ל דל"ש בזה הסברא להדר לצלות ע"ג גחלים, שבלא"ה אינו כשר לפסח. וכש"כ בימינו

במדינות אלו נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, ואפילו בשר עגל ועוף (שאינן הפסח בא מהם). אבל דבר שאינו טעון שחיטה, כגון דגים וביצים, מותר לאכלם צלויים.

צלי קדר (פירוש: שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במוהל [=רוטב] היוצא ממנו) – אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח, אף על פי כן יש לאוסרו מפני מראית העין, שלא יטעו להתיר גם צלי אש. [ויש להחמיר גם בטיגון במעט שמן]. ואפילו אם בשלו מתחילה במים ואח"כ עשאו צלי קדר, יש לאסור. אבל צלאו ואח"כ בישלו מותר.

נהגו כשקונין קדירות חדשות [של חרס] בפסח מבשלין בהן פעם אחת קודם יו"ט (לפי שע"י בישול הראשונה הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים ביו"ט וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה בפטיש¹⁷⁶).

טבילת כלים חדשים – לפני יום טוב. שכח להטביל לפני יום טוב – ראה בהערה¹⁷⁷.
הפרשת חלה מהמצות לפני יום טוב.

לחתוך מפות ניילון ופלסטיק עבור יו"ט ושבת.

תזכורת: לפני כניסת החג – לפתוח את הארזיות והעטיפות של הבגדים החדשים, להוריד את התוויות מכירה או של הניקוי יבש, לקרוע את התפרים בכיסים, לבדוק ולהדק את הציציות וכדומה.

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

עירוב תבשילין

לפרטי הלכותיה – ראה בהערה¹⁷⁸.

כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' ובוים ו' או ביום ו' ובשבת יקח בערב יום טוב הפת [והיינו מצה כשירה לפסח] משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר [ולכתחילה עדיף שיהא מישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאינן לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אֲנִי מְזַבֵּחַ לְכָל מִי שְׂרֹצֵחַ לְזָבוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֲרוּבָהּ.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך:

בְּרוּךְ אַתָּה אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוּב.

בְּדִין יְהִי שְׂרָא לְנָא לְאַפְּנֵי וְלְבִשּׁוּלֵי וְלְאַטְמוּנֵי וְלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וְלִתְקֵנָא וְלְמַעַבְדַּ כָּל צְרָכְנָא מִיּוֹמָא

שאינן הרגילות לצלות ע"ג גחלים, וממילא נוסף לזה שג"ז טורח גדול (כשפוד של רמון), עוד זאת שכיון שאינו רגיל לצלות ע"ג גחלים עדיף שלא לחזר אחרי גחלים, שנראה כקדשים בחוץ. ובגו שבימינו לפעמים ה"ז ככלי מנוקב שלרמב"ם (ק"פ פ"ח הי"ט) ש"ד בכה"ג, אפי' הבשר נוגע בברזל. וראה כס"מ שם. ואת"ל דה"ט שאסכלה מנוקבת עדיף משפוד לפי שהאש שולט בבשר, הרי כש"כ בעוף שהוא דק ורך. ויש שכתבו ליישב כשצולה מעל הגז (ולא באופן שנוגע ברשת ברזל) ותחוב במקצתו בשפוד ברזל כיון שאין כולו נוגע בברזל. ואף שבפסח אינו כשר כה"ג, מ"מ ג"ז בגדר זכר, שסו"ס ל"ד לשפוד שכולו נמצא בתוך השפוד. ועוד, שכיון שבפסח צריך רק לקלוק את מקומו והשאר כשר סגי בהכי. וא"ש לפ"ז גם לראב"ד שם. אבל ראה ח"י ר' ארי' לייב ח"א ס"ד. וראה חידושי בן דוד פסחים עד, א – ס"כ.

176 ראה הפרטים בשו"ע אדה"ז סי' תקב ס"ט.

177 אם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ולא יברך על טבילה זו. אבל רק אם בדעתו להשתמש במים ביום טוב (להדחת כלים וכדומה, שהרי אינם ראויים לשתי'). ואם אין בדעתו להשתמש במים ביום טוב – יתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו. ומכל מקום אחר יום טוב צריך להטבילו בלא ברכה. בכלי זכוכית – שחייב טבילתו מדברי סופרים – כשלא חי' באפשרות להטבילו לפני יו"ט מותר להטבילו ביו"ט, אבל לא בשבת.

178 ראה בשו"ע אדה"ז סי' תקכו.

טְבָא לְשִׁבְתָּא לְנָא וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה¹⁷⁹ ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

מי שנזכר בחג יש כמה אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת¹⁸⁰, במציאות ימינו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי'), זקוק לעירוב תבשילין¹⁸¹ – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת.

גם כשעשה עירוב תבשילין, מותר לבשל לשבת רק ביום שישי. כמו כן, אסור לבשל מיום ראשון של יו"ט לחבירו, כמובן, כבכל יום טוב.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג, ישאלו שאלת רב בנוגע לסמוך על עירוב תבשילין שלהם¹⁸².

למי שעושה גם עירוב חצירות היום: מנהגנו לעשות כל אחד משתי מצוות הללו – עירוב תבשילין ועירוב חצירות – בנפרד ולברך על כל אחת מהן "על מצות ערב" (כמופיע בסידור אדה"ז)¹⁸³.

הקהל: השייכות דעירוב תבשילין ל"הקהל" – ראה בהערה¹⁸⁴.

עירובי חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

המנהג לעשות עירובי חצרות בערב פסח ע"י מצה אחת שלימה ומערבין בה לכל שבתות השנה, ולא יעשו עירוב חצרות בעירוב פסח אלא אם יש ב' בתים שיותרו על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא העירוב מזה דרך פתח או חלון.

לפרטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה¹⁸⁵.

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו¹⁸⁶.

וּצְרִיךְ לְבָרֵךְ עֲלָיו בְּרִוּךְ אֵתָהּ אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרֹב.

ואומר: בְּדִין יְהִי שְׂרָא לְנָא לְאַפְקֵי וְלַעֲיֹלֵי וְלְטֹלְטוּלֵי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֻצָּר לְחֻצָּר וּמִחֻצָּר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשַׁבָּת זוּ וּבֵין בְּשַׁאֲר שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה לָנוּ וּלְכָל הַדְרִים בְּשִׁכּוֹנָה הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר

(179) שו"ע אדה"ז סתקכ"ז סי"ד.

(180) ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ט.

(181) ולכל הדעות, כדברי המג"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת.

(182) וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גליון ב.

(183) הגם שיש באחרונים שצידדו לברך ברכה אחת על עירוב תבשילין וחצרות ביחד (ונחלקו באיזה אופן לנסח הברכה על שתי המצוות הללו, אם "על מצות ערובין", או "על מצות ערובי חצרות וערובי תבשילין"), הרי שבפועל מנהגנו ככפנים, כמפורסם בספר מנהגי מהרי"ל (שכנראה נעלמו דבריו מדברי האחרונים הנ"ל).

(184) ראה שיחת ליל ער"ה תשמ"ז. ליל שמח"ת תשמ"ח.

(185) ראה בשו"ע אדה"ז סש"ו ואילך.

(186) ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז סי' שב.

לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו¹⁸⁷.

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [=מצה] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר (כלומר לכל בית¹⁸⁸)], ואם הם יותר מ"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת. [מצות עבודת-יד אינן אחידות. כן להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מזור" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר ה"בד"צ – בהשערה ממוצעת, כשלוש מצות. במצות גדולות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחן] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

הכנות ליום טוב

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל. ויכוון בשעת טבילה שהוא טובל לכבוד הרגל ולהמשיך עליו קדושת היום בשמחה ובטוב לבב. ואף מי שאינו טובל בכל ערב שבת, חייב לטבול עצמו בכל ערב הרגל. [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע¹⁸⁹: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

הלכתא למשיחא: טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל¹⁹⁰.

אסור לאכול מצה עשירה מ"שעה עשירית" (4:11 לערך אחר-הצהריים) כדי שיוכל לאכול כזית מצה לתיאבון. אבל במדינות אלו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה חמישית [סוף זמן אכילת חמץ] ואילך. ומכל מקום, משעה ה"ל (4:11) גם משאר מינים [כגון פירות, ירקות, בשר, ודגים] לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם, וכן לא ישתה יין משעה זו. בנוגע לשתית

187) מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשוט, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפי' ד' המג'א ואדה"א אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל).

הנה, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סק"ז.

אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת השו"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י שצ"ח. פני אפרים בומבאך סתק"ז סי' ב. שו"ת דברי מלכילאל ח"ג סי'. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד ח' ה-ו ע' ד. חמדת אברהם ח"ב סי' כ. והארכיו בזה בכ"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב שס"ו בבב"ל ד"ה בשעה. וראה קובץ העי"ב ג' א יסין תשע"ג. ואכ"מ. [והונו נוסף לכן, וג"ז עיקר, שבהנהגת האר"ז ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א שס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהאר"ז ל' שלפנינו מוכח דקאי בע"ת, ממש"כ "בכל ע"ש". ויתירה מזו, מפורש בשע"כ מנחת ע"ש דמייירי בע"ת. ומפורש יותר במ"ח מס' יום הששי פ"ו מ"ג. וראה יד אהרן סצ"ח. ברכ"י שצ"ד. שע"ת שצ"ד. ערוה"ש שס"ו סי' ס"ה. נמוקי או"ח סק"א. כה"ח שס"ו סי' ק"ק. כה"ח סתק"ז סקע"ז (וצ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת האר"ז ל דקאי בע"ת). ואיך שלא יהי', הרי בע"ת בירא לן בסידור דעת אדה"ז לזכות תחילת].

והנה, לא נעלם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אר"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ד כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות סי' קנד ובפי' מגד יהודה שם. חלק לוי סי' קנד. וראה נחלת צבי שס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סק"ב). אבל אנו בדעת אדה"א קיימינן השתא. ואין סיבה לנטות ממש"כ בשו"ע ללא ראי' ברורה. ובסידור ש"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי. וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצוה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידור בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

188) כ"מ בשו"ע אדה"א שם. וכ"ה בפי' רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"ז. ה"ח) משמע לחלק בין שיתופי מבואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכל בית. וראה תו"ט עירובין פ"א מ"ח מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח שס"ח סק"ד.

189) אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשו"ה גארדאן-רייניץ שבט תשע"ח.

190) רמב"ם מטמא מו"מ פ"א ה"ט – ממשנה גמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקו"ש חלו"ז ע' 20 ואילך.

הרבה יין – ראה בהערה¹⁹¹.

מנחה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. בכלל, יש להקדים מעט תפילת מנחה כדי להספיק ולומר "סדר קרבן פסח" (אחרי מנחה) לפני שקיעת החמה (7:24).

סדר קרבן פסח: ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבת המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה. נוסח האמירה נדפס בסידור¹⁹².

בכמה משיחות כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נ"ע נזכר על דבר הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, ללמוד בעיון סדר קרבן פסח והלכות קרבן פסח, וכן נהג גם הוא. וראה גם שיחת יום א' דחגה"פ ה'ש"ת (אחר התפלה בחדר כ"ק אדמו"ר מהור"י נ"ע): איין מאל בין איך אריין צום רבי'ן ערב פסח נאך מנחה, און איך האב געזען אז ער זיצט און לערנט משניות און טרינקט א גלאז טיי, און דער רבי האט מיר געזאגט, אז זיין פאטער האט ניט געזאגט דעם 'סדר קרבן פסח' נאר ער האט דאס געלערנט¹⁹³.

בשיחת שבת מברכים ניסן תשמ"ח (שנת הקהל) נזכר שיש להתכונן להקרבת הפסח, ובהכנה זו נכללת גם (ולכל לראש) לימוד פרטי העניינים דהקרבת הפסח, החל מסדר קרבן פסח שנדפס בסידור השוה לכל נפש.

נאך דעם אמירת – ריכטיגער געזאגט – לימוד קרבן פסח וואס פלעגט דויערן העכער א שעה און אמאל אנדערהאלבען שעה פלעגט ווערען גאר א אנדער ליכטיקייט אין שטוב, אזא אצילות דיגע אויפגעלייגטיקייט אז אלץ איז געווען פרייליך, יעדער זאך אויף וואס די אויג איז געפאלען האט געהאט א בעזונדערן חן...

עם פלעגט זיין א קורת רוח דיגע שטימונג. די שטימונג פון ערב פסח נאכן לימוד הקרבן פסח איז געווען ניט נאר א הכנה צו א יו"ט, נאר דאס אליין איז געווען יו"ט ממש, א פרייליכקייט וועלכע קומט פון מחשבה טובה, אין די גרעסטע בעסטע האפענונגען פון ביאת המשיח.

אט קומט משיח און עס איז דער בנין בית המקדש און מען איז מקריב דעם קרבן פסח און מען איז זיך עוסק אין דעם מיט אזא ענוג. דער ענוג פון ערב פסח איז געווען אנדערש פון שמחת תורה אדער יו"ט כסלו. ערב פסח איז געווען א קורת רוח דיגע, ענוג דיגע אויפגעלייגטיקייט בב"א.

דער ליל שמורים האט געשפראצט פון יעדער ווינקעלע, דער גאולה ריח האט זיך געשפירט פון יעדער זאך, עס האט זיך געפילט אז מען שטייט אין א יחוס דיגען מצב. אט אט, נאך א רגע און נאך א רגע וועט געשעהן אזא זאך וואס נאר מיר אידען האבן דאס, וואס געהערט נאר צו אונז אליין¹⁹⁴.

כתב אדמו"ר הזקן: וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן. – לשון אדה"ז הנ"ל נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות¹⁹⁵. ושם¹⁹⁶: שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש.

"לא חייבוהו לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן פסח בפועל ודוי שיהי' בזמן שהקרבת קרבן פסח כשרה". ולכן, בדיעבד אם איחר, יש עדיין מקום לאומרו עד הלילה [שי"א שבדיעבד ניתן לשחוט, או עכ"פ לזרוק מדמו עד צאת הכוכבים].

191) ראה שיחת שבת הגדול (ערב פסח) תשמ"א.

192) ביאור נוסח אדמו"ר הזקן בזה התבאר ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מכ"ק אד"ש. פרטי הלכות קרבן פסח – ברמב"ם הלכות קרבן פסח. סידור יעב"ץ. מנחת חינוך מצות ה'ח, יג"ז. ערוך השולחן העתיד ח"ד הלכות ק"פ. ועוד.

193) ובכ"מ ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – בחגיגת אבנט ובעמידה. ולכאן ילה"ע משו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ט. (ודלא כמהדו"ק שם ס"ד. סמ"ח ס"א. וראה אוה"ת דרושים לשבועות ע' קנט. אג"ק ח"יא ע' שכד). וי"ל לפמש"כ בלקו"ש (דלקמן בפנים) "שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש".

194) לקוטי דבורים ח"א ע' קלד. ועיין שם עוד בארוכה.

195) כרך לב עמודים 43-36.

196) ע' 41.

הלכתא למשיחא

קרבן פסח: ויה"ר והוא העיקר - שמהדיבור בכל זה. יומשך ויבוא המעשה בפועל **תיכף ומיד**, כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח. בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" **בדיבור** (כמ"ש ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח **במעשה בפועל** בבית המקדש השלישי. כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו' הרי"י שי' פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד' ימים¹⁹⁷.

להלשון בסדר קרבן פסח "הפסח נשחט בשלש כתות" - יש להעיר מאגרות קודש¹⁹⁸ ש"צ"ע אם לעת"ל תהי' שחיטתו בג' כתות, עיי"ש.

היום, בשחיטת פסח הראשון, החליל מכה לפני המזבח.

הלכתא למשיחא: מלבנים את אבני המזבח וההיכל בסיד בערב פסח.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים בי"ד בניסן שוחט בה הקדשים מיד שלא גזרו על הסכינן הנמצאים ביום הזה.

הלכתא למשיחא: בערב פסח תוקעין 48 תקיעות¹⁹⁹.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל²⁰⁰: "ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל עם הארץ פר חטאת". ובפירוש הפסוק - פירש"י שם: בעונינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבעה עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבו בי"ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם יום טוב לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות.

הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט²⁰¹. לכן, בערב החג יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש־מאש להדלקת הנרות לליל ב' דחג הפסח ולערב שבת חול המועד.

המשתמשים בשעון־שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשני ימי החג ולשבת קודש.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו **מעט**²⁰² מים או שמן בכוסית **בערב יו"ט** (ומותר לעשות כן) בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק

197) סה"ש תנש"א ח"א ע' 426. וראה בהערה 16 שם.

198) אג"ק כ"ק אד"ש חכ"ב ע' תמו.

199) וילה"ע שאם לעת"ל ישחטו ג' כתות בב"א (ראה לעיל מאג"ק) לכאוי' יפחתו ממספר התקיעות. וכ"מ מל' פירש"י סוכה נד, ב (ושייך לע"א) ד"ה שירי ממה שהוסיף כת אחר כת", דלכאוי' הוא שלא לצורך, ומהי שייכותו לכאן. ועכצ"ל שרק מה"ט תקעו לכל כת. ויל"ע בזה. ולהעיר מהשקט"ו (ראה לקוטי יהודה (גור) בא יב, ו ד"ה ושחטו), לדעת הירושלמי (פסחים פ"ה ה"ה) שבפסח מצרים שחטו בג' כתות (וכ"ה להדיא בתוספתא פסחים פ"ה מ"ח. מכילתא דרשב"י בא יב, ו) במקומות בפ"ע, ע"י קולו של משה (עיי"ש), וא"כ הי' בב"א (וראה מהר"ם חלאוה פסחים סד, ד"ה משנה), למאי נפק"מ שהה ג' כתות. [וכן ילה"ק בכלל (ראה עבודת הפסח פסחים סד, ב ד"ה מספקא) על עיקר הספק אם אפשר בג' כתות בב"א - מהו גדר כתות שבוה זולת מה שצ' ל' בני"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 107. ולהעיר ממעדני יו"ט עהרא"ש ברכות פ"ב ס"ה סק"ו]. אבל בתויו"ט פסחים פ"ט מ"ה בשם התוס' (וראה רש"י שם) שבפסח מצרים לא הי' נשחט בג' כתות. וראה תניבות ירושלים ליר' שם ג' אהרת.

200) מה, כב - הפטורת פ' החדש.

201) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

202) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבו.

אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהיה בהם מוקצה²⁰³).

לתת צדקה עבור שני ימי החג ועבור יום השבת קודש.

סדר הדלקת נרות: מדליקין הנרות לפני הברכה כבשבת, ואח"כ מברכים "להדליק נר של יו"ט" ו"שהחיינו" [טענתה בהברכה או שכחה לברך "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח]. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.

זמן הדלקת נרות יום טוב בערב החג בשעה 7:06 (18 דקות לפני השקיעה).

אם איחרו את הזמן, ניתן להדליק גם בחג, מאש דולקת.

ליל חמישי, ליל א' דחג הפסח

הקהל: בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"ז נאמר, שכיון ששנה זו היא שנת הקהל, יש לקשר את כל עניני השנה עם הענין ד"הקהל", ובפרט ענין המועדים שמהם נמשך על כל השנה, כמו חג הסוכות שממנו נמשך הענין ד"הקהל" על כל השנה, ועאכו"כ חג הפסח, שהוא "ראש השנה לרגלים" (כדאיאתא בגמרא במסכת ר"ה), הרי בודאי שיש לקשרו עם הענין ד"הקהל", עיי"ש.

השייכות ד"ציצית מצרים" שפועלתה נמשכת תמיד, ל"הקהל" שפועלת על "כל הימים אשר אתם חיים על האדמה" – ראה סד"ה הא לחמא תשמ"א.

ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

מבואר בכתבי האריז"ל²⁰⁴, שבשאר ימים טובים ושבת עולין העולמות במדרגות מדרגה אחר מדרגה, שבכל תפלה ותפלה עולה מדרגה אחת, מה שאין כן בליל פסח שעולין בפעם אחת כל המדרגות והוא על ידי תפלת ערבית.

נוהגים לגמור את ההלל ("הלל שלם") בציבור²⁰⁵ בנעימה בברכה תחילה וסוף בלילה הראשון של פסח אחר תפילת ערבית וכן בלילה השני. המתפללים ערבית מבעוד יום, מותר להם לקרוא הלל אף לפני חשיכה²⁰⁶.

י"א שאם דילג מלה בהלל לא יצא ויחזור עוד פעם מתחילתו. ונכון לחזור ולומר ללא ברכה²⁰⁷.

203 ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

204 ראה שעה"כ ענין הפסח דרוש ג', הובא בכה"ח סתפ"ז סק"ו. וראה שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"א. ובמורה באצבע להחיד"א ס"ז סק"ג, הובא בחיים לראש סדר תפלת ערבית ס"א: ילך לבית הכנסת ויכוון מאד בערבית כי רבו מאד רזין עילאין ואורות גדולים בשמים גדולי גדולים תלי תלים.

205 והמתפלל ביחידות – יאמרנו ביחיד ובברכה. וכן גם הנשים ואמרות הלל ובברכה. שכן ולא אמר הלל בערבית יאמר קודם קידוש (רוח חיים סתפ"ז סק"ד. כה"ח שם סקמ"ב). ואם לא נזכר עד לאחר ההגדה, כדאי שיאמרנו כולו בשלימות אחר הסדר, וללא ברכה (ראה בארוכה במאירי פסחים ק"ז, ב. רשב"א ברכות יא, א. ועוד). וצ"ע אם יש מקום לאומרו אחרי קידוש, וכש"כ בעת ההגדה (לפני לבייך וכדומה), וכדעת הראשונים שבוזו פטור הלל על שולחן מברכה, שהרי מפקיק באמצע ההגדה (ראה רוח חיים שם), ולא תיקנו אמירת הלל שלם על שולחן, או ש"ל שבוזו ששאמרו בעמידה גלי דעת' שאינו אומרו בדרך שירה, ול"ח להפסק כיון שהוא לצורך. וילע"ע.

206 וכמפורש בהגדה: יכול מבעו"י, ולא נמנעו אלא סיפור יצ"מ מצה ומרור וכל השייך לזה. ואמירת הלל בערבית היא משום הלל בשעת שיחית הפסח, ואפי' הלל על הנס אפשר לאומרו מבעו"י שאינו שייך לחובת מצה ומרור, ומהני תוס' ש"לד"ז. ואף גם אם צריך לפטור בברכה ההלל שבשעת הסדר, לפי שאפשר לברך לפני זמן החיוב. ועוד, שבבחינו השני של הלל בשעת הסדר אין מקפידין לאומרו קודם חצות [וראה בארוכה אצלנו בירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בסוף החוברת בלוח דשנת תשע"ח הערה 22). וראו"מ]. וראה שו"ת יחוד"ה סה"ג. דברי יצ"ב שם א"ח סר"ז. עמק התשובה ח"ב סמ"א. ויען דוד ח"א ספ"א. קובץ שערי הוראה חו' יד. ועוד.

207 במשנ"ב סתפ"ח סק"ב כתב שלא יצא. אמנם, דבריו מחודשים. ואדרבה, בטור שם וכן בסתרמ"ד מוכח שבגוף הדלוג אין כאן חשש, רק מחמת נוסח הברכה להמברכים בל' "לגמור", לדעת מהר"ם. וכש"כ להרא"ש שהביא בטור שם שאין לדקדק בנוסח הברכה. (וכ"ה בפרישה סתפ"ח סק"א שאף אם יארע שדילג תיבה או שתיים אין ברכתו לבטלה. ואיך היה גם לאלו שמברכים לגמור). וכן הוכיח מזה בשו"ת מעט מים סג"ג. (אבל מש"כ שם לדמות לפסוד"ז – צ"ע שבהלל מפורש שאין לדלג. ואנן קיימינן השתא רק לאחר מעשה, ובמי שדילג רק תיבה אחת, אם יצא). ובשעה"ש צ"ע סק"ג נדחק בזה. ומה שתי' שם בפ' דברי הטור, שדעת מהר"ם שגם במגילה אין מוקדקין באותיות' – אינו מעלה ארוכה, חדא שאינו עולה יפה עם דעת הטור הרא"ש ושאר הראשונים. ועוד, שזהו רק לענין שינוי המשמעות ולא בדלוג תיבה. וכש"כ שאין לפרש בדבריו שר"ל דקאי להדעה שגם בדילג תיבה יצא במגילה, ועוד שהעיקר חסר מן הספר. ואולי כוונתו לומר שבטור מיירי במי שלא דקדק בקריאתה. אבל הפקיע ל' הטור מפשוטו, שכתב להדיא דקאי בחשש שיחסר תיבה אחת. ועוד, דמאי

אבל אם טעה ואמר חצי הלל כמו שאומרים בראש חודש וכבר סיים עם ברכת יהללך, חוזר ומברך²⁰⁸.

אחרי הלל שלם, קדיש תתקבל. עלינו. קדיש יתום.

מאחלים איש לרעהו²⁰⁹: גוט יום טוב.

אם לא הספיק לומר קידוש לבנה, יקדשנו הלילה²¹⁰.

שכח לבדוק חמץ באור לארבעה עשר וזכר הלילה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הכנה לסדר

מצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו. ומכל מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהי' ודאי חשיכה, ("בזמן הראוי לאכילת מצה", שהיא מן התורה, ו"כל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו", והיינו בזמן צאת ג' כוכבים קטנים²¹¹), בשעה 7:56.

מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים, דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו'. ובר"ד משיחת אחרון של פסח תש"מ: ס'איז א דבר פלא, אז אע"פ וואס דאס איז א פסק דין אין שולחן ערוך אז "מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כו" – געפינט מען ניט אז מ'זאל זיך אזוי פירן.

השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב החג, עליו להכין אותם בחג בצורה המותרת בחג. ולכל לראש, להכין רק את כמות הפריטים הנדרשת ללילה הראשון בלבד, שכן יש איסור להכין ביום הראשון של החג עבור היום השני (אלא אם עושה כל פעולת ההכנה בבת אחת).

שיאטי' דשינוי משמעות התיבה לנוסח "לגמור". וכן קשה, שאם באמת יצא יד"ח בלא דקדק בקריאתה, מדוע לא יברך לגמור, שכן ה"ז בגדר הלל בשלימות. ועוד אחת היא לנו, לדבריו המשנ"ב דמקשינן למגילה לכל מילי, הא אנן קייל"ן גם במגילה שלא יצא כה"ג במפסיד המשמעות. (ובאמת ילה"ק לא ידך גיסא, שמנין לנו ללמוד הלל ממגילה להקל גם בזה שלא לדקדק באותיותי, דשאני מגילה שמקולי אגרת שנו בה.) [ואולי י"ל שמדברי הטור ליכא לאווכוח, דקאי בחשש וספק שמא ידלג, ואמטו להכי כתב שמברך לקרוא ליכא למיחש, לפי ספיקו לקלא, משא"כ במברך לגמור, שאין לו לברך כך מחמת הספק שמא ידלג. אמנם, בודאי ידלג אכתי איכא למימר שלא יצא. אלא שנוסף לזה שבשעה צ" לא רמז כלל לפי' זה, גם בדברי הטור רחוק הוא ממשמעות דבריו. וגם בעיקר הענין – ילה"ע מבה"ל סתכ"ב ד"ה ולמקום, שבספק טעה בהלל יש לו להחמיר מחמת הברכה, דהו"ל ספק דלא תשא. וראה שו"ת שאג"א רס"י סט]. ובכלל, שאני מגילה שלא יצא בחיסור תיבה דכתיב בה ככתבם ולשונם, וכמפורש ברמב"ן מגילה יז, א. ואילו הלל דמיא לתפלה וברכות, ונתקן בתורת שירה. ומפורש הפכו בפמ"ג סתפ"ח במ"ז סק"א. וכ"מ בשו"ת נוב"י סמ"א שגם בדילג הלל שייך עלה שם הלל. ומוכח נמי במג"א סתכ"ב סק"י: אם דילג פסוק אחד (ולא כתב בדילג תיבה). וכן מפורש גם בר"ד בעת הסעודות ביום ב' דחג הסוכות תשכ"ט.

ויש להוסיף, שאם נאמר שבדילג תיבה לא יצא, הרי בשמיעת הלל מהש"צ ועניית ראשי פרקים (וכפי שנהגו גם היום אצל יוצאי תימן), איכא למיחש שמא יפנה לבו לדברים אחרים כבברכות ק"ש. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 232 הע' 29, שמה"ט הבקאים אמרו עם הש"צ. ולכא' לא מחמת שמעקב בלא שמע תיבה או שתיים, וכמו בברכות ק"ש שאינו מעקב, אלא שראוי לשמוע כולו. וגם לפעמים יפנה לבו ויחסר ענין שלם, וכבה"ע הבאה.

ואף שכ"מ קצת בתוס' ברכות טו, א ובאגודה ברכות פ"ב ס"ד, ועוד – נראה דקאי אק"ש ומגילה, או שבאם רוצה לחזור יהא על הסדר, ולא קאמר אלא להשוות לענין זה שאין לקרוא למפרע.

ועי"ז כתבנו לחזור עוד הפעם, מטעם אחר, שלא לגרוע בתקנת אמירת הלל. (וא"ש הא דקייל"ן שבטעה חוזר. ובלא"ה איכא למימר דקאי בטעה וידלג פסוק במג"א ה"ל, או ענין שלם כבה"ע הבאה). וגם בפמ"ג שם כתב שאם אומר לקרוא ולא לגמור אם ידלג באונס יצא אע"פ מחוייב לגמור כולו. [וצ"ע בכוננתו שא"כ שעדיין מחוייב לגמור כולו מה שייך לומר שיצא. ואולי ר"ל שמעיקרא הי' מחוייב לגמור כולו, אלא שבדיעבד בדילג באונס יצא. ועי"ל, דקאי לענין הברכה, שא"צ לברך שוב, אע"פ שמ"מ עליו לגמור בשלימות]. וראה גם בשו"ת שבה"ח ח"ד דלקמן שמ"מ לא קיים תקנתם לגמור כולו.

ורשום אצלי שדנו בזה בשו"ת שבה"ח ח"ד ס"ב. שם ח"ח סל"ט סק"ב. חזו"ע חנוכה ע' רבי. זה השולחן סתפ"ח. שואלין ודורשין ח"ד סכ"ד. הררי קדם סי' קפ. רשימות שיעורים סוכה ע' דש.

והנה, במג"א סתכ"ב סק"ח שאם שמע מהש"צ יצא אלא שמוטב לומר בעצמו בנחת. וכבר כ"כ בסדה"י בענין כוונת הלב ואגדתו ד"ה אחר, הובא במקו"ח שם. והטעם, שאף ששוב"ע לפעמים אינו מכוון ולפעמים הש"צ מאריך בניגונים.

(208) ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' כה"ר. ושנ"ת.

(209) ולתהיי שמצינו בלקו"ש חכ"ב ע' 282 (ועוד) האיחול בליל פסח: א כשר'ן און א פריילעכען פסח.

(210) ואם אפשר, יקדים קידוש לבנה לפני תפלת ערבית. ואומר כל הנוסח עם הפסוקים וכו' – ראה בכ"ז בשו"ת באתרא דרב סי' א'רצט.

(211) נתבאר בחוברת הבד"צ לשבועות תשע"ה.

זרוע: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא ש"יכול לעשותו בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש". מי ששכח לצלות את הזרוע בערב החג ויש לו זרוע מבושלת, יכול להשתמש בה. ואם רוצה בדווקא בצלי²¹², מותר לו לעשות את הצליה בחג (וכן הנוהגין רק לבשל הזרוע ושכחו לבשל, וכן הנוהגין לבשל ואח"כ לצלות, יכולים גם לבשל בחג), אך עליו להזהר משני דברים: **א.** להכין רק הכמות הנדרשת לאותו לילה. **ב.** לוודא שהבשר [שמנהגו להסירו כמעט כולו מעל עצמות הזרוע] ייאלל ביום המחרת [אף ש**בדרך כלל** מנהגו שמדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ – הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח²¹³], שכן, כל ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב (צליה/בישול) הוא רק אם אוכלים ממנו בחג. **זהירות נוספת:** באם הזרוע צלויה אין לאוכלה בליל הסדר, אלא רק ביום למחרת, שכן בלילה אסור לאכול בשר צלי. גם אם הזרוע רק בושלה בחג יש מחמירים שלא לאוכלה בלילה²¹⁴.

מנהגו להסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות ה"זרוע".

מרור: דעת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שאסור לפרר את המרור (חריין) ביום טוב **אפילו בשינוי**, לפי שדרך לגוררו הרבה ביחד²¹⁵. לכן, מי ששכח לפרר את המרור לפני החג, ישתמש בחסה (הבדוקה היטב מתולעים) או יחתוך את התמכא [חריין] בסכין לחתיכות קטנות.

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה²¹⁶, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבלייל הסדר ממחרים ולא ישתדל לבדוק כראוי.

חרוסת, מי מלח: מותר להכין את החרוסת ומי-המלח, בליל הסדר, **ללא צורך** בשינוי²¹⁷.

מצות: כדאי לבדוק את המצות מבעוד יום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. באם שכח מותר להסיר הכפולות ונפוחות (גם בשבת), ואין בזה חשש בורר²¹⁸. (ויניחם בצד ע"מ לשורפם לאחר יו"ט²¹⁹).

שכח להפריש חלה מהמצות, אסור להפריש בשבת ויום טוב. במצות מחוץ לארץ אוכל והולך ומשייר כדי חלה לבסוף ומפריש לאחר יום טוב. אבל מצה מארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש.

לכתחילה אין לצרף ללחם משנה מצה שנשרפה בחלקה באופן שאינה ראויה כלל לאכילה. אבל אם ראויה לאכילה ע"י הדחק, אף שעומד ליחתך, אפשר לצרפה. ובשעת הדחק, אפשר לצרפה

212) ולכאורה עדיף כך, שהמנהג לצלות מפורש בשו"ע, משא"כ המנהג שלא לאכול הזרוע אח"כ. וראה בהע' הבאה. וילע"ע.

213) וצ"ע בשיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו, ואם נרשמו הדברים בדיק, שהרי כשנצלה ביו"ט א"ז הידור לאוכלו, כ"א מדינא. ודוחק גדול לומר, שר"ל שלמעשה נקטינן – דלא כפס"ד אדה"ז – שמותר לצלות גם ביו"ט, דאמרינן מתוך לצורך מצוה וגם לצורך מנהג (וע"ד אפייית מצה ביו"ט כשע"פ חל בשבת – שו"ע אדה"ז סתנ"ח ס"ד. או המנהג לעשות ג' מצות מעשרון א' – שם ס"א), והאריכו בזה בכ"מ. (וראה מש"כ בנינינו בפמ"ג סתמ"ד במ"ז ס"ב). אבל לדין אמרינן מתוך גם בבישול – ראה שו"ע אדה"ז סתנ"ה קו"א סק"ד. ודוחק לומר, שא"ז רק הכשר מצוה, שהמצוה אינה בצלייתו כ"א בהנחתו על השולחן. ולכא' י"ל בזה דכיון שאפשר בלא"ה (ע"י תבשילין אחרים, ואינה מצוה גמורה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתנ"ג ס"ג). ועוד ועיקר, שהרי אפשר לאוכלו, ל"ש מתוך, ובמכ"ש ממש"כ אדה"ז בשו"ע סתמ"ז ס"ה. ולהעיר מהשק"ט בהדלקת נו"י אצ"ט ביו"ט. ומצינו בזה בכ"מ דברים הנראים כסותרים בנוגע להוצאה הבערה ובישול לצורך מנהג. ואולי תלוי בחשיבות המנהג, או אם מחמת המנהג ה"ז צורך גמור להאדם. וראה שו"ת מהרש"ג יו"ד ח"א סצ"ב סק"ה. וזכ"מ). וכ"כ בבא"ח ש"א פ' צו ט"ל. והדברים מודושים. ואדרבה, בערך השולחן טייב סתנ"ו סק"א, אף שהאריך להוכיח שאין לאכול הזרוע גם ביום [כמנהגנו. וכדעת שו"ת בית יהודה עייאש או"ח סנ"א]. מנהגי אלגרי ס"ד סט"ו. חסדי דוד פארדו תוספתא ביצה פ"ב סק"ג. וכ"מ בשו"ת כנסת יחזקאל סכ"ג. ועוד, כתב שאם עבר וצלה צריך לאוכלו ביום, דלא דחינן איסור משום מנהג. וכ"ה להדיא בשו"ת בית יהודה שם (ועיי"ש ששולל להדיא הסברא דמתוך לצורך מצוה בנדו"ד). ועוד. וראה כה"ח סתנ"ג סקס"ג.

214) כ"ה בפמ"ג סתנ"ג במ"ז סק"ד ע"פ ה"ט. אבל בפר"ח סתנ"ו שאין איסור לאכול זרוע מבושלת. וכ"מ בשו"ת מהר"ו ס' קגג. וכן מוכרח בדעת מהרש"ל (בשו"ת ספ"ח – הובא בב"מ מו"א סק"ח וט"ז כאן סק"ד). וכ"מ בדעת הח"י סק"ז. וראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"א ס' קנו. וילע"ע בדעת אדה"ז שם סכ"א, עיי"ש.

215) ולא כפסק החיי אדם ועוד שהתירו לפרר ולגרר בשינוי.

216) ובשבת – גם בורר (משא"כ ביו"ט כיון שאינו בורר לימים הרבה).

217) כפי שכותב אדמו"ר הזקן. ולא כפסק החיי אדם ועוד שהצריכו עשיית שינוי בהכנת מי-מלח גם בחג.

218) ע"פ שו"ע אדה"ז ס' תק ס"ח.

219) מצה כפולה ונפוחה שנמנעים מלאוכלה משום חומרא אינה אסורה בטלטול בשבת ויום טוב. וגם כשאסורה מן הדין, אם חלק מהמצה מותר באכילה מותר לטלטל כולו. וכשהתחיל כבר לטלטל בהיתר, מותר להמשיך לטלטל בעודה ביזו במקום הפסד.

בכל אופן²²⁰.

בשעת הדחק כשאינן לו מצות שלימות ללחם משנה יש להקל לסמוך על האומרים שמצה שחסר בה רק חלק אחד ממ"ח חלקים עדיין נחשבת כשלימה. וכשגם זה אי אפשר, י"א שגם שלימה ופרוסה ביחד (מצה וחצי) היא בכלל לחם משנה. וכשאינן לו אפילו מצה אחת שלימה, יקח לפחות שתי פרוסות. אבל לכתחילה צריך להקפיד על לחם משנה ממש – היינו שתי מצות שלימות לגמרי.

יש שכתב שאין לחרוך מצה שבורה ביו"ט לעשותה שלימה, משום תיקון מנא²²¹. וכל שכן שאין לעשות כן בשבת. ובכלל, יש מפקפקים על הנהוג לצרפם ללחם משנה כשנחרכו.

לא נהגו להחמיר ולהדר להקנות המצה לאורחים או לבני ביתו²²².

להסיר מכשול: איסור גמור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר או גליל ניילון (או נייר-כסף) בכדי לעשות מהן מפות לשולחן, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה המדויקת של השולחן, משום איסור מתקן מנא.

מנהג בית הרב בקבלה מדור דור להתחיל סדר הראשון תיכף אחר תפלת ערבית ושלא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות לילה. לא כן הסדר השני אשר עורכים אותו בשעה מאוחרת בלילה והאדמו"ר מאריך בביאור ההגדה ובעניני תורה והתעוררות לעבודה.

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד: "הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט געזאגט אז די נעכט, – הכוונה על ב' לילות הסדרים דחגה"פ – איידער מען טוט עפעס מעניני הסדר דארף מען א קוק טאן אין סידור"²²³.

מטעם זה, וגם מצד קוצר היריעה, לא נפרטו כאן הלכות ליל הסדר בפרטיות המתאימה, ומקומם בסידור ובהגדה. ובמיוחד – חשוב לעיין בהגדה עם לקוטי טעמים ומנהגים של כ"ק אד"ש לדעת מה לעשות. בכל זאת, לתועלת הקוראים, נרשמו כאן נקודות אחדות:

220) ראה שעת"ס סרע"ד סק"א. ארחות חיים ספינקא שם סק"א. משנ"ב שם סק"ב. שש"כ פנ"ה ס"ז.

221) שאסור גם ביו"ט, וגם לצורך או"ג.

ועוד יל"ה ע"ש שהרי אפשר מעיו"ט. ולהעיר משו"ת תורת חסד סכ"ח סק"ח שלתקן אוכל מאיסורו אינו בגדר אוכל נפש. אבל ראה מש"כ ללמד זכות בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג ס' קה, עיי"ש באורך. וראה משמרת המועדות ס' תקן ס"ג. ולהעיר שלפעמים מחמת דקות המצה נתפס האש במצה ואסור לכתובה ביו"ט (אא"כ באופן שהוא כיבוי לצורך או"ג ממש).

222) כן מוכח מסתימת ושיחיתת כל הפוסקים בדבר הרגיל ושכיח טובא. ולא ראינו שישעו כן גם אצל המדקדקים במצוות ולא חזינא לרבנן קשישיא דעבדי הכי. וכ"פ בא"א מבוטשטש תנינא סתנ"ח. יד המלך חומ"צ פ"ו ה"ז. אמרי בינה דיני פסח סוס"י כ"ד. ועוד. והכי מדויק בשו"ע אדה"ז סתנ"ד ס"ט במוסגר, שרק אם אכל מצה של חברו שלא מדעתו אינו יוצא, ומשמע, שאם ה' מדעתו יוצא גם ללא קנין. [ואולי בא לאפקו"ש שם ס"ד (ע"פ הט"ז שם סק"ד. וכ"ה בריט"ב סוכה לה, א) במשאל מצה לחבירו, דשאינן תתם שנעשה ממונו כיון שלהוצאה ניתנה, משא"כ באורח החממירים].

וכמה טעמים בדבר (במה של"ח שאין אורח זוכה במנתו ולפחות שצ"ל מעשה קנין): שבדאי גמר ומקנה ואנן סהדי ואומדנא דמוכח הוא, ועדיף מטבעת שאולה (וכש"כ באשתו וב"ב שחייב במוזנותיהם); כשמשמש בו לצרכו ומפסידו נעשה שלו; שבהיתר אכילה סגי, וא"צ שלו ממש מדלא כתיב מצתכם בהדיא. וראה לקו"ש ח"יט ע' 349 בחילוקי הדרגות ד"שלו" (אמנם ממש"כ אדה"ז הטעם להתייר מצה שאולה משמע שבאמת צ"ל שלו ממש); שניתן לו ע"מ לכלותו ולאכלו; שהלעיסה ה"ה כמעשה קנין (ודעת אחרת מקנה בלא כוונת קנין, וגם פיו כחצרו דמיה וקונה גם לא כוונה לקנות, או בקנין יד כשמונת בידו); שמעיקר הדין קייל"ן שאורח זוכה במנתו (וראה לעיל לענין בדיקת חמץ שאכלו בבית המארח). ועכ"פ לגבי מצה סגי בהכי. וגם למ"ד שאינו קונה – היינו לפני שנתון לתוך פיו, או רק כשאינו רוצה לזכות בו, או רק כשרוצה לקדש בו אשה ולא כשמשמש בו לעצמו. ועוד סברות כיו"ב.

וראה שערים מצוינים בהלכה לאאזמו"ר נדרים לד, ב ד"ה א"ל (ושם בפ"ל הנוסח "כל דכפין ייתי ויכול" ולא שיתן לו. ועיי"ש שמעולם לא שמענו חומרא זו ומנהג ישראל תורה היא. וראה גם בשערים מצוינים בהלכה קדושין נב, ב ההוא סרס"א ד"ה כתב בשלטי הגבורים). ושו"ת מנח"י ח"מ ס"ח סק"א. צ"א ח"ב ס"ב סק"ח. ח"ב סל"ז. ח"ג סט"ו. בצה"ח ח"ד ס' קעב. משנ"ה ח"ח ס' קצא. תשוה"נ ח"ב סר"מ. ח"ה סוס"ל קמד. באר שרים ח"ג סנ"ה סק"ג. מנחת שלמה ח"א סנ"ח. בית אבי ח"א סס"ו. הליכות שלמה פסח פ"ט ס"ד. אשרי האיש או"ח ח"ג ס' ס"ז. מגילת ספר או"ח ס' רץ. רץ כצבי פסח ס"ז. ה' בחג פסח פט"ז ה' ע"ג. ועוד.

223) וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א.

וראה בריש ס' בחפזון פסח (בשם "קיצור של"ה מס' פסח", וכן צויין בכת"ק כ"ק אד"ש (עם סימן שאלה), מה שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ): מי שהוא יר"ש ורוצה לעשות הסדר כהלכתו כאשר כתבנו ויתבונן בס' ההגדה שלו בכל מקום ומקום הגהה כיצד לעשות ובוז לא יבוא לידי שכחה.

רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן

את הכרפס טובלים במי מלח ולא בחומץ. בברכת "בורא פרי האדמה" מכוונים להוציא (נוסף ל"מרור") גם את ה"כורך". ב"מגיד" אין מגביהים הקערה ורק מגלים מקצת המצות²²⁴. אחרי "הא לחמא", נוהגים כמה שאין מסלקים הקערה "לצד אחר" אלא מזיזים אותה קימעא ומכסים המצות. באמירת "והיא שעמדה" מכסים תחילה המצות ואחר כך מגביהים הכוס. באמירת "מצה זו" ו"מרור זה" אין נוטלים הפרוסה והמרור ביד, אלא אווזים את המצה השניה והשלישית ע"י המפה שעליהם ומניחים הידים על ה"מרור" וה"כורך". באמירת "לפיקך" אין אווזים את הכוס עד סיום ברכת "אשר גאלנו", אלא אווזים את הכוס עד שמסיימים "ונאמר לפניו הללויה", מעמידים את הכוס על השולחן וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו". אין מרככים החרוסת ביין, אלא נותנים אותו ביין שבכלי שתחת הגביע ובו טובל המרור. ב"מרור" מכוונים להוציא בברכה גם את ה"כורך". ואין טובלים המרור של כורך בחרוסת, אלא נותנים מעט חרוסת יבשה (מזה שנשאר על הקערה, אחרי נתינת החרוסת ביין שבכלי שתחת הגביע) על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנה. ב"צפון" אוכלים שני כזיתים ולא רק כזית. בלילה השני אין מקפידים לאכול אפיקומן קודם חצות.

רשימת המצוות השייכות לליל הסדר

מצוות עשה מן התורה: סיפור יציאת מצרים. אכילת מצה. ובזמן בית המקדש קיים (במהרה בימינו) גם: אכילת בשר קרבן הפסח (ונכללו בו שש עשרה מצוות פרטיות), אכילת בשר קרבן חגיגה, וגם אכילת מרור [שבזמן הזה – הוא רק מדברי סופרים].

מדברי סופרים: הבאת שני תבשילין (זרוע וביצה על הקערה), אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. שתיית ארבע כוסות. שתייה ואכילה בהסיבה דרך חירות. אכילת מעט ירקות בטיבול כדי להתמיה את התינוקות. אמירת הלל. אכילת מרור (זכר למקדש. ובזמן הבית זו מצוה מהתורה. ובכדי לצאת דעת הלל, אוכלים את המרור עם מצה, באכילת כורך). טיבול בחרוסת זכר לדם, לטיט ולתפוח. אכילת אפיקומן (זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח). [וזהו נוסף למצוות שבכל יו"ט – קידוש, לחם משנה וכדומה].

רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר

הערה כללית: נכון להוסיף קצת על השיעורים, גם כדי לצאת מידי ספק, וגם מפני שהשיעור הוא לבליעה בפועל, ורגיל שהיין עלול להשפך מעט מן הכוס טרם השתי²²⁵. כמו כן יש לקחת בחשבון הישארות פירורי מצה בין השיניים.

שיעור הכוס, לכל אחת מארבע הכוסות, רביעית. ושונה הכוס כולו ובבת אחת. (ואם קשה, די בשתיית רובו. אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא, והוא שלא יהיה מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית²²⁶. ובשני כוסות האחרונים לא יחזור וישתה אלא אם כן שהיה מתחלת השתייה עד סופה

224) טעם השינוי – ראה בארוכה בשיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ד. ושם, שענינם של נשיאי חב"ד – הפצת המעיינות חוצה, ומצד הענין הפצת המעיינות חוצה, אחרי הבעש"ט ואדה"ז וכו', אין מקום להגב' את הקערה למעלה, ואילו השולחן והרצפה שעליו עומד השולחן ישארו במקומם למטה, כיון שצריכים לבוא ל"חוצה" כפי שהוא במעמד ומצב ד"חוצה", ולא להמתין עד שיתעלה כו', ובהיותו במצבו צריך להפיץ בו את ה"מעיינות". ואדרבה, הפעולה של גילוי מקצת הפת "שעונין עליו דברים הרבה", שהיו צריכים לעשותה לקראת אמירת ההגדה והסיפור ביציאת מצרים, מקדימים ועושים אותה כאשר אווזים עדיין במעמד ומצב ד"אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", כאשר נמצאים עדיין בגלות וב"חוצה" – "עונין כבר דברים הרבה", שמגלים את הפנימיות והבלי גבול דתורה שאי אפשר לתאר אותו בתואר אחר מלבד "הרבה".

225) מותר לטעום מעט לפני שיסב, כדי שלא ישפך, ואז לשתות השאר בהסיבה, ראה בשו"ת באתר דרב סי' יג'תתנו. וש"נ. וראה להלן בדיני הסיבה, שעיקר ההסיבה משעת הבליעה, אף שדרך בני חורין להסב כבר משעת הלעיסה, ובנדו"ד, במשקין – משעת ההכנסה לפיו. 226) ואם שהה כדי שתיית רביעית חוזר ושונה בלא ברכה. וצ"ל דמיייר רק דעתו לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני (שלכן שו"ת "בלא ברכה". וסמך אדה"ז בסתע"ב ס"כ אמ"ש לעיל סט"ו. וראה מחה"ש שם סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סקמ"ט), אבל כשאין דעתו לחזור ולשתות דינו כב' כוסות האחרונים (כדלקמן בפנים). והנה, אף להכרעת אדה"ז בסדר ברה"פ פ"ח ה"ו שהעיקר כדעה שהשיעור בכא"פ, מ"מ נדו"ד שאני, דהתם טעמא מאי ד"אין סבא כ"כ

יותר מכדי אכילת פרס).

פחות מכזית ל"כרפס" [ובבצלים קטנים מאד – אין לאכול בצלים שלמים אף בפחות מכזית]. שני כזיתים ל"מוציא מצה" (רק למי שיש לפניו קערת מצות. ולשאר המסובים שאין אוכלים כזית מהשלימה ופרוסה שבקערה²²⁷, וכן בדיעבד, ולזקן וחולה²²⁸, "כזית" אחד). כזית "מרור" [שני המינים, חסה ותמכא מצטרפים לכזית]. כזית מצה וכזית מרור ל"כורך". שני כזיתים לאפיקומן (אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה, כנ"ל. ואם קשה עליו, שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר על-פי הדעה שהלכה כמותה).

שיעור כזית: שיעורי תורה הם בדרך כלל בנפח ולא במשקל [לדוגמא: נפח של כזית למשל שוקל פחות במצה מבמים]. בכזית מצה שהוא מן התורה יש להחמיר שהוא מדת הנפח (VOLUME) של כחצי ביצה בינונית. במרור שהוא מדברי סופרים, וכן בכורך ואפיקומן יש לסמוך על האומרים שכל כזית הוא פחות מעט משליש ביצה. [האוכלים שני כזיתים למצה, כנ"ל, יכולים לשער כל כזית בשיעור הקטן²²⁹. אלא, שמכל מקום צריך לאכול במשך הסעודה (ואפשר גם באפיקומן)

לשער שתיית רביעית שבמהרה בכדי שתיית רביעית בשתי' בינונית" (כמ"ש בשר"ת שארית יהודה ס"ט"ו בשם אדה"ז. וכסברא זו מצינו בכ"מ. ואכ"מ), משא"כ בד' כוסות שמעיקר הדין א"צ לשתות רביעית, שבדיעבד שיעורו ברוב רביעית, ודאי אפ"ל ששיעורו בכא"פ. (227) ולדינא, שיעור פרוסת המוציא בכלל (במשך כל השנה) א"צ להיות בכזית, ודי שתהא כחצי זית שלא יהא נראה כצר עין (שו"ע אדה"ז ס' קסז ס"ד).

ובראשונים שכתבו ליתן גם להמסובים שני כזיתים (נוסף לזה ש"ל דאינהו קאי לדעה קמייתא שבוש"ע אדה"ז שם שצ"ל לא פחות מכזית לכא"א מהמסובין גם בכל השנה, או דס"ל שצריך כזית משום לחם משנה, עוד זאת) לפי שמצות שלהן עבות, וכולם היו אוכלים מהפרוסה ושלימה שבקערה.

ולהעיר מ"ל אדה"ז (סתע"ה ט"ה) "שבשביל ברכת המוציא בלבד א"צ לבצוע כזית מעיקר הדין". ומשמע שלהידור צריך כזית גם בשביל ברכת המוציא. ולכאורה היינו מחמת דעה קמייתא שם בסי' קסז (שלא מסתבר שנתכוון למה שבשבת – ומסתמא גם ביו"ט – מצוה לפסוע פרוסה גדולה).

(228) מי שקשה לו לאכול מצה יבישה – יאכל מצה מפוררת אף שהיא קמחו ובלבד שיאכל כזית. ואם קשה לו לבלוע ילגום מעט מים בפיו להקל על הבלועה. ובליט ברירה – ישרה במים (שאינם חמים) לזמן מועט מיד לפני האכילה ויוציאנה מיד. אבל לא יטביל במי פירות. וכל זה בשביל מצת מצוה בליל הסדר, אבל לאכילת מצה שבשאר ימי החג (לבד מאחרון של פסח שאוכלים שרויה), יטביל במי פירות ולא במים. וראה שו"ת באתרא דרב ס' יג'תיו. שם יג'תכה.

כפשוטו. וכך ההוראה הרווחת. וכן הורו רבני אנ"ש דפקיע שמייחו.

(229) אעירה, ואעידה לי עדים נאמנים, אלו נאמנים בגודלן להעיד מה שראו בקוננו, עיני דשפיר חזי, את כל ונוכחת, בראיית פני הקודש, שעיניהם ראו ולא זו, כמות המצה שבמקום קדוש תיאכל, אפס קצהו תראה, מעט מזעיר, ולאידך גיסא, משאורות אלו הן שיידי מצוה, הנותרת ממנה משולחן גבוה, היתה בתוספת מרובה על העיקר, באופן שנראה שקרוב לודאי שלא ה"י בשיעור ב' הכזיתים שיעור חצי ביצה לכל כזית (גם למקילים במדידת השיעור).

ולא נצרכה אלא להדגשה, שכה"ג גם למש"כ בפס"ד להצ"צ או"ח סתע"ה (לו, ב ואלך) שהאכילה היא בדרך תנאי (שאם הדין כהטור יוצא אכילת מצה מהשלימה ואם כהר"ף והרא"ש יוצא מהפרוסה), ואף גם זאת שכה"ה גם את"ל שגוף האכילה מהפרוסה ג"ז מנדאורייתא לכתחילה (ראה שם לו, ג ומוסגר: בשגם ש"ל וכו'). ובהקדם, דאנן קי"ל לעיקר כהדעה שהוא פחות מעט משליש ביצה (כאשר האריך בזה שיעורי תורה להגרא"ח ע"ה נאה), והדעה שכזית הוא בשיעור חצי ביצה הביאה בשו"ע או"ח סתפ"ו רק בשם י"א, וכל עיקר החומרא לחוש לדעה זו היינו רק מחמת מצות מצה דאורייתא, וכולי האי לא בעינן להחמיר בשיעור כזית, שכל שבאל"ה יצא אין לנו לחוש לכך. וכבר נתקשו בזה במה שהמחבר בשו"ע לא הביא לדעה זו בשום מקום רק גבי אכילת מצה, ור"ז רק בדעת י"א. וידוע מש"כ שבשבת פסח (לבעל זרע אמת) דיני מצה ס"ח (ודבריו הועתקו גם בשר"ת ויאמר יצחק או"ח ס"ח. ועוד. ולהעיר שבהגש"פ ע"ק לסו"ט (וכן בכ"מ) הרבה רבינו לצייין לספר דרן). אפשר דהיינו טעמא דכתב מין דין זה בס' תפ"ו בשם יש אומרים לפי שלבו ראה שאינו מוסכם מרוב הפוסקים כנ"ל ולא כתב דעת זה אלא להודיע דטוב לחוש גם לדעת זה לחומרא בעלמא לכתחילה. וכ"כ בכסא אליהו (להר"א ישראל – שלוניקי, תקע"א) או"ח סתפ"ו. וכן פ"ד יד אליהו (לובלין) סכ"ו ז"ה חיוצא לנו. ובכ"מ. וראה אצלנו בלוח יומי לשבועות מחזקין יותנ מביצת תרנגולת בשיעור כזית בכדא"פ, ועפ"ז, בשיעור מצה. ואכ"מ. ב' החמיר כל האי ב' הכזיתים גם יחד (שה"ש"ה גם במהרה"ל בדעת סל"א, וה"ט דס"ל לעיקר שהשיעור כחצי ביצה – שכ"כ (שם סל"ג) גם בנוגע לאכילת מרור שהיא מדרבנן (וראה בהערות המהדיר לשם מכת"י) – אלא שבסמוך לה כתב בנוגע למי שאין פיו מחזיק לאכול שתי כזית בב"א, שכה"ה המציאות בד"כ בימינו), חומרא יתירה היא, ומביאה לידי קולא, שבאופן כזה ה"ז אכילה גסה, וקרוב הדבר לומר שאינה דרך אכילה, ובודאי אינה דרך חירות, כדרך המלכים והשירים, ויצא שכרו בהפסדו. (וגם כזית בזה ה"ז אכילת פרוסה, אפיקומן כאכילה סה). [ולדעת כמה ראשונים מה שאין בית הבליעה מחזקין יותנ מביצת תרנגולת – היינו רק בביצה ממש שהיא רכה (וכן בשאר מאכלים רכים), משא"כ במאכל הקשה לבלוע כחלב בשר ודם קרוש, וכש"כ במצות שלנו. וגם כתבו שבאמת קייל"ן שאינו מחזיק יותר מב' זיתים (והיינו בשיעור הקטן), ושיעור כביצה היינו רק כשאוכל שלא בדרך אכילה, ואכילה גסה מקרי ומזיק לו. ובכ"מ משמע שבית הבליעה (כאן) קאי (גם) על חלל הפה עצמו (ולא רק על תחילת הושת). ועוד, וכשמעט ול"ש לאכול תוך כדי אכילת פרס, אם נאמר ש' הכזיתים צ"ל בשיעור אחד וכדא"פ (וראה פמ"ג סתע"ה ע"ב סק"ב. ולמנהג הנפוח שאוכלים מעט מעט מב' המצות, ולא הקפידו להכניס כל השיעור אחד, כש"כ שיש לדייק שיהא בשיעור כדא"פ, בכדי לקיים המצוה בכזית שלם מא' מהן כדא"פ). ובודאי יוקשה הדבר להכניס שיעור ב' כזיתים בב"א לפיו.

[ואף שבאל"ה צריך לאכול כביצה מחמת ברכת ענט"י (כדלקמן בפנים), שהוא יותר מב' כזיתים דחצי ביצה (שהרי כזית הוא פחות מעט מחצי ביצה (ראה מג"א רס"י תפו. אבל הושמט בשו"ע אדה"ז שם. והארכנו בזה בלוח לחגה"ש) – הרי לענין זה סגי שיאכל כל כזית בפ"ע

כבדא פ"פ, וא"צ להכניס לפה ב' כזיתים בב"א, ולא בלבוש כל הכזית בב"א. ובתשובת הרה"ק מהר"ן מניעזין (בשוה"ג לשו"ת הצמח צדק מהר"ל א"ח סי' קי, ונעקק גם בתורת מנחם לסדר נט"י סי"ח) משמע שלגבי שיעור כביצה לנט"י אפשר גם לאכול כג' כזיתים קטנים (כשליש ביצה), כאר"א בפ"י בשיעור כדא"פ. ומה"ט, בקל יותר לעשות כן באכילת אפיקומן, כשא"צ לאכול ב' הכזיתים בב"א, וגם לפי שאוכל מחלק הגדול של המצה האמצעית (משא"כ במצות מצה שהיא מצות חקטן). ולהעיר שבראב"ה פסחים סתק"ה (במהדורת דבליצקי – בסכ"ה) כתב שאוכל שני כזיתים שהם בשיעור כביצה, וממילא צריך גם נטילה, עיי"ש. אמנם, איהו איל להסברא שב' הכזיתים הם עבור המוציא ועל אכילת מצה, ולא משום ספק אם הברכה על השלימה או על הפרוסה, ומוכח מדבריו שמה"ט עשו כך גם בזמן הש"ס, אף שלא הי' אצלם ספק (ראה גם בהערת המהדיר לשם), ושפיר יש לאכול בשיעור כביצה. וכש"כ למשמעות דבריו שם שס"ל רק לשיעור חצי ביצה, ולא משום ספק בשיעור כזית עלה (אבל להעיר מראב"ה בברכות סוס"י קז שאין אנו בקיאים בשיעור כזית, משא"כ לדין. ואף הוא הוסיף בה דברים וכתב "ואם אינו יכול להכניס ביחד לתוך פיו שני זיתים", כפי שהיא המציאות בד"כ, כנ"ל).

ואל תתמה על החפץ לומר, דסו"ס כיון שהוא בדרך תנאי, נמצא שלא יצא מצוה דאורייתא לשיטה זו שכזית הוא בשיעור חצי ביצה שחוששים לה לכתחילה – שפשוט שגו' בכלל התנאי, שלמ"ד שכזית הוא בשיעור חצי ביצה יוצא יד"ח בשלימה ופרוסה גם יחד. ופשוט דלא כנ"ע בקיאי להתנות, וכוונת הפס"ד כאן שהוא כאילו התנה, ולפי שרצונו לעשות באופן היותר מועיל. ומכיון שכן, בודאי אין רצונו שמשו"ז לא יקיים המצוה למ"ד שהוא בחצי ביצה. ושור"ר עז"ד בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב סל"ו. וגם שיעקר הכוונה שבפס"ד שאינו בדרך ברייה, דתנאי ל"ד לברייה, ולא נתכוון לומר שאינו יכול לצאת בשניהם גם יחד.

ועוד וגו' עיקר, שכבר העירו אעיקרא דמילתא בעיקר דברי הפס"ד כאן, שככל הנראה אינו להצ"צ (ושור"ר כן גם בהלכות ליל הסדר (אשכנזי) סתע"ה סי"ה הע' 174. שם סי"ה הע' 1 אות ה). וידוע ומפורסם שבתוך הפס"ד נדעברו כמה כת"י שאינם להצ"צ. וכנ"כ הוכחות לדבר, הן בסגנון הרצאת הדברים כאן שלא זו דרכו כלל, והן מה שמכנה לאדה"ז בשם "הה"ב (שלא כדרכו), וגם כמה ט"ס שם, וכן סוטר לדברי אדה"ז ושאר הפוסקים בכמה פרטים (ראה גם שם). ואכן בהגש"פ עם לקו"ט לא הובא כלל מדברי הפס"ד כאן, שלא כרגיל (אם כי שם ד"ה צפון הביא בהגש"פ תנאי אחר כע"ז). וגם עיקר התנאי לא נזכר מזה בפוסקים כלל.

וכן וכו' מובן מצ"ע הסדרה שאינו רוצה לצאת בכזית ראשון, וה"ז בגדר לאחר שמילא כרסו ממנה חזר ויוצא יד"ח. ועוד קשה, שאם נאמר שפס"ד לצאת רק ב"א, מהם, נמצא שמצה דרושת מבטלת מצת מצוה (וכמו שהקטשו כ"ז באורונים. וכבר כתבו שבאמת יוצא יד"ח בשניהם, ולכן שניהם בגדר מצת חובה. אמנם, יש שתי' דמין בימיו שאני ואינו מבטל. ויש שחילקו שרק חזוק המרירות מבטל טעם מצה (ראה תוס' ובחים עה, א ד"ה אלא. מנחות גב, ב ד"ה אלא). וכן לאידך שטעם מצה מבטל חזוק המרירות (ההות מהר"ב ורשב"רג מנחות שם). ואכ"מ). ודברי אדה"ז ברור מללו, שיעקר הענין לא לגבי גוף קיום המצוה, שבודאי יוצא יד"ח באיזה מהן שתיהי', אלא בהכרח חלק רק על אחת מהן, ואמטו להכי צריך לאכול כביצה בבא"א, לפי שתיקנו שיקיים המצוה באותה שבתוך ע"ל. וגם בעיקר הקושיא אינו מובן, שמשמע שבפס"ד חשש שכשמוכנו לצאת באחד מהן ה"ז הריסה לגבי השני', ומשו"ה נזקק לתנאי, והרי מצות אכילת מצה אצ"ק, וממילא שגם במכוון שלא לצאת יצא (ראה ביאור מודכי למרדכי פסחים פ"י ס"ק קבא. מלא הרועים ערך מצ"כ אות יו"ד). ועוד תיקשי, שלפ"ז מה יועיל תנאי, אם גם כוונה שלא לצאת אינה מועילה. (ראה בכל ה"ה אה"ה). אלא שדרך באר"א יצא לתנאי, וגם לא נפרש שצ"ל ע"ל תיקונו חכמים להפקיע ממצת מצה בא' מהן, ושאינו יוצא יד"ח בהשג"ח, מ"מ בדעיבד שאכל רק כזית משניהם ודאי יצא, שלא תיקנו להפקיע באופן כזה שיע"ז לא יקיים המצוה כלל. (ראה שם סי"ח הע' 1 אות א). וכ"ה אף להסברא שגם במצות דרבנן לכתחילה צ"ל כזית בשיעור הגדול מחמת הברכה (ראה משנ"ב סתפ"ו סק"א. וראה אצלנו התמים ניסן תשס"א הע' 27. מקורות ועיונים להל' יומית אות רנד. בירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות הע' 29). ולדוננו, כיון שבדעיבד יצא בכנון דא, שצ"ל ליקח ב' כזיתים בשיעור הקטן.

וכן צ"ע בעיקר הקושיא, שבאובל תחילה כזית מהשלימה ורוצה לצאת בה ה"ז הריסה להדהע – שכן עיקר – שצ"ל מהפרוסה, שהרי גדולה מזו מצינו שבכזית מצה הנאכלת באפיקומן יוצא גם שיטת רש"י והרשב"ם שהוא לשם מצות מצה, והרי כשאכל כבר כזית לפני"ז בעת הברכה ה"ז הריסה לדידהו. (אבל ראה הלכות ליל הסדר סתע"ז סי"ג הע' 1 אות יב, שפי' בדרך אחת שבאמת חוששים לדעתם רק בזו שהאפיקומן זכר למצה שעם הפסח, ולא חשו למה שאמרנו שיוצא יד"ח מצות מצה בזה. אלא שהר"ע נתקשה אכן בטעמא דמילתא). ועכ"ל, שאינו סותר, ועל כל אכילתו יכול לחלו, שצ"ל על אכילת מצה, וכפי שהאירכו באחרונים שגם באובל יותר מכזית ה"ז בגדר אכילת מצה.

וכן גוף הסברא שם בפס"ד, שמדאורייתא צ"ל מהפרוסה לכתחילה (שכתבה במוסגר בדרך "בשגם ש"י") – מחדשת ולא מצינו לה בית אב, וגם סותר למש"כ לפני"ז (לו, א), "תקנת חז"ל שדרשו מה דרכו של עני בפרוסה". ולהעיר גם מל' אדה"ז סתע"ג סל"ו וסתע"ה סי"ג "דרשו חכמים". וראה גם ערוה"ש סתע"ה סי"ה). ועוד שכוין שכל עיקר הדרשה דמה דרכו של עני בפרוסה היא רק בכדי לגרונו או להוסיף על לח"מ (כמ"ש הראשונים, וכל' אדה"ז שם: לא דרשו אלא לגרונו וכו' אלא להוסיף), ואנן קייל"ן שכל עיקר החיוב דלח"מ מדרבנן, עכ"ל שגם חובת הפרוסה מדרבנן. ובכלל, קייל"ן שבדאורייתא ליכא לאפלוגי בין לכתחילה ודיעבד. וכן מזהו בעיקר הענין (אם נפשך לומר שהיא מה"ת) במה שאינו מחוייב לחזור ולאכול מפרוסה, עכ"פ מדרבנן. ועכ"ל שיהא רק להידור וכדומה (ראו ערוה"ש שם). ועוד שגם הרי כל שאפשר לתקן ה"ז בגדר לכתחילה, ולא שמענו מעולם להצריך לאכול אה"כ מהפרוסה. ואת"ל שהיא מדאורייתא, במה שר"ג הראשונים דס"ל שברכת על אכילת מצה על השלימה. ואם נפשך לומר שבהו גופא נתחלק, איה נפרנס מש"כ בכמה ראוניוים שם הר"ג להדיא שכל עיקר דין אכילת הפרוסה היא מדרבנן, ולא איתמר רק לרשות ולא לחובה (ראה רשב"א ברכות לט, ב. ר"ן פסחים קטז, א. מאירי שם. מהר"ם חלאווה שם קטו, ב. ריטב"א קדושין יח, ב. מ"מ הל' חומ"צ פ"ח ה"ו. ועוד. ובכרמ"כ ברכות ש' ובמאירי פסחים שם שמהנה בעלמא הוא. וכבר האירכו לבאר החילוק בין שלילת מצה עשירה שהוא ממשמעות הפסוק שצ"ל לחם עוני שהיא מדאורייתא, להילפותא ממסורת ד"לחם עוני", כדרכו של חלו, ונמצא בידינו סברות הפוכות בין הקצא אל הקצא, ובכרחי שאף גם נאמר שהיא לעיכובא, ודאי אינו אלא מדרבנן. (ושור"ר שכה"ק בחי' הר צבי ברכות לט, ב. על מש"כ בפס"ד שם). ועוד, שאם אכן כ"ה, מדוע לא ראינו שיהדרו ליתן להמסובים ממצות שחם פרוסות בדוקא. ועוד תיקשי שלפ"ז מי שיש בידו רק ב' מצות שלימות מחוייב לפרוס המצה לקיים המצוה בפרוסה, אף שלא יהא בידו לח"מ (לדין שיערק ב' שלימות לח"מ בפסח). וזו לא שמענו. ובפמ"ג סתע"ה במ"ז סק"ה כתב אפיכא. (אבל ראה פת"ש שם הובא בארחות חיים ספיראק שם).

איבדא, אחרי ככלות הכל, ראיתי בארכיון ספריית אגו"ח צילום שריד מהכת"י, ורובו חסר, והעיד בפנינו הרשב"ל שליט"א שככל הנראה הוא גזית"ק אדמו"ה הצ"צ בעצמו. ואף הוסיף בה דברים, שכל הכרך רובו ככולו מכת"י, אלא שנמצא עידין בשב"ל במוסקבא, ולכן התצלום אינו בהיר די הצורך. ומח"א מומחה לד"ז שמעת, שלפי הכתיבה נראה שהוא משנותיו המוקדמות של הצ"צ, בחיי אדה"ז, ושצורת הכתיבה אופיינית לשנים אלו. ועוד אמר שיתכן מאד שהצ"צ העתיק לעצמו מכת"י אחר (ויתכן שהוא מהמהר"ל), ושבוה מובן

כשיעור כביצה, וכל כזית ממנו בכדי אכילת פרס, והכזיתים תכופים זה לזה, מחמת ברכת על נטילת ידיים (וכן גם בכל השנה כשנוטל ידיו לסעודה בברכה)²³⁰. מצות עבודת-יד אינן אחידות. [וגם במצות מכוונה יתכנו חילוקים הן בשטח והן במשקל אע"פ שאינן נראה לעין]. כן להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מוזר" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – **בהשערה ממוצעת**, כזית הגדול הוא לערך רבע מצה, והקטן הוא לערך שישיית מצה. במצות גדולות או עבות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות או דקות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר²³¹.

אכילת שיעור "כזית" צריכה להיות במשך שיעור "כדי אכילת פרס". בשיעור אכילת פרס במקום האפשרי כדאי לחוש (על-פי ספר המנהגים חב"ד: "למיחש מיביעי") לשיעור של שלוש דקות²³².

שיעור רביעיית במדות זמנינו²³³ לערך 3 אונס [מהדעות בזה: בין 2.6 ל-3.4 אונס. החישוב בכוס עגול, נפח של 2 גודלים בינוניים אורך, 21 גודלים רוחב וגבהו – 3.6 גודלים. והוא נפח של כביצה ומחצה].

היין

מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו²³⁴.

לכתחילה ישתה יין שיש בו לפחות 5 אחוזי אלכוהול²³⁵. למי שקשה לו, אפשר להקל לשתות בשיעור 4-3 אחוזי אלכוהול. ואם גם זה קשה, אפשר לשתות מיץ ענבים, וכדאי ונכון לערב בתוכו קצת יין אם אפשר.

יין – וכן מיץ ענבים – שמזגו במים אפילו המים הם הרוב מברך עליו בורא פרי הגפן אם הוא יין חזק שראוי לשתיה ע"י מזיגה גדולה כזו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו. ובכל אופן, אין למזוג באופן שהמים יהיו 85.7% או יותר בתערובת (וחשוב לידע שהרבה פעמים כבר הוסיפו מים לפני זה), שאם היין הוא אחד משהו במים, שיש במים ו' פעמים כמותו, אין מברכין עליו בורא פרי הגפן בכל ענין. וראוי להחמיר בשלשה חלקים מים, שהמים יהיו פחות מ-75%. לגבי הוספת משקאות אחרים שאינם מפסידים טעם היין, אין לברך בורא פרי הגפן אם הם יותר מ-50%, שהולכים אחרי הרוב²³⁶.

מי שאינו מסוגל, מסיבות רפואיות, לשתות גם זה – ישתה חמר מדינה (כגון קפה או תה).

רשימת הדברים שצריכים "הסיבה"

ד' כוסות. מצה. כורך. אפיקומן. (ודוקא בשעת אכילה ושת' ולא בשעת ברכה. ואדרבה, אז אסור להסב).

שכח להסב: בד' כוסות – בכוס שני יחזור וישתה בהסיבה. בשאר הכוסות – אין לחזור ולשתות בהסיבה (אבל אם התנה בדעתו קודם שמברך על כוס ראשון שיוכל לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו [וטוב לכתחילה לעשות כן] – יחזור וישתה כוס זה בהסיבה). מצה – טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה. כורך – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. אפיקומן – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. וכל זה לענין הסיבה, אבל ישיבה מעכבת, וגם הפטורים מהסיבה

מה שאין שום מחיקות כלל בכתי"ק. ומ"מ, משנה ראשונה לא זזה ממקומה, שדברינו בלא"ה עולים בקנה אחד עם דברי הצ"צ. 230) וראיתי למי שכתב שמחמת המצוה, מצוה אחשבה, וחייב בנטי"י גם בפחות מכביצה. אבל בשו"ע אדה"ז סתפ"ב ס"ג מפורש שנוטל ללא ברכה בכגון דא.

231) ובמק"א הארנונו בכ"ז. ואכ"מ.

232) אבל באכילת שני כזיתים ב"מוציא מצה" – שכתב הפמ"ג סתע"ה במ"ז סוסק"ב לאכול שניהם יחד תוך שיעור אכילת פרס – יש להקל בשיעור הגדול של 7-6 דקות, כל שאוכל כזית אחד תוך 3 דקות, או עכ"פ 4 דקות. וק"ל.

233) ואין סיבה להחמיר לקחת כוס בשיעור רביעיית כשיטת הצ"ח – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'שמב. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תקנ"ג בנוגע לקבלה מאדה"ז בשיעור רביעיית. וש"נ.

234) בפ"י משובח – ראה במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב. וראה אצלנו בלוח יומי לפורים דיני הטוב והמטיב בעהרה.

235) מבוסס על שיעור חזק היין בזמנם ואחוזי האלכוהול אחרי המזיגה – ראה הנסמן בשו"ת אתרא דרב סי' יג'תפח.

236) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תשב.

צריכים לאכול ולשתות בשיבה ולא בעמידה.

אופן ההסיבה²³⁷: ישב בהסיבה דרך חירות כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, ויטה ראשו ורובו על כרים וכסתות (ולא באויר) על צדו השמאלית. ואם אין לו כרים וכסתות להסב עליהן, אפשר לסמוך גם על משענת הכסא. ואם גם זה אין לו, ישב על הספסל ויסמוך על ירך חברו (אבל לא יסמוך על ירך עצמו).

הלכתא למשיחא: רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח ופרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם, ראה בסוף הלוח.

הקהל: השייכות ד"הקהל" לקרבן פסח שיש לו גם גדר קרבן ציבור, "דאתי בכנופיא" ("הקהל") - ראה הנסמן בהערה²³⁸.

לילות הסדר

פעם אמר לי אאמו"ר [כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע]: יוסף יצחק מ'דארף טראכטען - (במשך הסדר) - אף זיין א מענטש וועט דער אויבערשטער העלפען. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות²³⁹.

כתב השל"ה: "קדושת הלילה הזו וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאד כי אז בחר בנו הש"י מכל העמים וקדשנו במצותיו, על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדביקות הש"י רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו".

קידוש

הכוס טעון הדחה מבפנים ושיטיפה מבחוץ לפני קידוש כדי שיהא כוס של ברכה יפה מבית ומחוץ²⁴⁰. וכן יש לשטוף ולהדיח עוד פעם לפני ברכת המזון.

אתקיננו סעודתא דמלכא וכו', בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, שהחיינו. [בברכת שהחיינו בקידוש נפטרת גם ברכת שהחיינו עבור בדיקת וביעור חמץ].

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש²⁴¹. טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

237) עיקר ההסיבה משעת הבליעה, אף שדרך בני חורין להסב כבר משעת הלעיסה (כפשוט, וכדמוכח גם מזה שהסיבת ימין לאו שמה הסיבה לפי שבימינו צריך לאכול. ולהעיר שאף שבלע מצא יצא, לכתחילה צריך ללועסה עד שירגיש טעמה בפיו. וגם הלעיסה חלק מהמצוה - ראה מנ"ח מצוה י סק"ב. שו"ת מנחת ברוך סע"ד. משנ"ב סתנ"ד בבה"ל לס"ד ד"ה אין. אבל ההכנסה לפה אינה חלק מהמצוה).
238) ראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשכ"ז. שיחת ש"פ תולדות תשמ"ח (סה"ש ח"א ע' 103 הע' 71, ובהנחה מההתנוועדות). וראה עד"ז במכתב כללי לחגה"פ תשמ"ח (לקו"ש ח"ב ע' 214 בהערה. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 695 בהערה).

239) הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים, משיחות חגה"פ תש"ב. בשעת מעשה - ליל ב' דחגה"פ תש"ב - אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע לכ"ק אד"ש: "אבל איני רוצה שיעידו שסיפירתי לך זה".

240) ואם הוא נקי מבית ומבחוץ או קינחו יפה במפה דיו. ויש מהדרים, ובפרט בליל פסח, להדיח תחילה, או לקנחו יפה, גם כשהוא נקי. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א' תסד.

241) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרל"ט לגבי ליל פסח (אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ה בהגש"פ המרבה לספר (קדלסורא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתק"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז ב' שו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" - ולהעיר מלקו"ש ח"ז ע' 15 ה' 12 של אדה"ז כאן צ"ע - אין לחדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדח"נ. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

בנוגע לעניית אמן ע"ה הנשים על שהחיינו (כיון שבידכו כבר בשעת הדלקת נרות) - נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם - כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בעניותי, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ. ובכל אופן, בליל הסדר יש עצה פשוטה: תשתה הכוס מיד אחרי קידוש לפני שהחיינו, ובעה"ב המקדש יאריך בברכת שהחיינו, באופן שתוכל לענות אמן אחרי גמר תפילתך.

ורחץ: שכח ובירך "על נטילת ידים" ב"ורחץ", ראה בהערה²⁴².

כרפס: כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו כגון צנון ובצל²⁴³ אסור למלוח²⁴⁴ מהם בשבת יותר מחתיכה לבדה כדי לאכלה לאלתר ולכן אסור לטבול ב' חתיכות אחת אחת לבדה ולהניחן לפניו לאכלן מיד זו אחר זו²⁴⁵ ואינו מותר אלא לטבול חתיכה ולאכלה תיכף ומיד. ויש מחמירין שלא למלוח הרבה חתיכות ביחד גם ביום טוב²⁴⁶. וטוב לחוש לדבריהם בדבר שאין בו הפסד כלל. אם אירע שאכל כזית לא יברך בורא נפשות²⁴⁷.

מגיד:

הקהל: השייכות ד"הא לחמא עניא וכו'" ל"הקהל" – ראה בשיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ז.

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשט"ו: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז די הגדה דארף מען זאגען בקול רנה [רם] ובשמחה. ויש לומר אז מצד דעם פלעגט כ"ק מו"ח אדמו"ר זאגן די הגדה בקול רם, און אין די זמנים וואס ער אליין האט ניט געקאנט זאגן בקול רם, דאס הייסט אז ווי א צווייטען האט זיך אויסגעוויזן אין זיינע חושים גשמיים אז ער זאגט ניט בקול רם, פלעגט ער אין יענע זמנים מאנען בא אנדערע זיי זאלן זאגן בקול רם. [ועד"ז בכו"כ שיחות קודש].

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ב: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז פסח ביי נאכט – די ערשטע און די צווייטע נאכט – דארף מען זאגן די הגדה בקול רם ובשמחה, און בכלל דארף מען די נעכט זיין בשמחה. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע שמחה פאר די שכינה ווי פסח ביינאכט. דערפאר איז

242) אם אמר רק "ברוך אתה ה'" יסיים "למדני חוקיך". ואם בירך "על נטילת ידים", יעשה כסדר הזה: "יחץ", "מוציא מצה", "כרפס" ללא ברכת "בורא פרי האדמה" (כיון שהוא מין ירק מדברים הבאים מחמת הסעודה, ו**כרגיל**. ואם רוצה, יכול לברך תחילה "בורא פרי האדמה" על דברים שאינם באים מחמת הסעודה ויכוון לפטור את המרור והכורך, ואח"כ יחץ ירק הרגיל לכרפס), "מגיד" (כרגיל עד "גאל ישראל" ומברך "בורא פרי הגפן" על כוס שני, כרגיל), ויטול ידיו בלי ברכה, וימשיך "מרור", "כורך" וכו' עד גמירא – כרגיל. **מבוסס על הנחה** משיחת אחש"פ תשי"ט).

ונראה שכל זה רק אם כשנטל ידיו היתה כוונתו (בטעות) ליטול ידיו לאכילת פת (מצה). אבל אם כיוון ליטול ידיו רק לדבר שטיבולו במשקה ולא לאכילת פת (אלא שבטעות בירך "על נטילת ידים" מתוך רגילות הלשון וכדומה), צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וליטול ידיו עוד פעם בלי ברכה עבור אכילת פת, ואח"כ ימשיך מ"יחץ" ו"מוציא מצה" וכו' כדלעיל. ונת' אצלנו במק"א.

[ולהעיר, שבשנים האחרונות – **יותר מחמשים שנה** לאח"ז – נתפרסמה **לראשונה** שמועה המספרת שבשיחה שלאחמ"כ היתה "משנה אחרונה" בנדון – שיש להמשיך כרגיל. אמנם, אין ל"שיחה" זו שום זכר ורמז בהנחות ויומנים, וגם החוזרים שמאז (ועוד כו"כ שנכחו בשעת מעשה) מעידים שלהד"מ, והעיקר שפלא גדול ש"הוראה" זו (להיפך מהמבואר בשיחה) לא נודעה לדבים כ"כ הרבה שנים. ויותר מסתבר, שהתבלבלו המספרים (שסיפרו כן בהיות בלי 70 שנה ומעלה. והמה מי שעדיין לא מלאו לו 16 שנה בשנת תשי"ט) עם הנרמז בשיחה הנ"ל שזו משנה אחרונה (ביחס להנאמר בגיל הסדר בשנה הנ"ל – באו"א קצת). זאת ועוד, בשיחה הנ"ל נאמר, שההוראה מכל הענין היא שאין לפסוק על העולה להשקפה ראשונה (וזמנו בזה ההוראה שניתנה בשעת מעשה, כליל הסדר), כ"א לפסוק רק אחרי היינון כדרוש. ולאחרונה הגיעה לידי חלק מיומן מהתועודות הנ"ל דאחש"פ, ותוכן הדברים (בחריפות יותר מהנדרש) שההוראה הראשונה (בליל הסדר) היתה ב"טעות" ו"שלא כפי רשו"ע", ו"מקומו שאף אחד לא כתב בחוה"מ על כך שלא תבוא תקלה על ידך". וכמה מן הדוחק לומר, שלאחמ"כ היתה חזרה נוספת בנדון. ופלא גדול יותר, שה"הוראה השלישית" לא נרשמה כלל. ודי בהערה זו].

243) וכיוצא בהם מדברים החריפים שכשהם שוהים במלח הם מזיעים ויוצא מרידתם ונעשים קשים.

244) ולכאורה כ"ה גם במי מלח. וראה כח"פ ששכ"א סק"ב. והאריכו בראיות לכאן ולכאן. (ומש"כ בשו"ע אדה"א סשכ"א ס"ג בנוגע מי מלח "מפני שאסור למלוח שום דבר הניחו שלא לאכלו לאלתר כמו שיתבאר" – קאי אס"ה בדיון דבר שאין המלח מועיל לשנות טבעו אלא נותן טעם בלבד כביצה, ולא אדבר שמועיל לשנות טבעו בשכ"ד, כפשוטו, וכדמוכח גם בממ"א סק"ד. ודלא כהערת המו"ל בשו"ע אדה"א מהדו"ח). ואכתי יל"ע שמועיל לשנות טבעו אם מי מלח דינו כמלא. ולהעיר שגם באינו מועיל לשנות טבעו צ"ל לאלתר ממש ולא די בזה שאינו מסעודה לסעודה – ראה קצוה"ש ש"י קטו בבד"ש ש"ס סק"ט). ובדוא"י יש להחמיר במי מלח עזים. וראה שו"ת רבבות אפרים ח"ו סרמ"ט. מנחת אפרים זארגער סל"ג. קובץ פעלים לתורה ח' ל"ד. צהר ח' ב.

245) כי עד שיאכל הראשונה תשהה השניה במלחה וכיון שהמלח מועיל לה הרי זה דומה לעיבוד.

246) שהרי אפשר למלוח כל חתיכה לפני עצמה שאין האחת משבחת במליחת חברתה.

247) וצ"ע בימינו שהחסא בגד דברים הבאים מחמת הסעודה (וראה בשו"ע אדה"א רס"י קעז שירקות באים מחמת הסעודה שגדרך ללפת בהן הפת. וז"ה בסדר ברה"ג רס"ד. ולהעיר שישו"ע אדה"א סתפ"ג ס"ב. וראה שו"ע אדה"א ס' תקפג ס"ג), ונפטרת בברכת המוציא, וא"כ א"צ לכוון בברכת בפח"א שבכרפס על המרור, ויכול לברך בנ"ר. וכשאוכל חריין, אף שאינו בא מחמת הסעודה, הרי לאיך חריין אינו טעון ברכה לפניו כלל, שאינו ראוי לאכילה כשהוא חי (ראה אדה"א סתע"ג סכ"ג).

ואולי צ"ל שלדעת הרשב"ם, דעה קמיתא שבשו"ע אדה"א (סתע"ג ס"ז), שברכת פה"א שבכרפס פוטרת המרור, ה"ט לפי שמרור אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה אפי' כשרגיל לאוכלו בסעודה כיון שנאכל למצוה (וכ"מ בשו"ת הרשב"א ח"א סע"ב. שם סרמ"א. מיוחסות סר"א ואילך. החדשות סל"ח, והובא בב"י סתע"ג), אם לא שנחלק דהתם מיידי בדבר שבא ללפת הפת ובליל פסח אוכלו ללא פת למצוה, משא"כ בחסא הנאכלת גם לצמצמה במשך כל השנה. אבל בשב"ל סר"ח (דין מרור) נראה דקס"ד שמחמת שעששו בא לשם מצוה אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה. אלא שדחה וכתב לה"ר מק"פ שאין מברכים שהכל אע"פ שאכילתו לשם מצוה). ובלא"ה, גם בימינו אינה נאכלת בדרך כלל לצמצמה, כמה עלים יחד, כדרך שאוכלים למצות מרור.

בא מיר אלע מאל געווען א וואונדער, אז בא כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט מען ניט זעהן פסח ביינאכט קיין שמחה, ואדרבא, עס איז נאך געווען א ענין פון דמעות, הגם עס קאן דאך זיין דמעות של שמחה, אבער עס איז ניט געווען ניכר עס זאל זיין דמעות של שמחה. אין כתיבי האריז"ל שטייט דאך אבער מען זאל זיין פסח ביינאכט בשמחה, במילא זאל מען זאגן א ניגון. אין ניגונים גופא איז דאך פאראן מרירות ניגונים און שמחה ניגונים, זאל מען זאגן א פריילעכען ניגון און זינגען טאקע בשמחה, און מען זאל טראכטען אז דאס איז שייך צום סדר וואס דער אריז"ל זאגט אז די אמירת ההגדה דארף זיין בשמחה. (כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן א פרייליכן ניגון).

בשיחת ליל א' דחגה"פ תרצ"ט: ר' נחמן משרת שמע מאאזמור"ר – אדמו"ר מהר"ש – אז פסח קען מען זיך ארויפכאפן אויפן וואגן, און דאס וואס א איש פשוט קען אויפטאן מיט אמירת האותיות פון דער הגדה מיט א תמימות, קען דאס א משכיל און אן עובד ניט אויפטאן מיט 15 הפסקות.

בשיחת ליל ב' דחה"פ תרצ"ט: עיקר סיפור יציאת מצרים הוא בעניני הנסים. גם ה' בתוך הדברים: איך וואלט זיך ווינטשן הערן ווי משיח וועט אויסטייטשן די הגדה. איך וואלט זיך ווינטשן הערן ווי משיח וועט אויסטייטשן די הגדה.

בראשונים כתבו שיש למהר באמירת ההגדה בכדי להגיע לאכילת מצה. והאריכות בסיפור יציאת מצרים היא אחר אכילתו. ובשיחת ליל א' דפסח תש"ח²⁴⁸: ערב פסח איז אלץ וואס מען האט געטאן געווען מיט א מיושב'דיקע געאילקייט, נאר דאס איז אלץ געווען ביז מען האט אנגעהויבען זאגען די הגדה ביים סדר, נאכדעם האט מען שוין ניט געאיללט, אבער מען האט אויך ניט מאריך געווען. . הוד כ"ק רבינו הזקן איידער ער איז געפארען אין מעזריטש פלעגט ער ערב פסח אויפשטיין פארטאג, און אגאנצען טאג זייער איילען בכדי צו עסען דעם אפיקומן פאר חצות, נאכדעם ווי הוד כ"ק רבינו הזקן איז געקומען פון מעזריטש פלעגט ער אויך אויפשטיין ערב פסח פארטאג, נאר ניט איילען.

אף שמותר להפסיק באמירת ההגדה לצורך גדול²⁴⁹, אין להפסיק לשיחת חולין ודברים בטלים ח"ו, כי אם לצורך סיפור בעניני יציאת מצרים או לצורך סעודתו. אין מפסיקים בפירושי ההגדה מהפיסקא "לפיכך" והלאה, וכן בחציה השני של ההגדה (לאחרי ברכת המזון). יכין כלי שבור²⁵⁰ עבור השפיקות בעשר מכות.

רחצה: להזהר שמי הנטילה (שיצאו חוץ לפרק הזרוע והרטיבו את השרוול וכו') לא יטפטפו על המצה (משום שרויה).

מצה: "מצת מצוה הוקשה לפסח שצריך לאוכלה לפני חצות הלילה כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות". ונחלקו הפוסקים אם מברך עליה כשאוכלה אחר חצות. וספק ברכות להקל²⁵¹.

כמה אופנים בחלוקת המצה למסובין בכדי למעט בהפסק. והכי טוב, אם אפשר, שבעל הבית יטול ידיו תחילה ויכוון להוציאם בלחם משנה, ואחר כך יאכל ב' כזיתים. ורק אחרי שגמר לאכול יטלו ידיהם שאר המסובים ויחלק להם. ואפשר גם שיתן להם מראש (לפני נטילת ידיים או לפני שמברך על המצות) מצה כשיעור, ואחרי שאכל כשיעור ב' כזיתים יוסיף ויתן להם קצת ממצה

248) סה"ש תש"ח ע' 199.

249) שק"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ. ולהעיר בדעת אדה"ז בנוגע להבדלה באמצע ההגדה שהטעם משום נראה כמוסיף על הכוסות. והוא ע"פ הח"י שם סק"ה. ושם שמצד ההפסק לית לן בה. אבל אין מכאן הכרח גמור בדעת אדה"ז (אף שגם בשתי' היקל (בסתע"ג ס"א וסתע"ד ס"א) לשתות באמצע ההגדה כדעת הרד"ה, ולא כרמב"ן ש'משמזגו לו כוס שני והתחיל במצותו לשאול ולדרוש עליו אינו רשאי להפסיק בשתי'"), ובכלל – שאני הפסק לצורך הבדלה, וכמ"ש בכ"מ כן בדעת הח"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ז ריש ס"ט, דמשמע שאין להפסיק לכתחילה באמצע הלל. וראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ג. ועוד להעיר שאין להפסיק מצד קידוש במקום סעודה (שההגדה אינה הפסק לענין זה – ראה תוד"ה רב אשי – פסחים קג, ב. קצוה"ש ספ"א בבדה"ש שק"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ה. אבל לא נראה דקאי התם בדיון קבמ"ט).

250) בכדי שענינים אלו – השפיקות – לא יהיו בכלי שלם. א"צ פגימה ניכרת לעין, ודי שיהא בכלי חד פעמי, או כלי שאין משתמשים בו. נוהגים להקפיד שלא להניח כלי השבור על השולחן, וכן שלא להעבירו מעל גבי השולחן. הטיפות שופכים במקום שלא ידרכו בני אדם. 251) והארנו בזה במק"א (נדפס בפ"ע בקונטרס "בירוור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות", בלוח יומי דשנת תשע"ח, בסוף החוברת). ועוד אחת אעירה, במה שאין נוהרים באמירת הלל קודם חצות, שלמנהג לומר הלל בבית"ל אחר תפלת ערבית, הרי כבר יצא י"ח הלל. ולית לן בה.

העליונה והאמצעית.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: אין לאכול חלקי המצה השרופים או מושחמים ביותר במינונים גדולים מחמת חומר הרעיל אקרילאמיד שיש בהם.

מרור-כורך: שכח להטביל מרור בחרוסת, יסמוך על הטיבול שבכורך. וכן לאידך, שאם שכח להטביל בכורך, סומך על הטיבול שבמרור. שכח להטביל הן במרור והן בכורך, יקח קצת מרור (וא"צ כזית), ויטביל בחרוסת (ללא ברכה)²⁵².

שולחן עורך²⁵³: כבכל שבת וחג, צריך להזהר כשמקלפים ביצים, בהיות והקליפות נחשבות מוקצה, לקלף ישר לתוך פח האשפה, או ע"ג צלחת שאפשר לנער לתוך האשפה, או צלחת חד-פעמית שנזרקה ישר לפח. (יש לוודא שיש כבר אוכל או כלי בתוך הצלחת). כמו כן, צריך לקלף רק סמוך לסעודה (מצד בורר).

כנזכר, מנהגנו שלא לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחרי כורך של סדר השני²⁵⁴. למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו, (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ **שמהדין** לשרות).

צפון: אפיקומן צריך לאכול קודם חצות [הלילה] כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות²⁵⁵. חצות בשעה 12:58. שכח לאכול אפיקומן – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מובא אודות זמן מזיגת כוסו של אליהו: "אחר ברכת המזון (חוץ מזמנים ידועים)". ובספר השיחות תשמ"ט²⁵⁶ נאמר שמזיגת כוס זה "שייכת לחלקו השני של הסדר שקשור עם הגאולה העתידה (שלכן מזיגת הכוס בדרך כלל היא לאחרי ברכת המזון, ורק בזמנים ידועים היו מוזגים הכוס לפני ברכת המזון)", ושם²⁵⁷: "ולאחרונה – נהגו כן (למזוג לפני ברכת המזון) בכל פעם."

ברך: בברכת המזון – יעלה ויבוא. שכח יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ליו"ט.

מי שהקיא כל מה שאכל לפני ברכת המזון אינו מברך ברכה אחרונה. אבל אם ודאי אצלו שנשאר כזית במעיו, וכן אם אכל מלכתחילה כדי שביעה ועדיין מרגיש קצת שובע מהמאכל מברך אחריו ברכת המזון²⁵⁸. לגבי אכילת מצה, מרור, ושתיית ד' כוסות וכו' – נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובתו. ולמעשה, אינו צריך לחזור ולאכול רק כזית מצה. ואפילו בירך כבר ברכת המזון יטול ידים שוב ויברך על נטילת ידים (באם אוכל כביצה) ויברך המוציא ואחר כך ברכת המזון²⁵⁹.

חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה. ואם יודע בעצמו שלא יוכל להתפלל כראוי

252 נתבאר באריכות בכינוס תורה חוה"מ פסח תשפ"ב ב-770.

253 בנוגע לשמחת יו"ט – ראה הלחן בסעודת היום.

254 והכוונה גם אחרי מצות מרור בלילה – ראה שו"ת שאנ"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוה"מ תשי"ט. אבל ראה שע"ת ס' תקטס סק"ה שהוכיח ממג"א ס' תקמו סק"ד (ועייל"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח ס' תכג. ועוד. וראה גם שיחת ליל שמחת תשכ"ד. ולקמן בסעודת היום נזכר מנהג לשתות יין בכל סעודה.

255 [ושק"ו] בזה לענין חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ת ספ"ט שק"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מח, א דבחדא מנייהו – ביום או בלילה – סג"ן].

254 (254) והכוונה גם אחרי מצות מרור בלילה, ודלא כמי שפקפק בזה. וכ"ה בס' בחפזון פסח כג, א בשם שו"ת בית דוד או"ח סרמ"ט. וראה קמח סולת קיב, ג. לקט הקציר סכ"ב סקצ"ו. שלחן גבוה סתע"א סק"ו. ועוד. ודברי הבית דוד צויינו בכת"ק כ"ק אד"ש שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ. וכ"כ עוד בכת"ק שם: "אסור לאכול פירות שהם בחרוסת לא בליל א ולא בליל ב (הפר"מ)?" ואוצ"ל: "הפס"מ". והכוונה לפסח מעובין (אות קג ואות שטב). והו"ד בבית דוד שם. ועוד.

255 (255) בנוגע לעצת האבנ"ז כשמתאחר בסעודתו להתנות באכילת מצה – ראה בשו"ת באתרא דרב ס' כ'קה.

256 (256) ח"א ע' 391 הערה 78.

257 (257) בשולי הגליון שם נוספה הערה ככפנים.

258 (258) והארכנו מזה בלוח יומי לפורים.

259 (259) ונתבאר אצלנו במק"א הטעמים להכרעה שבפנים, גם את"ל שבתר הנאת גרונו אזלינו, כמשמעות דעת אדה"ז בשו"ע סקצ"ז ס"ט וסתע"ה סכ"ג. ואכ"מ.

בתפלת שחרית, ויחלש כוחו, יצא שכרו בהפסדו, ויותר טוב ושכבת וערבה שנתך. והתורה לא ניתנה למלאכי השרת.

נוהגין שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע [עד "ובשעריך"] וברכת המפיל אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המושמרת היא מן המזיקין.

אין לזרוק הזרוע לאשפה דרך בזיון.

במענה לשאלת רבים: להוציא האשפה מביתו ביו"ט – באופן שאין חשש משום מוקצה (כיון שהוא גרף של רעי וכו'. ואכ"מ) – הנה, יש שכתבו להחמיר שאסור להוציא ביו"ט כשמטרת ההוצאה רק בכדי לסלק החפץ ממקומו. ולדינא יש להקל כשהריח מפריע, או כשצריך למקומו להכניס עוד זבל. אמנם, בנמצא כבר בחצירו שאינו קובע שם ישיבתו וכל שכן אם רוצה להוציא לרחוב בכדי שיאספוהו עובדי העיריה למחרת אסור²⁶⁰.

יום חמישי, א' דחג הפסח

סוף זמן קריאת שמע היום בשעה 9:43.

שחרית ליום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כשמע כבר ההכרזה²⁶¹): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מגין. למעשה, אם שמע הכרזת "מוריד הטל" קודם שהתפלל שחרית – **אם אינו מתפלל במנין אחר²⁶²** – יאמר גם בשחרית "מוריד הטל"²⁶³.

(260) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כא' תקסט.

(261) בנוגע לשמע"צ.

(262) ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הגשם בשחרית.

וכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת טל", שאומר אחר כך מוריד הגשם בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [נמש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם ועל ששצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שעי"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדוד"ד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכוונת האו"ז, שלא פי' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערת המלבה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"ל ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

(263) כ"ה בלוח כולל חב"ד (לגבי מוריד הטל) והוא ע"פ אג"ק ח"יב ע' ג בהערות ללוח הנ"ל (ושם הוא לענין מוריד הגשם. ולכאורה כש"כ הוא). ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הטל במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגדר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרוני זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראיתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעייני בנינים ישר תרחינה ענייניו אשר לא מיני' ולא מקצתי. ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הטל בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', כיון שבאומר מוריד הטל יוצא לכו"ע, ואין כאן בית מיהוש (ראה כע"ז בתהל"ז סי' קיד סק"ב וסק"ג). ולענין אחר – משנ"ב סי' קיד סקט"ז). והרי היחיד רשאי לומר טל במקום גשם גם קודם שהכריזו – ש"ע אדה"ז סי' קיד סי"ב.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגדר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ותו לא. ובסגנון אחר, שממש"כ בפוסקים שאומר מוריד הטל בשחרית אא"כ **מתפלל** במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמו וכדומה, דאל"ה עדיפא הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגווה, שעיקר הדין שאין מפסיקין מלהזכיר גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא יהא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להפסיק בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל לגבי היחיד ל"ש דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כע"ז). ואפי' במעריב מצ"ע ראוי להפסיק לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם לא הזכיר גשמים אפי' כשלא אמר טל (משנ"ב סי' קיד סק"ג).

ולכאן אפ"ל דמייא לקבלת שבת שנגדר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"ל שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נפק"מ במחצה על מחצה. גם יל"פ בדעתו דתרווייהו לקולא, שאם בביהכ"ל שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגדר אחר רוב העיר שקיבלו).

ובאמת, יל"ע בב"מ שנו' שהתפללו הקהל ערבית ונגדר היחיד (לענין הפס"ט, אבילות, הזכרת יעו"י בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מר"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"ל בעיר. ובפשוטו, גם בזה אין ביהכ"ל הא' נגדר אחרי הב'. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סק"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד הבינו בכוונת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סק"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"ל בתר מאן גריר. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סק"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכאן תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגבוא) או שנעשה לילה (התפצא). וראה גם בשעה"צ שם סק"ז

הלל

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל.

אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחר גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים.

לאחר הלל שלם, קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

קריאת התורה

אומרים י"ג מדות ו' רבוננו של עולם". מוציאים שני ספרי תורה.

סימן סדר קריאת התורה של כל הח' ימים של פסח בקביעות שנה זו: "משך תורא פסל קדש בכספא במדברא שלח בוכרא"²⁶⁴.

מוסף-מוריד הטל

במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ואין הציבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז **קודם** התפלה.

דין השוכח ואמר מוריד הגשם ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחדש הראשון") דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין²⁶⁵.

עפ"ד הפת"ש. וילנ"ע.

לאידך, לא מצינו להדיא בד"ז דין גרידה, ואדרבה – היחיד אינו נגדר אחר הציבור ותלוי בשמיעה מהש"צ (מג"א סתפ"ח סק"ד – למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרזת הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר ביישוב שאין שם מנין נגדר אחרי הציבור, ורק בענינו מצינו שגם הדר ביישוב מזכיר גשם רק אחרי שהזכירו בקהילות. ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (אף שרשאי היחיד להזכיר טל קודם. ואף גם לענין הפסקה, למנהג שא"א מוריד הטל, שלא רק שיוצא בדעיבד כשלא הזכיר לא גשם ולא טל בשחרית (משנ"ב סי' קיד סק"ג) כ"א שמותר לו להפסיק אף שהציבור לא הפסיקו עדיין – ראה פמ"ג במ"ז סק"ד. ומ"מ, יראה דאף בהפסקה יתמין – פמ"ג בא"א סק"ב. ולכאף כוונתו לענין מנחה, שבמוסף עליו למהר להתפלל, כמ"ש בפמ"ג בא"א סק"ה. או דקאי למנהג שאומרים מוריד הטל במוסף). ומוכרח, שאין הנוגים שוים זל"ה.

ולכאוף מקום בראש חלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יחא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הרמב"ד), וממילא עליו להמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות (ואולי איכא למשמע מחדא, דלא סיג כשרק מנין א' הכריזו), משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"י), ול"ח ככה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא חלק. וראה גם בקיצור שו"ע רס"י יט.

264 ונתבאר בשו"ע אדה"ז סת"צ ס"ח ואילך, עיי"ש פרטי דינים.

265 רמב"ם אבוה"ט פ"ג ה"ה – ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם). מטמאי מו"מ פ"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שנוהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א (לענין רוקים הנמצאים בירושלים), ובמאירי שם מ"ב (לענינו): שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטרה מצוי' לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש חל"ז ע' 24) – לדעת הרמב"ם, בסנינים לחיטת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסנינים טהורים ביו"ט גם לשחיטת

כשמנגנים ל"וישמ" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותצרני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.

אחר הדוכן לא יאמרו יישר כח כהנים עד אחר כל הקדיש תתקבל. ולכן במקום שנוהגים לומר יישר כח נכון שלא ירדו הכהנים מן הדוכן עד אחר סיום הקדיש כדי שלא יתבטלו מעניית אמן. שש זכירות אחרי התפילה.

סדר הקידוש: אתקינו ליו"ט. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר.

המנהג לא לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודות שבת²⁶⁸.

שמחת יום טוב: עיקר המצוה ברגל שיהי' שמח וטוב לב, וכל היום חייב בשמחה וטוב לב. ואינה שמחה פרטית אלא שמחה כללית שמחוייב לשמוח ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. וכל שמחה הראויה לאדם וכל דבר המשמחו חייב אדם לעשות ברגל, בכל דבר שלבבו מוצא שמחה וקורת רוח באכילה ושתיו וטיוול וכל דבר ששמחה היא לו. ואפילו אם כבר אכל ושתה ושמח בשמחת יו"ט כראוי, אעפ"כ כשעושה אח"כ דבר המביא לידי עצב אפילו על שעה קטנה²⁶⁹ מבטל בזה מ"ע של שמחת יו"ט²⁷⁰.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית²⁷¹] יין (ולכמה דעות: לא במיץ ענבים²⁷²) כל יום (וגם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתית הרביעית מכוס הקידוש²⁷³. כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר²⁷⁴ ויין ומגדנות כפי יכלתו.

268 דילמא אכלי להו לפני שנמר להכין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאוסרו משום מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע סי' תקכו. באמ"ר סתק"ז סקט"ו. שבט שמעון ביצה יז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי סי' קלו. מנחת שלמה קמא סי' הע' 3. שש"כ פ"כ הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם, ראה מהר"א אבובב לבוור סרע"א בשם נמוק"י (ונמצא הוא לפנינו בנמוק"י ברכות לט, ב. וכע"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שאי"ב משום חבילות חבילות, דמצות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שביו"ט אין לעשות כן.

269 אבל להעיר מהעמק שאלה שאילתא סז סק"א: שאין מצות שמחת החג תמידית בלי הפסק אלא הוי כמו כל מצוה זמנית אכילת מצה ותק"ש שאינו אלא פעם אחד ה"נ מצוה לשמוח שעה א' ברגל. אמנם, התם קאי לענין אכילת בשר ושתית יין (וראה גם שפ"א סוכה מת, א), ולא בעיקר החובה להיות שמח.

270 ראה שהמ"צ להרמב"ם מ"ע נד. וראים סרכ"ז. ר"ן סוכה רפ"ד. שו"ת שאג"א סס"ח. חת"ס מו"ק ח, ב. שו"ת מנחת יהודה (לר"ל ברי"ג הלוי, פיערקוב, תרפ"ח) או"ח סי' ס"ה סק"ב. שו"ת שבה"ל ח"ה סס"ג סק"ג. ועפ"ז חייב בזה מדרבנן – כ"מ בתו"ה עשה – מו"ק יד, ב. ועצ"ע אם הדבר מתאים לגמרי לשיטת אדה"ז – ראה שו"ע אדה"ז סרמ"ב קו"א סק"ב. שם סתק"ט ס"ז, ונת' בלקו"ש חל"ג ע' 65 ואילך. ואכ"מ.

271 כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א, ובכ"מ. וכבר העירו ממ"ש החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו. [מש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כה ס"א – אינו שייך לדין שמחה, כפשוטו].

272 ראה הלכה יומית את תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

273 ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתו"ה ידי יין – פסחים קה, ב. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ש תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

274 בנוגע לאכילת בשר משום שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחה"ש תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששק"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי תשל"ו. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה תשכ"ט.

ושיעורו בכזית (כ"ה בכ"מ – ראה ניומקי או"ח סתק"ט. דרכי חו"ש אות שצה ובהערה שם בשם בעל ד"ה מצאנו. (וראה סדר שנה האחרונה הע' לג). שו"ת רבבות אפרים ח"א סש"נ. וכ"ה בר"ד בעת הסעודה דיום שיש"פ תשל"ו. וכ"מ בביצה יא, א. ולהעיר משו"ת אבנ"ז או"ח סת"ג. וכ"ה לענין שלמי שמחה – צ"ל"ח פסחים עא, א ד"ה וכן תימא. שפ"א ר"ה ה, א. ועוד. וי"א לאכול בשר לשובע (ראה פירש"י חגיגה ז, ב. וראה אבני המקום חגיגה סמ"ח. וי"ל, שזהו רק מצד אכילת קדשים), והיינו בכיפה.

ויוצא ידי חובתו גם בבשר שני מיים ולילה אחד משחיטתו. (ראה הדעות בבי"א או"ח סתק"ב. והעירו בזה בכ"מ לגבי שמחת יו"ט

תזכורת: מנהגנו שאין אוכלים עד אחרי כורך של סדר השני מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור (כגון חסה, חריין, תפוחים, אגוזים וכו') וגם תבשיל של מרור בכלל. ברכת המזון כדאמול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין [כל שבעת ימי הפסח] בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות²⁷⁵, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים), עיי"ש באורך²⁷⁶. לקיצור דיני אכילת קדשים, ראה בסוף הלוח. השייכות להקהל - ראה הנסמן בהערה²⁷⁷.

קצת דיני אכילת קדשים²⁷⁸

הזירות מטומאה:

כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל²⁷⁹.

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברוחב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואין שיהי', בודאי צריך לזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפ"ל הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה.

ניתן לישיב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

אכילת קדשים:

אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים.

(וראה לענין עירוב תבשילין בכלבו הל' ע"ת ס"ט ובאר"ח ס"ב) - ראה בכור שור חולין פג, א. שו"ת חו"י סי' קעח, הובא בפת"ש יו"ד ס"א סק"א. שו"מ תנינא ה"ב סוסי' י. שד"ח מערכת יו"ט ס"א סק"ב. שם דברי חכמים סי' קל. והובא במנחת יו"ט סצ"ח סקע"ב. והנה, אף לדעת התוס' תענית ל, א וסמ"ק שהובא ב"י שם שמונים משעת השחיטה ולא משעת מליחתו, וגם לפרישה שם סק"א שגם אם הוא ללא מלח אחר ב' ימים פקעה מעלתו (ולא כגבורת ארי תענית שם שכתב איפכא שלא מלח איכא שמחה גם אח"כ) - הרי כתבו התוס' שם, הביאו בב"י, שלדין גם מליח זמן מרובה בכלל בשר המשמח. וכש"כ בימינו שנמצא במקור ולא חלף והלך טעמו כלל. (אבל להעיר שבמהרש"ל על הטור שם, שאף אם אין שמחה מ"מ איכא עונג). ועוד, שגם בשהה במלחו ג' ימים יש קצת שמחה - ראה לבוש או"ח סתקנ"א ס"י. וגם ר"ל ד"ד דין אכילת בשר בסעודה המפסקת (שהוא גם מחמת שנתבטלו קרבנות וממילא צ"ל דומה לשלמים) לדין שמחה באכילת בשר ביו"ט. וגם דין שמחה באונן ל"ד לשמחת יו"ט. ובכלל, עיקר השמחה בבשר היא מחמת הסעודה ולא מיקרי סעודה בלא אכילת בשר - ראה יש"ש ביצה ס"ה. מחה"ש סרמ"ט סק"ו. ילקוט הגרשוני שם סק"ב. עשרים גרה ס"ב.)

(275) חל"ג ע' 62 ואילך.

(276) וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח - הובא שם - המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [ולכאן נ"ל לה"ר דתרווייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ולע"ע ל"מ שיעירו מזה. שו"מ בס' קול בן לוי ס"ג ד"ה ואת זה (בדפ"ח - ק"ג, א ואילך) שעמד בזה. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרקל ואינו תח"י כעת. ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. ואכ"מ כעת].

(277) ראה שיחת י"ז אלו תשמ"ח. ולהעיר שמצות שלמים נאמרה בהקהל - בפ' קדושים. וראה שיחת ש"פ קדושים תשכ"ה.

(278) **פרטי דיני שחיטה, הקרבת והנחת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים - כמה וכמה דעות, ולפעמים - שנוי במחלוקת המוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרח' ספיקות, ולכשיבוא - משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים - (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.**

(279) לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה - ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצויע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סר"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"ג הכא.

מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו. עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים].

קטנים פטורים מאכילת שלמי שמחה.

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל²⁸⁰.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים].

נותר:

צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יוותר.

לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן. במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליך", משמע שמצות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו ניסן, עד סוף יום ט"ז ניסן).

הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתכת שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. **וכלי חרס** צריך שבירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. **ובכלי פלסטיק** ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

נוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכול בליל שני לתיאבון.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:12), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך.

מי ששכח לעשות עירוב תבשילין בערב החג, יכול לעשות היום, ביום הראשון של החג, עם תנאי. ויש לשאול רב מורה הוראה כיצד לעשות עירוב תבשילין עם תנאי.

שכח ולא עירב עירוב חצירות מערב יום טוב, יערב היום ומחר על תנאי. ויש לשאול רב מורה הוראה כיצד לעשות עירוב חצירות עם תנאי.

גם כשעשה עירוב תבשילין, מותר לבשל לשבת רק ביום טוב שני (בליל או יום שישי). כמו כן, אסור לבשל מיום ראשון של יו"ט לחבירו, כמובן, כבכל יום טוב.

²⁸⁰ ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (770-770) שק"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקו ביז"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שוה לכל נפש.

פרט²⁸⁴, מפני שדומה למקח וממכר. ומכל מקום אין למחות בנשים וקטנים לפי שבודאי לא ישמעו ומוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים.

מנחה: תפלה לשלש רגלים. לא לשכוח "מוריד הטל".

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 8:08. ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור²⁸⁵. אין להוציא בשר וכדומה מהמקפא ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג²⁸⁶. כשמבשלים עבור יום הראשון, יש לוודא שהמאכלים מוכנים וראויים לאכילה – ויש שהות לאוכלם – בו ביום לפני שקיעת החמה (7:25).

ליל ששי, ליל ב' דחג הפסח

הדלקת נרות (אחרי השעה 8:08) מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב יו"ט, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. טעמה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתקועו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול²⁸⁷. ולכן, ניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השייריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר

שם בשעה צ"ק. ואכן בריטב"א שבת שם כבר כתב, דקוביא לא גזל הוא אפי' מדרבנן, דלאו אסמכתא הוא, ומ"מ אסור לעשותו שאין לאדם לזכות בממון חבירו שלא ברצון שלם. ועוד שמא ילמוד לעשות בקבע ולא יעסוק ביישובו של עולם. (וראה גם שו"ת רב פעלים שם בדעת הרמ"א, שמשכ"ב שפשט המנהג להקל היינו שאינו פסול לעדות אבל איסורא איכא. וכ"כ בביהגר"א חו"מ סוסי"ג. רג. ועצ"ע בל' הרמ"א שכתב ש"פשט המנהג כסברא האחרונה לשחוק בקוביא").

284) ראה ערוה"ש שם. ועוד.

285) ראה שו"ע אדה"ז שיש"ר סי"ח. ששכ"א סי"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט סי"ב. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד סי"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת אור"ח סע"א (אפשר דשרי וצל"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נונ"י מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי קצו. וכ"מ בט"ז סתנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שיש"ר סי"ח. וראה א"ר סתנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ר סרנ"ב סק"ב. ע"ז סק"י). בכור"י שם. ערוה"ש שם סי"ג. וכ"פ בחיי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתנ"ה סק"א. סרנ"ב סק"ד (ואדה"ז שם סי"ג ופמ"ג שם) וסק"ב בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב. ושם היתיר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סק"ב. תק"י סק"ג (ובפמ"ג שם). סתקכ"ז סק"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש שש"ל"א סק"ה בכונת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סק"ט בסופו בכונת מג"א שם סק"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועיול" – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס אור"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד שיש"ר. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר אור"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמש"כ (י, ד)). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, היתיר במידי דפולגתא). שם שיש"ר סקנ"ו. שם ששל"ג סק"י ויא. וראה מילואים לעו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה הל' עירובין סשצ"א (בראב"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר שבשו"ע אדה"ז שיש"ר סי"ג השמיט מלת "בשבת". וסקו"ט בזה. ואכ"מ.

286) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שיהא ראוי לאכילה בו ביום, אחרי שיופשו, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ב. וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ).

287) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליהרר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

לאשפה. בגרונם, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.²⁸⁸

ערבית

מעריב כדאמתמול.

ספירת העומר

מתחילין לספור ספירת-העומר תיכף אחר תפילת ערבית [כלומר, אחרי הלל שלם וקדיש (תתקבל)] ("היום יום אחד לעומר", "חסד שבחסד", עם שאר הכוונות המפורטות בסידור²⁸⁹).

המצוה דכל לילה היא לא רק לספור ולדעת שהוא יום א' וכו' לעומר, אלא גם לדעת (לכוון – כחלק מקיום המצוה, ע"ד הידיעה שזהו יום א' וכו' לעומר) שזהו חלק מ(ספירת) ז' שבועות²⁹⁰.

עלינו אחרי ספירת העומר. ואם מתפלל במקום שנוהגין לספור אחרי עלינו, יאמר עלינו עם הציבור וספירת העומר לאח"ז.

מי שלא ספר בלילה, סופר ביום ללא ברכה, ושאר הלילות סופר בברכה. וגם אם נזכר למחרת בין השמשות וספר אז, יספור מכאן ולהבא בברכה²⁹¹. ואם לא ספר גם ביום (כולל בין השמשות, כנ"ל), יספור שאר הלילות בלא ברכה. המסופק אם חיסר יום, סופר שאר הלילות בברכה.

בשיחת אחרון של פסח תש"ח²⁹²: אין ליובאוויטש האט מען גערופן די טעג בין פסח לשבועות מיט די נעמען פון די ספירות. און מען איז געווען נזהר אין די ימי הספירה צו דערמאנען די ספירות חג"ת נה"מ, עס זאל ניט זיין קיין חשש צו ברכת הספירה.

הלכתא למשיחא: קצירת העומר בעסק גדול, וכל הלילה כשר לקצירה²⁹³.

סדר השני

פרטי ליל הסדר – ראה לעיל בליל א' (חוץ מזמן אכילת אפיקומן וסיום הסדר, כדלהלן).

בשיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו כ"ק אדנ"ע היה נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות. וכיון שחייב אדם לומר בלשון רבו. . צריכים כל התלמידים המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנידון דידן, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות. בסדר הראשון היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא היה מדייק בזה, והיה אוכל את האפיקומן לאחר חצות. וכן היה נוהג כ"ק מו"ח

288 והנה, יש שכתבו להקל שבדברים קטנים שא"ר לכלום ואין להם חשיבות אין דין מוקצה – ראה קצוה"ש סי' קטז בבדה"ש סק"י. אבל הו"ע כתב שזהו דבר חדש. וצ"ע שבערי הותר מדין גש"ל ולא מטעמו – ראה הקדמת הבי"ל לסש"ח. ויש להעיר גם מדין כיבוד הבית – ראה שו"ע אדה"ז סל"ז ס"ב. וכן בכ"מ מוכח דלא כסברא זו. וראה נתיב הקודש מוקצה ברונן ס"יב. אוצר נחמד גל' ט' ע' לב ואילך בארוכה. ואכ"מ עוד.

289 במשנת חסידים מס' העומר פ"ח מ"ב משמע שהכוונות צ"ל בשעת אמירת המזמורים. וכן גם בסידור הארז"ל לר"ש מרסקוב בסדר ספר"ע (כו, ג) ובסידור ר"י קאפיל בכוונות ספה"ע (קצט, א). ועוד. וכ"כ בכה"ח סתפ"ט סק"ח. אמנם, בסה"ש תנש"א ח"א ע' 453 הע' 48 ובשוה"ג שם (וכן בלקו"ש ח"ל ע' 11 הע' 34 ובשוה"ג) משמע שהכוונות **קשורות** גם להברכה.

[נשי שהורו לכוון בעת הספירה גופא. ולאידך, מפי השמועה במעשה רב לכוון לפני הברכה. ואיני יודע מי גילה להם רז זה, שהרי אפ"ל שההסתכלות בסידור על ספירת הלילה שייכת להידיעה והכוונה "איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך" (שו"ע אדה"ז סתפ"ט סי"ט), ומאן ספין לפרש כנ"ל, או להעיד שראה בעליל שהסתכל על תיבות הנ"ל, שכמעט ואא"פ לעמוד עליו בבירור. והנה, יש מי שפי' בל' אדה"ז "יכוון לספירה של אותו הלילה" דקאי על מנין ספירת היום, ולא על ספירה השייכת לאותו הלילה ע"ד הקבלה (ז' מדות הכלולות מז'), ועכצ"ל דמיירי לפני הברכה, ומזה בא לחדש שבהכרח שגם שאר הכוונות צ"ל לפני הברכה. ולדידי, עיקר יסודו צריכה רבה, וגם אם נניח כדבריו, הרי אין הכרח דכחדיא נינהו].

290 לקו"ש ח"י"ב ע' 235 בהערה: ושם לכאורה המצוה וכו' אבל לע"ע לא מצאתי זה בשום מקום.

291 ראה בארוכה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תתעב. ושנ"ת.

292 סה"ש תש"ח ע' 223.

293 פרטים ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז.

אדמו"ר וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן שכן נהגו גם רבותינו נשיאינו שלפנ"ז. – על-פי נגלה בשו"ע כו', לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל, מובן וגם פשוט שכיון שכן נהגו רבותינו נשיאינו, בודאי היה להם טעם על זה על-פי פנימיות הענינים. ומלבד הטעמים הפנימיים שבזה, ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.

אחרי כורך של סדר השני אפשר לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור.

בספר השיחות²⁹⁴ מובא שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – אין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל].

ליל ב' דחג המצות קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.

יום ועש"ק, ב' דחג הפסח

סוף זמן קריאת שמע היום בשעה 9:42.

שחרית (עם "מוריד הטל") ומוסף כדאתמול (מלבד תפילת טל).

קידוש כדאתמול.

טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן²⁹⁵. מסופר שבסעודת חג הפסח תשכ"ט אמר כ"ק אד"ש שאין הכוונה לשינוי אלא להוספה, וכששאלו במה מתבטאת ההוספה, באכילה, בניגון או באמירת "לחיים", ענה: יכולים אתם לעשות את כל השלושה...

הלכתא למשיחא: הקרבת קרבן עומר. פרטי' ברמב"ם הל' תמידין ומוספין כנ"ל²⁹⁶.

אם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה.

מסכת סוטה, דף ליום. היום הראשון לעומר מכוון לדף השער של המסכת "שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער", ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום²⁹⁷.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום היום, כפשוט²⁹⁸.

במנחה: אומרים פתח אליהו ואין אומרים הודו, תפלה לשלש רגלים.

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת²⁹⁹ כדאי להחמיר³⁰⁰. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם.

העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון³⁰¹.

לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.

(294) תש"ג ח"ב ע' 664 בהערה.

(295) ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך ג ע' 1016.

(296) ומה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת קרבן עומר, וכן פרשת שתה"ל בחגה"ש, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש תשע"ד.

(297) נתבאר בשיחות קודש: ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ה. ש"פ קדושים תשמ"ו.

(298) וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

(299) פמ"ג במ"ז סוס"י רנט. ובכ"מ. ועוד. ו"א – כשליש. והארכנו מזה במק"א.

(300) הגר"ז ש"ז"ל דווארקיין. וראה גם פמ"ג בפתיחה להל' שבת בסופה. פתיחה להל' יו"ט פ"א אות יז.

(301) שוע"ר סתק"ג ס"ג.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ³⁰².

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב).

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב³⁰³, יום טוב שחל להיות בערב שבת³⁰⁴ תוקעין ולא מבדילין.

פרטי דינים בקשר להכנת הנרות להדלקה – ראה לעיל ליל ב' דחג הפסח.

הדלקת נרות בשעה 7:08 (18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג. אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלוש מאש דולקת. הברכה: להדליק נר של שבת קודש. אם טעתה – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ליל שבת קודש, שבת חול המועד פסח, י"ז ניסן, א' דחול המועד

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא. ערבית של שבת. יעלה ויבוא. ויכולו. ברכה מעין שבע. קדיש תתקבל. מזמור לדוד ה' רועי. חצי קדיש. ברכו בתרא. ספירת העומר. עלינו. קדיש יתום.

שכח יעלה ויבוא, או טעה והתפלל תפלת יו"ט – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נהוג לאחל איש לרעהו: גוט שבת. ולהעיר משיחת ליל ו' דחגה"ס תשמ"ט שיש לפתוח בברכה, הן "גוט שבת", והן "גוט מועד"³⁰⁵.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא³⁰⁶ – בלחש³⁰⁷. קידוש לשבת.

(302) ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתיבי הארזי"ל".

(303) כ"ה בשו"ע (וראדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה ה"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תח"י ישראל. ובמער"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתו"ס סוכה ג, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עייש"ה. ועוד להעיר שא"י רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כשאר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– בטעם שאין תוקעין בזמננו – ראה כ"ה סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"א או"ח סי' קלו. אורה ושמחה שבת פ"ה ה"ח. ח' ר' גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט סק"א.

(304) והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת.

אופן התקיעה להבדיל בין יו"ט לשבת (דבעי שנינו משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בניתיים (כששית רב אבי, חולין כו, ב ובפירש"י ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוסי' קמב. ח' הצ"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג)).

לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פ' קדמון ממצרים שבת פ"ה הכ"א. מרכה"מ שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנ"ו בבה"ל ד"ה והוא.

(305) ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא גסם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

(306) ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסערא בהדה". (וראה גם אצלנו בלוח ליל א' דר"ה תשפ"א). [וביו"ט שחל בשבת אומר אח"כ אתקיננו ליו"ט בקול (ויש שכתב דלג ולא לומר כלל נוסח אתקיננו ליו"ט בקביעות שכזו)].

וכבר העיר, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקיננו סעודתא לשבת. וכן גם בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וכ"ה גם בר"ד שחיה"מ ומוצאי ושחיה"מ ס' תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז) שלא לאומר. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקיננו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שכוונה גם לאתקיננו סעודתא שאחריו, ור"ל דא היא סעודתא וכו' [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום.

(אבל יש שפ' בס' המנהגים הנ"ל, כפשוטו משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"כ אתקיננו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקיננו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקיננו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). אלא שא"ז עולה יפה בל' שבהיום יום לגבי שבת חוה"מ, שלא נהגו בחוה"מ לומר אתקיננו דיו"ט. והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלוש מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת)).

בנוגע למיירות לשבת – אומר שבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, וכן בשבת חוה"מ לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לא יאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

(307) בלחש – כ"ה הלשון (לענין שבת חוה"מ) בהיום יום (הוצאת תש"ז ויאליך) י"ז ניסן וי"ז תשרי. וכ"ה בס' המנהגים ע' 28 (לגבי יו"ט שחל בשבת). וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הר"ל ג ע"ה בהערות וצינונים לסידור עם דא"ה (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבוש קונטרס ר"ה תשי" (נדפס בשה"מ תשי" ע' 26 – לענין

יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת, כדי לעשות בו מצות הרבה, שמיניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. [באם אינו אוכל סעודה שלישית (וכמנהג חב"ד) יבצע עליו בשבת שחרית]. ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל³⁰⁸.

הפת של עירובי חצרות [באם אין משתמשים בו לשאר שבתות השנה להחזיר הטלול] יש לבצוע עליו בשבת שחרית (ובחצאי-עיגול מוסיף אדה"ז: או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודא³⁰⁹) דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו ג'כ מצוה אחרת³¹⁰.

בברכת המזון: רצה ואחר כך יעלה ויבוא. דין הטועה או שוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת. אין אומרים הרחמן של יו"ט.

יום שבת קודש, א' דחול המועד, י"ז ניסן,

תקופת ניסן: יום שבת קודש בבוקר, בשעה 6:00³¹¹.

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:41.

שחרית לשבת. יעלה ויבוא. טעה או שכח – ראה בטבלא שבסוף הלוח.

חצי הלל³¹². קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום.

אין נוהגים בקריאת מגלת שיר השירים בציבור³¹³.

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 8 עולים). הפטרה: מפטירין "העצמות היבשות" ביחזקאל לפי שתחיית המתים עתידה להיות בניסן³¹⁴. אין מזכירין של יום טוב בברכת ההפטרה ואין חותמין "מקדש השבת וישראל והזמנים"³¹⁵.

יקום פורקן. אין אומרים אב הרחמים.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלקינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל פסח, "והקרבתם"). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש

ליל ר"ה שחל בשבת): בלחישא. וראה למען ידעו (שוטעטערמאן) ע' 97 שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכת"ק וכתב: בלחישא. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (כבמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכת"ק. (308) וראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג. וראה גם ליקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [נעיי"ש בל' מהרי"ל ומונהיג מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתק"ז.

(309) וראה בליקוטי שיחות (דלקמן – בהערה 41 שם) טעם הספק בזה.

(310) וראה בליקוטי שיחות חלק טז בשיחה ד לפרשת בשלח טעם החילוק בין ערובי חצרות לערובי תבשילין בענין זה.

(311) התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד.

לפרטי דינים: "ראה ב"א"ח ס"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ריטו. סר"ו ס"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ – נסמנו בליקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577. וראה אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תצד. (312) בנוגע לברכת הלל כשאין גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

שכח ולא אמר הלל שלם בימים הראשונים, י"א שצריך לומר בחול המועד. אבל למעשה לא קיימא לן הכי. ולהעיר מלשון אדה"ז (שו"ע סת"צ ס"ו): כולן טפלים ליום טוב הראשון וכו' ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו. ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 17.

(313) בלשון הרב: "מעולם לא נהגו בו בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

(314) וראה בשיחת אחש"פ תש"ל. ש"פ אחרי תשמ"ו.

(315) ביחיד יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, פרשת שמיני. אבל אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו, וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

השבת וישראל והזמנים.

דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע אומרים "ולקחת סולת"³¹⁶.

שש זכירות אחרי התפילה.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים. [לחם הפנים אינו יכול להיות חמץ, כי אם מצה ("חלות מצות")³¹⁷].

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשוהו בלחש³¹⁸. סברי מרנן, בורא פרי הגפן.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג, דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין בכל יום³¹⁹. כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

היום מתחילים ללמוד מסכת סוטה, דף ב.

פרטי איסור חדש – ראה בשו"ע אדה"ז³²⁰.

מנחה: קריאת התורה (פרשת שמיני). מנחה של שבת, יעלה ויבוא. אין אומרים צדקתך.

מוצאי שבת קודש, ליל ב' דחול המועד

מוצאי שבת בשעה 8:10.

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, (בנוסף ל"מוריד הטל" מתחילים הלילה לומר): "ותן ברכה", יעלה ויבא. קדיש שלם. ספירת העומר. עלינו.

שכח ואמר "ותן טל ומטר" ודין המסופק, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח הלילה ולא אמר "יעלה ויבא", וכן אם שכח בשאר תפילות חול המועד, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

השוכח יעלה ויבוא הערב, וכל שכן בטעה ואמר מוריד הגשם או ותן טל ומטר, שתפלתו מקולקלת, וחוזר ומתפלל, יאמר אתה חוננתנו עוד הפעם.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל בכל מוצאי שבת. בנוגע לברכת הבשמים – מנהגנו שאין משתמשים בצפורן לבשמים בפסח³²¹. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח ולא הבדיל במוצאי שבת, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

[316] ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו. [ולהעיר שבקטע זה ניתוספו כמה מלים בכתי"ק].

[317] ראה מנחות נב, ב (במשנה). רמב"ם מעשה הקרבנות פי"ב הי"ט. וראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

[318] ושמע תנפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וב"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 67 בהערה).

[319] ראה בארוכה האוצר גל' יד. ואכ"מ כעת.

[320] סימן תפט. ולהעיר משיחת אחש"פ תש"מ. ואכ"מ.

[321] ע"ד חיוב בשמים במוצ"ש חוה"מ בכלל – כ"ה סתימת הפוסקים. ומפורש הוא במאירי פסחים קב, ב. וכן מוכח מהשקו"ט בראשונים בהדס של מצוה להבדלה בסוכות במוצ"ש (ראה אבודרהם סדר מוצ"ש. שו"ת הרשב"א סקס"ז – הובא בב"י סתר"ג. או"ז ח"ב הלכות חנוכה שכ"ח. ועוד. וכ"ה בדרה"ח סצה"ח ס"ב). וכ"כ במנהגי מהרא"ק סוכות סנה"ה. וראה בארוכה בשו"ת עולת שמואל פלורנטיין סי"ב. וברוח חיים סתק"ל סק"ב הביאו, וכתב שכך נהגו בכל תפוצות ישראל. וצ"ל שחיוב שמחת יו"ט בחוה"מ אינו משיב הנפש כ"כ כביו"ט. אבל להעיר שא"צ לחזר אחריהם כדרך שמחזרים אחר המצות. וראה גם שו"ת זהב שבא סט"ז למנהגם. ולהעיר גם מלשון שו"ת הרדב"ז ח"ב סתר"ב. וראה פסקי תשובות סתצ"א הע' 11. סרצ"ז הע' 9. שושנת יעקב רפפורט סכ"ה.

ויתן לך – בלחש.

מלוה מלכה.

בברכת המזון [וכן בכל ימי חול המועד]: יעלה ויבוא. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין אומרים הרחמן של יו"ט.

בסיום ברכת המזון אומרים: "מגדול [ולא "מגדיל"] ישועות מלכו".

חול המועד פסח

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין בכל יום³²². כ"ק אדמו"ר (מהור"י צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט³²³.

אכילת מצה בששת ימים רשות: "כמו שתפילת ערבית רשות, כך מצה זו... לפי זה מובן דגם רשות יש בו קצת מצוה³²⁴. טוב יותר לאוכלה, ולא לאכול פירות ושאר דברים שאינן מצה כלל". "ענין רשות אין זה שאין כאן עבודה כלל כ"א אדרבא היא עבודה נעלית יותר ולזאת צ"ל אכילת מצה גם בהששה ימים ויש בזה קצת מצוה... שצריכים לאכול מצה ולא רק שאר דברים כמו פירות וכה"³²⁵.

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב³²⁶. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתיה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכוונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור

322) ובכ"מ העירו מדברי רש"י (עירובין מ, ב ד"ה מ"מ וסוכה מז, ב ד"ה מ"מ) שאין כוס של יין מצוי לאדם בחוה"מ. וכבר כתבו ליישב בכמה אנפי. וראה קובץ תשובות ח"א סנ"ז. משינה ח"ז סע"ח. וראה בפני אפרים בומבאן או"ח סי' קפב דהיינו שחזן מכוס ברהמ"ז אין להם יין אחר. והרי יוצא גם בכוס ש"ב. וראה בארוכה האוצר גל' די. ואכ"מ כעת. ולהעיר שבכמה כתי"ל ג' הכי שם. גם י"ל שאינו מחוייב ללוות ולקנות יין. (ותלוי בהשקו"ט אם חייב בשמחה גם כשאין ידו משגת – ראה אצלנו בלוח לחגה"ש תשפ"ב בענין בגדי יו"ט). ועו"ל ובהקדם, דמוכח בכ"מ דקיי"ן שבחוה"מ מותר להתענות מה"ת (ראה פמ"ג סתקע"ב בא"א סק"ג אלא שג"ז בפלוגתא תליא. וראה שו"ת התעוררות תשובה ח"ג סש"ו), ואי בעי לא אכיל. והרי חייב מדאורייתא לשתות יין משום שמחה. (ובדוחק י"ל שיכול לשתות מבערב לפני התענית שביום. אלא שר"א שהחייב גם ביום. וא"ש להדעות שבחוה"מ א"צ שיהא חציו כלם (ראה בעה"מ פסחים סח, ב). ובהכי ניחא גם בפירוש"ה הנ"ל דאתאי כדעות הנ"ל. אבל כשאינו עושה כולו לה' צריך לשתות יין. ולהעיר מהשקו"ט במה שגם לבילל הסדר אינו חוזר בשבח להזכיר פסח בברכת מעין שלש דאי בעי לא אכיל, אף שחייב בשתיית יין משום ד' כוסות. וליכא למימר דשאני ד' כוסות שאינו משום יו"ט – כדמוכח בתוס' סוכה כז, א ד"ה אי ובכמה ראשונים דס"ל שרק לבילל א' דפסח וסוכות חוזר אף שהאכילה אינה מחמת דין יו"ט. וכן מהדעות ששבשכר ר"ח בשבת ר"ח חוזה, אף שחובת האכילה מחמת שבת ולא ר"ח. וכן בשו"ת רעק"א ס"א שנישים אינן חוזרות דין לבילל א' דפסח מחמת חובת מצה אף שאינה מדיו יו"ט. איברא, שבד' כוסות אפשר בחמור מדינה ובמלא לוגמיו. משא"כ בחובת יין דחוח"מ משום שמחת יו"ט. ולכאז"ל צ"ל שבמע"ג אין לחזור שמעיקרא נחלקו אם חייב בהזכרה. ולהעיר גם שבגמ"ש ששמע שאלו ה' יין מצוי מברכים עליו שהחיינו, ומינה שבאמת חייב ביו"ט, שהרי לא מסתבר שיש לסדר שהחיינו על הכוס בכוס של רשות.

323) ראה או"ח הל' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשר"ע סתק"ט ט"ז–י. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושיע"ר תש"נ.

324) וראה שו"ע אדה"ז סתנ"ג ס"ד: לשם מצות שבעת ימים תאכלו מצות. אבל ראה אג"ק ח"י ע' רלז. וראה שם סתנ"ה סל"ב בגדר המצוה "שאם רוצה לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבוא לידי חימוץ". ושם סתנ"ה סט"ז: מצה שאינה של מצוה שהיא קרובה לדבר הרשות שהרשות בידו שלא לאכול מצה כל ימי הפסח. וראה שו"ת אבני"ז או"ח סע"ז סק"ד.

וראה שו"ת דברי יציב או"ח סי' שר"ל שצריך כוונה במצוה זו, ול"ד למצות אכילת מצה בלילה ראשונה. וכ"כ בשו"ת מגדות אליהו ח"ד סל"ה. וראה קובץ אור ישראל גל' עו ע' קט ואילך.

325) ובכ"מ בדא"ח שעי"א אכילת מצה "ששת ימים" נמשך הגילוי דשביעי של פסח. וראה לקו"ש ח"ז ע' 275 שמה שאין מברכין "על אכילת מצה" לאחר לילה הראשון הוא דוגמת מה שאין מברכים על תש"ר לפי שא"א להמשיך כו'. וראה שיחת אחש"פ תשל"ח.

326) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סק"ד. נימוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחוח"מ"ש תש"מ בהוספות לשיחות קודש.

גם לומר לנכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהוי אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים וחילוקי דינים בזה³²⁷. ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד.

בספר פלא יועץ³²⁸: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגיעים בתורה"³²⁹.

בשיחת ש"פ מצורע תשכ"ו³³⁰ נזכר שבהמאמרים בלקוטי תורה דשיר השירים מדובר בענינים של פסח, וממילא זה הזמן המוכשר ללמוד המאמרים דשיר השירים, בכדי לסיים כל הלקוטי תורה במשך השנה.

המנהג להקל בריקודים ומחולות ולשמוע כלי זמר (וכל שכן ללבוש בגדים חדשים) בימי חול המועד פסח, אף שהם בתוך ימי הספירה³³¹.

אם לא הגעיל כלים קודם זמן איסורו [=סוף זמן ביעור חמץ] יכול להגעיל רק עד הפסח³³², אבל בתוך הפסח, פירוש בחולו של מועד³³³, אין להכשיר שום כלי אלא ע"י ליבון גמור באור³³⁴.

להסיר מכשול: אוכל לבהמות הנמצא בגן החיות ברובו הוא **חמץ גמור!** ולכן, המבקרים בגן חיות בחול המועד, אסור להם לקנות האוכל, ולא להאכיל לבהמות, ויש בזה איסור דאורייתא ממש.

יום ראשון, ב' דחול המועד, ח"י ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:40.

יום הולדת הרה"ג הרה"ח המקובל הרב לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, ויום הברית של כ"ק אד"ש. שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה" (עד סוף החג). יעלה ויבוא. חצי הלל, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום.

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים).

אחרי קריאת התורה בספר ראשון ("קדש") מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסחו דעתן מן המצוות³³⁵]. הגבהה וגלילה לס"ת

(327) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

(328) ערך חול המועד.

(329) ירושלמי.

(330) ובשינויים קלים, בתוכן קצר דד"ה שיר השירים תשכ"ה שנאמר אז.

(331) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תשיז.

(332) שמליל ט"ו שחמץ אסור במשהו וגם נותן טעם לפגם אסור לפי מנהגנו אינו מועיל הגעילה לפי שחזור ובלע.

(333) שביים טוב עצמו - אפילו בשאר יום טוב אסור להכשיר. ואין להכשיר כלים אלא על דרך שנתבאר בס' תקט עיין שם.

(334) שאז האיסור נשרף ונכלה לגמרי ואין לחוש שמא יחזור ויבלע בכלי. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'תקיוז.

(335) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם - הובא בב"י אר"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הרר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגנו היפך השו"ע רל". ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא

הראשון. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה³³⁶]. בס"ת השני, קוראים רביעי בפרשת המוספין שבפינחס ("והקרבתם"). ואח"כ חצי קדיש. [ועד"ז בשאר ימי חול המועד].

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, דינו כמפורט בהטבלא שבסוף הלוח. אם נזכר לאחר שהתפלל מוסף, אינו חוזר ומתפלל שחרית.

אחר קריאת התורה אומרים אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש. מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם" בכל יום, "ומנחתם ונסכיהם"). דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שש זכירות.

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת שמיני, בפעם השני'.

יום שני, ג' דחול המועד, י"ט ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:39.

סדר התפלה כדאיתמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

כינוס תורה³³⁷: **בית חיינו "770" לאחר תפילת מעריב (8:15 לערך) בהשתתפות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א.**

יום שלישי, כ' ניסן, ערב "שביעי של פסח"

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:38.

סדר התפלה כדאיתמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

בערב שביעי של פסח מותר להקיז דם לפי שהכל רגל אחד הוא ואינו ערב יום טוב אלא אמצע ימים טובים הוא.

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספרים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום³³⁸.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית (4:14) ולמעלה, בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב לתיאבון.

לטהר עצמו ערב הרגל.

בספר השיחות תש"ג³³⁹ מובא: בא אוונזרע רביים האט מען געזען שש"פ גרויסע גילויים. דער סדר האט זיך אנגעהויבן פון נאך חצות היום ערב שש"פ. די טבילת טהרה פון ערב שש"פ איז געווען חלוק פון דער טבילת טהרה פון ערב שבת און ערב אנדערע מועדים, און אפילו פון דער טבילת טהרה פון ערב ר"ה וערב יום הכפורים [ראה שם בארוכה, ועוד שם³⁴⁰]. די טבילת טהרה פון ערב שביעי של פסח איז שטארק פארבונדן מיט די ענינים, וואס ווערן דורכגעפירט אין די ספירות פון עולמות העליונים און אין די מדריגות נשמה וואס בכל אחד מישראל.

שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עליו'.

(336) ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנה. שו"ע סי' קמוז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמוז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. וביהגר"א שם סק"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

(337) ראה שיחת אחש"פ תשמ"ט ע"ד הכינוס תורה שנערך בחגה"פ עצמו לאחר ימים הראשונים.

(338) וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א' שלא.

(339) ע' 85.

(340) ע' 87.

יש לסדר היום את דולקת [ואפשר את מהגז] עבור הדלקת נרות בליל שני של יום טוב. פרטים בנוגע להכנת הנרות, ראה לעיל ערב פסח.

יממש במגדיו עם חשיכה (שלא יהא בהם מוקצה)³⁴¹, בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

לתת צדקה עבור שני ימי החג.

הדלקת נרות יום טוב בשעה 7:12 (18 דקות לפני השקיעה). הברכה: להדליק נר של יום טוב. **אין אומרים** "שהחיינו".

הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט - ראה בהערה³⁴².

ליל רביעי, ליל שביעי של פסח

בספר השיחות תרח"ץ³⁴³: אמר אמו"ר: "שביעי של פסח איז אָפֿן פאר אלעמען, כמו שיש הזמנים של התגלות העצמות כמו חשף ה' את זרוע קדשו, הנה שביעי של פסח הוא אחד מהזמנים הללו, וואס יעדערער נעמט. מען דארף מייקר זיין מיט יעדער רגע". [וראה בר"ד ליל שש"פ תשכ"ט שהכוונה שאין שומרים ואפשר לפעול הכל, ושם שהוא ע"ד תפלת נעילה].

בכ"מ הובא פתגם הצמח צדק שביעי של פסח הוא ראש השנה למסירת נפש.

שמחת שביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה משאר ימי הפסח.

הקהל: השייכות דמעלת האחדות בשביעי של פסח ביחס לשאר ימי חגה"פ ו"הקהל" - ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז.

ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלוש רגלים. אין אומרים הלל. ספירת העומר. עלינו.

באם לא הדליקו נרות החג לפני השקיעה, ניתן להדליק בחג רק מאש הדולקת מערב החג.

בנוסח הקידוש מתחילים "אתקינו סעודתא..." (בנוסח המיוחד לשלוש רגלים) ואחר כך: סברי מרנן, בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, **ואין אומרים** שהחיינו. בשיחת אחרון של פסח תשמ"ג הובאה הנהגת רבותינו נשיאנו שבימים האחרונים דפסח היו **מדברים** אודות אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח.

אודות אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח - ראה הנסמן בהערה³⁴⁴.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ליו"ט.

ניעורים כל הלילה

בליובאוויטש היו נעורים בליל שביעי של פסח. וצריכים להתעסק בלימוד כל הלילה.

אדמו"ר מהר"ש אמר פעם בשביעי של פסח להיושבים (די זיצערס שלמדו בליובאוויטש אז) ביז נאך מקוה זאל מען ניט דרעמלען אפילו³⁴⁵.

אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו,

(341) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

(342) שקו"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף 21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט - ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"ג ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד - נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושוב איקלע לידי שו"ת שיח יצחק ח"ב שו"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה.

[בנוגע למספר שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול"ש תקיעה לחלוץ תפילין - ראה שו"ת גידולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה בראש הספר) ע"פ ח'י הצ"צ לר"ו (בפס"ד - שנו, ד)].

וראה עוד בנוגע לתקיעות בזמננו - להלן יום שביעי של פסח בהערה.

(343) ע' 270.

(344) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ג. לקוטי שיחות כרך לז ע' 19 הערה 43.

(345) ספר השיחות תרח"ץ ע' 274.

וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר³⁴⁶ כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה למצוה תחשב לו להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקחא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו.

כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע אמר: לא שמעתי גם סברא לאמר תיקון [בדוגמת תיקון ליל שבועות] בשביעי של פסח.

קריאת שמע שעל המטה: אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט: שביעי של פסח וכו'. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט³⁴⁷. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש³⁴⁸.

כמובן, אם הולך לישון קודם עלות השחר קורא ק"ש המטה עם המפיל, כרגיל.

אכילה: אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה.

עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפניו מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות³⁴⁹.

עלות השחר בשעה 4:57 לפנות בוקר³⁵⁰.

יום רביעי, יום שביעי של פסח

הכנה לתפלה: מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה³⁵¹.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישון קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתיים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי

(346) ובדומה לדומה, הלעיר מהיום יום כ"א ניסן (ע"ד אדמו"ר מהור"י"צ בהיותו בן תשע): האב איך זיך ניט געלייגט שלאפען. ובפרטיות יותר, בהנחה דשיחת ליל שש"פ תש"א (בתשורה גארדאן רייניץ אדר תשע"ח): כבר לא יכולתי ללכת לישון (במטה?), הייתי שוכב על הספסל ובאמצע הלילה נופל למטה.

(347) וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 וע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מהורש"ב נ"ע ע"פ כתבי הארז"ל (וראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לונדון) מנהגי בית א-ל ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדר"ח - ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכון בחצות. ובישיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל שצ"ל ניעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה סי"ג (וראה שם פ' וארא סי"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

(348) ספר השיחות תש"ב ע' 100.

(349) וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נץ החמה.

(350) 72 דקות לחשבון 16.1 מעלות.

(351) אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם ה' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעת³⁵².

זמן קריאת שמע: כפשוט, שיש לזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש **יצא שכרו בהפסדו**, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שזרען של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירונו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית: 5:31 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה 4:57). סוף זמן קריאת שמע: 9:37.

נחלקו הפוסקים אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקניצו לקריאת-שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישון בלי **לסדר מישהו שיקניצו**.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר **על-תנאי** שאם יעבור סוף זמן קריאת-שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרים. [ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחרי השינה³⁵³]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר³⁵⁴. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחרי זמן "משיכיר" (5:31).

ברכת התורה: צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך³⁵⁵. ואם

352 שם ח"ט ע' רלט.

353 (353) כ"ג מסברא. ושו"מ כע"ז במקו"ח סמ"ז סק"א לענין ברכה"ת. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. ות"ל שמצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטרוד.

354 (354) בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב ס' א'תתקנו. וש"נ.

355 בנוגע להמשך ללמוד לאחרי שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקכ"ו (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ו עד"ז מד"ע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (שלו"ת שצריך לברך גם בניעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במקו"ח סקכ"ח. וכ"כ בבא"ח וישלח ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ח ל" סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושע"ר). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחגה"ת תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובאוויטש).

ומה שכתבו בכ"מ מסברא, בכללות בגדר דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (נעתק כאן בפנים. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א. ועוד ילה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט שליט"א, נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ז ע' 144). ואכ"מ. ובל"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדין ערום לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר בפמ"ג אור"ח ס"ח ב"מ" סק"ט. וא"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלקו"ש ח"ד ע' 148 הערה 6* (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (נוסף לברכה על גוף נתינת התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות עזו). וי"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצוות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאתינן עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א סט"ז סקכ"ז. ובארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ]. ועוד ילה"ע, והוא העיקר כאן, מל' החיניק מ' תל: כל שקרא בתורה בשחרית קודם שיברך הברכות המתקנות בתורה ביטל מצוה דאורייתא. ומ' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מעוות לא יוכל לתקון.

איבאד, שיש המצדיקים לקולא מכמה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה

ניעור כל הלילה מברך לכשיאור היום³⁵⁶.

צריכים ליזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלך בו.

שחרית

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 5:31 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת העמידה בנין החמה – 6:23.

בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאו"א, שכיון שנסתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בניעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא שכ"ז רק להסביר שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל י"ל לאידך, שהאיסור הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אהש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשק"ט אי קייל"ן סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפק"מ בספק אם בירך ברכה"ת אם חייב לברך (והארכנו בזה במק"א ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנדו בסברא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, ד"ל דל"מ סברא הנ"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מבע"ק שמברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך הנ"ל. ולהעיר ממאירי ברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא חייבו לבע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש].

אמנם, י"ל ע"ה בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שבניעור כל הלילה טעור מברכה, ורק בכדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדידן שקייל"ן לעיקר שמברך, ועד שמלכתחילה נוהגים בשופי לברך בעצמו, והו"ט שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה (או מצד ברי' חדשה, וכדלקמן), צ"ע להתיר להמשיך ללמוד בריוח.

ועו"ל שגם לדידן שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת י"ט ו"ש"פ וישב תשט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידורו. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז: "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן"). וראה מה שבארנו בזה בעניינותו במקורות להל' יומית הנ"ל, אבל עדיין יכול ללמוד על סמך ברכתו מיום שלפנ"ו. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ו ס"ט – בנדו"ד), או באמירת מנין המצות, ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"ד א"צ לברך לתלמוד ולמדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל).

ויש המביאים ראי' מהנהגה בעת ההתועדויות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי חגה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה.

ולהעיר, שגם אהל"ל כמקילים, צ"ע הסביר להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באנוס וא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרינן ל' זיל וברוך, ולא להשתמש מקום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ויקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה. אבל כולי האי א"צ החמיר, לבל מלימוד התורה בזמן עלוה"ש הכי מוקדם. וק"ל.

ומה שעדיין י"ל, האם כדאי להמתיך ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משינתו לצאת דעת הסוברים שביושן שינת קבע מחוייב בברכה"ת, וכן שאינו מברך רק כשישן לפניו. ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, וכן ראוי לחוש שלא לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפניו. ובפרט למפשוט"א אצלנו במק"א (נדפס בס' זכרון תפארת איש) שק"ש אינו בגדר תחנונים וחיובי בברכה"ת לכ"ע וללא נחלקו בגדר ק"ש רק לענין קריאתה אחרי ברכת האהבת עולם שצ"ל "וראית ברכה לשם עסק התורה" (שו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ו) וק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה" (כל' הב"י שם).

356) סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר" [ראה בהערה הקודמת]. וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' אחר שיעלה עמוד השחר".

והנה בשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז הביא שהרוצה לצאת ידי ספק ישמע ברכה"ת מאחר ויתכוון לצאת יד"ח אם אפשר ואם לאו יברך בעצמו. ובסידור השמיטו. ולכא"ה ה"ט שהכריע מוחלט כסביר בתרייתא. וכדעת הארי"ל בשער הכוונות ברכת השחר (א, ג) ופע"ח שעו הברכות פ"א. וכך הכריעו על ענין המקובל, וברכו בקודש בסידור להכריע כמ"פ כדעת חכמי הקבלה. (וכ"כ בנוגע לברכות השחר בכלל, שבשו"ע אדה"ז סמ"ז ס"ז כתב שלכתחילה טוב להביא עצמו לידי חיוב כל הברכות אם אפשר לו. ובסידור השמיטו ג"כ).

ואף שמקום לומר בזה "זכיון שאין זה אלא אם אפשר לא העתיקו בסידור" (ראה ככיו"ב הגש"פ עם קל"ט ד"ה קדש. ולהעיר מכע"ז בא"ג חט"ו ע' קנז. ודעת לנכון נקל לחלק בין זה לשאר מקומות בסידור שהעתיק דינים עדי"ז), ובפרט בנדו"ד שהאק לו"ה הרוצה לצאת מכל"ס – יותר נראה כנ"ל. וגם כן בקצוה"ש ס"ה ס"ח השמיט לגמרי מש"כ אדה"ז בשו"ע (אף שהביא בו שם ס"ו לגבי שאר ברכות השחר. וצ"ב החילוק. והלעיי מהנהגת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בסה"ש תרצ"ג (שבחע' הקודמת) שבידך כל ברכה"ש לבד ברכה"ת כשיניעור משינתו. כן הלעיי שחלוקים הם בטעמא דמילתא שמברך גם כשלא נתחייב, שבברכה"ש מברך ככ"י מחמת מנהגו של עולם, אבל בברכה"ת הטעם באו"י (לפי שדעתו לפטור רק עד למחר או מצד ברי' חדשה, ראה בהע' הקודמת). וי"ל בפשטיות, דבשאר ברכה"ש ההידור הוא להביא עצמו לידי חיוב, משא"כ בברכה"ת שההידור לשמוע מאחר ולא לברך בעצמו. ולהעיר מהמסופר בהקדמת ס' אור מלא, בנוגע להמחמדים שבשבעות בבוקר לשמוע מאחר. והא אנו קייל"ן שמברך בעצמו עדין – ראה שו"ע אדה"ז סרי"ג ס"ו. וכ"ה בכל המאה ברכות שלכתחילה אין לשמוע מאחרים (ראה ב"ח סמ"ו ד"ה ומ"ש אבל. הגהות חכמת שלמה שם). כן הלעיי מהשק"ט לצאת ברכת השבח ע"י אחר – ראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית את שיעו. ושם גם בנוגע לברכה"ת). ולמעשה, כן המנהג פשוט.

והרוצה להחמיר בדבר, ויכל לברך רק אחרי שינתו כאור הבוקר, ראה עדי"ז לעיל לענין ברכות השחר. כמו כן יוכל לכוון בברכה"ת דיום אתמול שלא לפטור רק עד למחר וברכו, ובכנו דא ודאי מהני כיון שמפסיק מלימודו בינתיים (ראה שו"ת קרן לודו סו"ט. ויען יוסף שט"ו. וכן גם ישראל ח"ט ס"א. ועוד). וכן אם ישן שינת קבע ביום בערב פסח מהני לכ"ע ממנ"פ (ראה הגהות רעק"א למג"א סמ"ז סק"ב), והובא במשנ"ב סק"ח. ויש שפסקו בזה. גם צ"ע בעצם הענין, מ"ט עדיף לן לצאת יד"ח האומרים שלא לברך בניעור כל הלילה, ומחמת זה ליכנס לבית הספק בדין שינת קבע ביום. ולהעיר שבחל ע"פ שבבת, אם עלה לתורה בשבת מנחה נפטור מברכת אשר בחר. וגם כשלא נתכוון לכן (ובמק"א הארכנו שגם ברכת האהבת עולם פוטרת שלא במתכוון). ומש"כ בכה"כ ס"ח קלט סקמ"א – היינו שלכתחילה נכון לכוון לכן).

שחרית לשלוש רגלים. חצי הלל. קדיש תקבל. שיר של יום. קדיש יתום.
מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה.

בעת קריאת השירה – עומדים.

הפטרה: מפטיר בנביא בשמואל "וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'" שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים "וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'".

מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף לימים אחרונים של פסח ("והקרבתם").

דיני הטועה בתפילת מוסף, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בחזרת הש"ץ: ברכת כהנים. ראה פרטי דינים ביום ראשון של פסח.

שש זכירות אחרי התפילה.

הלכתא למשיחא: אין מקריבים "שלמי שמחה בשביעי של פסח (צ"ע) לפי שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כ"כ שאינו יכול לבוא לבחינת התגלות בבחי' פנימית שהוא בחי' אכילה" - לקוטי תורה ד"ה ששת ימים הב'. ואמר כ"ק אד"ש שה"צריך-עיון" הנכתב בסוגריים הוא מאדמו"ר הצמח צדק³⁵⁷.

קידוש: אתקינו סעודתא (ליו"ט). אלה מועדי, בורא פרי הגפן.

מצות שמחת ועונג יום טוב – פורטו לעיל ביום ראשון של פסח.

תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בני שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה לתורה ופנימיות התורה.

בשיחות קודש הובאו כמה ביטויים מיוחדים בקשר למעלת התהלוכה וענינה. להלן לקט חלקי מביטויים אלו³⁵⁸:

• "דאס איז דאך מיינע א שליחות".

• אני לא הלכתי רק אני מקנא אותם שהלכו ועל חשבון זה אומר גם אני לחיים. ובהזדמנות אחרת: אני לא הלכתי רק ה' לי תאוה ללכת ולכן על חשבון זה אומר לחיים.

• רבותינו נשיאנו שמו הדגשה מיוחדת על עניני רגל שבנשמה, ועד לרגל כפשוטו – ענינים שעושים ברגל.

• ע"י עלי' לרגל יזכו להגילוי של והדריך בנעלים, וכן הוא בכל מצוה שעושים ברגליים, ובפרט כאשר משתתפים בתהלוכה שיש בח טרחה יתירה ומהלך גדול.

• ההליכה למקום רחוק לשמח יהודים בשמחת מועדים לשמחה פועלת מטין רגלין ברגלין שעיי"ז מקימים השכינה מנפילתה, ועיי"ז מגביהים כל סדר השתלשלות, ועד לביאת המשיח שעליו נאמר ועמדו רגליו על הר הזיתים, כיון שביאת המשיח תלוי בעבודת הרגל בזמן של מטין ברגלין.

• אלו שהלכו בתהלוכה ופעלו שמחה אצל הזולת, ועד שרקדו כפשוטו, יתקיים אצל ההולכים שלימוד התורה שלהם יהי' באופן מופלג למעלה מכל ענינים ארציים, וכן יהי' קיום המצוות שלהם באופן כזה.

• תבוא עליהם ברכה, ואצל כולם יתקיים ענין הליכה באופן דילכו מחיל אל חיל – עלי' שלא בערך מדרגא הקודמת, וברכה שבאין ערוך שיהיו מהלכים כל השנה בעלי' מחיל אל חיל.

• אשרי חלקם בזה ובבא. אשרי חלקם וגדול זכותם.

• ההליכה כשלעצמה היא ענין גדול.

357) שקו"ט בזה בריש שו"ת דברי נחמיה חאה"ע בליקוט. ונתבאר בארוכה – בישיחת אחש"פ תשכ"ד.

358) רובם משיחות קודש ע"פ רשימות השומעים בלתי מוגה. חלקם נמצא בקונטרס "התהלוכה". וראה עוד שם.

• שלא יחשבו שהעיקר הוא המקום שהלכו משם והמקום שייגיעו לשם, אבל הדרך בינתיים הוא רק בהכרח, והיינו שנצרך לזה כדי להגיע ממקום למקום, על זה אומרים שמכל פסיעה ופסיעה נברא מלאך.

• יתכן שמקום זה ממתין מששת ימי בראשית שיהודי יעבור כדי לילך לדבר מצוה ולקיים רצון ה'.
• אין לחפש תירוצים להשתמט מהליכה לתהלוכה. לא שיעשה זה מחמת גזירה שגזרתי אלא מתוך שמחה ובאופן של שירה.
• זכות מיוחדת להולכים רחוק.

• המטרה לשמח יהודים, ולעוררם בענייני יהדות, כולל חיזוק האמונה בביאת המשיח.
• בכל מקום שמגיעים יש לומר חסידות, ויש לומר ענינים קלים.
• אין להסתיר שבאים בשליחות הרבי. יש לדבר בהרחבה ולא להתפעל, אך להיזהר שלא לפגוע.
• כשלא מניחים לדבר, אין להתיימשך, אלא למצוא עצות שירשו לדבר.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (4:15 לערך), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 8:14. (וגם ע"י נכרי – ראה לעיל ביום ראשון של פסח).

ליל חמישי, ליל אחרון של פסח

באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת משיח.

הקהל: בשנה זו, שנת הקהל, ניתוסף חידוש מיוחד מצד העילוי דכללות השנה, מוצאי שביעית, זמן המסוגל לביאת בן דוד – ראה שיחת אחש"פ תשמ"ח.

בשיחת אחש"פ תשד"מ: באחרון של פסח ראו אצל רבותינו נשיאינו גילויים נעלים ביותר כו', כולל הגילוי שה' בתומכי תמימים בליובאוויטש באחרון של פסח דשנת תרס"ו, כידוע ומפורסם. והנה, מה שנעשה אצל הרביים בחדרם אין אנו יכולים לדעת, מלבד מן המעט שגילה וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. אמנם, באחרון של פסח ניתן ה' לראות גילויים נעלים כו' יותר מבשאר ימי הפסח³⁵⁹.

הדלקת נרות (אחרי השעה 8:14) מאש הדלוקה לפני החג. (למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש).

בהדלקת נרות: ברכת ההדליק נר של יום טוב. **ואין אומרים** "שהחינו".

פרטי דינים בענין הדלקה בליל יום טוב – פורטו לעיל בליל ב' דחג הפסח.

מעריב כדאתמול. ספירת העומר ("היום שבעה ימים שהם שבוע אחד לעומר")³⁶⁰.

קידוש כדאתמול.

בסעודת ליל אחרון של פסח נוהגין לאכול שרויה וכן בסעודת יום אחרון של פסח. **ומהדרין** לשרות. בלקוטי שיחות³⁶¹: מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל. ונתבאר שם בארוכה. מנהגנו שאוכלים קניידלאך (ובלשון אדמו"ר הזקן "עייגולים"³⁶²). ובשיחת אחרון של פסח תשי"ב: "אזוי האב איך געזעהן בא כ"ק

359 ועיי"ש שענינים אלו שייכים לכאו"א מישראל.

360 ובשיחת ליל ערב חנה"ש תשל"ט (ע"פ סרט הקלטה), שיש לחשוב או לומר האותיות שבר"ת באנא בכח, ונוטה יותר לאמרו. ומשמעות הדברים דקאי בסופי השבוע. [ומש"כ שם בשיחה שלא שמע הוראה מכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ד – אף שנמצא כבר בהיום יום כ"ד אד"ש – לכאו' הכוונה, דשאני הכא, שנוגע להמספר דמ"ט ימים, שבל"ז חסר].

361 כרך כב ע' 31 ואילך.

362 ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז.

מו"ח אדמו"ר, אז וואו נאר ער האט געקאנט האט ער ספעשעל אריינגעבראקט מצה, אין די פיש, אין די זוף – ניט באגנוגענט זיך מיט די קניידלאך וואס אין די זוף, אין די פלייש – די לחלוחית וואס אין די פלייש, און אין די קאמפאט.

בכמה שיחות קודש³⁶³ שבנוגע לשאר ההידורים דפסח (מצה שמורה וכיו"ב) ה' הדיוק בזה באותו התוקף בכל ימי הפסח.

הקהל: השייכות דאחרון של פסח, שמקילים בשרוי, באופן דאחדות ישראל שמשותפים המקילים והמחמירים, ל"הקהל" – ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז.
במים אחרונים שוב מעבירין המים על השפתים.
בברכת המזון כדאמתמול.

יום המישי, אחרון של פסח

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:36.

שחרית כדאמתמול.

הפטרה: מפטיר "עוד היום בנוב לעמוד וגו'" לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב. הטעם הפנימי, לפי שבהפטרה זו מבואר נצחוננו של חזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח ובאחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח.

אחרי הפטרה וברכות' – הזכרת נשמות. אב הרחמים. "'אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר³⁶⁴."
מוסף כדאמתמול.

שש זכירות אחרי התפילה.

ב'לוח היום יום' לאחרון של פסח³⁶⁵: "ביום: מהדרין לקדש, אחר כך מתפללין תפלת המנחה ואחר כך סעודת יום טוב". בפועל אין נוהגים כך³⁶⁶.

קידוש כדאמתמול.

ברכת המזון כדאמתמול.

קניידלאך: מה שנוהגים בפסח לכתוש המצות לפירורין דקין מאד, וחזורין וגובלין אותו במים חמין ובשומן ומי ביצים, ועל ידי זה נמוחו קצת ונעשו כעיסה, וכשלשין ועושין אותן כעייגולים (שקורין קניידליך או חרעמזליך) ואין עליהם תואר לחם אפוי, מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם, ואפילו לא נתבשלו אחר כך בקדירה אלא טיגנם במשקה.

מנחה כדאמתמול.

סעודת משיח

הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח.

363) ובשיחות קודש שהיו בזה שינויים במשך השנים. ואכ"מ.

364) ר"ד משיחת אחש"פ תש"ב.

365) וב'ספר המנהגים – חב"ד' ע' 43.

366) ונתבאר בעת סעודת ליל שש"פ תשכ"ט.

ולהעיר, שכן נהגו בליובאוויטש גם בשמח"ת (וראה ר"ד בעת סעודת אחש"פ תש"ל). וכנראה בכדי להמשיך ההתוועדות לתוך הלילה. וכן נהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בכל שויו"ט. וקיים בזה ג' סעודות – ראה לקו"ש חכ"א ע' 84 הע' 7. ואולי, זוהי ג"כ הסיבה להחידור בזה באחש"פ. ולהעיר, עפ"ז, שסעודת היום היתה סעודת משיח. אבל, בזמנינו נהוג שבלא"ה נוטלים ידים עוה"פ לפני השקיעה עבור סעודת משיח. ולהעיר ממשנ"ת בשיחות קודש במעלת סעודה זו, סעודה שלישית, ושאוכלים בה רק מצה (ולא בשר ודגים וכו' – ראה שיחת אחש"פ תשמ"ו).

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעל שם טוב – משיח'ס סעודה. סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר הבעש"ט באחש"פ היה אוכל ג' סעודות, וסעודה השלישית (שהיתה לפנות ערב) היתה נקראת "סעודת משיח", כי באחש"פ מאיר גילוי הארת משיח.

ב'לוח היום יום' לאחש"פ: בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד ב'חה"פ בהיכל הלימוד. סעודת אחש"פ אכל אדמו"ר [מורה"ש] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. ובלקוטי שיחות³⁶⁷: מובן, שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים³⁶⁸.

נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים מצה (לפחות בשיעור "כביצה"³⁶⁹), שותים ד' כוסות, ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

מברכים בורא פרי הגפן על יין שבתוך הסעודה. אבל אין מברכים על כל כוס וכוס³⁷⁰.

בכמה שיחות ניתנו הוראות שונות בנוגע לשתיית ד' כוסות בסעודה זו. להלן, ליקוט חלקי משיחות הנ"ל: להשתדל שיהיה דוקא מיין השידך להנהלת הישיבה. ובכמה שיחות קודש, שהנהלת הישיבה ובאי כוחם יתנו יין על חשבונם לכל המסובים. ובמק"א (בשנת תשכ"ב) שאפשר להקנות להנהלת הישיבה במתנה וליקח מהם. לשותות הד' כוסות שלא בבת אחת, ובבת אחת אינו יוצא, ולהפסיק לכל הפחות בניגון [אבל במק"א, שיכולים לשותות ד' כוסות עם הפסקות, או בלי הפסקות]. ובמק"א שאין אומרים שירה אלא על היין, ולכן צריך להיות ביחד עם שתיית ד' כוסות גם ענין של שירה, ובודאי ינגנו ניגון שמחה. לשותות ד' כוסות מלאים דוקא. וניתן להוסיף ולומר לחיים על כוס חמישי. ביחד עם זה, צריך להיות באופן דזהירות משכרות על ידי שתיית רוב כוס וכיוצא בזה. לא שמעתי שיהדרו לשותות כל הכוס, ואפשר לשותות רוב הכוס, ולהוסיף יין עבור כוס הבא (משא"כ בד' כוסות דלילות הראשונים דפסח). ובפרט שיכול לגרום לתוצאות בלתי רצויות, ואפילו אם בטוחים שלא יגרום לכך, לשם מה להיכנס לספיקות. ואם בכל זה יש צורך לשותות בדוקא ד' כוסות שלמים, אפשר לעשות כן ברוחניות, לחזור בע"פ ד' מאמרי חסידות, או ד' ענינים ביניה של תורה. בכמה מקומות להשלים גם בשבת שלאחרי מכן.

בסעודת משיח נקבע המנהג רק בנוגע לד' כוסות ולא בנוגע למצה ומרור והגדה – ראה בהערה³⁷¹.

בד"ה והחרים תשמ"ט³⁷²: נוסף על זה שכל העניינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתינו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש סגולה מיוחדת בעניינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת

(367) כרך ד ע' 1299 (משנת תשט"ז).

(368) וראה בלקוטי שיחות כרך ז ע' 277, מדוע נתחדשה הוראה זו דווקא בשנת תרס"ו. ובא"ק ח"ג ע' קכא: בענין אחש"פ וד' כוסות – נתבאר דעתי בהתעודת דש"ז [תשט"ז] אחש"פ שעתה שייך זה לרבים. ונימוקי ארוכה אז. וראה ר"ד ליל אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ז יום אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ט דיון ע"ד שנת המנהג, ואם נתחדש ע"י כ"ק אד"ש. ובארוכה – בשיחת אחש"פ תשל"ו באופן השתלשלות המנהג, ובהוראה מזה שהתחלת הענין היתה בנוגע לתלמידי הישיבה. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו בשלבי התפשטות המנהג. ובכ"מ. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ז בטעם שאין בזה משום בל תוסיף. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ב בטעם התקנה בד' כוסות ולא במצה ומרור. ושם, שאמירת חסידות היא במקום סיפור יצי"מ.

(369) ולהעיר מו"ד משיחת אחש"פ תשל"ח: "אז מ'עסט צוזאמען מיט משיח'ן און דעם בעש"ט און נשיא דורנו וואס האט געהאט מס"נ אויף הפצת המעיינות, און מ'זאגט מיט א ברייטיקייט אז מ'עסט מיט זיי דעם זעלבן כזית אדער מער פון א כזית וכו'. . . איז דאך אזוי מבוואר אין די שיחות פון נשיא דורנו, ומזה מובן אז אזוי איז דער אמת. ויהי רצון אז דאס זאל ממחר זיין מ'זאל עסן מיט משיח נשמה בגוף, און מ'זעט גיין בענגלא דידן מקבל זיין פון עצמות ומהות (אויף וויפל ס'איז שייכות דער ענין הקבלה דארטן, אבער אויף וויפל דאס איז יע שייך – זאל זיין די קבלה). ובענגלא דידן.

(370) טעם הנפנימי נת' בשיחת אחש"פ תשל"ז ותשמ"מ.

(371) בנוגע לענין ההגדה – הרי בברכת הקידוש דאחרון של פסח שאומרים "זכור ליציאת מצרים" נכלל כבר ענין ההגדה. ובפנימיות הענינים, ענין אמירת ההגדה יתנו גם בסעודה דאחרון של פסח – ע"י אמירת חסידות (שבימים הראשונים דחג הפסח שיעקר ענינים הוא יציאת מצרים, ואילו הגאולה העתידה היא בעולם, מסתפקים באמירת ההגדה מחלק האגדה שבתורה שסודות התורה נגזרו בה, משא"כ באחרון של פסח שאז ענין המשיח הוא בגילוי – ישנו הענין דאמירת חסידות בגלוי). ובנוגע למצה ומרור – לפי שכשקובעים ענין מסויים בתור דוגמא להמעמד ומצב שיהי' בביאת המשיח, שאז תהי' הרחבה אמיתית, יש לעשות זאת ע"י ענינים המורים על הרחבה, ולכן לא קבעו בסעודת משיח ענין של מרור, וגם לא ענין של מצה, "לחם עוני", כי ענינים של מרירות ועוני אינם יכולים להיות דוגמא להמעמד ומצב דביאת המשיח. וענין המצה כפי ששייך לביאת המשיח – הוא בבחי' מצה עשירה.

(372) ספר המאמרים – מלקוט כרך ג ע' קכח-קכט.

סעודת משיח באחרון של פסח ושתיית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה (הגאולה דיציאת מצרים), עד"ז הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה. זה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבכח כ"א מיישראל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות למטה מעשרה טפחים. ובהערה³⁷³ שם: באמירת המאמר הוסיף כאן בתור ענין בפ"ע: ובוודאי שכל אחד ישלים ד' הכוסות, וגם אלה שספק אצלם אם שתו כל ד הכוסות בכוונה זו (שזה שייך לגאולה העתידה) בוודאי ישלימו, דשתיית ד' הכוסות צריכה להיות באופן ודאי וברור, וכאמור, שע"ז מקרבים הגאולה העתידה. [וראה בשיחת אחש"פ תשט"ז שאף ששתיית יין קשורה עם הנאת הגוף, הרי כיון שמצות לאו ליהנות ניתנו, צ"ל הכוונה בזה רק כדי לקרב ביאת המשיח].

בלקוטי שיחת³⁷⁴: ע"ז גופא מה שבזמן הגלות עושים "סעודת משיח", שבזה מראים אז אידן אנערקענען ניט דעם גלות – פועלים שבקרוב ממש וועט מען פארברענען די ווענט פון גלות כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ויתגלה משיח ויוליכנו קוממיות לארצנו.

בהנחה משיחת אחש"פ תשי"ג: די סעודה האט א שייכות צו משיח'ן דארף דאך א ודאי זיין א שמחה גדולה, ווארום איצטער איז אסור לאדם שימלא פיו שחוק, משא"כ אויף לעתיד שטייט אז ימלא שחוק פינו. אזוי האט מען אויך געזעהן בא דעם רבי'ן, אז צו די סעודה (או שאמר אחש"פ) איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, מער ווי א גאנצן פסח, אויסער די ערשטער נעכט צו די סדרים וואס יעמולט איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, וויילע עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז יעמולט דארף מען זיין בשמחה, אבער בכלל אין פסח, איז אחרון של פסח געווען א שמחה מיוחדת. זאגט לחיים, זאגט א פריילעכן ניגון!

ובהנחה משיחת אחש"פ תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאנץ"). מאמר זה – "משיח'ס טאנץ" – אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח, (ב) ריקוד שמשיח עצמו משתתף בו. וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("זו עס לוינט אונדז") – כפירוש הב' – **שמיח נמצא כבר ומשתתף ורוקד יחד עמנו הריקוד שלו...** ולכן, ניגנו עתה ניגון שמח – "ניע זשוריצני כלאפצי" ותחילה ניגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצני כלאפצי" [כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצני כלאפצי", ולפעמים "ניע זשוריצני כלאפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן], וירקדו עם ניגון זה – "ניע זשוריצני כלאפצי" – "משיח'ס טאנץ". [כ"ק ארמו"ר שליט"א צוה לנגן "א הארציגן ניגון" בתור הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן, ולכפול בבה הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר:] עתה ניגנו "ניע זשוריצני כלאפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד – "משיח'ס טאנץ". ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל – יצייר כאו"א לעצמו, שמיח שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד", למעלה גם מאדמו"ר (ואפילו כפי שהיה קודם החטא) – רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח. [ניגנו "ניע זשוריצני כלאפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שכאו"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

בכמה שיחות קודש נזכר המנהג לנגן "האפ קאזאק" באחרון של פסח.

מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה [וכמובן, לא בכלים של פסח] אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל. ומזכיר בברכת המזון "ביום חג המצות הזה" (אא"כ הבדיל, קרא ק"ש³⁷⁵ או התפלל ערבית). [נתבאר בלקוטי שיחות³⁷⁶. אבל בהנחה משיחה הנ"ל: איך האב דאס אבער פריער ניט געוואלט זאגען, ווארום דעמאלט וואלט מען מיר מזמין געווען צו דעם, און ביי רבותינו נשיאינו האב איך ניט געזען מען זאל זיך אזוי פירן, אבער ע"פ דין מעג

(373) בהערה 20.

(374) כרך ז ע' 274.

(375) ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כד'תשצג.

(376) כרך כב ע' 36 (משיחת אחש"פ תשכ"ז. ועוד).

מען עסען חמץ כסעודת שלמה בשעתו פאר ברכת המזון, מתוך שמחה וטוב לבב].

בשיחת אחש"פ תשד"מ: ההוראה מאחרון של פסח, הממוצע בין חג הפסח לימי החול שלאחריו, שענינו לפעול חיבור בין חג הפסח לימי החול, עי"ז שמשפיע וממשיך את כל העילויים וההפלאות דחג הפסח על כל השנה כולה. ולכן אין ליהודי ליפול ברוחו כו', בידעו שכל עניני חג הפסח נמשכים על כל השנה כולה.

בשיחה הנ"ל: מצינו דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאינו, שמאמרי רבותינו נשיאינו שנאמרו באחרון של פסח, הנה רובם ככולם אינם שייכים להמשך המאמרים דתקופה זו. המאמרים דימים ראשונים דחג הפסח, וכן המאמר דשביעי של פסח, ואפילו המאמר בשבת שלאחרי חג הפסח, הם בהמשך אחד, משא"כ המאמר דאחרון של פסח – הנה רובם ככולם של המאמרים הם ענין בפ"ע ואינם שייכים ל"המשך". ויתירה מזו, כאשר ה' נהוג שהרביים היו נותנים את ה"כחב" לאחרי אמירת המאמר – הנה, בנוגע למאמרים דימים ראשונים וכן שביעי של פסח היתה ההנהגה ע"ד הרגיל, משא"כ בנוגע למאמר דאחרון של פסח, שברובם ככולם לא ניתן ה"כתב" ע"י הרביים, ולכן ממאמרים אלו ישנם רק הנחות שנכתבו ע"י החסידים וכיו"ב (כפי שרואים בפועל בכל ספרי המאמרים שנדפסו). ויש לומר א' הטעמים לכך: כשם שיום השמיני דפסח הוא יום בפ"ע שלמעלה משבעת ימי ההיקף, שמיני מלשון שומן וכו' – מתבטא הדבר גם בעניני התורה דיום זה (ואדרבה – "אסתכל באורייתא וברא עלמא", שמאמרי החסידות שנאמרו ביום זה הם ענין בפ"ע, כך שאינם מוכרחים לבוא בהמשך לשאר המאמרים דהתקופה זו. וכמו כן בנוגע לנתינת הכתב דמאמר זה – שלהיותו ענין בפ"ע באופן נעלה יותר כו', הרי לאו דוקא שיבוא במדידה והגבלה דאותיות הכתב וכו'.

מוצאי יום טוב בשעה 8:16.

ניתן ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג. כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, ושם בקשר להתוועדות קודש זו, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם. בתפלת ערבית: "מוריד הטל", "אתה חוננתנו", "ותן ברכה". אחר שמו"ע, קדיש שלם. ספירת היום ("שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד לעומר"). עלינו. בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר.

יום ועש"ק, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:35.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילן ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל³⁷⁷.

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

חמץ שעבר עליו הפסח

חמץ דגן גמור של ישראל שעבר עליו הפסח בין שעבר עליו כל הפסח ובין שלא עבר עליו אלא מקצת הפסח הרי הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל לפי שקנסוהו חכמים על שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו על כל אדם. ולא עוד אלא אפילו היה בעל החמץ אנוס שלא היה יכול לבערו או שלא היה יודע ממנו כלל עד לאחר הפסח אף על פי כן אסרוהו בהנאה. אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה.

להסיר מכשול: אין לקנות בחנויות של יהודים שלא מכרו חמצם לפני הפסח³⁷⁸.

למען דעת: ישנם מוצרים רבים שנמכרים בסופרמרקטים עם תווית "אפוי אחרי פסח" וכדומה. כמה תוויות מציינים אפילו שהמוצר נאפה מקמח שנטחן לאחר פסח. הסיבה לתוויות אלה היא כי יש אנשים הנזהרים לא למכור חמץ גמור למשך הפסח, ולכן הם גם לא רוצים לקנות חמץ כזה לאחר פסח מאת מוכר שמכר אותו. עם זאת, המציאות היא כי אין חשש הלכתי במכירת חמץ גמור, וכל שכן שאין שום דבר לא בסדר עם קניית מוצרים שנאפו לפני פסח, כל עוד הם נמכרו בצורה הלכתית נכונה. במקרים רבים, יתכן כי למרות ההבטחות, פריטים אלה נאפו למעשה לפני פסח, ואם אכן הם היו אפויים לאחר פסח, לעתים קרובות הבצק היה מוכן הרבה לפני פסח ורק אפוי אחרי פסח, אשר אינו עושה הרבה הבדל מנקודת מבט הלכתית. ברוב המקרים, הקמח היה טחון לפני פסח – וקמח הוא לעתים קרובות חמץ גמור; גם אם הקמח היה טחון אחרי פסח והבצק הוכן אחרי חג הפסח, מוצרי המאפה כמעט תמיד מכילים תוספת גלוטן, משפר אפיייה ותוספות רבות אחרות, כולן חמץ גמור שהיו ברשות המאפיייה לפני פסח. כמובן, כיון שכל הרעיון "אפוי אחרי פסח" לא מושרשת בהלכה, לא צריך להיות מודאג לגבי קמח או תוספים. יצוין גם כי ספקים רבים מוכרים את המוצרים "אפוי אחרי פסח" מיד לאחר פסח, ומוציאים את מוצרי "פסח" לשבועות הבאים³⁷⁹.

אסרו חג

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (פי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ואין מתעניין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה [באסרו חג הפסח] אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

יש ליזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")³⁸⁰.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים וכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחר ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) .. וכפי שכבר הכריזו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"ג וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא אזה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי החתונה המתקרבים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפרתי כל זה בכנס תורה דחה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

(378) אבל מותר לקנות אצל מי שלא מכר בערב קבלן – ראה שו"ת באתרא דרב יד'תפא.

(379) והארכנו בהסברת החומרא ושלייתה כנחלת הכלל במ"מ וציונים להלכה יומית אות רפח.

(380) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (וי"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

בשיחת אחש"פ תשמ"ט (וש"פ אחרי תשמ"ט) נאמר שבקביעות שנה זו שאסרו חג הוא ערב שבת "מתחיל ה'כינוס תורה" בערב שבת, והמשכו ביום ראשון לאחר השבת, שאז יוכלו להשתתף בה'כינוס תורה" גם מערי השדה (מה שאין כן בערב שבת שלא יוכלו לבוא ולהשתתף בהכינוס תורה כדי שלא יגרע במעשיהם ועבודתם ופירותיהם במקום מושבם ביום השבת), ואם יוסיפו גם לאחר יום ראשון – מה טוב ומה נעים".

בנוגע למנהג אפיית "שליסעל חלה" – ראה בהערה³⁸¹.

חייב אדם למשמש בבגדי ערב שבת עם חשיכה [בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב ביום טוב שהותרה הוצאה לצורך יום טוב].

זמן הדלקת נרות שבת קודש (18 דקות לפני השקיעה) 7:15.

שכחה להדליק נרות פעם אחת ביום טוב, תדליק מכאן ולהבא נר נוסף (על מספר הנרות שהיתה רגילה להדליק עד עכשיו) בכל יום טוב, אבל אינה צריכה להדליק נר נוסף לכבוד שבת³⁸².

שבת קודש פרשת שמיני, כ"ד ניסן

קבלת שבת כרגיל. ערבית של שבת. ספירת העומר (תשעה ימים, גבורה שבגבורה).

להננהגים לאפות "שליסעל חלה": יש אוסרין לשבור עוגה שיש בה כמין אותיות אע"פ שאין מתכוון למחכם אלא לאכלם. כמו כן, אם יש צורת מפתח על החלה, גם אם נעשית מגוף העיסה, נכון למנוע מלשבור. אבל מקום להתיר ליתן לתוך פיו ולאכול. ואם כל החלה היא בצורת מפתח מותר לשבור³⁸³.

שחרית: אומרים תהלים בהשכמה כבכל שבת מברכים.

סוף זמן קריאת שמע: 9:34.

הפטרה: ויוסף עוד דוד גו' – וילך כל העם איש לביתו.

בשו"ע אדה"ז הובא שנוהגים שלא לברך בה"ב בשבת שבתוך ניסן אלא ממתנינים לשבת הבא.

מברכים חודש אייר. נכון לידע המולד קודם שמברכין החודש. המולד ביום חמישי, 2:08 אחה"צ ו-13 חלקים.

ראש חודש אייר ביום הששי וביום השבת קודש.

אין אומרים 'אב הרחמים' לפני מוסף.

יום התוועדות.

בר"ד משיחת שבת מברכים אייר תשמ"ה: כאשר עומדים בסיום חודש ניסן, בשבת האחרונה דחודש ניסן – יתכן שמישהו יחשוב שמשתיימת כבר העבודה דחודש ניסן באופן של דילוג וקפיצה, ומתחילה עבודה באופן של סדר והדרגה, מדידה והגבלה. ועל זה באה ההוראה דשבת מברכים אייר – השבת המחבר את ב' החדשים ניסן ואייר (ככל שבת מברכים המחבר ב' חדשים) – שעבודת הדילוג דחודש ניסן נמשכת גם בחודש אייר, היינו שגם העבודה דחודש אייר (שמצד עצמה היא בסדר והדרגה) תהי' באופן של דילוג וקפיצה, ועל ידה – נמשך ענין של דילוג וקפיצה בכל השנה כולה, בדוגמת הענין דמ"ת שנפעל ע"י העבודה דחודש אייר (ספה"ע).

אין אומרים 'צדקתך' במנחה.

נוהגין לומר פרקי אבות פרק אחד בכל שבת שבין פסח לעצרת (שבועות) במנחה ואומרים לפני משנת כל ישראל ואחריו משנת רבי חנניא בן עקשיא. בשבת זו אומרים פרק ראשון.

(381) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יד'רפב.

(382) ראה צדדי הספק והשקו"ט בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'שפא. ועיי"ש בטעם ההכרעה כבפנים.

(383) ראה שו"ת באתרא דרב סי' תקצד. שם סי' יג'קטו.

בספר השיחות תרצ"ה³⁸⁴: תרנ"ה, ש"ק שאחר חהמ"צ, ביום, אחר הסעודה קראני אדנ"ע ואמר לי: פרק דארפען לערנען אין א וילנער גמרא. און ואס מעהר פירוש אלץ מעהר ענין. ניט דער פירוש זאל זיין א פירוש אויף זיך נאר מ'זאל זיין א פירוש אויפ'ן פירוש. און עס זאל ניט נעמען קיין שעות ארוכות. כשתלמוד תכנס אלי.

בר"ד מש"פ אחרי – מבה"ח אייר – אחר תפלת מנחה תשי"א: (אחר תפלת המנחה אמר כ"ק אד"ש): איך בין אריין אמאל צום רב'ן דער ערשטער שבת נאך פסח, האט ער מיר געזאגט אז יעצט דארף מען ארויסנעמען א ווילנא ש"ס און לערנען פרקי אבות, האב איך געזאגט דעם רב'ן, א ווילנא ש"ס וועט געדויערן לאנג, האט דער רבי גענטפערט, ניט באריכות, אדער געזאגט אדער געלערנט. (וסיים כ"ק אד"ש): נו, מען דארף יעצט זאגן אדער לערנען פרקי אבות.

בספר השיחות תנש"א³⁸⁵: כדאי ונכון ביותר שכא"ו יקבל על עצמו שנוסף על אמירת פרקי אבות ("מילי דחסידותא") בכל שבת משבתות הקיץ, יוסיף וילמד בעיון משנה אחת לכל הפחות) עם הפירושים דמפרשי המשנה, כל חד לפום שיעורא דילי'.

מוצאי שבת קודש בשעה: 8:18

סיום חודש ניסן

תחנון: בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ולא אב הרחמים לפני מוסף בשבת ולא צו"צ [=צדקתך] שבמנחה בשבת.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

תענית: אין מתענין בכל חודש ניסן אפילו תענית יחיד ואפילו בערב ר"ח אייר. ואפילו תענית יארצייט אין מתענין בכל החדש.

אין המנהג בניסן לכת על בית החיים להתפלל על הקברים. ומי שיש לו יארצייט בניסן הולך אל קבר אבות בערב ראש חודש ניסן. ומי שלא הלך בערב ראש חודש ניסן ויש לו יארצייט בניסן יש להתיר לו לילך בניסן, אך לא יאמר כל התחינות שאומרים בשאר ימות השנה. אבל בקברי צדיקים (שאינן הולכים על הקבר להזכיר נשמתו ולהתפלל על שכיבתו שתהא במנוחה לתקן מנוחתו אלא להתפלל על החיים שיהי' מליץ יושר בעדם) המנהג לילך גם בימי ניסן³⁸⁶.

נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימים הללו. אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות ושמחות יתירות.

נוהגים שאין מברכים שהחיינו³⁸⁷ בימי הספירה, מלבד ביום השבת, ובל"ג בעומר.

בהנחה משיחת ש"פ אחרי תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לברך (בתקופה זו) קיץ בריא ("א געזונטן זומער"). – בשנים הראשונות היה נוהג להקדים ולומר שבפולין נוהגים לברך קיץ בריא, אבל בשנים האחרונות לא היה אומר הקדמה או אמתלא, אלא היה מברך בפשטות: "קיץ בריא". ויש להוסיף, שהכוונה בזה היא לא רק בנוגע לענינים גשמיים, אלא גם בנוגע לענינים רוחניים: בנוהג שבעולם – וכן הוא גם אצל בני"י – שבימות הקיץ עוסקים בענינים של הבראת הגוף. וכיון ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא" (כפס"ד הרמב"ם), מובן, שהבראת הגוף בימות הקיץ צריכה להיות באופן שיתוסף גם בנוגע לענינים רוחניים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): קיץ בריא בגשמיות וברוחניות.

(384) ע' 530. וראה שם ע' 542.

(385) ח"ב ע' 597. ושם ע' 560: ומה טוב – אז מ'זאל לערנען איין משנה (אדער עטלעכע משניות) בעיון, בהבנה והשגה.

(386) ראה שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' קמה. דבר יהושע ח"ב ס"פ. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרפג. שם סי' ג'תמו. וש"נ. (387) בסה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 745: על פרי חדש. [נלפנ"ז שם: יש מקומות שנוהגים לברך שהחיינו על פרי חדש, אבל לא על בגד חדש, ותלוי במנהג המקום]. ובהמשך: אמנם, אלה הנוהגים לברך גם בימי הספירה – בודאי אין למונע מהם כיון שנהגו בכך, ואדרבה – ימישכו ויברכו.

רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח³⁸⁸

סידור הקערה: בזמן שבית המקדש קיים צריך להביא גם את הפסח שהיא לפניו בשעת אמירת ההגדה. בשו"ע אדה"ז – לא הובא שצריך להביא בשר חגיגה בשעת אמירת ההגדה³⁸⁹.

[באם הפסח מוגש חם לשולחן, מומלץ לעטוף את הפסח שבקערה בעטיפות חד פעמיות, לפי שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן].

בזמן הבית מביאים שני תבשילין (זרוע וביצה) מלבד טהורים בריאים שנמצאו בירושלים ונמנו על הפסח שמביאים הפסח עצמו.

לפי כמה דעות, יוצא שהחייבים בקרבן פסח, משתמשים למצה העליונה משלשת המצות בקערה ("כה") בסופגנין [ראה לקמן].

רוחץ: בנטילת ידים לכרפס, לכמה דעות, בזמן הבית נוטל ידיו ומברך (אף לפחות מזכית).

כרפס: מכוון בברכת בורא פרי האדמה להוציא רק המרור של כורך [כדלקמן, דמשמע שאוכלים מרור רק בכריכה].

יחץ: לכמה דעות, מניח חלק הגדול ל"כורך" וכורכו במפה ומניחו בין הכרים, והקטן יניח בקערה לשם מצות הגדה על המצה.

מגיד: אין אומרים "הא לחמא עניא" בזמן הבית, או עכ"פ אומרים בשינוי נוסח [וי"א שאומרים "כל דצריך ייתי ויפסח" מבעוד יום. ושקו"ט בזה בשיחות קודש. בנוגע לאמירת "כל דכפין וכו'" - ראה הנסמן בהערה³⁹⁰].

בנוסח "מה נשתנה" שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי".

בקטע "יכול מראש חודש", אומרים: "בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך".

בקטע "פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן וכו'" אומרים: "פסח זה שאנו אוכלים על שום מה". אינו מגביה כבש הפסח (לדעת הרמב"ם)³⁹¹. בסדר ההגדה להרמב"ם, בזמן הבית, אומר "מרור זה" לפני "מצה זו"³⁹².

בברכת "אשר גאלנו", מסיים במלים: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו [פסח] מצה ומרור".

סדר הדברים מ"רחצה" ואילך³⁹³: רחצה (על נטילת ידים), מוציא ("המוציא לחם מן הארץ", על סופגנין. ויחזיק מצה השלישית בידו (משום לחם משנה)³⁹⁴. ואין נזהרין מהפסק שיחה בין "מוציא" ל"שלחן עורך"). **שלחן עורך**, קרבן חגיגה ("על אכילת³⁹⁵ הזבח", בשיעור כדי שביעה), **כורך** (כזית פסח, כזית

(388) "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". וראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 434 הערה 66 על אפשרות לאכול מן הזבחים והפסחים שהקריב אליהו הנביא.

פרטי דיני שחיטה, הקרבת וצליית הפסח, לא נזכרו כאן כ"א השייך לליל הסדר במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שני במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתריך ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

(389) וראה בין שמועה להרשב"ץ מאמר חמץ ספכ"ו.

(390) ראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 בהערה.

(391) כ"מ מזה שכתב כן במצה ומרור ולא בפסח. וראה כרוב ממשח לרמב"ם שם. ועוד. והארכנו מזה במק"א. וראה עוד תי' בס' והאר עיינינו (פרידליס) ע' צ.

(392) וכבר העיר בזה מהר"ל בסדר ההגדה.

(393) כמה דעות בזה. וי"א כדלקמן. וכן משמע דעת אדה"ז.

שיטה אחרת: שמברך על מצה מיד בתחילת הסעודה ועולה לו גם למצה שבכורך. וי"א שאוכל גם בתחילה אחר המצה מהפסח ומברך עליו אז. ועוד כמה דעות בזה. ואכ"מ.

(394) וי"א שמברך המוציא על פרוסת סופגנין, שברכת המוציא היא על הפרוסה (משום לחם עוני). ולא ימלא כריסו מזה, בכדי שיאכל כזית מצה באחרונה לתיאבון. ולמנהג מדינות אלו שאין אוכלין סופגנין בפסח – על מיני בצקות של נכרים שנאפו לשם פסח אבל אין שמורות לשם מצה [וכמבואר בראשונים. וראה בספר המנהיג].

(395) וי"א: "לאכול".

מצה³⁹⁶ [החלק הגדול ממצה האמצעית ("לוי") שהונח בין הכרים³⁹⁷]. וכזית מרור מטובל בחרוסת ומנער החרוסת מיד). ומברך "על אכילת פסח, מצה ומרור"³⁹⁸.

בזמן שהפסח נאכל, גם הפטור מפסח, חייב במצה ומרור מה"ת ואוכלן ביחד בכריכה. אין מתחילין שולחן עורך באכילת הביצה (שהיא זכר לאבלות החורבן).

ברך: מים אחרונים - גם לעתיד לבא.

הלל: נהגו לאומרו על הגגות. י"א שבזמן הפסח, חייב לגמור ההלל קודם חצות.

פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם [וראה ביום ראשון של פסח לדיני אכילת קדשים בכלל]:

סתם ידים צריכים טבילה לקדשים³⁹⁹. מחנכים גם קטנים באכילת הפסח, כל שיכול לאכול כזית צלי. ומותר להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שלא נמנה עליו, ואינו בר מינוי, כיון שמתכוין לחנכו במצות. בלע כזית קרבן פסח יצא⁴⁰⁰. אכילת כל הקדשים, וקרבן פסח וחגיגה בכלל, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. מותר לטבל קרבן פסח במשקין ומי פירות או "קטשופ" (הכשר לפסח, כמובן), ואדרבה - הרי זה כדרך שהמלכים אוכלים. אבל, כשכורכו עם מצה ומרור אין לעשות כן. בכלל, אחרי שנצלה הפסח כל צרכו מותר ליתנו על הפלטה לחממו, אבל לא ישלבו במים. קדשים קלים, והפסח והחגיגה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. אסור לשבור עצם בקרבן פסח, ויש לזוהר בזה בעת חתיכתו, וכן שלא לעשות בעצם אפילו פגימה כחגירת הצפורן. כל שסופו להקשות, אע"פ שכעת הוא רך ("כל שאינו נאכל בשור הגדול אחר שיתבשל"), אין לאוכלו בקרבן פסח. דבר שאין דרך לאוכלו אין צריך לאכול⁴⁰¹. לכמה דעות, נהגו איסור בשמנו של גיד הנשה [ואינו איסור דרבנן ממש] אף במקום מ"ע דאכילת פסח ולא דנות⁴⁰². אסור לאכול מבשר הפסח **קודם** הלילה [צאת הכוכבים, ג' כוכבים קטנים]. לכמה דעות, הפסח צריך הסיבה [וכל שכן, שאין לאוכלו בעמידה]. לזוהר שלא לאוכלו אכילה גסה. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול הפסח והחגיגה המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. אסור לאכול הפסח בשני מקומות. נתנמנם באמצע האכילה - דינו כדיון אפיקומן בזמן הזה. אסור להוציא בשר הפסח מהבית ומהחבורה. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורה נאסר באכילה. שתי חבורות האוכלות בבית אחד - יעשו מחיצה ביניהם, וכל חבורה הופכת פני' לכיוון אחר שלא יראו מעורבים

396) מטובל בחרוסת - ראה בפע"נ על הרמב"ם חומ"צ פ"ח ה"ח (שכ"ה אף לדעת הראב"ד, בזמן הבית). וראה בארוכה לקו"ש ח"ב ע' 44 ואילך.

397) וכדאי להשתמש גם בכזית ממצה השלישית השלימה, לקיים בה מצות מצה. ועוד, שי"א שמברך ברכת המצה על השלימה.

398) עוד גירסאות ושיטות: "לאכול", "פסחים"; "אכילת פסח על מצה ומרור". וי"א שמברך ברכה נפרדת על כאו"א.

399) וכבר העירו (מקדש דוד טהרות סמ"ה) שלא נזכר ברמב"ם (חומ"צ פ"ח) ב"סדר עשיית מצות אלו בליל ט"ו". וראה מה שכתבו ליישב בכמה אנפי בס' והאר עיינינו (הנ"ל) ע' פו.

400) מנ"ח מצוה ו. וראה אבן יעקב מעסקין מגילה ס"ז.

401) לגבי הרוטב היוצא מהבשר - בתוס' (פסחים עו, א ד"ה אלא) משמע שמצוה באכילת הרוטב (שישנו בבל תאכל נא וא"כ ישנו בקום אכול צלי). וכ"מ בפירש"י שם עה, ב ד"ה נטף. וראה שו"ת שבה"ל ח"ה סנ"ה מה שהוכיח כן ע"פ חו"ד סצ"ה סק"ד (אבל שם מיירי בבישול שלמים במים. ולא בליחה היוצאת מהבשר). ויל"ע בדעת הרמב"ם ק"פ פ"ח ה"ב, שכתב שאינו צלי. ומשמע שאי"ב מצות אכילה. וראה קר"א נדרים נב, ב.

ולכו"ע אינו יוצא יד"ח אכילת פסח כשאכל רק הרוטב, שאינו מצטרף לכזית - ראה קר"א שם. קובץ שיעורים דלקמן. שו"ת שבה"ל שם. [ולכאו"ו ל"ל ולחלק, דק"פ שאנו, ושבשאר קרבנות אי"ב מצוה כלל - ראה זבחים לה, א. רמב"ם פסוה"ק פ"ד ה"ז וה"ח. שו"ת בי"צ סי' קי סק"ד. שם סי' קכא. ובקובץ שיעורים פסחים סי' קפח לא נחית לזה. והתם, מיירי בליחה היוצאת מהבשר ולא ברוטב שנתבשל עמו (וא"ש משה"ק בקובץ שיעורים שם). אבל י"ל דרך לענין מגול לא חשיב, ומ"מ מקיים עי"ז מצוה, כבשר חי, ראה מנחות צט, ב - במשנה. פסחים מא, ב (שמקיים מצות אכילת קדשים (וק"פ) ולא מצות צלי אש)].

402) ולפ"י, צ"ע בנוגע למנהג בני אשכנז בחלק האחוריים. וי"א, שכשאינו ראוי לאכילה מחמת איזה טעם, כיון דינו עושה מחמת עצלות המצוה אינו בכלל נותר.

(לדעת הרמב"ם). אסור להאכיל מבשר הפסח לשלא למנויו [וערלים, וגרי תושב, ומומרים. ומילתו ומילת בניו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח]. זמן אכילתו עד חצות (ואם אחר, מחלוקת הפוסקים אם לאוכלו, בלא ברכת הפסח עכ"פ⁴⁰³). אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו עד חצות [וי"א: עד הבוקר]. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יותר. הפסח לאחר חצות [וי"א כשיעלה עמוד השחר] מטמא את הידים. ואין חייבים עליו משום נותר עד שיעלה עמוד השחר [וי"א שמחצות נעשה נותר]. לאחר זמן אכילתו דינו כמוקצה. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון. וי"א - כל שבעת ימי הפסח⁴⁰⁴]. חגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד (עד סוף יום ט"ו בניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו), אבל אם עלה על השולחן עם הפסח, מתבערים עמו, וכן כל התבשילים העולים עם הפסח [כמו: מצה, ומרור. וי"א רק תבשילי בשר]. וגם הם אין נאכלים אלא עד חצות. הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. ואין שריפתו דוחה יום טוב. לפיכך, הנותר והגידיים והעצמות (גם כשאין בהם מוח) של פסח נשרפים בירושלים בחצרותיהם בט"ז ניסן [יום א' דחול המועד, באה"ק]. כלים שהשתמשו בהם לבשר הפסח והחגיגה בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

א געזונטן זומער!

403 וראה מה שכתבנו בארוכה בבירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בפ"ע – בגליון דשנת תשע"ח בסוף החוברת).
404 ושקו"ט בזה מצד מצות שלמי שמחה שגם בזה צריך לינה. והאריך בזה בקובץ הערות דישיבת חזון אליהו תל אביב יט"כ תשע"ט ע' 42 ואילך.

מכירת חמץ: כיצד, למה ומדוע?

מהי בעצם מכירת חמץ?

התורה קובעת כי אסור להשהות חמץ ברשותינו בחג הפסח ועלינו לבערו כבר בערב החג. באם נשאר חמץ ברשותו של יהודי בחג ("חמץ שעבר עליו הפסח") אסורו חכמים בהנאה אחרי הפסח. החבאת החמץ ונעילתו אינה מספיקה כלל.

כאשר קיימת כמות גדולה של חמץ שאין רוצים להפסידו, ניתן למכרו לגוי. אין די במכירת החמץ לבד, אלא יש גם להשכיר את מקומו לגוי. לאחר מעשה מכירת החמץ והשכרת מקומו מותר להשאיר את החמץ בבית, ולא עוברים עליו באיסור "בל יראה ובל ימצא", שכן החמץ שייך כעת לגוי ונמצא במקום המושכר לו.

כמה דורות נהוג סדר מכירת חמץ בתור מנהג?

עצם הרעיון של מכירת חמץ מופיע כבר במשנה בריש פרק שני של פסחים. בתוספתא מובא גם על אפשרות תיאורתית לחזור ולקנות את החמץ אחרי החג. בדורות הפוסקים הראשונים מצינו שהמליצו לעשות את המכירה, וכהוראה מעשית היא מובאת גם בשולחן ערוך. עם הזמן הפכה המכירה לנחלת הכלל.

מדוע זקוקים לרב בכדי לערוך את המכירה?

מכיוון שבדיני המכירה ישנן הלכות רבות, לפיכך נהוג שעושים את הרב שליח (באמצעות "שטר הרשאה") כדי שהוא יבצע כהלכה, בכל הדרכים הראויות, את המכירה לגוי. לשיטת אדמו"ר הזקן בסדר מכירת חמץ, אם המכירה אינה כדת, בעל החמץ עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הזקן הוסיף ותיקן פרטים מיוחדים באופן המכירה, מהם שאף מעכבים את כשרותה. המפורסם שבהם הוא הצורך להשתמש ב"ערב קבלן".

אז מה עושים?

ממלאים את טופס "שטר הרשאה" במשרד הרבנים, מפרטים בשטר את הכתובות בהם החמץ נמצא ועושים "קנין סודר" אצל הרב (וחשוב לעדכן אותו באם נוסעים למקום אחר לחג). המנהג שמשלמים לרב שכר טירחה.

אז מהו "שטר הרשאה"?

"שטר הרשאה" הוא טופס שהחותמים עליו נותנים לרב רשות למכור את החמץ ולהשכיר את מקומות החמץ, כפי שימצא לנכון. כאמור, בשטר זו יש לפרט את כל הכתובות בהם נמצא החמץ, ובנוסף לזה עדיף גם לעשות 'קניין סודר' אצל הרב.

ומהו 'קנין סודר'?

בכל עיסקה שעושים לא מספיק לומר בדיבור שהחפץ עובר לרשות השני, אלא צריך מעשה קניין דווקא. הסיבה לכך: בכדי שהחפץ יעבור לרשות השני, יש להחליט בלב ("גמירות דעת") להקנות את החפץ לשני, ואף השני סומך דעתו על כך. בכדי להיות בטוח שיש החלטה שכזו עושים גם מעשה של קניין, כמו 'קנין סודר', שבו הקונה נותן למקנה [=למוכר] חפץ שלו (או, כפי שהורגלו, העדים נותנים חפץ שלהם) שגיביוהו, ובכך מתבצעת העיסקה בפועל.

כאשר ממנים את הרב שיהיה שליח למכירת החמץ אין צורך מעיקר הדין לעשות קנין, כיון שאין הרב קונה את החמץ, והוא רק שליח למכור את החמץ לגוי. אך נהגו לעשות קנין זה (להרים בגד או כלי ששייך לרב) כדי להודיע שבקשת השליחות ("הרשאה") היא רצינית.

ומה אם מישהו אינו יכול להופיע בפני הרב לעשות את הקנין? האם ניתן לסדר מכירת חמץ בטלפון,

דואר, או אינטרנט?

ישנן כמה סיבות מדוע כדאי לבוא לרב ולחתום על השטר ולעשות קנין:

א. כאמור, הקנין מורה שיש כאן גמירות דעת של המשלח ושבקשת השליחות ("הרשאה") היא רצינית ("בלב שלם"). חשוב הדבר בפרט במכירת חמץ, להוכיח שהמכירה אינה "הערמה" ומתכוונים לה באמת.

ב. ישנם המון פרטים בשטר ההרשאה הנמצא אצל הרבנים, שבדרך כלל לא מזכירים בשיחת טלפון בעל-פה, וגם לא מופיעים בשטרות שבאינטרנט.

ג. שטר ההרשאה עם חתימת המוכר משמש גם בתור הוכחה לגוי הקונה שיש כאן קנין רציני, ובצורה שיש לזה תוקף חוקי ומשפטי.

ד. נהוג להדביק את שטרות ההרשאה לשטר המכירה עם הגוי.

ה. שטר ההרשאה יכול לשמש, לדעות מסוימות, גם בתור קנין "שטר" או "אודיתא".

ו. אף אם מילוי טופס באינטרנט כמוהו כקנין, הרי זה רק בתור קנין סיטומתא ("מנהג הסוחרים"), ויש המפקקים בכך, לדעת הסוברים שקנין סיטומתא לא מועיל למכירת חמץ כשמדובר להינצל מאיסור מן התורה ("בל יראה ובל ימצא").

ז. יש שחידשו שכיון שקול הנשמע בטלפון "אין זה קול אדם כלל" (כלשונו של הרבי לעיני אחר), נמצא שאין השליח (הרב) שומע את קולו של המשלח, ויש בכך פגם במינוי השליח.

ח. סיבה לא פחות חשובה מכל השאר: מנהג ישראל שעושים מכירת חמץ אצל הרב המקומי ונותנים לו תשלום גם עבור עבודתו במשך השנה כולה. (ראו להלן על כך).

עם זאת, למרות שחשוב להופיע בפני הרב, לחתום על השטר ולעשות קנין, במקרה שהדבר בלתי אפשרי (לדוגמא: מחמת מצב רפואי) ניתן למנות את הרב כשליח גם דרך הטלפון, דואר או אינטרנט.

האם יש צורך לקרוא את כל השטר?

רצוי. בכלל, אין לעשות את המכירה כ"מצוות אנשים מלומדה", אלא צריך שהמוכר יגמור בדעתו שהוא באמת מוכר את החמץ במכירה גמורה. לפיכך, גם מי שלא קרא אך יודע את תוכן ההרשאה והמכירה, מכירתו כדין.

עד מתי אפשר למכור את החמץ?

אחרי זמן ביעור חמץ החמץ נאסר בהנאה ולכן אין אפשרות למוכרו. כמובן שלכתחילה אין להמתין עם המכירה עד כמה רגעיים לפני זמן הביעור... אלא יש להקדים ולהגיע למשרד חברי ה"צ" בעוד מועד.

מכירת החמץ במשרד ה"צ" תתאפשר עד ליל בדיקת חמץ בשעה 1:00 לפנות בוקר. רצוי להקדים ולא להמתין לרגע האחרון!

מה עושים קודם, כותבים את הפרטים בשטר או עושים קנין?

הסדר בזה אינו חשוב.

האם נוהגים למסור לרב מפתח?

"במ"ש [=במה שכתב] אודות מסירת מפתח במכירת חמץ, בודאי ידוע לו אשר בכ"מ [=בכמה מקומות] ועיירות אפילו המדקדים במצות הנה בזמן האחרון אין עושים זאת, ואפשר כוונתו במכתבו הוא רק לפלפולא ולא בהנוגע להפועל" [אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א כרך יג ע' מג. ועיין עוד בשו"ת צמח-צדק אורח-חיים סימן מה, ס"ק ב"ג].

האם צריך לפרט בשטר את כל המקומות בבית בהם יהיה החמץ סגור?

יש צורך לפרט את כל הכתובות (בית, משרד, רכב, מעון קיץ, תא-איחסון בביהכנ"ס, וכן מקום מגוריו לפסח באם יהיה לו שם חמץ שירצה למוכרו, וכדומה, "ובכל מקום שהוא") בצורה מדויקת (ולדוגמא: בבנין מגורים יש לציין את מס' הדירה). אך אין צורך לציין במפורש כל ארון וארון, שכן בשטר ה"הרשאה"

כבר מפורש שהמכירה כוללת את כל המונח "במקומות מיוחדים". אחרי רישום הכתובת ב"שטר ההרשאה" אין להעביר את החמץ לכתובת אחרת שאינה רשומה בשטר.

בנוסף לרישום מפורט ב"שטר ההרשאה" של שם המוכר ומקום החמץ, מה עוד צריך לעשות?

את החמץ הנמכר לגוי ונשאר בבית במשך החג יש לסגור היטב ולסמן את המקומות בצורה ברורה, מכמה סיבות: שיהיה ברור מה נכלל במכירה, וגם כדי שלא יגשו למקום זה בטעות בפסח. ועוד.

במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. אם החמץ נמצא בארון רגיל עם דלתות, מספיק לסגור את דלת הארון ולסמן עליו בצורה ברורה.

האם אין בזה "הערמה"?

לפי דעת אדמו"ר הזקן (שחלק בזה על ה"בכור שור") מכירת החמץ היא מכירה גמורה לחלוטין באופן המציל מלעבור על איסור "בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הצמח-צדק אף הוסיף וכתב, שאחר שזקנו (אדמו"ר הזקן) הצריך יהודי "ערב קבלן", שוב אין זו הערמה.

האם מותר למכור חמץ גמור?

לשיטת אדמו"ר הזקן שהמכירה היא מכירה גמורה (ולא "הערמה") אין שום סיבה שלא לכלול בה חמץ גמור. וכן נהגו רבותינו נשיאינו.

אם במילא מבטלים את החמץ בערב פסח, מדוע יש גם למוכרו?

חכמים גזרו שביטול לבד אינו מועיל ועדיין צריך לבדוק את החמץ ולהוציאו מרשותנו ולבערו. באם עדיין נשאר חמץ שלא רוצים לבערו, ישנה אפשרות למוכרו לגוי. חמץ זה אינו בכלל הביטול כיון שבכוונתנו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח.

מה המקור לכך שנותנים לרב תשלום עבור עיסוקו במכירת החמץ?

כן מנהג ישראל מאז ומקדם, והוזכר בשדי חמד ועוד. בנוסף לטעם הפשוט (שכר טירחה) והצורך לכסות את ההוצאות הקשורות למכירת החמץ, התשלום הינו גם מקור הכנסה לרבנים עבור עבודתם במשך השנה כולה. בספרות ההלכתית אף נמצאים גם טעמים הלכתיים למנהג זה הקשורים לתוקף המכירה.

האם במכירת חמץ יכולה להיות גם בעיה של הסגת גבול?

בספרות השו"ת ישנה אריכות גדולה בסוגיית "היורד לאומנות חבירו" בשייכות להסגת גבול רבני שכונה. כך גם בכמה מפוסקי זמננו, ולדוגמא בשו"ת שערי עזרא, שאסר מכירת חמץ למי שלא נתמנה לכך מהבד"צ.

מי שעשה "הרשאה" למכירת החמץ במשרד הרבנים כמה ימים לפני הפסח, ובימים הבאים הוסיף וקנה חמץ, האם גם חמץ זה נכלל במכירה?

לפי אדמו"ר הצמח-צדק גם חמץ זה נכלל במכירה. ובפרט שבשטר ה"הרשאה" לרבנים נכלל נוסח – לפי הצעת הצמח-צדק "לרווחא דמילתא" – של עשיית "זכות", שבכך עושים את הרב שליח למכור גם את החמץ שיבא לרשותנו אח"כ עד ערב הפסח.

האם אחרי זמן ביעור חמץ מותר להיכנס למקום הנמכר לגוי?

בעת המכירה לגוי מסכמים עמו הרבנים שירשה, מרצונו הטוב, למוכרים, שבעת הצורך יוכלו להיכנס ולצאת באופן ארעי ("דריסת רגל") למקומות המושכרים לו. כמובן שצריך להזהר שלא לנגוע בחמץ ובכלל שלא לשהות שם.

לפיכך, מי שנשאר בביתו או אפילו אם הוא בעצמו נוסע אך משאיר אורחים להתאכסן בביתו במשך החג, לא יכלול אותם חדרים במכירת חמץ, שהרי אין לגור בחדרים המושכרים לגוי.

האם אין בעיה (לעניין טבילת כלים) בכך שבשטר המכירה מפורש שנמכרים גם כלים?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.
יצוין, שאם נמכרו לגוי מצות חמץ שהשתמשו בהן לעירובי חצירות, יש לעשות עירוב חצירות חדש אחרי פסח.

מלבד מכירת החמץ הפרטי, מה עוד כדאי לעשות?

מצווה לעורר שכנים ומכרים, אפילו מי שלעת-עתה אינו מקפיד לשמור על כל דיני חמץ, להשתתף במכירת חמץ, כדי להימנע מאיסור "בל יראה ובל ימצא", ובנוסף לזה יש בכך "גם ההתעוררות וזכרון ע"ד איסור חמץ, מנהג אבות וכו' וכו'" (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א).

האם יש צורך לבדוק את החמץ במקומות הנמכרים לגוי?

המנהג הפשוט שלא לבדוק חמץ באותם מקומות (אדמו"ר הצמח-צדק האריך בהסברת העניין בתשובה הלכתית בהתכתבות עם ה'דברי נחמיה').

האם ניתן למכור את כל הבית לגוי ובכך להימנע מחובת בדיקת חמץ?

המוכר את כל תכולת הבית לגוי, עליו להשאיר חדר אחד שאינו נמכר, ולעשות במקום ההוא את חובת הבדיקה בליל י"ד ניסן.

באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסן, יעשה בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד ניסן. באם מתאכסן בליל י"ד ניסן אצל אחרים, יניח שם חמץ משלו, ויכול לבדוק שם בעצמו (אף שגם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלווחו). באם אין לו חמץ משלו, אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית.

האם ישנם מצבים בהם אי-אפשר להסתמך על מכירת חמץ?

א. ניתן למכור את החמץ הנמצא בתא-המטען של הרכב רק בתנאי שיש למוכר חמץ נוסף בביתו הכלול בשטר. במקרה זה יש לציין ב"שטר ההרשאה" את פרטי הזיהוי של הרכב (מקום החניה, מספר רישוי). ואם אפשר טוב להשכיר לגוי גם את הרכב כולו, ולכן אין לנהוג ברכב זה בחול-המועד (אף אם הרכב עצמו נבדק מחמץ כדבעי). אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה, אלא שיש לוודא שתא-המטען נעול ושהמפתח אינו אצלו.

כמובן, מי שקשה לו לנקות את הרכב עצמו, אינו יכול למכור את הרכב כולו, ואחר-כך לנהוג ברכב במועד...

ב. כנזכר לעיל, במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור לא מספיק למכור את החמץ ולסמן את מקומו בדבק וכדומה, אלא יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. באם יש שטח שלא ניתן לעשות שם מחיצה כדבעי, אין למכור את החמץ שם וצריך לבערו ולהוציאו מרשותו.

ג. יש דיון בפוסקים האם ניתן למכור רק פירורי חמץ שאינם שווה פרוטה. אכן, בשטר המכירה נכלל גם כן חמץ ש"אין עליהם מקח כלל ואין עליהם שום קונה", אבל אין מכאן הוכחה שהמכירה תקפה למי שמכר רק חמץ שכזה. ולכן, באם יש למישהו רק פירורים (ולא כלים מחומצים או סוג אחר של חמץ השווה פרוטה) והוא מתעצל לנקות את הבית, אין לו להסתמך על המכירה, ועליו לבדוק ולבער את החמץ כדין.

ד. מי שיודע שיש לו חמץ על אס-הדרך במשלוח (הנמצא בפקדון אצל חברת ההובלה, באניה, באוירון, בנמל או בדואר) עליו לפרט זאת בשטר ההרשאה. אבל, המכירה תקפה רק בתנאי שיש לאותו מוכר חמץ אחר בביתו הכלול בשטר. באם חברת ההובלה שייכת ליהודים, ישאל שאלת רב.

ה. מי שיש ברשותו בעל-חיים הזקוקים שיאכילום חמץ בפסח, אינו יכול להסתמך על שטר המכירה הכללית, ועליו לפנות לרב לדעת מה לעשות.

ו. באם יש לבני־הבית חמץ השייך להם באופן אישי, עליהם למוכרו בנפרד, ולא להסתמך על המכירה של בעל־הבית.

ז. הנהגת חסידי רבותינו נשיאינו שלא למכור לגוי דבר מאכל ומשקה חמץ שקיבלו מהרבי, אלא אכלום ושתום לפני סוף זמן אכילת חמץ. ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות.

ח. מי שנוסע למשך החג למקום בו זמן איסור חמץ הפסח מקדים לבוא לפני הזמן כאן (כגון הנוסעים לארץ־הקודש ולאירופה), חשוב שיעדכן על כך את הרב, מכיוון שבזמן איסור החמץ במקום בו יהיה עדיין לא יערכו את המכירה לגוי במשרד הרבנים כאן.

ט. כמה אחרוני זמנינו סוברים שאין למכור בצק של הפרשת חלה. ויש לבערו לפני סוף זמן ביעור חמץ.

יוד. יש מחמירים שלא למכור חמץ במדף אחד בארון או במקרר ולהשתמש בשאר המדפים.

מתי ניתן שוב ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי?

מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב־770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג.

היכן ניתן ללמוד על דיני מכירת חמץ?

שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן סימן תמח. "סדר מכירת חמץ" שבסידור אדמו"ר הזקן, ובפירוש "שער הכולל" שם (להרב לאוואוט, זקנו של כ"ק אד"ש). פסקי דינים לאדמו"ר הצמח־צדק סימן תמח. המועדים בהלכה להרב זוין. ובספרי המלקטים בני דורנו.

הכשרת כלים לפסח

מה ואיך אפשר להכשיר?

סקירה כללית של אופני ההכשרה¹

ששת אופנים אלו מיוצגים על ידי מספרים בטבלאות למטה.

1. הגעלה² (רותחים) – להכניס את הכלי לתוך סיר מים רותחים ומבעבעים בזמן שנמצא על האש. אין להשתמש בכלי במשך 42 שעות לפני כן, ועליו להיות נקי מכל לכלוך וחלודה³.
לפרטים נוספים, ראה להלן: **פרטים נוספים בדיני הגעלה**.

2. ליבון קל (שריפה קלה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שאם שמים קש בצד השני של הדופן, הקש ישרף. במקרים מסוימים, זה מספיק אם הצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום.

3. ליבון גמור (שריפה) – מחממים את הכלי עד כדי כך שהוא מקבל צבע אדום מרוב חום, בדרך כלל זה נעשה עם ברנר (מבער) (באנגלית: blow torch).

4. עירוי ואבן מלובנת – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו)⁴ על פני⁵ הכלי⁶ תוך העברת אבן חמה⁷ או מגהץ⁸ על פני השטח⁹.

5. עירוי – יוצקים מים רותחים מכלי ראשון (מים שעדיין נמצאים בכלי שבו התבשלו) על פני הכלי, בדרך כלל יוצקים מסיר או מקומקום.

6. לא ניתן להכשיר.

לפרטים נוספים ראה: Asktherav.com.

המובא להלן הוא רק להכשרת כלים מחמץ לפסח ולא לשאר איסורי כשרות.

מאחר שרבו הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאין בהם לפיכך ראוי ונכון שתלמיד חכם הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים.

(1) הכלים שמכשירים צריכים להיות נקיים מכל לכלוך וחלודה. כשמכשירים ע"י ליבון גמור אין צורך לנקות לפני כן, אבל רצוי לנקות ניקוי בסיסי.

(2) במקרה שהגעלה מספיקה, אפשר גם להכשיר עם ליבון קל ולחמם את הכלי עד כדי כך ששני צידי הפריט חמים כך שהיד נרתעת מהחום באופן טבעי.

כאשר יש חלודה או לכלוך או כל חשש שיש חמץ בפועל, ליבון קל חייב להתבצע באופן ספציפי כמתואר בסעיף 2.

(3) חלקי כלים שאינם ניתנים לניקוי, דורשים ליבון קל.

(4) למעשה, הכי נוח לעשות זאת עם קומקום אלחוטי חשמלי.

(5) צריכים לשפוך בזרימה ישירה ללא שום חציצה בין מקור המים למשטח הכלי.

(6) צריך להיות יבש.

(7) אמצעי זהירות נחוצים: השתמש במלקחיים, שרוולים ארוכים, ביגוד לא רופף (שיהיה צמוד יותר לגוף, כך שלא יגיע לאש) ונעליים סגורות.

(8) שימו לב והזהרו מהסכנות שבשימוש במגהץ חם הנוגע בכלי.

(9) נהוג שלא להשתמש בסיר ששימש להגעלה בפסח מבלי להגעיל אותו לאחר מכן. כדלקמן.

אופן ההכשרה ראה ברשימה למעלה בנוגע לאופן ההכשרה שכל מספר מסמל	מה מכשירים	
1 רק אם נשטף ונרקם עד שנסתלק ממנו הריח לגמרי	כלי שמחזיקים בו יין שרף (אלכוהול) לקיום [לזמן ארוך]	כלי מטבח
1	סיר בישול, מחבת טיגון, ומכסיהם, וכלי בישול (לאוכלים עם רוטב או הרבה שמן)	
1	סכו"ם (מתכת)	
6	כלי חרסונה, זכוכית וכלים המצופים בזכוכית	
6	כלי אמייל	
6	כלים שאי אפשר לנקותם היטב או כלים עם סדקים	
6	כלי המתקלקל ברותחין (כלי העשוי מקרן, ידיות מודבקות וכדומה)	
101	סכין מקשה אחת עם הידית	
6	סכין שהידית קבועה במסמרים או דבק	
1	כלי מתכת	
116	כלי פלסטיק, גומי או חומר סינטטי	
3	סיר אפייה ומכסהו (לאוכלים בלי רוטב או מעט שמן)	
6	כלי אבן	
2	אבנים שלמות (כמו משטחי גרניט)	
6	טפלון	
1	כלי עץ – לא צבוע	
126	כלי עץ – מצופים בצבע	

(10) עדיף לקנות סכינים חדשות.

רבים מהפוסקים מזכירים זאת לגבי כל הכלים, שהרי עדיף לקנות חדשים, במקום להכשיר.

(11) במקום צורך, יש מקום להקל.

(12) יש לשייף תחילה כלי עץ שיש בהם סדקים או חורים בנייר זכוכית.

4	כיוור של אמייל	כיוור
שלוש פעמים ולכסותו עם כיוור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיוור		
1	ברז (הצינור)	
אם אפשר להוציאו. אם אי אפשר		
5	ידיות הברז	
5	כיוור של של קרמיקה או חרסינה	
¹³ 6	כיוור של מתכת	כיריים של גז וחשמל ¹⁴
2 או 4	המסננת בפתח יציאת המים	
6	המגשים המונחים תחת הגז	
2	המבערים	
¹⁵ 2	כיריים חשמליות	
¹⁶ 3	כיריים עשויות מאמייל	
¹⁷ 6	כיריים עשויות מזכוכית	
6	החצובות	
3	הכפתורים	
להדליק האש ולכסותו בפח בעת ההכשרה	כיריים עשויות ממתכת	
¹⁸ 6	תנור (כולל תנור עם "continuous cleaning")	תנור
6	תנור עם ניקוי עצמי – Self-Cleaning oven	
ראה הערה 19 לאפשרויות		
ראה הערה 20		

(13) צריך לכסותו עם כיוור מפלסטיק ולכסות עם רשת מפלסטיק בתחתית הכיוור.

(14) אם עושה ליבון גמור על סורגים, אפשר להדליק את האש לזמן מה ולכסות כל החלק העליון עם בלעך (פלטה), ואז הכל מוכשר בבת אחת.

(15) לנקות אותם היטב, במיוחד את החורים שהאש יוצאת מהם. להחזיר ולהשאיר לבעור למשך שעה.

(16) להשאיר בטמפרטורת החום הגבוהה ביותר עד שהאלמנט הופך לאדום.

(17) לנקות היטב ולכסות בכיסוי מיוחד לפסח.

(18) להסיר אותם ולנקות אותם היטב, ואז לכסות בנייר כסף וכדומה.

6	מדיח כלים	מכשירים
6	מכונת קפה קיוריג (Keurig)	
6	מיקרוגל	
ראה הערה ¹²	פלטת שבת (חשמלי)	
¹³ 3	בלעך של שבת	
ראה הערה ¹⁴	מיחם	

19) עדיף לא להשתמש בתנור חמץ לשימוש בפסח. אם אין אפשרות אחרת ודרוש לו מאד, ינקה אותו היטב עם חומר ניקוי לתנורים שפוגם את החמץ הנראה לעין, ויפעיל את התנור בחום הגבוה ביותר למשך שעתיים, ויכניס בתוכו ארגז פח סגור מכל הצדדים כדי לאפות את האוכל בתוכו או לעטוף פעמיים את כל האוכל.

20) אם החום של מחזור הניקוי העצמי (Self-Cleaning oven) מגיע 900⁰ פרנהייט (483 צלסיוס) יש להפעיל את התנור על ניקיון עצמי על החום הגבוה ביותר למשך מחזור שלם. הדלת צריכה להיות מכוסה בנייר כסף עבה. (תנורים עם "continuous cleaning" מבחינה הלכתית נחשבים כתנור רגיל. יש תנורים חדשים שמשמשים בטכנולוגיית Aqualift המנקה בחום נמוך; אלו צריכים להיחשב כמו תנורים שאינם מנקים את עצמם).

21) במידת האפשר, יש לרכוש פלטה חשמלית חדשה לפסח אם צריך לפלטה. אם אין אפשרות כזאת, ופלטה דרושה לו מאד, יש לנקות היטב את כל הפלטה, הכבל, הדפנות והתחתית עם אקונומיקה וכדומה. לאחר 24 שעות, יש להפעיל את הפלטה לחום הגבוה ביותר למשך שעה, ואז לשפוך עליה מים רותחים. יש לכסות את הפלטה עם נייר כסף עבה. ליתר זהירות, אפשר להניח שכבה שנייה של נייר כסף או תבנית אלומיניום על הפלטה.

22) ניתן לעשות זאת על ידי הנחתו על האש למשך כ-20 דקות.

23) אין להשתמש בפסח במיחם המשמש כל השנה ללא הכשרה, בכל אחד מהמקרים הבאים:

- אם הוא קטן מספיק כדי להביא אותו לשולחן.
  - אם משתמשים בו לחימום משקאות אחרים, או אם אי פעם חיממו חלה או אוכל אחר עליו לשבת.
  - אם ניקה אותו אי פעם עם חומץ (כדי להסיר הצטברות של אבנית).
  - אם הוא נשטף עם כלי חמץ.
  - אם הוא הונח כשהוא חם על חמץ.
  - אם שפכו מים חמים מהמיחם על חמץ (למשל על אטריות או תערובת מרק חמץ), או
  - אם אחד שפך את שאריות המים החמים לכיור חמץ.
- אם בטוחים שלא קרה אף אחד מהדברים האמורים לעיל, לא צריך להכשיר את המיחם. אולם מבחינה מעשית קשה לוודא את זה במאה אחוז.
- אם הוא מפלסטיק, אין להשתמש בו, מכיוון שנהוג בדרך כלל לא להכשיר פלסטיק. אם המיחם עשוי מנירוסטה, או אפילו אם הוא מפלסטיק אבל ממש נחוץ, יש לבצע את הפעולות הבאות:
- להוציא את האבנית הקשה מהכד לפני ההגעלה.
  - יש לכסות את המיחם עם המכסה שלו בשעת ההגעלה וכדלקמן:
- מלא את המיכל במים והפעל אותו. כשהמים מגיעים לטמפרטורה הגבוהה ביותר, יש להסיר את הכיסוי. ואז לזרוק לתוך המים הרותחים אבן מלובנת [אבן שחומתה עם שקיבלה צבע אדום, או לוח מתכת רותח] כך שהמים יעלו על גדותיו וכך יוכשר. העבר ברנר (מבער-blowtorch) מעל השפה העליונה של המיכל.

איך להכין כלי מטבח לפסח

<p>4. אם יש לחשוש שיש שם פירוורי חמץ – ימכרנו</p>	<p>ארגז לחם שלפעמים מניחים בתוכו חמץ חם</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות שלא יהא בהם שום חמץ שנראה לעין ויפרוס נייר על המדפים</p>	<p>ארונות שמניחים בהם אוכל או כלים צוננים</p>	
<p>לגרד ולנקות</p>	<p>כסאות וספסלים</p>	
<p>ינקם היטב כולל הקירות והפינות, המדפים והמגירות. וכן ינקא הגומי שבמסגרת סביב הדלת, וינגבם במטלית רטובה וכדומה. יפשיר תחילה הקרח במקפיא ואח"כ ינקו. נוהגים לכסות בנייר או פלסטיק את המדפים והמגירות ששמים בהם את המאכלים.</p>	<p>מקרר ופריזר (מקפיא)</p>	
<p>צריך לנקות ולהדיח היטב. לכסות את המגש עם עטיפת פלסטיק וכדומה שישאר מכוסה במשך כל הפסח.</p>	<p>כסא גבוה</p>	
<p>יכסה אותם. להחמיר, 5.</p>	<p>משטחי שיש מפורמייקה ששמים עליהם אוכל חם</p>	<p>שלחנות ושיש¹⁵</p>
<p>4¹⁶ יש מחמירים שלא להכשיר קוורץ ובפרט לפסח, ומכיוון שכך חייבים לכסותו.</p>	<p>עץ, מתכת, אבן (גרניט, קוורץ (quartz))</p>	
<p>לנקות היטב וולכסות.</p>	<p>שולחן שלא מניחים עליו סירים ואוכלים עליו רק על גבי מפה</p>	

(24) מאחר ושפיכת מים עלולה לקלקל את הארונות שמתחת לדלפקים, מומלץ להניח מגבת מעל דלתות הארון להגנה.

(25) מספיק להעביר ברנר (מבער-blowtorch) עד שהצד השני חם במידה שהיד נרתעת באופן טבעי מהחום. המנהג המקובל הוא גם לכסות גם את השיש והשולחנות לאחר שמכשירים אותם. צריך גם לכסות את הקיר עד הגובה שאליו מגיעים הסירים כשהם מונחים על השיש.

פרטים נוספים על הגעלה

שיותר שאותו חלק לא יחזור להיות שקוע פעמיים.

אם יש חלקים שלא מצליחים להכניס אותם למים החמים, אפשר לעשות להם ליבון קל במקום.

כמה נקודות:

- עדיף שלא להגעיל ביחד כלים שבלעו חמץ ברמות שונות, כגון להגעיל ביחד כלי המשמש רק לחמץ קר וכלי המשמש לחמץ על האש.

- הכלי כולו צריך להיות במגע עם המים החמים. אם אתה משתמש במלקחיים, דאג לשחרר אותם ותפוס את הכלי בחלק אחר בשלב כלשהו במהלך ההגעלה. עדיף לשים את הכלי בסל או רשת במקום להכשיר את הכלי חלק אחר חלק בעזרת מלקחיים.

- לא לשים הרבה כלים בסל. צריך שהכלים לא יגעו זה בזה, כדי שכל המשטח יבוא במגע מלא עם המים.

- אם לכלי יש בית קיבול צריך להכניס אותו דרך צידו כך שלא ייווצרו כיסי אוויר.

- מגעילים רק במים נקיים שלא מעורבים בשום דבר.

- אם נעשה שימוש חוזר במים פעמים רבות, החלף אותם.

- אם רוצים להשתמש בסיר שמגעילים בתוכו לפסח והמים שהחזיק לא היו פי שישים יותר מהכלי שהכניסו והגעילו בתוכו, סיר זה צריך הגעלה. אין צורך לשפוך את המים שהוא כבר מחזיק. אלא צריך להוסיף עוד מים וכשהם מגיעים לסף רתיחה, להשקיע בתוכו אבן מלובנת או ברזל כך שהמים יעלו על שפתם. ואחר כך שוטפים במים קרים.

- אם אתה עושה הגעלה בערב פסח, הקפד לסיים לפני סוף זמן אכילת חמץ. יש הנהוגים להכשיר שלושה ימים לפני פסח²⁷.

הכנת כלי ההגעלה

לרחוץ ולשפשף היטב ובפרט בסדקים וחריצים, מכל לכלוך וחלודה²⁶ שיש בו ממשות. כתם, שינוי צבע או צריבה אינם מעכבים.

כל מקום שאינו רוצה או אי אפשר לנקותו מהלכלוך או החלודה, כגון סדקים וחריצים, ילבנו בליבון קל. אם לא ליבנו לפני ההגעלה אפשר ללבנו אחר כך.

ברגים, אזור שמוטבע בו השם או הלוגו של החברה, והאזורים סביב הידיות זקוקים לתשומת לב יתרה. לנקות היטב או ללבן בליבון קל.

ב24 שעות שלפני ההגעלה אין לשים אוכל חם בכלים או בסיר שהולכים להגעיל.

הכנת סיר חמץ להגעיל בתוכו

יש למלאות את הסיר במים ולהרתיחו. לשים בתוכו אבן מלובנת כך שהסיר יעלה על גדותיו ויוכשר.

לשפוך את המים ולשטוף את הסיר במים קרים.

למלאות שוב במים רותחים ובהם להגעיל את הכלים.

תהליך ההגעלה

כשמכניסים כלי למים הרותחים, המים חייבים לבעבע. המתן בין הגעלת כל כלי וכלי עד שהמים יחזרו לבעבע. הכלי צריך להיות שקוע לחלוטין בתוך המים אבל לא צריך להגיע לעומק הסיר.

יש להשאיר את הכלי לרגע כדי שהמים ספיקו להוציא את החמץ אך לא להשאיר לזמן רב מדי. מוציאים כשהמים עדיין מבעבעים. יש לשטוף במים קרים מיד.

כלים גדולים שאי אפשר להכניס לסיר בבת אחת אפשר להגעיל בשני חלקים ולנסות כמה

26 ניתן להשתמש בחומרים הבאים כדי להסיר חלודה: מיץ לימון, חומץ, אבקת סודה, צמר פלדה או חומר מסיר חלודה.
27 אפשר להכשיר בליבון גמור בחול המועד אבל אין לעשות כן לכתחילה שמא ישכח וישתמש בכלי לפני ליבון.

טבילת כלים: למה, מה ואיך?

א. מה המקור למצות טבילת כלים?

בפרשת מטות (לא, כג) נאמר שאחרי מלחמת מדין נצטוו בני ישראל להטביל את הכלים שלקחו בשלל (בנוסף למצות הגעלת כלים מהאיסורים שנבלעו בהם). לדעת רוב הפוסקים מצות טבילת כלים היא מן התורה.

ב. מהי מצות טבילת כלים?

כל כלי העשוי מתכת או זכוכית וכדומה, המשמש לסעודה, כלומר לאכילה ושתייה או להכנת האוכל ומשקה, שהיה בבעלות גוי ועבר לרשות ישראל, חייב בטבילת כלים לפני השימוש בכלי. כלי השכור או שאול מגוי, פטור מטבילה.

ג. מהו טעם המצוה?

המצוה היא גזירת הכתוב, אבל יש גם טעם לכך, בכדי לטהר את הכלים מטומאת העמים ולהכניסן לקדושת ישראל. והוא על דרך גר הנכנס לקדושת עם ישראל על ידי שטובל במקוה. בלקוטי שיחות מוסבר בארוכה שלפי דרך הפשט, יש בטבילת כלים מטרה אחרת (וגם מתאים עם ההסברה ההלכתית): להוציא את האפשרויות לאיסור מהכלים. זאת אומרת, אף אם בפועל מעולם לא השתמשו בכלים, מכל מקום, מכיון שהיו ברשות הגוי, יש אפשרות פוטנציאלית שהכלים יקבלו בליעת איסור. כדי להוציא את האיסור הפוטנציאלי, מטבילים אותם.

ד. האם חייבים להטביל גם כלים שמעולם לא השתמשו בהם?

בהחלט. כמוסבר לעיל חובת ההטבילה אינה קשורה להשתמשות הגוי.

ה. האם מותר להשתמש בכלי ללא טבילה באופן חד פעמי?

אסור להשתמש בכלי אפילו פעם אחד בלבד ללא טבילה. אמנם, בכלי המיועד לשימוש חד פעמי מותר להשתמש באופן חד פעמי ללא טבילה (באם מייעו אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטבילו ללא ברכה).

בקבוקים וקופסאות המשווקים עם מוצרי מזון – לדוגמא: צנצנת קפה – אינם צריכים טבילה עבור השימוש הראשוני עד לגמר התכולה. באם מייעדים אותם אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטביל ללא ברכה⁴⁰⁵.

ו. איזה סוג כלים חייבים בטבילה?

כל כלי סעודה והכנתה. כלומר כלים שאוכלים בהם (לדוגמא: סכו"ם, קערות, צלחות, כוסות וכדומה), או כלי המיועד להגשת אוכל לשולחן. גם כלי בישול אפייה טיגון וכדומה (סירים, מחבתות, קומקום וכדומה וגם הכיסויים שנוגעים באוכל או באידיים) חייבים בטבילה.

כל כלי הכנה לסעודה שנוגע באוכל (מקלף, מטחנה, מעבד מזון וכדומה) חייב בטבילה. באם הכלי אינו מתקן את האוכל לגמרי, כך שהאוכל זקוק עדיין לתיקון נוסף – לדוגמא: נפה לקמח, מטחנה המיועד לבשר חי, סכין לשחיטה – מטבילים ללא ברכה.

אבל כלי שאינם נוגע באוכל (לדוגמא: פותחן לבקבוקים ולקופסאות שימורים) אינו חייב בטבילה.

כלי איחסון – צנצנות, קופסאות, ובקבוקים – לקמח וסוכר וכדומה, מטבילים ללא ברכה. באם האוכל שבכלי האחסון תמיד עטוף, כגון כלי המיועד לאיחסון שקיות תה, פטור מטבילה. ויש המחמירים להטביל ללא ברכה.

באם משתמשים בכלי איחסון לצורך הגשה לשולחן חייב טבילה בברכה.

405 ראה מה שכתבנו בזה, למי שהקשה ע"כ ממעשה רב בעת חלוקת המשקה בעת ההתוודעיות – שו"ת באתרא דרב סי' כו' קפו ס"ב.

מפצה אגוזים – יטביל ללא ברכה.

כשכלכלי יש כמה חלקים נפרדים ורק חלק מסויים של הכלי נוגע באוכל, צריך להטביל רק את החלק המסויים שנוגע באוכל.

ז. האם יש הבדל בחומר – ממה הכלי עשוי?

מתכת: בתורה, בפרשת טבילת כלים, נפרטו ששה סוגים של כלי מתכת החייבים בטבילה מן התורה: זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת. בפועל, כל סוג מתכת – כולל נירוסטה ואלומיניום – חייב בטבילה.

זכוכית: כלי זכוכית (כולל קריסטל, פיירקס, דורלקס, וקורל) חייב בטבילה מדרבנן, כיון שדומה למתכת בכך שניתן להתיכו ולמחזרו.

כלי עץ, חרס, אבן, נייר – פטור מטבילה אלא אם מצופה בזכוכית או במתכת וכדומה. כלים המצופים בחומר החייב בטבילה, בדרך כלל מטבילים ללא ברכה. אם מצופים בפנים ובחוץ במתכת, והציפוי אינו עשוי לנוי בלבד – מטבילים בברכה.

המנהג שמטבילים כלי פורצלן ללא ברכה.

כלים המורכבים ממינים החייבים ופטורים מטבילה – מטבילים ללא ברכה. באם עיקר ההשתמשות במין הטעון טבילה ולא ניתן להשתמש בכלי בלעדיו, ומין זה נוגע במאכל – מטבילים בברכה. לדוגמא: קומקום חשמלי, אף שעשוי מפלסטיק, חייב בטבילה בברכה, כיון שגוף החימום הוא ממתכת. עוד דוגמא: בלנדר מפלסטיק שבו סכין ממתכת.

יש להטביל בברכה כלי מתכת שלו ידית העשויה מחומר הפטור מטבילה, צריך להטביל גם הידית. ויש להטבילו כולו כאחד עם הידית.

כלי פלסטיק וניילון, וכן כלים מסיליקון, לדעת רוב הפוסקים פטורים מטבילה. ויש המחמירים להטבילים ללא ברכה.

מחבת מצופה בטפלון – מטבילים ללא ברכה.

ח. האם כלי חשמלי חייב בטבילה?

כן. ואפילו אם יתכן והכלי יופסד על ידי הטבילה. אלא שניתן להקל ולהטביל רק את כלי הקיבול ולא את החוט החשמלי. חלק הכבל הסמוך לכלי צריך טבילה. מומלץ לחכות משך זמן (48 שעות או יותר) עד שהכלי יתייבש לגמרי לפני השימוש בו.

באם יש חשש להפסד הכלי, ניתן להביא את הכלי ליהודי אומן (בעל מלאכה⁴⁰⁶) כדי שהלה יפרק את הכלי – לבטלו מתורת כלי – ויחברו מחדש, שאז הכלי נחשב כמיוצר על ידי יהודי ופטור מטבילה (ודוקא פירוק מקצועי שנעשה על ידי טכנאי, "מעשה אומן"). לא מספיק שבעל המלאכה יפרק את החוט החשמלי מהכלי.

יש המייעצים לתת את הכלי לגוי במתנה, ולקחת את הכלי מהגוי בהשאלה, ובכך לפטור הכלי מטבילה, כיון שהוא שייך עדיין לגוי. אבל אין לסמוך על עצה זו, כיון שהכלי עתיד להישאר תמיד ביד יהודי.

בטוסטר המיועד לקליית לחם, שבטוח שיופסד על ידי הטבילה, יש מקום להקל לא להטבילו, באם הטוסטר תמיד מחובר לתקע החשמלי. ומכל מקום, כדאי להחמיר וליתנו ליהודי לבטלו מתורת כלי, כאמור.

ט. מה הם דיני חציצה?

כל חלקי הכלי חייבים לבוא במגע עם המים. לכן יש להוריד כל דבר זר החוצץ בין המים והכלי, כמו חלודה, שיירי דבק, מדבקות וכדומה. באם החציצה נמצאת רק על חלק קטן של הכלי, ולא מקפידים (רוב

406 ראה בסי' ב'תי לגבי כלי שחזר מתיקון אצל גוי אם חייב טבילה ואם בברכה.

בני אדם וגם לא בעל הכלי) על הימצאותה – הטבילה כשרה גם ללא הורדת החציצה. מדבקות חשובות, שרוצים בדוקא להשאירן על הכלי, כגון תויות עם שם חברה (המוסיפה ערך לכלי), אינן חוצצות, זאת רק באם נמצאות על חלק קטן מהכלי.

אין להחזיק את הכלי בשעת הטבילה, כדי שלא ימנע מהמים להיכנס בין ידיו להכלי. באם מוכרח להחזיק את הכלי, יוודא שידיו מחזיקים את הכלי בצורה רופפת. גם ניתן לשנות מקום אחיזת הכלי כשהכלי במים, כך שברגע שמשנה אחיזתו יגיעו המים לכל חלקי הכלי. עצה נוספת: להרטיב ידו במי המקוה ובעוד היד תחת המים יכניס את הכלי בידו השניה לתוך היד שבמים⁴⁰⁷.

י. מה הדין בתבניות אפייה מאלומיניום?

המשתמש בהן לשימוש חד פעמי אינו צריך להטבילן. באם קונה את התבנית עבור שימוש רב-פעמי, לכמה דעות, צריכה טבילה, לפני השימוש הראשון, ללא ברכה, גם אם משתמש בהן על ידי נייר-אפייה. אבל, הרבה נוהגים להקל שלא להטבילם. וכמה פוסקים מלמדים זכות על המקילים, ובפרט כשמשתמש בזה רק על ידי נייר אפייה.

יא. מהו דין של אוכל שהונח בכלי שלא הוטבל?

האוכל לא נאסר. אבל אין לאוכלו מתוך הכלי, אלא צריך להוציאו מתוכו ולאוכלו באופן אחר⁴⁰⁸. הנמצא בביתו של מי שלעת-עתה אינו שומר תורה ומצות, יש לחוש שהכלים לא הוטבלו ולכן לא יאכל וישתה מכליו (אפילו אינו חושש לבליעת איסור).

אין צריך לחשוש בביתו של שומ"צ שהכלי חשמלי לא הוטבל (או נתקן ע"י אומן ישראל וכיו"ב – ראה שאלה ח) אבל באם ידוע לו שלא הוטבל – אזי לא ישתמש בו, אבל האוכל (או שתי) שנעשה בו מותר.

יב. האם צריך להטביל כלי שיש ספק אם חייב בטבילה?

כן. ללא ברכה.

יג. סתם כלים כאן, בארצות הברית, שלא ידוע אם בית-החרושת בבעלות יהודי, מה דינם?

כלל, בבית-חרושת שבבעלות משותפת לגוי וליהודי מטבילים ללא ברכה. (ויש המברכים)⁴⁰⁹. באם רוב החברה שייך לגוי – יטביל בברכה.

בבית חרושת יהודי שהפועלים בו גוים – מטבילים ללא ברכה.

בספק מי הבעלים, חייב טבילה. ולא זו בלבד, אלא שכשלא ניתן לברר הולכים אחרי הרוב ומטבילים בברכה. (ויש הנמנעים מלברך).

ראוי לציין שאפילו אם הכלי נעשה בבית-חרושת של יהודים, באם נקנה מגוי הרי זה חייב בטבילה בברכה.

באם נעשה בבית חרושת של יהודי וקונוהו ממוכר יהודי באתר אמזון – אז תלוי באיזה אופן המוכר משתמש באתר, באם באופן של FBM (שאז אכן א"צ טבילה) או FBA (שאז צריך טבילה ללא ברכה).

יד. האם ניתן להשתמש במקוה שבחנות או בכל מקוה אחר?

מקוואות לגברים לפעמים פסולים לטבילת כלים. כנזכר לעיל, חובת טבילת כלים היא מן התורה וזקוקים עבודה למקוה כשירה. המקוה צריך השגחה ממומחה בעשייתו, ופיקוח בהמשך שלא נפסל באיזשהו אופן. על המשתמש במקוה שבחנות לוודא מראש שהמקוה נבדק לאחרונה על ידי רבנים מומחים.

יצוין כי המקוה בחנות שליד משרד הבד"צ נעשה בפיקוח רבנים מובהקים, בהשתדלות הרבנים חברי

407 וראה אצלנו בסי' כ'קפו ס"ג.

408 ראה הנס' אצלנו בסי' ג'שצב.

409 ראה אצלנו בסי' כ'קפו ס"א.

הבד"צ שליט"א, וכשר כעת למהדרין. [כמובן, שהדברים נכתבו בסמיכות לפסח שנה זו (תשפ"ג), ועל העתיד יש לוודא שה"הכשר" לא פג].

טו. מי ראוי להטביל?

איש או אשה מעל גיל מצוות. צריך שהמטביל יהא יהודי שומר שבת. בכלי החייב טבילה מן התורה, יש מחמירים שצריך להיות בדוקא גדול שהביא שתי שערות. גם קטן יכול להטביל אם גדול עומד על גביו ומעיד שהטביל כהוגן. באופן תיאורטי, אף אם הכלי הוטבל מאליו, ללא התערבות יד אדם, הרי זו טבילה כשירה. השולח את בניו או בנותיו הקטנים להטביל את כליו, זקוק לעדות של גדול שהכלי הוטבל (מומלץ לתת לילד טלפון-נייד ואחרי הטבילה יתן לגדול העומד שם לטלפן להוריו ויעיד שהוטבל כראוי). אבל בכלים החייבים טבילה מדרבנן, ניתן לסמוך על הקטן שהוטבל כהוגן. (ויש מחמירים)⁴¹⁰.

טז. מהו סדר הטבילה?

לכל לראש לשלם על הכלי. אין להטביל כלים לפני שקונים את הכלי לגמרי, כדי שהכלי יעבור לבעלות הקונה קודם הטבילה.

בכלי שדרוש גם הגעלה, יש להגעיל לפני הטבילה דוקא.

מכנינים את הכלי על ידי הורדת כל דבר שיכול להוות חציצה.

מחזיקים בכלי ביד ימין (ואיטר – ביד שמאל). מברכים⁴¹¹ – בכלי הטעון ברכה לפני הטבילה – "אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי", ואם טובל הרבה כלים: "על טבילת כלים".

בכלי הטעון טבילה שלא בברכה, כדאי להטבילו יחד עם כלי אחר הזקוק לברכה, ולהטביל תחילה את הכלי החייב ברכה.

מטבילים את הכלי כולו (ויש הנוהגים: שלש פעמים⁴¹²) בבת אחת. אין לדבר בין הברכה עד סיום טבילת כל הכלים החייבים בטבילה. אין להטביל את הכלי לחצאין (היינו בתחילה חלק אחד ואחר כך חלק אחר). כלי המורכב מכמה חלקים – כגון מטחנת בשר – יש להטבילו בשלימותו כדרך תשמישו כשמורכב עם חלקיו, ואפילו אם כמה מהחלקים פטורים מטבילה, ולא כשהוא מפורק לחלקים. בדיעבד או בשעת הדחק, ניתן להטביל את הכלי כשהוא מפורק מחלקיו, אבל באופן זה יש להקפיד שכל החלקים יהיו מפורקים. כמובן שאם דרך תשמישו הוא להשתמש בכל חלק בנפרד, יש להטביל כל חלק בנפרד.

מותר להטביל כלי בסל או שק מנוקב, או ברשת, ויגעעע אותם על מנת שיכנסו המים היטב. מותר גם להניח כמה כלים ברשת זה ליד זה, אבל לא זה על זה.

יש להטביל את הכלים כשפיהם כלפי מעלה או כלפי צידיהם ולא כלפי מטה, כדי שיכנסו המים. יש לוודא שהמים מגיעים לכל חלקי הכלי, על ידי הורדת הכלי למים בצורה איטית, ולהטות את פתח הכלי קצת בצורה שהמים יזרמו פנימה בשלימות. בכלי צר יש להשהות את הכלי קצת זמן במים בכדי לוודא שהכלי התמלא במים והמים הגיעו לכל חלקי הכלי.

כלי שלכלל הדעות אינו צריך טבילה אסור להחמיר להטבילו, שמא יבוא לברך עליו.

יז. האם מותר להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר⁴¹³?

אין להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר, לפני שהם עוברים לרשות המשתמש. לפיכך אין לסמוך על הטבילה הנעשית לפני נתינת המתנה. מי שרוצה בכל זאת להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכוון לזכות את הכלי – ע"י אחר – עבור המקבל, ורק אז יכול להטבילו.

410 ראה אצלנו במ"מ הלכה יומית אות רג.

411 ראה אצלנו סי' ג'ח בנוגע לברכת הטבילה בימינו, ושם העלינו שאוליין בתר רובא ואם רוב המייצרים הם גוים – אזי מברכים.

412 ראה אצלנו סי' יא'תתצ.

413 ראה הנס' בלוח לפורים.

באם שולח כלי מלא אוכל כמתנה, כדרך ששולחים במשלוח מנות, יש מקום לומר שהקונה צריך להטבילו לפני כן. אמנם, מכיון שהדבר בספק, לכן, בכדי לצאת מידי ספק, ראוי שנותן המתנה לא יניח את האוכל ישירות על הכלי, כי אם בתוך שקית נפרדת [נייר אפייה לא מהווה הפסק בין עוגה למגש], כך שהאוכל לא יגע בכלי. וכשתגיע המתנה לידי מקבל המתנה, יטביל המקבל את הכלי בברכה.

ומכל מקום, הרוצה להניח את האוכל ישירות על הכלי, יש לו על מה לסמוך, כיון שמעיקר הדין, נראה שפטור מטבילה, ובפרט בכלי זכוכית (שחיובם מדרבנן).

ואם רוצה בדוקא להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכול לזכות את הכלי עבור המקבל, כנ"ל. וכן יש לעשות כשיש מקום לחשש שהמקבל לא יטבילו. אפשרות נוספת: אם הקונה ישתמש בו תחילה ככלי סעודה בדרך עראי יכול להטבילו בעצמו.

המקבל כלי שהנותן טבלו בלי לזכות עבורו את הכלי (כנ"ל), יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה.

המקבל כלי מלא אוכל ומסופק אם הנותן טבלו כבר, לכתחילה יש לברר אצל הנותן כדי שיוכל לברך. באם אי אפשר לברר, יטביל המקבל את הכלי בלי ברכה.

אסור לבעלי חנויות למכור כלים החייבים טבילה בתור "כלים טובלים", כי הטבילה הנעשית על ידי המוכר לפני הקנייה אינו מועילה לקונה.

ח.י. האם אין צורך להטביל כלי החמץ אחרי פסח, כיון שבשטר מכירת חמץ מפורש שגם הכלים נמכרים לגוי?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.

יט. היכן ניתן למצוא הלכות טבילת כלים?

שולחן ערוך יורה דעה סימן קב.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן שכג סעיף ח. סימן תנא סעיף ע. סימן תנב סעיף כה. סימן קנט סעיף כא.

וראה סימן קסא סעיפים א-ז (דיני חציצה בנטילת ידים וטבילת הגוף).

קיצור שולחן ערוך סימן לז. ספר "טבילת כלים" להרב צבי כהן. ספר "כשרות הכלים" להרב יששכר חזן. ועוד.

קיצור דיני שכחה וטעות

לחג הפסח תשפ"ג

הדין

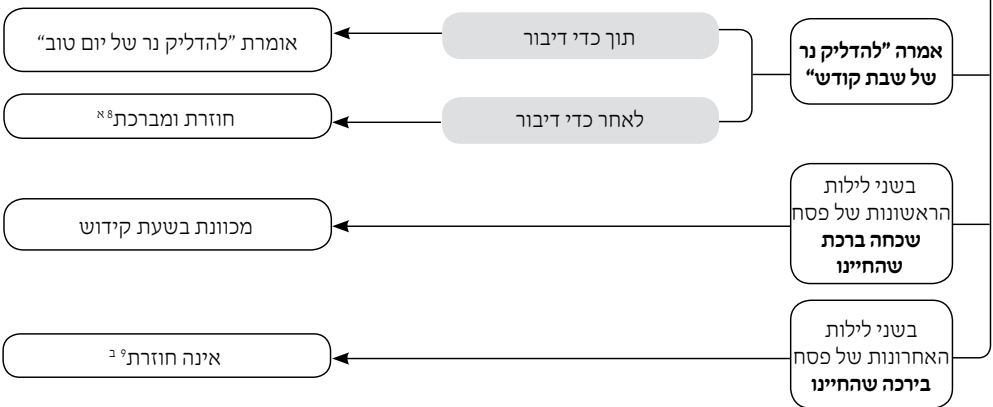
זכרה/ה

טעות

בדיקת חמץ

הדלקת נרות • ליל יום טוב

הערות

1. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם מיד.
2. אם מכר חמצו ישאל שאלת רב אם לבדוק בברכה (כיון שבכ"כ נוסחאות שטרות מכירה בימינו כותבים שמוכרים גם חמץ שאינו במקומות המסומנים).
3. אם מצא חמץ ביו"ט, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערנו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבערו מן העולם מיד.
4. אם מצא חמץ, כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב יבערנו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבערו מן העולם מיד.
5. המקומות שכנגד החלון וכן המרפסות בודק למחר לאור היום. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
6. שאר המקומות בודק במוצאי שבת לאור הנר.
7. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם לגמרי.
8. כל זמן שהנרות דולקות.
9. ונכון שלאחר שנהנית מן האור תאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

הדין

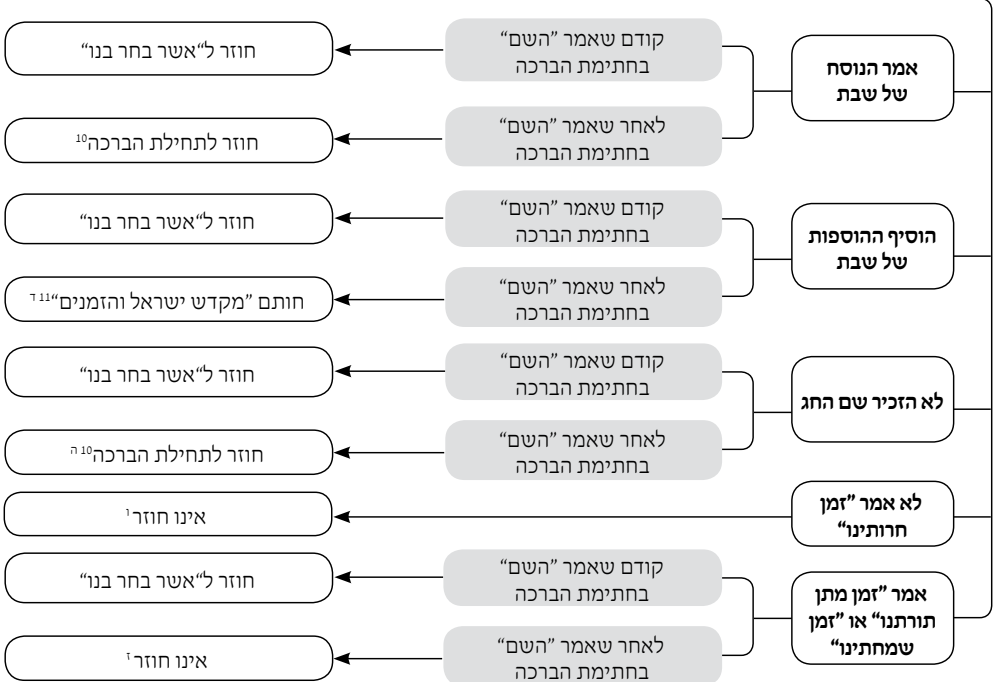
נזכרה

טעות

הדלקת נרות • ערב שבת חול המועד

קידוש • ליל יום טוב

הערות

10. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן.
 11. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

– אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא, אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה (וחוזר ומברך בורא פרי הגפן).

הדין

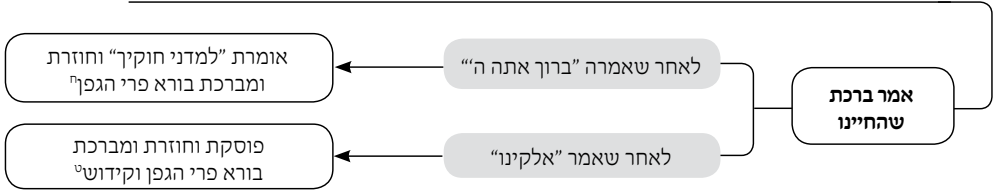
נזכר/ה

טעות

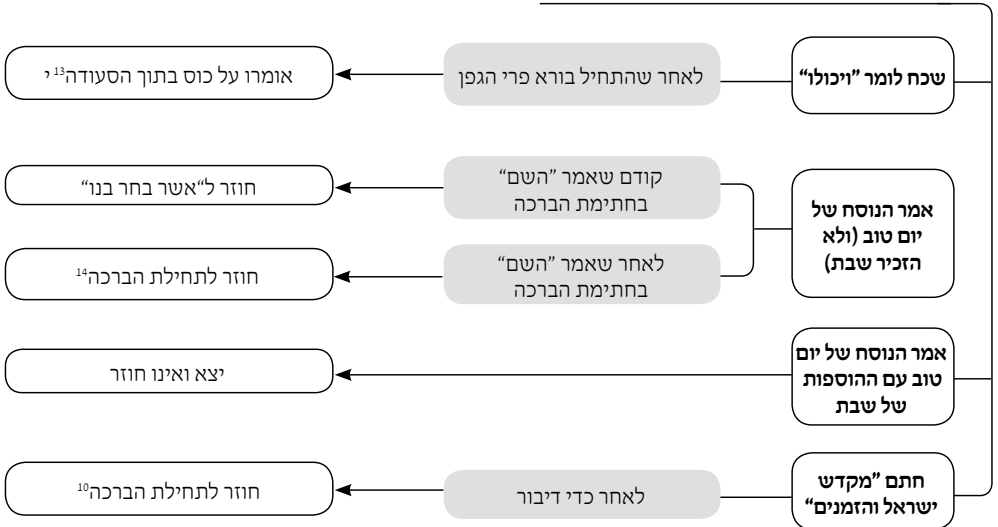
קידוש • שני לילות הראשונות של פסח

קידוש • ליל שבת חול המועד ושני לילות האחרונות של פסח

קידוש • ליל שבת חול המועד

הערות

12. אפילו שכח רק בליל ב' של יום טוב. קידוש היה דעתו שלא לשתות עוד יין בתוך הסעודה ולא קודם הסעודה.

13. אבל אינו מברך בורא פרי הגפן, אלא אם כן שבשעה שברך על כוס של 14. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן¹⁵.

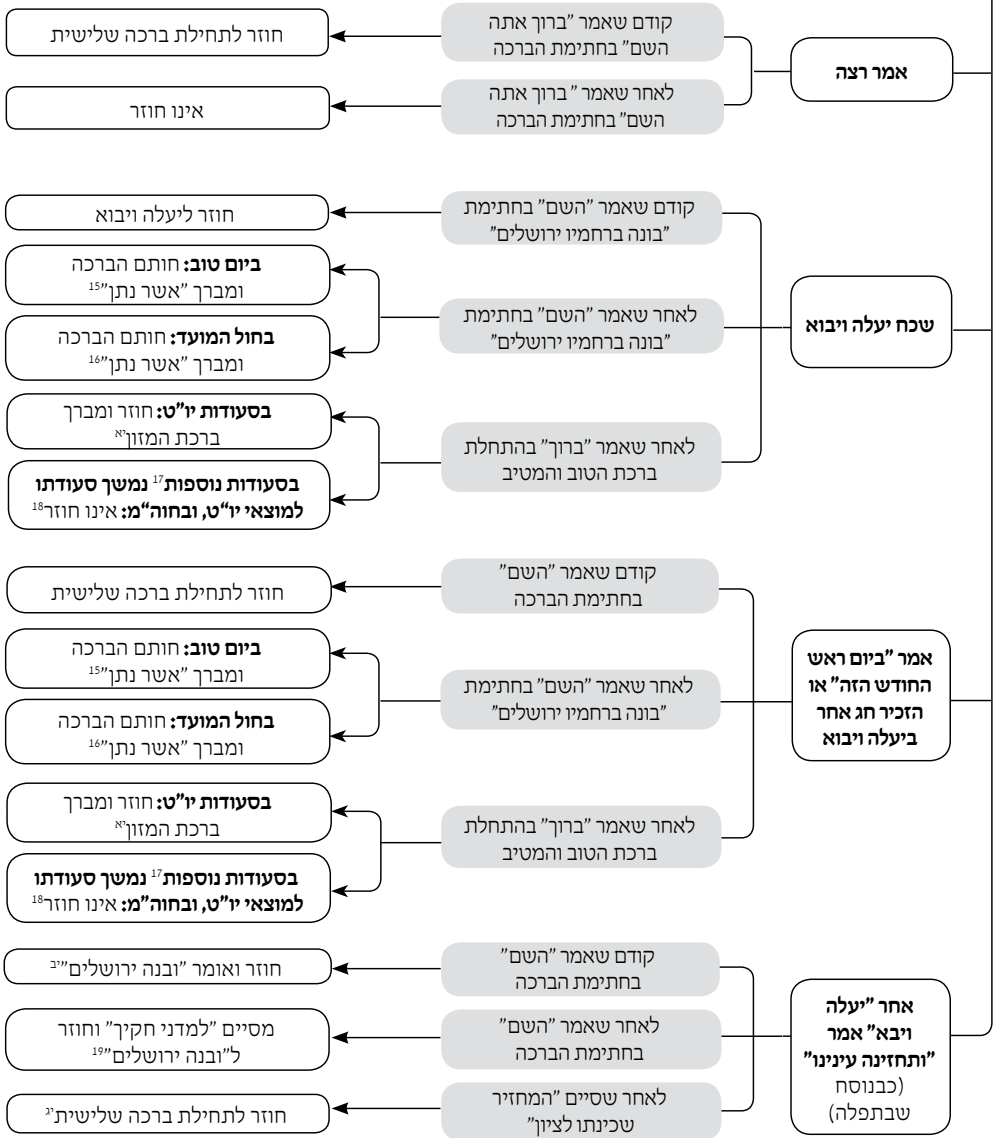
16. חוזר לתחילת הברכה¹⁶.

טעות

נזכרה

הדין

ברכת המזון • ביום טוב וחול המועד

הערות

- כנוסח שבסידור: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.
- כנוסח שבסידור: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה ואינו חותם.
- ואם שכח גם רצה בשבת חול המועד, אומר: ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם
- לאחר שביציאת י"ח בשתי סעודות של פת בלילה וביום.
- אם טעה וסבר שע"פ דין צריך לחזור ולברך ונזכר באמצע ברכת המזון שאינו צריך לחזור ולברך, מפסיק אפילו באמצע הברכה.
- אם סיים ואמר "בונה ברחמינו ירושלים" יצא.

הדין

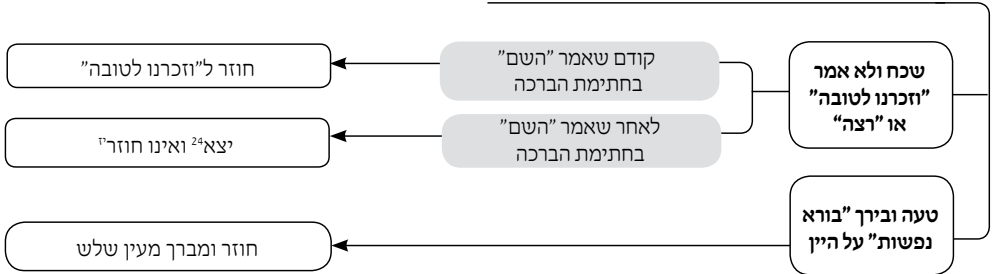
נזכרה/ה

טעות

ברכת המזון • שבת חול המועד

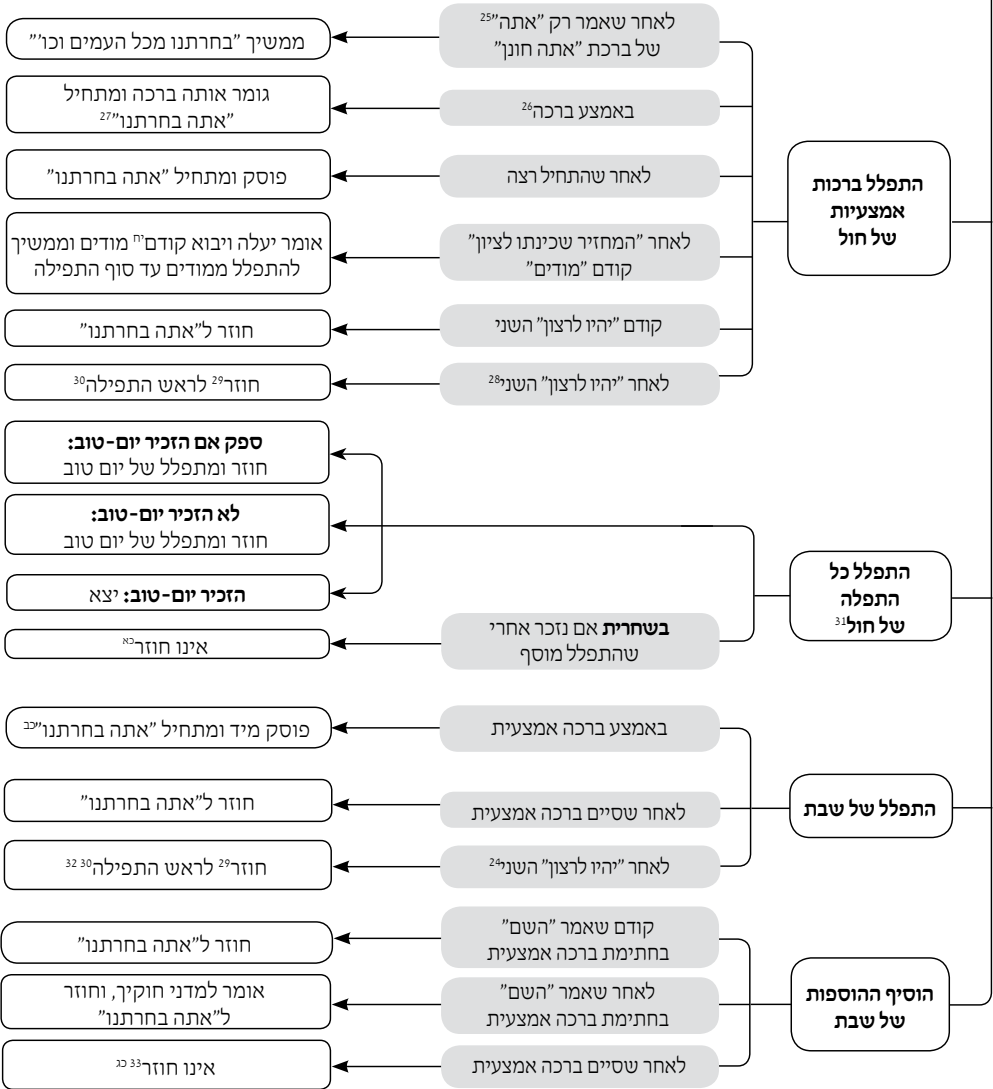
מעין שלש • ביום טוב וחול המועד

הערות

20. כנוסח שבסידור: "ברוך אתה השם אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה השם מקדש השבת".
 21. אבל אם שכח גם יעלה ויבוא מברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית מועדים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים".
 22. וצריך לומר "יעלה ויבוא" שוב.
 23. ואפשר שגם בנזכר אחרי שאמר "ביום חג המצות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להדר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.
 24. אפילו ב"על המחיי" על פת הבאה בכיסנין (כשר לפסח) וכדומה¹⁰. אבל מי שאין לו פת ויוצא סעודת יום טוב במיני מזונות, חוזר ומברך "על המחיי".

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • ביום טוב

25. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא תחילתה כגון "חו" - או "חונ" - שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה.

26. בין שנוזר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנוזר בשאר ברכות אמצעיות של חול.

27. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונזכר אחרי שגמר הברכה לא יחזור.

28. והסיח דעתו מלומר תחנונים.

29. וצריך להמתין כדי הילוך ד' אמות לאחר שאמר "הי רצון... שיבנה וכו'".

30. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. אבל אם טעה בשחרית וכבר

הערות

התפלל מוסף, אינו מתפלל תשלומין³⁰. במוצאי שבת ויו"ט אומר אתה חוננתנו עוד הפעם. ואם טעה במנחה באחרון של פסח ולא נזכר עד שהגיע זמן תפלת ערבית במוצאי יו"ט מתפלל פעמיים, ראשונה לחובה ושנייה בתורת נדבה³¹.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כה'תשנ.

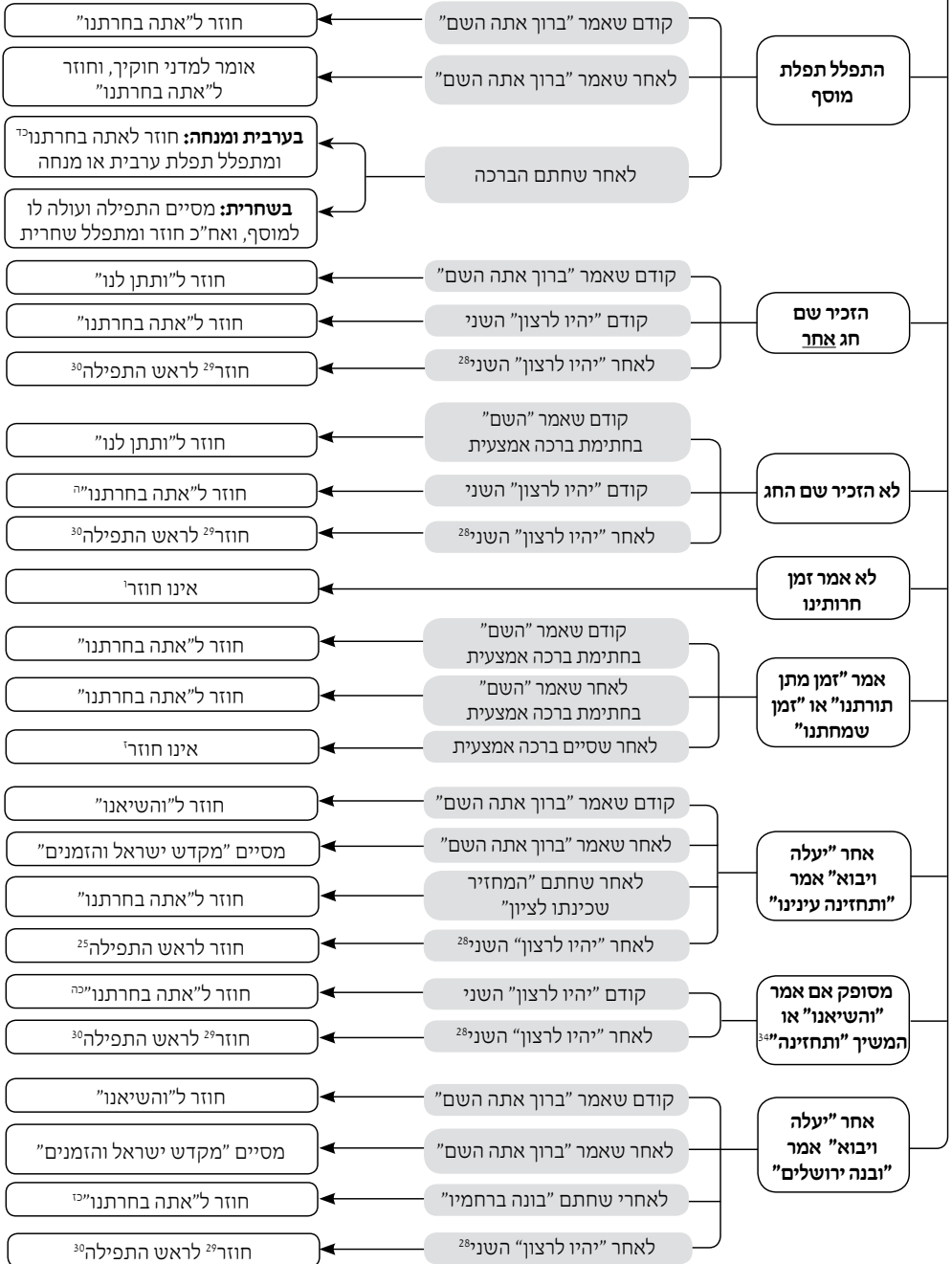
31. ואם מסופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

32. ואפילו הזכיר של יו"ט בעילה ויבוא לא יצא.

33. אם חתם "מקדש ישראל והזמנים". וכדאי שיוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו. אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", ואם נזכר תוך כדי דיבור -

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • ביום טוב

הערות

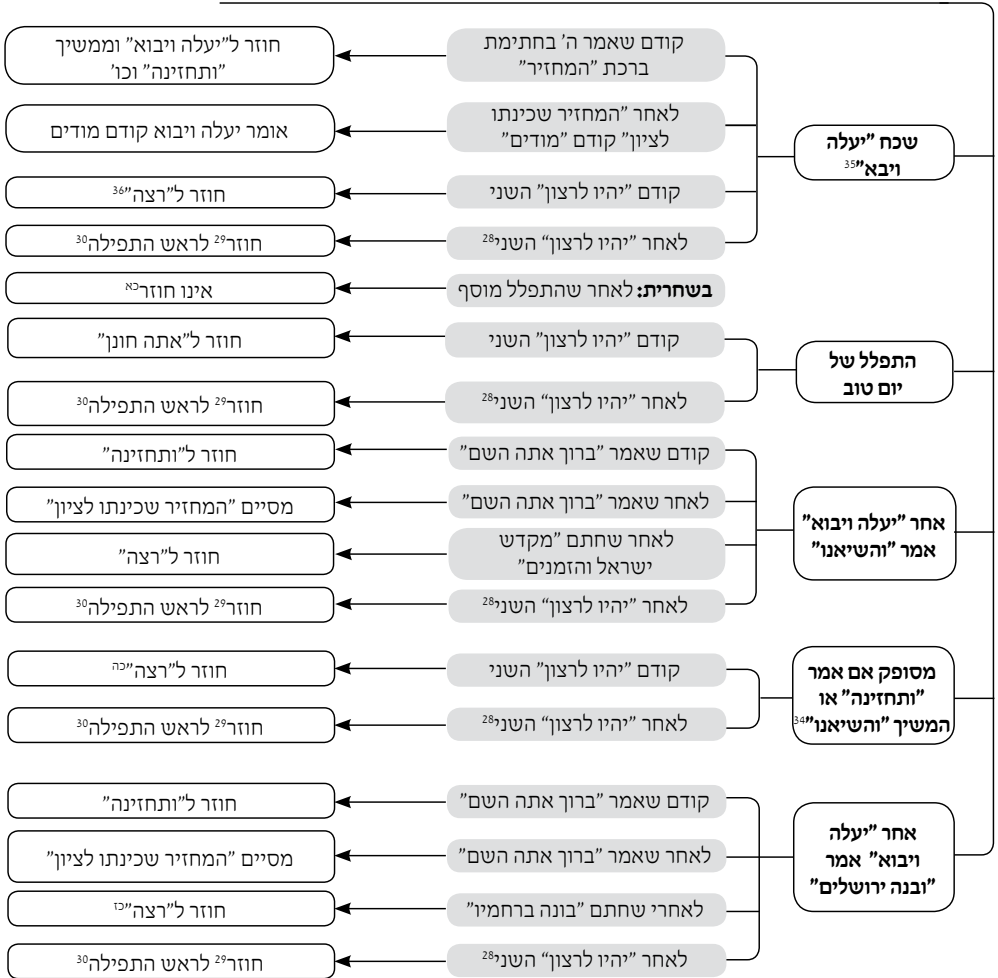
אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור - חוזר ל"אתה בחרתנו".

הדין

זכרה/ה

טעות

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • בחול המועד

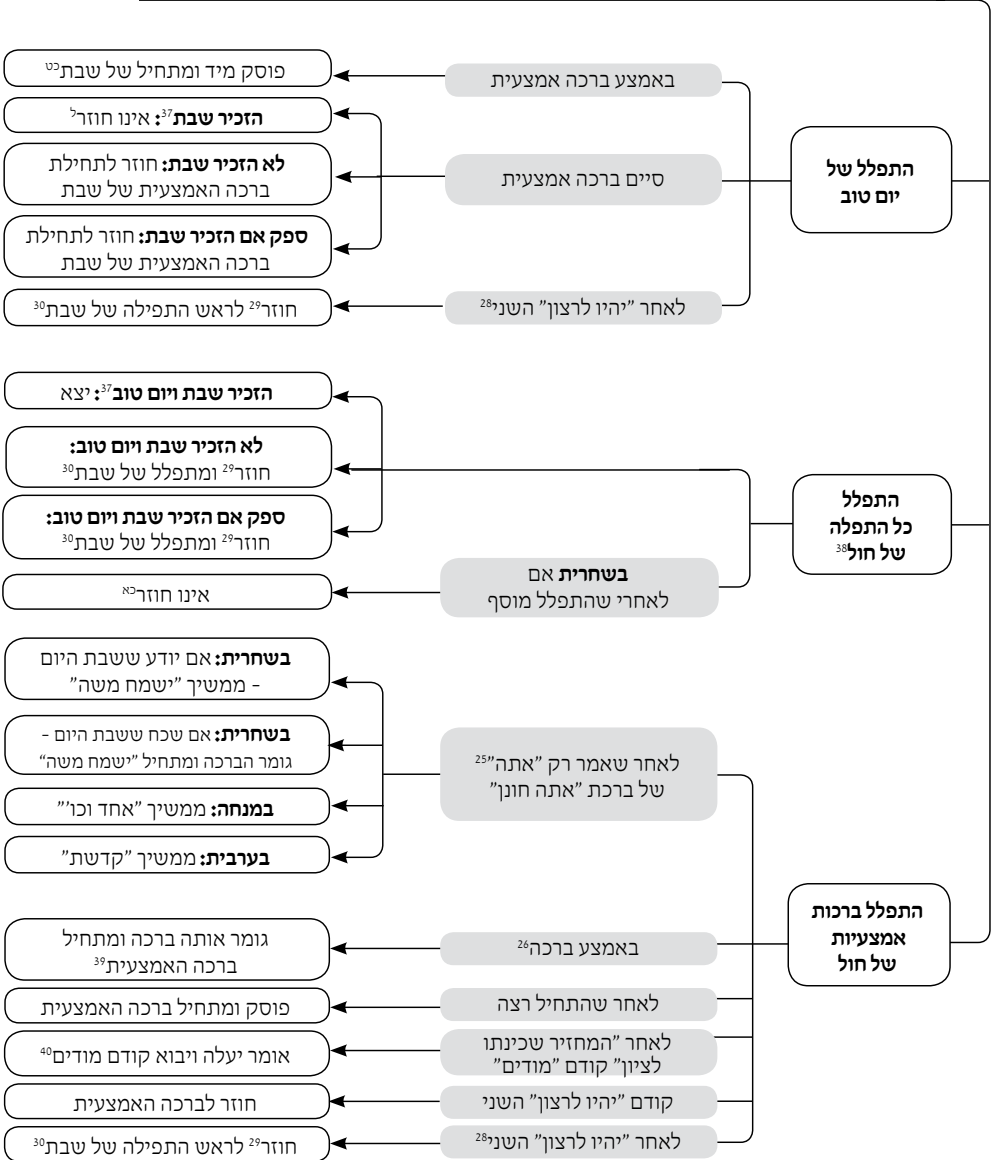

הערות

35. וכן הדין אם מסופק³⁵.

34. אם אינו מתפלל מתוך הסיפור.

תפילת העמידה - ערבית שחרית ומנחה • בשבת חול המועד

הערות

36. אם נזכר לאחר שאמר השם לפני חתימת "הטוב שמך" או "המברך את עמו ישראל בשלום", אומר "למדני חוקיך", וחוזר ל"רצה".

37. בין אם הזכיר של שבת רק בחתימה בין אם הזכיר בתוך הברכה ולא בחתימה. 38. ואם מסופק אם התפלל של חול או של שבת יש להסתפק אם יחזור ויתפלל. ולמעשה יכוון וישמע מהש"ץ ויוצא ידי חובתו.

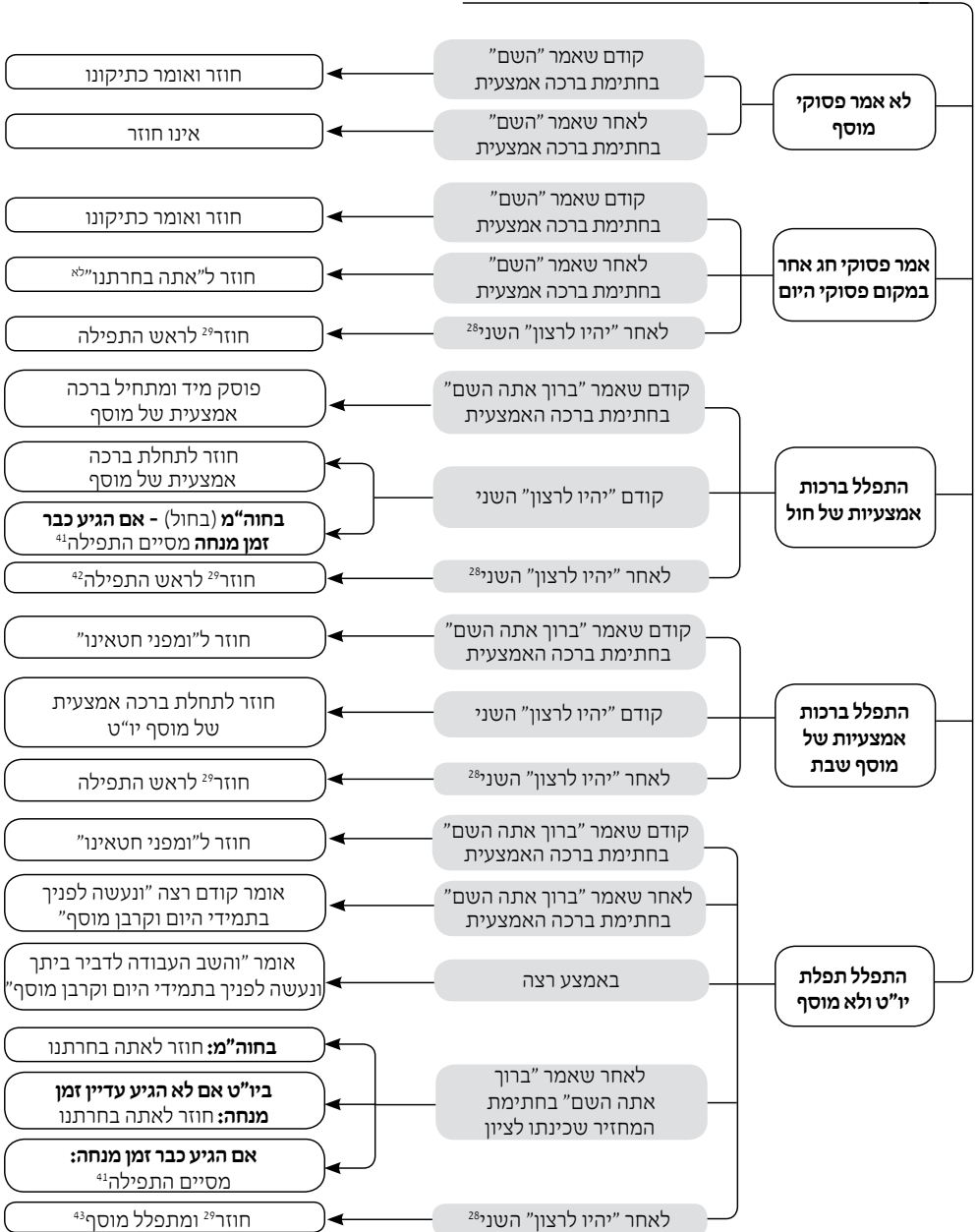
39. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר ברכה האמצעית של שבת ונזכר אחרי שגמר "מקדש השבת" אינו חוזר.

הדין

נזכרה

טעות

תפילת מוסף • יום טוב וחול המועד

הערות

42. ובחול המועד (בחול) אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

43. וביו"ט אם הגיע כבר זמן מנחה, עלתה לו למנחה.

40. בנוסח: ביום השבת הזה וביום חג המצות הזה, זכרנו וכו'.

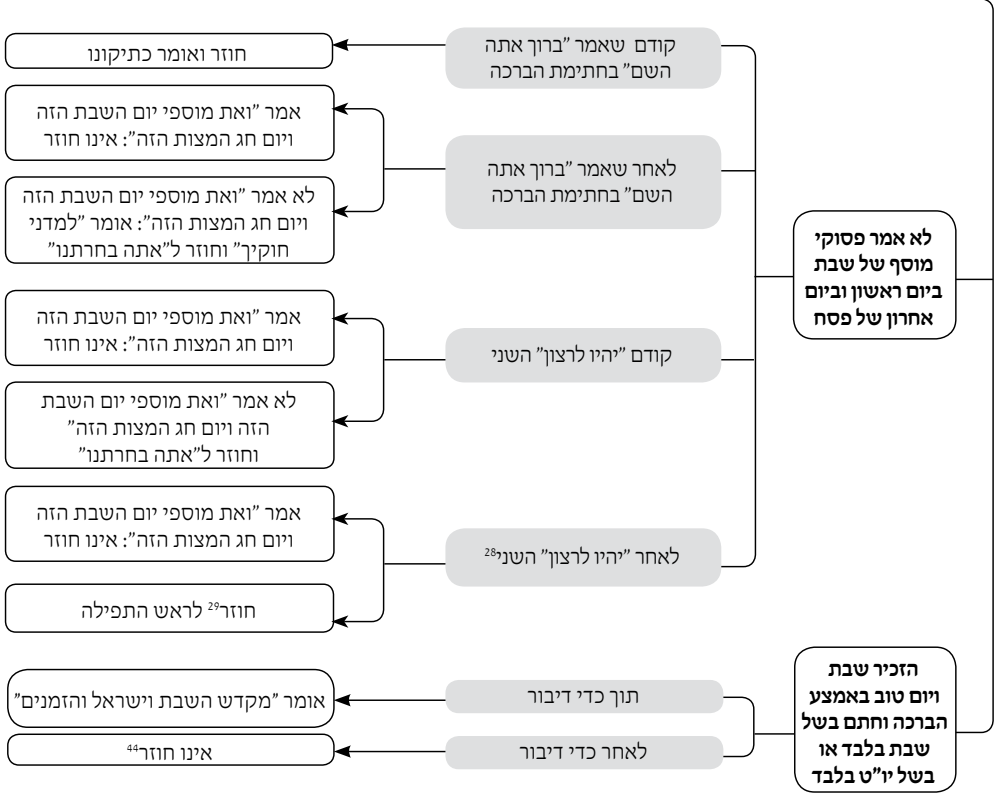
41. ועלתה לו למנחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

הדין

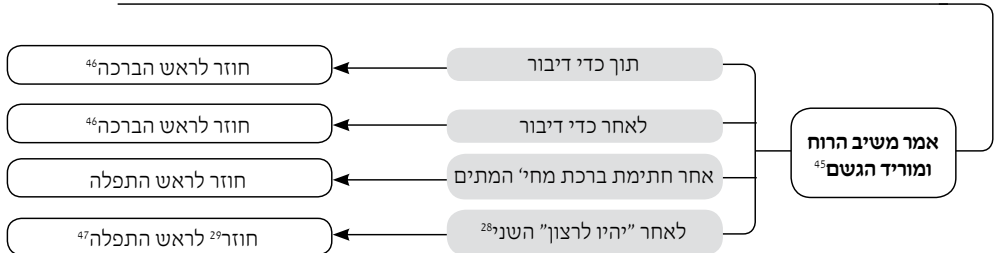
נזכרה

טעות

תפילת מוסף • שבת חול המועד

תפילת עמידה • בימות החמה ממוסף יום ראשון של פסח עד שחרית שמיני עצרת

הערות

יחזור. ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול.

47. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה

44. וכדאי שיכוון וישמע מהש"ן ויוצא ידי חובתו.

45. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור לט"ו אייר)²⁹.

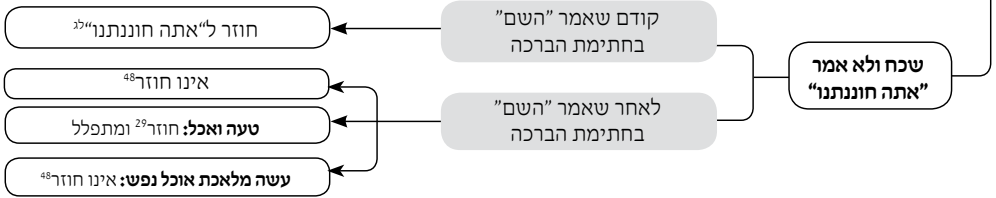
46. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, לא

הדין

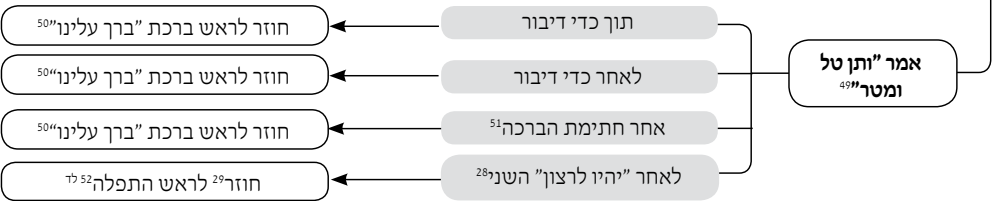
נזכרה/ה

טעות

תפילת עמידה - ערבית • מוצאי שבת חול המועד ומוצאי יו"ט

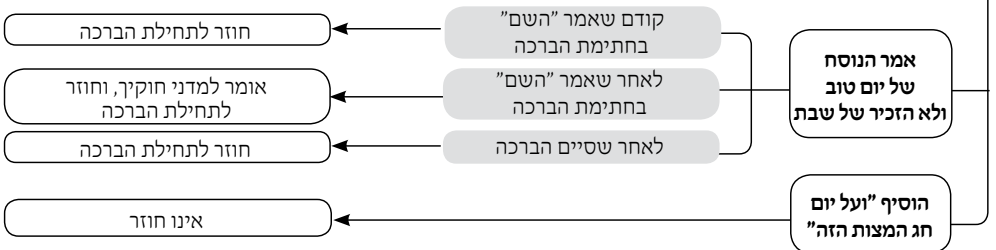
תפילת עמידה • בימות החמה מתפילת ערבית אור ל"ז ניסן עד מנחה לפני ס' יום אחר תקופת תשרי

ברכת הפטורה • ביום טוב

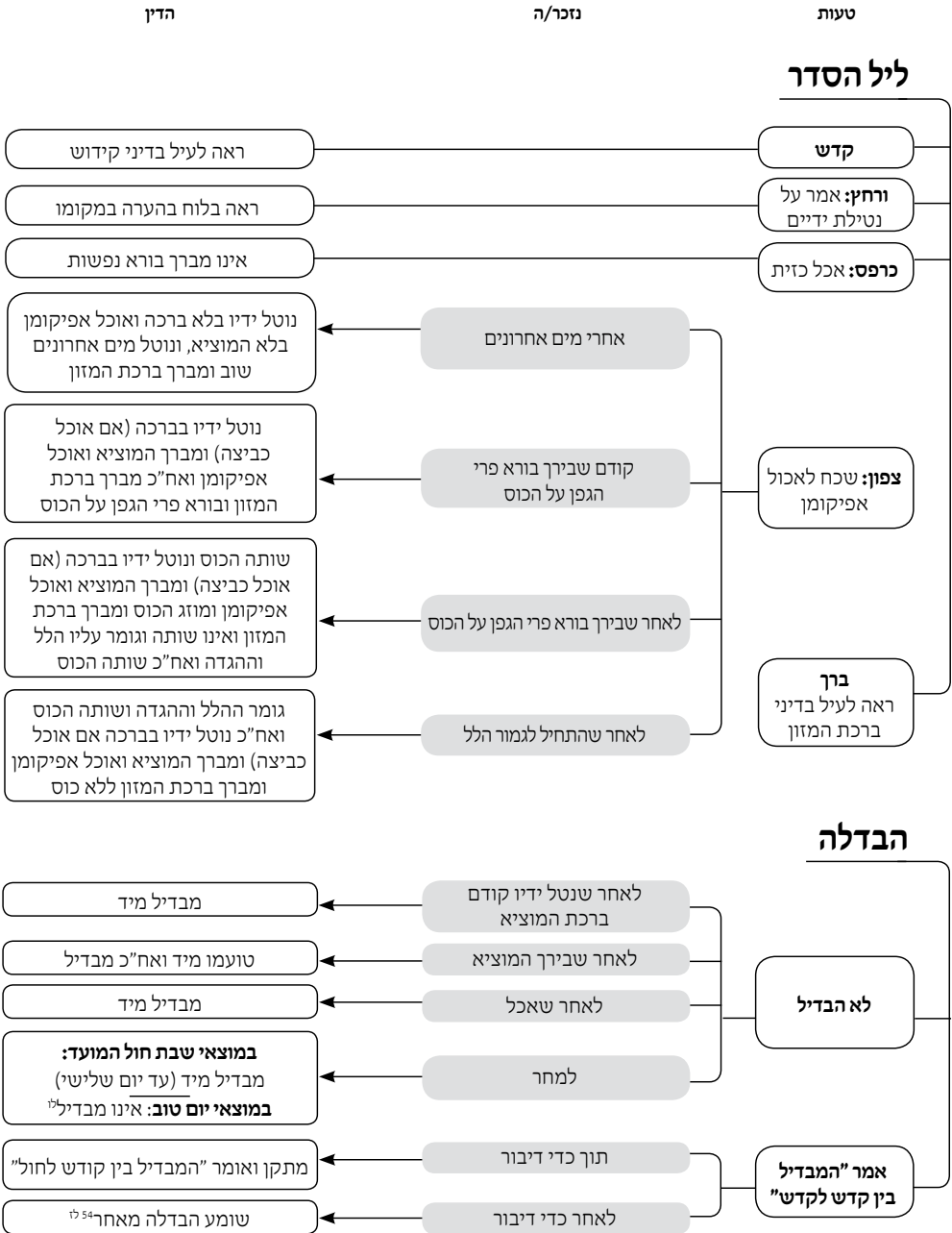

ברכת הפטורה • בשבת חול המועד

הערות

49. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אור ל"ז אייר) 20.
 50. בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, גומר תפילתו ומתפלל תפילת נדבה.
 48. אבל עדיין אסור במלאכה עד שיבדיל בין קדש לחול.

הערות

51. אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה (וכן אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות), אומר למדני חוקין וחוזר לראש ברכת "ברך עלינו".

52. אם לא נזכר עד שהגיע זמן תפילה שלאחריה מתפלל פעמיים שמונה עשרה, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. טעה במנחת ערב שבת וי"ט, מתפלל בערבית (ליל שבת או יו"ט) שתיים בתורת נדבה.

54. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. וחוזר ומברך בורא פרי הגפן⁵⁴.

שיאנה זמן תפלה. ראה פרטי דין זה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' כ'תשנ.

53. אבל אם חתם "מקדש השבת וישראל והזמנים", אם נזכר תוך כדי דיבור – אומר "מקדש ישראל והזמנים" ויצא. אבל אם נזכר לאחר כדי דיבור – חוזר לתחילת הברכה.

ואין תשלומין אלא בזמן (שהוא עסוק ב)תפלה הסמוכה לה אבל לא בשעה

מקורות וציונים

עליו אלא שלא עלה כהוגן (ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב), דהתם מיירי בברכת המצות שנתעסק במצוה זו גופא. אבל כאן הטעם שאינו הפסק הוא לפי שקידוש הוא מענין בפה"ג, לפי שללא קידוש אסור בשתי, או שכך התקנה (וע"ד ברכות אחרות שמסדרים על הכוס כברכת הנה ובשמים ושהחיינו), ובנדו"ז אינו בגדר קידוש.

וכ"ה בנוגע לטעות בנוסח הבדלה. ובפרט כשאומר "בין קדש לקדש" במקום "בין קדש לחול", "דהוא שקר" (כל המג"א סרצ"ט סק"ט).

וראה בשו"ת שבה"ל ח"ח סקי"ח שמסתפק בטעה ואמר בין קדש לחול, שמא ההבדלה בין קדש לחול היא גם מענין הברכה, שהרי נמנית במנין ההבדלות. וראה עד"ז שש"כ פס"ב סכ"א. ויש להוסיף, שידוש ההבדלה מצ"ע בין קדש לחול, אלא שטבעו חכמים לומר בדוקא בין קדש לקדש (ומה"ט יוצא יד"ח בשכח להבדיל במוצ"ש בהבדלת בין קדש לחול שבמוצאי יו"ט – ראה בלוח יומי לחג השבועות אשתקד (תשפ"ב) בהערה) ומ"מ כיון שלדינא לא יצא, לא חל עליו גדר הבדלה. ואף הם לא כתבו כך רק כמסתפקים. והבוחר יבחר.

ד. דומיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' כב-כג.

ה. כדעת אדה"ז שהזכרת שם חג פלוני מעכבת. ונת' באורך בקובץ באתרא דרב ח'ו ו ס"ד ובהערות לשם. ואם הזכיר זמן חרותינו ולא שם החג לא מהני. דפשוט שאי"ז ענינו של יום. ואפילו בשבועות אם אמר זמן מתן תורתנו, לא יצא דאינו ענינו של יום כדעת אדה"ז סתפ"ד שם, דלא כשלמי חגיגה הל' יו"ט דיני תפלת המועדות ס"ג סק"ב. ובש"כ זמן שמחתנו שאינו ענינו של יום.

ו. א"צ להזכיר ראה אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאצ"ל אתה בחרתנו. ומס' סופרים לא נזכר כלל וכן בנוסחאות קדומות אמרו "זמן שמחתנו" בכל המועדים.

ז. כ"כ בשיח מרדכי וייסאמן ס"ב ספ"ז. ובש"כ פמ"ז הע' רז נסתפק.

ח. ראה באתרא דרב סי' יז'תריג.

ט. לפי שה"ז הפסק גמור. ועד כאן לא מצינו טעויות בברכה אינה בגדר הפסק, כי אם בבירך ברכה הנצרכת לו כעת, אלא שלא עלתה בידו, כגון בקידוש על היין ונמצא מים, ויין מוכן לפניו ולשתותו, שאין ברכת הקידוש הפסק בין פה"ג לשתית היין, אבל בנדונו שא"צ לברך שהחיינו או לישב בסוכה שהרי כבר בירך, ה"ז הפסק. ואינו דומה למש"כ הט"ז או"ח סי' קח סקי"ב בדין הבדיל בשתייהן יצא לפי שבאמת זמן הבדלה הוא אלא שהוא שלא לצורך כיון שכבר הבדיל, דשאני התם בדין הפסק בתפלה שהעיקר ששייך לתפלה, משא"כ בהפסק בין ברכה לאכילה. והוא דלא כשו"ת מנחת שלמה ח"א סי"ח. וכפי שהארכנו בכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז.

י. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשב הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמו"ו סי"ט ר"ל שא"יב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון

א. ע"פ ק"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב ח'ו ג' הע' 45 ואילך. והארכנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנז].

ב. כבר שקו"ט במנהג נשים צדקניות לומר תחינות אחרי ההלכה והברכה לפני שנהנית מאור הנרות. ועכ"פ, רוב הסבורות שנת' בזה שייכות גם בנדו"ד.

ג. שהקידוש הפסק, כיון שאינו מענין הברכה שצריך לברך, ואינו בגדר קידוש כלל. ובקידוש על כוס מים והי' בדעתו לשתות יין - ראה מג"א סרע"א סק"ב ובושו"ע אדה"ז שם סכ"ח (ודלא כרעק"א שם בהגהות שם עה"ג. וראה הגהות רעק"א למג"א סרצ"ט סק"ו) - אין הקידוש הפסק, לפי ששם קידוש עלה, אלא שלא יצא יד"ח כיון שלא הי' על יין. ושו"ר כסברא זו באפיקי מגינים סכ"ח בביאורים סקט"ו שהחסרון הוא מצד אחר. אבל הכא פשוטי מילי בעלמא נינהו ואינו בגדר קידוש. וראה כע"ז בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט.

ופשוט שאין מקום לומר שכיון שלמד מ"ד א"צ לשתות הכוס בכוס ש"ב (רק שלא תהא נראית ברכת בפה"ג לבטלה) שוב אי"ז הפסק - חדא שג"ז בפלוגתא תליא. ועוד שבקידוש (בשונה משאר כוס ש"ב) ודאי חייב לשתות. ובלא"ה, כיון שבפועל שותה הרי זקוק הוא לברכת בפה"ג לפני'. ואין לומר דדמיא למי שטעה באמצע ברכת הקידוש שאינו הפסק, דהתם עלתה לו ברכה זו לקידוש. שאין שיחה בדברים אחרים פוסלת ברכת הקידוש, וממילא אהני ל' גם לגבי ברכת היין. אבל כשכל עיקר ברכתו היא לבטלה כבנדו"ד, ה"ז הפסק גמור ואינו מענין ברכת בפה"ג, וכברכה שלא בזמנה. וכאשר הארכנו בכ"ז וכיו"ב במקורות ועיונים להל' יומית אות תרז. ואם נפשך לומר בסברא מחודשת שבבירך על המים אינו הפסק לפי שבה"ג וקידוש כחדא מילתא נינהו, וכחדא ברכתא - דבר שזקוק ליסוד ובית אב בראשונים וקשה לחדש כן ללא מקור, ובפרט שד"ז לא יועיל לגבי ברכת הנה על נר שלא שבת ובשמים של ע"ז, ראה מקורות ועיונים שם - ל"ט לומר כן כשאין הקידוש עולה לו, ורק בקידוש שאין פסולו בגופו אלא דבר אחר גרם לו שלא יעלה לו לחובה כיון שלא הי' על המים וכו', אבל כשעיקר הקידוש הוא שלא כמטבעו שטבעו ה"ז ככל ברכה שלא בזמנה. ודומה למי שבירך שהחיינו באחש"פ - ראה מש"כ בקיצור דיני שכחה וטעויות שיה"ל לקראת פסח השתא. וכן מי שבירכה שהחיינו בהדלקת נרות ובירכה עוד הפעם בקידוש - ראה מש"כ להלן הערה יא. וכן ראיתי שהעלה בקובץ אור ישראל ח'ו מא' על סז (מטעם אחר). וי"ל גם בסגנון אחר, דשאני התם בקידוש על מים, שאותה ברכה בעצמה אינה יכולה להיות הפסק, וכל שתיתקנו שיקדש אין הקידוש מהווה הפסק לגבי קידוש השני (וראה עד"ז בשש"כ פמ"ז הע' רח בבירך ברכת היין ב"פ זאח"ז אם השני הפסק, אלא שיש לחלק דהתם אם נאמר שהוא הפסק יצטרך לברך אותה ברכה פעם שלישית. ועוד, דהתם דנים על ברכה השני' שתהא הפסק בין ברכה ראשונה לשת"י, אבל בקידוש על המים, השקו"ט על קידוש הראשון שתהא הפסק בין פה"ג לשת"י. וראה אצלנו במקורות ועיונים שם בגוף השאלה), משא"כ בנדו"ד שבירך ברכה אחרת לחלוטין. ואף שאין סברא זו עיקר, המסקנא שוה. ול"ד למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך

לח"מ וכו' (אף שיש המהדרים גם בזה, כנ"ל). ועצ"ב להסוברים שבמצוות שעיקרן התוצאה, גם בכוונה הפכית, יצא יד"ח - ראה גם לקו"ש ח"י"ט ע' 203.

[ולהעיר מדוגמתו דקיי"ן שיצא יד"ח קידוש בתפלה אף שלא נתכוון לכך, ואדרבה דעתו ורצונו לקדש אח"כ על הכוס. ודלא כמאן דס"ל שאינו יוצא בתפלה לפי שמצ"כ, ובפרט שכל אדם דעתו לקיים המצוה כתקנת חז"ל על הכוס - ראה תוס"ש סרע"א סק"ג, הב"ד במנוה"ט שם בקנה"מ סק"א, ובהגהות רעק"א או"ח סרע"ג לט"ז סק"ב. שו"ת ח"ת ס"א ס"ט"ו. שם ס"י"ז. סכ"א. הגהותיו לשו"ע או"ח סרע"א למג"א סק"ט. שו"ת שו"מ חמישאה ס"י"ז. משנ"ב סרע"א סק"ב. ועוד. וצ"ל, דבכוונה לתפלה סגי, שסו"ס מתכוונים להזכיר שבת - ראה מח"ש סרע"א סק"ב. ישוע"י שם סק"ב. שו"ת ר"י מסלוצק ס"ז. מהר"ם שיק מצוה לא. ועוד. ועוד איכא בגוהו שלי"א עיקר המצוה לקדש בשניהם בתפלה ועל הכוס - ראה בה"ג ריש הל' קידוש. פני"ג צ"ח וראש יוסף ברכות לא, א. קצוה"ש סע"ט בבדה"ש סק"א]. ומצינו כה"ג במג"א סתרצ"ה סק"ט שבאכל סעודה אחת בפורים אינו חוזר בשכח להזכיר ועה"נ, לפי שכבר יצא יד"ח סעודת פורים. וכ"ה בט"ז סתרצ"ג סק"ב. ובאמת, בסעודת פורים חמיר טפי, שלפמ"ג סתרצ"ה במ"ז סק"א בעי כוונה זכר לנס. וגם בזה, ה"ז ע"ד הפיך כוונה, שעיקר הסעודה כדבעי הוא אח"כ אחרי מנחה. ונראה, דשאני פורים שאין כאן כוונה שלא לצאת לפי שרוצה לצאת גם בראשונה, שמצוה להרבות בסעודת פורים. אבל בסעודת שבת רצונו רק לקיים קידוש במקום סעודה, שבזה גם רביעית יין מועיל, ולא לשם מצות סעודת שבת.

עוד ראיתי למיסבר סברא, שלא יצא גדר סעודה ללא בשר, וממילא רק סעודת פת נחשבת כסעודת שבת (ראה פשוט ועיון ברכות מט, ב). או כלך לדרך זה, שהכל כסעודה אחת דמיא (שו"ת תשו"ז להג"ל ח"ה סע"ט). ודבריהם מחודשים, ואין להם בית אב ומשענת חזקה בפוסקים. [ופשוט לידי ולדכוותי שגמר הסעודה לענין זה תלוי בברכה אחרונה או בשיעור עיכול כשכבר אינו יכול לברך, דאלת"ה, נימא שיצא ס"ג גם באמצע סעודה שני" כשאוכל מיני תרגימא בסוף הסעודה].

ונ"ל בפשיטות בטעמא דמילתא שבאינו מתכוון לשם סעודה אינו חוזר, כיון דאי בעי לא אכיל כסינין עתה, שהרי בדעתו לאכול פת אח"כ, והדר דינא כסעודת הרשות. משא"כ באין דעתו לאכול פת עוד, שמוכרח לאכול עתה. ואף שזה גופא תלוי ברצונו, אם יאכל פת אח"כ או לא, דנים רק על ההווה אם מוכרח באכילתו עתה או לא, דאלת"ה הרי גם כל עיקר המצוה תלוי בדעת האדם, שכשאינו עונג עבוד פטור, וכן מותר להתענות. תענית חלום בשבת (וראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה בקו"א סק"ה). ועכצ"ל, שכיון שעונג הוא לו, ורצונו ודעתו לאכול פת, א"י בגדר "אי בעי לא אכיל". אמנם, בח"י תלמיד הרשב"א פסחים קא, א, כתב שאף שא"צ לאכול סעודה ראשונה בלילה, כיון שעלתה לו לחובתו ונפטר מחמתה חוזר. אבל אין לה"ר מזה, דהתם שאני שאכלה לחובתו.

[ויש שכתבו להסתפק ב"ז מטעם אחר שכיון שנחלקו הדעות בגדר פה"כ, שמא דינה כפת וחוזר (וכמובן, ד"ז שייך רק בדבר שהוא ספק לחם גמור). אבל אינו, שהרי לפ"ז מצריכים

שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבת הקהתי ח"ג סי' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סרע"ד.

יא. סידור. ראה שעה"כ פ"ד ס"א. ולדעת רוב האחרונים - כ"ה גם בנוגע לנשים. ובפרט למש"כ אדה"ז סי' קפח ס"י שחיוב אכילת פת משום שמחה. וראה הגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. ולענין חיוב שמחה אצל נשים - לרוה"פ חייבת בעצמה. וראה מש"כ אצלנו בלוח יומי בהערה, לענין גדר שמחת יו"ט בנשים. ואכ"מ.

יב. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר, עיי"ט.

יג. וראה חשו"י חמד בכורות נ, א בארוכה.

יד. ראה קצוה"ש סמ"ז סק"ד. ונשאר בצ"ע. ולכא' מוכרח הוא לפמ"ש בהגה בשו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ג. אבל פשוט שאינו חותם. ובקצוה"ש לא נחית ליה.

טו. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח ס"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

טז. נתקשו רבים בכגון דא, דכיון שלכמה ראשונים יוצא יד"ח סעודת שבת ויו"ט במיני תרגימא (וכ"כ מהר"ל בהגה על שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"י, בנוגע למיני לחמים שאין קובעים עליהם סעודה שאדה"ז חזר בו בסוף ימיו ולא הצריך לאכול כשיעור סעודה), וא"כ יצטרך לחזור ולברך גם במעין ג'. ולאידך, עפ"ז מקום לומר שלא יחזור בשכח יעו"י בסעודה שלאחרי, לפי שכבר יצא סעודת יו"ט לפניו, וממילא לא עדיפא מס"ג בשבת שאינו חוזר. ושקו"ט בזה גם בכל שבת, בנוגע לקידושא רבה הנהוג אחרי מוסף שאוכלים מזונות לפני סעודת פת. [ומה שבפוסקים נזכר רק בס"ג שלא לחזור, דמייירי במי שכל אכילתו היא פת. ועוד, שבס"ג שאני, ד"א דאי בעי לא אכיל אפילו מלחם שאין קובעים עליהן סעודה, וגם לא מעשה קדירה כ"א פירות וכיו"ב].

אבל בקצוה"ש סמ"ז בבדה"ש סק"ח כתב דהיינו רק בנתווון לצאת בו יד"ח סעודה. וראה גם תורת חיים סופר סקפ"ח סק"ד. ברכת הבית ש"י"ז. כט. שלחן שלמה (להגרש"א) סרפ"ט ס"א סק"ד.

איברא, דלכא' צ"ע בדבר, דהא אגן קיי"ן שמצות אצ"כ בדרבנן (וממילא גם בלא ידע שהיום שבת או יו"ט או שאוכל פת יצא - ראה שו"ע אדה"ז סתרצ"ה ס"ט). וגם למ"ד שמצ"כ בדרבנן, ובפרט במצות שמדברי קבלה, וכן למ"ד שיעונג שבת עיקרו משה' (וכן שמחת יו"ט באכילת פת - ראה שו"ע אדה"ז סי' קפח ס"ח), הרי יש בה הנאת הגוף, ומצות התלויות באכילה יצא גם ללא כוונה. (וראה ביה"פ ל' תרומה ד"ה איתא במדרש. ושם כתב לחלק בין עונג שבת שכל שכוונתו לתענוג יצא, לשמחת יו"ט שלא יצא. אמנם לא נחית לדון מצ"כ, ומייירי רק מצד גוף הענין שאין כוונתו לשם מצוה. כן צ"ב במש"כ שבי"ט לא כתיב עונג. ואולי כוונתו רק בלישנא דקרא. אבל ראה שו"ת כת"ס או"ח סל"ט ד"ה וע"פ דברינו, שכתב שבאוכל בשבת לשם אכילה גסה לא יצא כלל. (וראה גם שם סוסי' קז. אבל התם מייירי לענין מצות אנשים מלומדה לא מצד חובת המצוה. וראה גם שם סע"ח). וכ"כ בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס סק"ה ד"ה והנה. ולהעיר מערוה"ש סרצ"א ס"ו). ויש שתירצו, שה"ז כהיפך כוונה, ומעשיו מוכיחים שאינו רוצה לצאת, שאינו לוקח

שיזוהו בזה. ועכצ"ל כנ"ל, כיון שדעתם בעת הקידוש לאכול סעודת פת אח"כ.

יז. מג"א סר"ח, סק"ז. משנ"ב שם סק"ה. כפה"ח שם סק"ז. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין השוכח ועל הניסים ס"ט.

יח. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בנזכר אחרי רצה - כ"כ בדה"ח ס' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אוירבאך) ס"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סר"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סק"ג ובכה"ח שם סק"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החי"א בתה"ל"ד סר"ח סק"ו. ולהעיר ממחש"ש סר"ח סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) - שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחי"א גופ"ל כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מת"ד בס' קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא ל' רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ והו"ז ברכה לבטלה, וממילא מורנין ל' שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוט. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"ח. ועוד. וראה תה"ל"ד סר"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סר"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמיטת' כל ה"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא ש"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיות שהקשה בדרה"ח - ראה חכמ"ש סר"ח ס"ד. ומה שת' שזה משנה ממשטב שטבעו - צע"ג לדידי ולדכותי, שהרי לכ"ע יצא י"ד בדיעבד. וראה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שנינו ממשטב שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראו"ה לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סק"א.

ולאידך, בדעת החי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפ"י נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשוטו הכוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקט'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפ"ל בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

אנו שיחזור מעי"ג, וה"ז תרתי דסתרי לומר שדינו כפת, ושיחזור ויברך מעי"ג ולא ברהמ"ז. ורק בסעודה שלאחר' בשכח להזכיר שייך לומר שמא יצא י"ד בסעודה שלפני מחמת הספק שדינה כפת ולא יחזור לברך. אמנם, באם הוא תוך שיעור עיכול לאכילת פהב"כ, י"ל שבלא"ה צריך לחזור, שהרי אנו קייל"ן שלא יצא חובת ברהמ"ז בברכת מעי"ג (ואכ"מ), וממנ"פ אם אין דינה כפת לא קיים מצות סעודה (למ"ד שצ"ל פת דייקא), וחוזר מחמת סעודה זו, ואם דינה כפת עדיין מוטלת חובת ברהמ"ז עליו.

ועוד להעיר בגוף הענין, שבלא"ה מקום לומר שלא יחזור בשכח מעין המאורע בברכת מעי"ג, שהרי י"א שא"צ להזכיר מעין המאורע במעי"ג. אמנם, לאו כו"ע מודו בהכי. ובנתכוון לשם מצות סעודת שיו"ט נראה שלמסקנת אדה"ז צריך לחזור גם בברכת מעי"ג. וראה פמ"ג ס' קפח בא"א סק"ט. שו"ת מהר"ם בריסק ח"א ס"ד. קצוה"ש שם].

עוד יל"ע מטעם אחר, שאינו אוכל בזמן הסעודה, תו אין דינה כס"ג (ראה מח"ב סרצ"א סק"ד. משנ"ב שם סק"ו. אבל ראה פמ"ג ס' קפח בא"א סק"ט). משנ"ב שם סק"ו. ולכא' סותר ד"ע, ומזכה שטרא לבי תרי). איברא, הכא קיימינן באוכל אחר חצות, וה"ז זמן ס"ג.

והנה, למש"כ בלקו"ש חט"ז ע' 284 הע' 7, במנהג אדמו"ר מוהרש"ב נ"ב, ובאכילת מזונות אחרי קידושא רה, אולכים ס"ג לפני ס"ב (וכנראה ס"ל שהוא ע"פ מהר"ל הנ"ל בשם אדה"ז, חדא דהתם מיירי רק בימי לחמים שאין קב"ס, והמנהג גם לאכול מעשה קדרה וכיו"ב. ועוד, שלפ"ז נמצא שדוקא בס"ג הידר לאכול פת ולא בס"ב, וד"ז רחוק מהסברא. ובפרט, שהמנהג אצלנו בס"ג בטעימת איזה דבר ולא בפת). שוב אינו חוזר בשכח להזכיר כשאוכל פהב"כ שבקידוש לפי שדינה כס"ג. אלא שבי"ט ל"ש לומר כן שאין חובת ס"ג. (ובכלל, מקום לומר שמש"כ מהר"ל בשם אדה"ז קאי רק לענין עונג שבת ולא לענין שמחת יו"ט. אבל לא מסתבר לחלק בהכי. וסתימת דבריו דקאי על תרווייהו).

ולמעשה מצינו שכן הכרעת הפוסקים, שרק במי שלא ה' לו פת לס"ב ואכל פהב"כ כתבו שלא יחזור בס"ג, וטעמם שה' בדעתו שלא לאכול פת ונתכוון לצאת בזה. (ראה בשו"ת דברי דוד מילדולה ספ"ו, הב"ד בעיקר ה"ד"ט ס"ג ס"ד, ובבית מנוחה דיני ס"ג ס"ג, ובחס"א סרצ"א סק"א. והובא לדינא בכה"ח ס' קפח סק"מ. אר"ח ספינקא שם סק"א. תורת חיים סופר שם. ברכת הבית שם. קצוה"ש שם. ולהעיר, שבדברי דוד לא מיירי בפהב"כ דייקא). אבל בלא"ה נקטנו שכיון שבדעתו לאכול פת אח"כ חוזר בסעודת פת ולא בסעודת פהב"כ. (אבל ראה שירי טהרה מע' ב סקנ"ב, ובספר יוקח נא סרצ"ג סק"ה שלא חילק בין נתכוון לסעודה או לא. וחולק על מח"ב הנ"ל. ואין דבריו מכריעים).

ולכא' נפק"מ לפ"ז בשבעת ימי המשתה, דקיי"ל"ן שבס"ג א"צ פנים חדשות (אא"כ לאלו) שהכריעו כהדעה שגם בס"ג א"צ פ"ח ואפ"י ללא דפנים. ואכ"מ), שאם אכלו בקידושא רבה אחרי התפלה נצריך פנים חדשות בסעודה שלאחמ"כ אח"כ כדן ס"ג (שהרי בטעם שאין מברכים ז"ב בס"ג ללא פ"ח, כיון שאינה עיקר כ"כ - שו"ת מהר"י ווייל סי' קטו. ב"י אה"ע ס"ב. אבל לפמש"כ בב"ח שם לפי שבס"ג אין דרך להרבות במנות, וכ"ה בט"ז שם סק"ה, ודאי אינה בגדר ס"ג). ומעולם לא שמענו

הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מיירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק ס"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שזנכר לפניו. ובל' הלוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדוייק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בסי' קיא מפורש שגם לדעתו בזכר אחרי מודים מורין ל' לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ס"ב).

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושק"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשזנכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמה דמילתא). ולאיך, בזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה' ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז. ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק שם בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט בכוננת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשזנכר אחרי שית, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוסי"ד שנקט בפשיטות שאחרי שית חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"ז). וכן ראייתו שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדה"ן - מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 - במהדור"ח). וראה משי"כ בדעת האול"צ במור"ל ניסן תשע"ט ומה שהשיגו באדני שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים לדלעיל.

יט. ראה מקור חיים לחו"י סי' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנתספק בדבר.

כ. שויע"ר סי' קח ס"ז.

כא. והנה, בשו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג סתם הדברים, שבנוגע לש"צ הכריע שסומך על תפלת מוסף לכתחילה לא רק בר"ח אלא גם בשויו"ט. אמנם, בנוגע לדין היחיד שבזנכר בדיעבד אחרי מוסף אינו חוזר - הביא ד"ר רק בנוגע לר"ח ולא בנוגע לשויו"ט. וטעמא בעי. וסבור הייתי לומר, שבמדי בשויו"ט, ולא נצרכה להדגשה עוד פעם, דהיינו הך, שה"ה והוא הטעם, דלא גרע בדיעבד ליחיד מלכתחילה לרבים. ואדרבה, בר"ח (כשחל בחול) יש מקום להורות לו שיתפלל נדבה. אבל בשבת ל"ש להתפלל נדבה. וכ"כ בפמ"ג סי' קכו בא"א סק"ג. (אבל ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ה'תלג שביארנו בדברי הפמ"ג באו"א, עיי"ש). והנה, בפמ"ג סת"כ בא"א סק"ג נחית לשקו"ט בדין היחיד בשויו"ט, דספק שמא אין דנים יחיד מש"צ, וספק שבשויו"ט ש"צ נמי חוזר. ועכ"ז העלה שלא להחמיר. וכש"כ לדין שאדה"ז השיטת כלל הספק בדין היחיד. והארכנו מזה בשו"ת באתרא דרב שם. ומה גם לדעת אדה"ז בסידורו (בכ"מ ואכ"מ) להחמיר גם בס"ס ובקצוה"ש שטע"ח ס"ג

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פ"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרחוהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועי"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרנוהו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אל"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלשי"ב ב"י שויו"ט שחל בשבת שמבך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה ז', א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה איירינה הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שבי"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממתבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל' הרא"ש ברכות פ"ג סוסי"ו. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להתחיל לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאיך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל' כל הפוסקים (ואבוהו דכולהו - בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינו כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. ובר האריכו לתווך הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שבידול ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכל' בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניוניתן וכלבנו מזה - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב"א. ולהעיר מפנ"י ברכות כט, א בפ"י הגמ' שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאנו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרנוהו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה ה' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"ל) למיסבך סכרי להורות לכתחילה לכן חול' ביו"ט ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה במדי להוציא בני א"י, עיי"ש בדין דידי'.

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל. (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בזכר אחרי שגמר (רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשזנכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל

כה. ע"פ שו"ת גורן או"ח כ"ל ד ס"ט - הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ז) סכ"ג - באו"א. והגלע"ד כתבנו.

כו. ראה מקור חיים לחו"י ס' קה סק"א ד"ה כדי הילוך שנסתפק בדבר.

כז. ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ב. לקט הקמח החדש ס' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

כח. כך נקטו רוח"פ וכו"ה הכרעה למעשה במג"א ס' תכב סק"ד. וכו"ה בלוח כולל חב"ד בדיני חול המועד סוכות. וקצות השלחן ס' מז ס"ה (לענין ברכת המזון ביו"ט שחזור). וכו"ה בפשיטות בסיודור תהלת ה' במקומו, והוא מהדה"ח. ולא הובא שם כלל מש"כ בנתיב החיים להעיר על הדה"ח. ודלא כמי שכתב שלדעת אדה"ז בסי' רסח ס"ט שגם בספק אם אמר יעלה ויבוא יש להסתפק אם צריך לחזור (ויתפלל בתורת נדבה ובשו"ט אינו חוזר).

דהנה, בשו"ע אדה"ז ס' רסח ס"ט הביא מה שכתוב בכל בו ס' יא שאם הוא מסופק אם הזכיר של שבת יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. אבל שם גופא מחלק בין אם התפלל י"ח ברכות ומסופק אם הזכיר שבת שאין ספק שצריך לחזור ולהתפלל שמן הסתם לא הזכיר כיון שאין כן הרגלו של אדם, למי שמסופק אם התפלל י"ח ברכות של חול אז י"ח ברכות של שבת שאז יש להסתפק אם צריך לחזור ולהתפלל. ולכן אין להביא ראי' משם לנדו"ד במי שמסופק אם אמר יעו"י שספק אם חוזר (כנ"ל), שאדרבה יש לומר שההרגל הוא שאין אומרים יעו"י בתפלת י"ח וחזקה מה שהוא למוז מזכיר. ואף שיש לפקפק בסברא זו כמ"ש המג"א בתחילת דבריו שם בשם הדרכי משה דלא אמרין חזקה שאמר כמו שהוא רגיל אלא דבדר שנתרגל בו הרבה משא"כ ביעו"י דלעולם לא מצייני ל' יום שאינו מזכיר יעו"י לא מקרי הרגל, מ"מ למעשה המסקנא במג"א שם ושאר הפוסקים שחוזר שעניינו ראות שההרגל להתפלל בלא יעו"י. וכן האריך בשו"ת צ"צ או"ח ס' ג סק"ז לא רק מטעם שחזקה מה שהוא למוז מזכיר, אלא גם שמצד הספק גופא חוזר ומתפלל, עיין שם בארוכה.

וצל"ע על מש"כ בנתיב החיים על דה"ח שיתפלל בתורת נדבה, ולא הביא מקור לדבריו אף שסתימת רוח"פ שחוזר ומתפלל בתורת חובה. [וגם לדעת נתיב החיים פשוט שצריך להתנות שאם לא הזכרתי יעו"י תהא לחובתי ואם הזכרתי תהא לנדבה]. ונפק"מ מזה, בשו"ט שאין מקום לתפלה נדבה, שבדאי צריך לחזור.

וראי' לזה, שהרי במג"א ס' תכב כנ"ל העלה שחוזר ועכ"ז בסי' רסח הביא הספק שבכל בו. ועיין שם שציינו גם למש"כ בסי' תכב. ויש מקום לפרש דבריו המג"א שציינו לדבריו בסי' תכב לומר שלמעשה גם בשבת חוזר. אבל בדעת אדה"ז א"א לומר כן, שהרי העלה הדבר בספק בסי' רסח. ע"כ צ"ל בדעת אדה"ז שיש לחלק בין ר"ח שפסק המג"א לדינה שחוזר לדין שבת שנשאר בספק. גם בכל בו גופא מוכרח שיש חילוק בין שו"ט לר"ח, שכתב שם בנוגע לשו"ט שאין מקום לספק לפי שהוא ברכה בפני"ו. ועיין בב"ח שפירש בדבריו. ואכמ"ע.

כט. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ. ובלא"ה, בנדו"ז אינו שקר

ובבדה"ש סק"ט פסק נמי דה"ה בשבת. וכ"כ במנחת שבת על קט"ע סע"ו סק"ה.

אמנם בכלים של שלמה גאלדמאן ס' קכו שם, כתב להכריע בשו"ט שחוזר, ומשני טעמים, חדא מה שהביא בשו"ט ס' קכו סק"א, שאחרי הגלות נגלות ש"ה הרשב"א כת"י שכתב לפסוק לחזור, ואילו הו"ו שמיע להו הו"ו הדרי בהו, ועוד מחמת דקדוק לשון אדה"ז, וממילא כתב שדיינו לפסוק כן בר"ח. ואף וכתב שבר"ח וחוש"מ בודאי אין לזוז מפסק אדמו"ר ואינו חוזר, אבל בשו"ט נראה שחוזר, עכת"ד.

אמנם אגן בענייתין הארכנו שם שאין להוכיח מאומה משו"ת הרשב"א, ואא"ל כפול הדברים כאן, קחנו משם. ועוד נת' אצלנו שם כנ"ל שאדה"ז השמיט על עיקר ד"ז שיש מקום לספק בדין היחיד.

ועכ"ז, אכתי לא בריא לן מילתא, שיש מקום לומר דשאני שו"ט שלא יצא כלל חובת תפלה של שבת, ול"ד לר"ח דחסר לו רק הזכרת מעין המאורע. ושאני ש"צ שמקילים גם בשו"ט דאיכא נמי משום טירחא דציבורא. אבל ז"א, חדא דלכמה דעות גם בר"ח הוי כמאן דלא צלי, ולאידך, גם בשו"ט י"א שהוא רק בגדר מעיני המאורע. ותלוי בב' הדעות באם מתפלל שוב כשלא ירויח בתפלתו שוב, שנחלקו בזה הן במנחת שו"ט שהתפלל של חול, והן במנחת ר"ח כשלא הזכיר יעו"י - ראה שו"ע ס' קח ס"יא. אדה"ז שם ס"ז). ולאחרי כל ההסברות בדבר, דוחק גדול לחלק בד"ז בין שו"ט לר"ח. ועוד, שגם בש"צ זקוקים אנו לב' הטעמים טורח ציבור ושתפלת מוסף לפניו, ועל כרחך דסגי במוסף גם לשו"ט. ועכ"ל דסברי רבנן שגם אם דינו כלא התפלל, מ"מ סגי לה"שצ בתפלת מוסף מאיזה סיבה שתהי'. (ויש שביארו בדבר שאחרי שמתפלל מוסף כדון שיע"י תפלת מוסף כדון מצטרפת ההזכרה במוסף לתפלת שחרית, וחזר הדין בנוגע לתפלת שחרית דהוי כהתפלל כראוי). וחזרונו לתחילת הדין דלא גרע דיבעד ליחיד מלכתחילה לרבים. וראה קובץ אסיפת חכמים חו"י י"ד ע' קפח ואילך. ולחנם האריך בזה. (ובשאר דבריו שם בעיקר הדין - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב שם).

איברא, שיש להסתפק בטעה והתפלל תפלת חג אחר, או ביו"ט שחל בשבת, והזכיר רק א' מהן, אם אפ"ל חוזר בנוכח אחרי מוסף, וכן בש"צ כשנזכר לפני מוסף, ש"ל דהוי כלא התפלל כלל, כיון שאמר קדושת היום ולא אמרו כדבעי, ולא דמי למי שהתפלל תפלה שלימה של חול ולא הזכיר מעין המאורע. אבל במשנ"ב ס' קכו בבב"ל לס"ג ד"ה והכי נהגו מבואר דלא כנ"ל. וראה מה שהאריך בזה בקובץ קול התורה גל' סח ע' קכה ובמעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"י.

כב. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר מוחלט. ראה תהל"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

כג. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנוכח קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה האפוקי נפש"י מפלוגתא ושתיא תפלתו כהונן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם - כיון ש"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקך.

כד. ולא מהני שיחזור לותתן לנו לפי שקלקל הברכה שהזכיר שקר לפני המקום - הקרבת קרבן מוסף.

רל. תשוה"נ ח"א שספ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו
 שסד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר
 הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה
 שבספרד ל"א פסוקי מוספין דילמא אתי למיטעי, ועדיפא להו
 לבטל לתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד
 (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכאז"ל ה"טעם שבטעה גם בדיעבד
 לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל
 תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת
 הפסוקים.

ובטעה בספיא דיומא, לכו"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאנין
 בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו,
 והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות (פסח לה", וביום
 הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט
 אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר
 שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לו, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע
 שלא בזמנו - שה"ז שקר גמור, דלדידן חוזר ומתפלל נדבה
 (ואכ"מ), וד"ש ל"ש במוסף.

אבל, עפ"ז לכאז"ל נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום
 אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק
 בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר,
 שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור",
 ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט
 או"ח ס"יא. ובשו"ת מנח"ש שם בסוד"ר ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא
 טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנ"ה ח"ז ס"ג בא"א.
 ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוס"י לא. ועצ"ע בכ"ז.

לב. בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נתבאר בארוכה במכתב
 חודש טבת תשע"ה, וי"ל בע"ה בגליון "באתרא דרב".

לג. שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז. וראה בארוכה בביורו הלכה בענין
 שכח לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג ס"ג.
 בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

לד. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסוה"ס.

לה. בבברכת הפטרה - לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה
 לא יצא. וראה א"א מבוטשטאטס סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל
 ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות
 רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת,
 עיי"ש. אף ש"יא שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל,
 היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיא לברהמ"ז,
 שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א.
 וילקט יוסף שנה שמינית קונט"ז ס"ח. ומ"מ כל שלא סיים
 הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש
 ברכה לבטלה - ראה קצוה"ש סמ"ז ס"ג ובבד"ש קכ"ה.

לו. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, (ראה שד"ח
 אס"ד מערכת ה סקט"ו (והובא בש"כ ח"ב פנ"ח הע' צז.
 וראה שם פס"ב הע' י)). וספק ברכות להקל, ובמק"א הארכנו
 במשמעות דעת אדה"ז בהז.

לז. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחוהמ"פ תשע"ד וי"ל בקובץ
 "באתרא דרב" גליון ג.

כיון שחוו"מ מישך שייאק לתפלת יו"ט, וכדלקמן בהערה
 שלאח"ז.

ל. כמפורש בראשונים - ראה מט"מ סתרע"ט בשם שבה"ל
 סוס"י ריט. תניא רבתי סוס"י נג. והובא בכ"מ - פר"ח סת"צ ס"ז.
 שכנה"ג שם בהגה"ט סק"ו. א"ר שם סק"ח. מקו"ח שם ס"ט.
 חק יוסף שם סק"ב. שולחן גבוה סק"ט. שלמי ציבור (רמא, ד).
 והו"ד בכה"ח שם סקס"ו ובסרס"ח סק"ח. ודלא כשו"ת אג"מ
 או"ח ח"ד סכ"א סק"ג. ובתשו" שם גופא כ' להדיא שלא עיין
 בספרים ואם ימצאו באיזה ספר שלא כדבריו יודיעוהו. ולפלא
 על כמה מלקטים שלא הרגישו בד"ז. ופשוט, שכ"ז ל"ש בחוה"מ
 שחל בימות החול שצריך להתפלל י"ח ברכות.

לא. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה
 בפשטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצוי תשמ"ז (בלתי מוגה).
 ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא - במזכיר קרבן
 אחר לקלל וגרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך
 לומר כולם. וכש"כ בשינה ויקלקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים
 (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג הע'
 26 בכיו"ב. וש"נ. וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוסף" ביום
 א' דר"ה שחזור - ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה.
 שע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחזור
 רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח סי' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון
 שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז,
 במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח (א' ביו"ט שחל
 בשבת - של שבת ולא של יו"ט), דלא סגי במש"א ונעשה לפניך
 קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע - ראה
 שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה שם שכתבנו בענין זה
 בלוח יומי לחנוכה תשע"ו (יום שבת ר"ח). אבל ראה בשו"ת אג"מ
 או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק, ושם, אפי' הזכיר של שבת
 בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא
 אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים.

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא
 דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) - ראה בכורי סתרנ"ט
 סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי' קח סק"ח. סתפ"ח סק"ג.
 ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעמים ח"ב המאסף לחאו"ח סק"ג.
 מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח ס"ז שאלה ט
 (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא.
 ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיתאה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעאה ח"ב סי' קח
 (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דל"ה
 הפסק הוא רק בתפלת תשלומו. וילה"ע, שלרוה"ג גם בתפלה
 עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, בי"ט
 ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרגס (שבסוכות שקרבנות
 מעכבים אז"ז חוזר. וראה הנסמך שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם
 העיר מפסק הרמב"ם (תו"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין אז"ז.
 וכבר הקשו (ראה מנח"מ מ' שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשטות
 הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת
 מנח"י העיר לנכון מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד
 באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ ה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ).
 הנסמך בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור
 גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידניוב בהדרת
 שלום והספה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי'